

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

**MODERN KONJONKTÜR TEORİLERİ ÇERÇEVESİNDE EKONOMİK
DALGALANMALAR: POLİTİK İSTİKRARIN ETKİLERİ ÜZERİNE
PANEL VERİ ANALİZİ**

Türker ŞİMŞEK

Doktora Tezi

Ankara, 2015

MODERN KONJONKTÜR TEORİLERİ ÇERÇEVESİNDE EKONOMİK
DALGALANMALAR: POLİTİK İSTİKRARIN ETKİLERİ ÜZERİNE
PANEL VERİ ANALİZİ

Türker ŞİMŞEK

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

Doktora Tezi

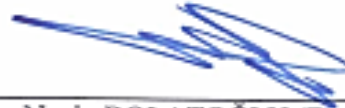
Ankara, 2015

KABUL VE ONAY

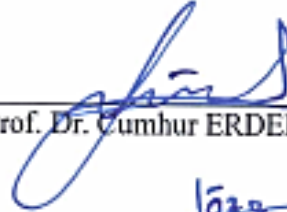
Türker ŞİMŞEK tarafından hazırlanan "Modern Konjonktür Teorileri Çerçevesinde Ekonomik Dalgalanmalar: Politik İstikrarın Etkileri Üzerine Panel Veri Analizi" başlıklı bu çalışma, 15.06.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Lütfi ERDEN (Başkan)

Doç. Dr. Nasip BOLATOĞLU (Danışman)

Prof. Dr. Cumhuri ERDEM

Doç. Dr. Özgür TEOMAN

Doç. Dr. İlhan EROĞLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Yusuf ÇELİK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

15/06/2015

Tarker ŞİMŞEK

TEŞEKKÜR

Tez çalışması sırasında değerli vaktini ayırarak tecrübelerini aktaran, sağladığı bilimsel katkılar sayesinde tezin ortaya çıkmasında büyük emeği geçen danışmanım sayın Doç. Dr. Nasip BOLATOĞLU'na en içten teşekkürlerimi sunarım. Yaptıkları yönlendirmeler ve bilimsel destekler ile çalışmamı teşvik eden hocalarım Prof. Dr. Lütfi ERDEN'e ve Doç. Dr. Özgür TEOMAN'a çok teşekkür ederim.

Tez savunmasında yapıcı yorum ve önerilerde bulunan tez sınav jürisi üyeleri değerli hocalarım Prof. Dr. Cumhuri ERDEM'e ve Doç. Dr. İlhan EROĞLU'na ayrıca teşekkür ederim.

Tezimin her aşamasında sağladıkları destek ve olumlu katkılardan dolayı Yrd. Doç. Dr. Emre ASLAN'a, sınıf arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma teşekkür ederim.

Tez yazım sürecinde her zaman yanımda olan, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve bu stresli dönemde bana huzur veren annem Fayman ŞİMŞEK'e, babam Mustafa ŞİMŞEK'e ve ağabeyim Alper ŞİMŞEK'e minnet ve şükran duygularımı sunarım.

ÖZET

ŞİMŞEK, Türker. *Modern Konjonktür Teorileri Çerçevesinde Ekonomik Dalgalanmalar: Politik İstikrarın Etkileri Üzerine Panel Veri Analizi*, Doktora Tezi, Ankara, 2015.

Etkin iktisat politikalarının oluşturulmasında ve ekonomide yaşanan gelişmelerin doğru bir şekilde değerlendirilmesinde ekonomideki konjonktürel dalgalanmaların analizi önem arz etmektedir. Konjonktürel dalgalanmaların piyasa ekonomilerinde sürekli olarak görülen bir olgu olması ve bu dalgalanmaların ortaya çıkış nedeni, özellikle de uyarım ve yayılma mekanizmaları konusunda iktisat okullarının fikir ayrılığına düşmesi konuya olan ilgiyi artırmaktadır. Tartışmalar uzun yıllardan beri devam etmesine rağmen henüz bir fikir birliği sağlanabilmiş değildir. Çalışmada amaç genel olarak iki başlık altında toplanabilir. Birincisi, konjonktürel dalgalanmaları kavramsal olarak ele alarak Ortodoks ve Heterodoks İktisat Okulları'nın düşüncelerini genel olarak yansıtmaktır. İkincisi ise politik istikrar başta olmak üzere makroekonomik performansı yansıtan yatırımlar, para arzı, dışa açıklık, kamu harcamaları, işsizlik ve tüketici fiyat endeksi gibi göstergelerin ekonomide yaşanan konjonktürel dalgalanmalar üzerine etkisini incelemektir. Bu amaçla Evrensel Yönetişim Göstergeleri endeksleri temel bileşenler analizi yöntemiyle tek bir endeks haline getirilerek politik istikrar endeksi oluşturulmuştur. Analiz yapılırken Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun gelirlere göre yüksek gelirli ve orta üst-orta alt gelirli ülke sınıflandırması temel alınarak iki ayrı inceleme yapılmıştır. Analizler farklı bölgelerden OECD'ye üye 31 yüksek gelirli ülke ve 66 orta üst/orta alt gelirli ülkeyi kapsamakta olup statik (OLS, FE, RE) ve dinamik (Arellano Bond GMM) panel veri yöntemleri uygulanmıştır. Sonuç olarak politik istikrar endeksi, OECD'ye üye yüksek gelir grubunda yer alan ülkelere nazaran orta üst/orta alt gelir grubunda yer alan ülkeleri daha çok etkilemektedir. Bu durum orta üst/orta alt gelir grubundaki ülkelerin demokratikleşme sürecinde daha fazla adım atması, anayasal, sosyal, idari, ekonomik ve politik alanlarda önemli reformlar gerçekleştirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Orta üst/orta alt gelirli ülke gruplarında bahsedilen alanlardaki kırılgan yapı ve *Fırsatçı, Miyopi-Kutuplaşma, Sosyal Düzensizlik* ve *Zayıf Hükümet Yaklaşımlarının* görüşlerinin sıklıkla görülmesi bu ülkelerde yaşanan konjonktürel dalgalanmaları da artırmaktadır. Dolayısıyla ekonomilerdeki gelişmelerin doğru analizi ve uzun dönemde istikrar içinde büyüyen bir ekonomik yapıyı oluşturacak iktisat politikalarının belirlenebilmesi için elde edilen sonuçların dikkatlice değerlendirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Dalgalanmalar, Konjonktürel Dalgalanmalar, Temel Bileşenler Yöntemi, Politik İstikrar Endeksi, GMM.

ABSTRACT

ŞİMŞEK, Türker. *Economic Fluctuations Within A Modern Business Cycle Theories Framework: Panel Data Analysis on The Effects of Political Stability*. Ph.D, Dissertation, Ankara, 2015.

The analysis of business cycles in the economy has become more of an issue in creating effective economic policies and in evaluating correctly the developments experienced in the economy. That the cyclical fluctuations are events that are constantly observed in the market economies and the reason why these fluctuations occur, that schools of economics dissent about the issues of stimulation and dissemination mechanisms increase the interest in the subject. Although the discussions have been continuing for years, a consensus has not been reached yet. In this study, the purpose can be grouped under two headings in general. The first one is to reflect the thoughts of Orthodox and Heterodox Schools of Economics by handling cyclical fluctuations conceptually. The second one is to examine the impact of indicators such as mainly political stability, investments, money supply, openness, public expenditures, unemployment, and consumer price index reflecting macroeconomic performance on business cycles experienced in the economy. To this end, the politic stability index has been created by gathering indexes of Worldwide Governance Indicators into a single index by means of the principal components analysis method. While analyzing, two different examinations have been carried out based upon the countries classification of the World Bank and the International Monetary Fund according to their incomes as high-income, upper-middle and lower-middle-income. Analyses cover the 31 high-income countries which are OECD members from various regions and 66 upper-middle/lower-middle countries, and static (OLS, FE, RE) and dynamic (Arellano Bond GMM) panel data methods have been applied. Consequently, politic stability index affects the countries in the upper-middle/lower-middle income group more than the ones in the high-income group which are members of OECD. This situation puts forth that the upper-middle/lower-middle counties have to take more steps in the democratization process, carry out important reforms in the constitutional, social, administrative, economic and political areas. The fragile structure in the cited areas of upper-middle/lower-middle income groups and that the thoughts of *Opportunistic, Myopia Polarization, Social Disorganization* and *Weak Government Approaches* are observed frequently increase the business cycles experienced in these countries, as well. Therefore, the results obtained must be carefully evaluated to analyze the developments in economies correctly and to determine economic policies which will constitute a stably growing economic structure in the long-term.

Key Words: Economic Fluctuations, Business Cycles, Principal Components Analysis, Politic Stability Index, GMM.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM: KONJONKTÜREL DALGALANMALAR.....	6
1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
1.1.1. İktisadi Faaliyetlerde Dalgalanma Türleri.....	6
1.1.1.1. Trend (Genel Eğilim).....	7
1.1.1.2. Rassal (Tesadüfi) Dalgalanmalar.....	7
1.1.1.3. Mevsimsel Dalgalanmalar.....	7
1.1.1.4. Konjonktürel Dalgalanmalar.....	8
1.2. KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN DEVRELERİ VE TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	8
1.3. KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN YÖNÜ, ZAMANI VE ŞİDDETİ...	11
1.4. KONJONKTÜR ANALİZİNDE KULLANILAN ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ	15
1.4.1. Klasik Konjonktür Analizi.....	15
1.4.2. Bileşik Endeks Analizi.....	16
1.4.3. Yayılım (Difüzyon) Endeksi Analizi.....	20
1.4.4. Dinamik Genel Denge Analizi.....	21
1.4.5. Oynaklık Analizi.....	22
1.5. KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN ULUSLARARASI BOYUTU ...	23
1.6. GELENEKSEL KONJONKTÜR TEORİLERİ.....	23
1.6.1. İklima Dayalı Konjonktür Teorileri.....	24
1.6.1.1. Güneş Lekeleri Teorisi.....	24
1.6.1.2. Henry Ludwell Moore'un Ekonomik Dalgalanmalar Teorisi.....	25

1.6.1.3. Örümcek Ağı Teorisi	25
1.6.2. Psikolojiye Dayalı Konjonktür Teorileri	26
1.6.3. Eksik Tüketime Dayalı Konjonktür Teorileri	26
1.6.4. Aşırı Yatırıma Dayalı Konjonktür Teorileri.....	28
1.6.5. Kapitaliste Dayalı Konjonktür Teorileri.....	29
1.6.6. Parasal Dengeye Dayalı Konjonktür Teorileri	30
1.6.7. Uzun Dalgalara Dayalı Konjonktür Teorileri.....	31
1.6.7.1. Juglar Dalgalanmaları	31
1.6.7.2. Kuznets Dalgalanmaları.....	32
1.6.7.3. Kitchin Dalgalanmaları.....	32
1.6.7.4. Kondratieff Dalgalanmaları	33
1.6.7.5. Schumpeter Dalgalanmaları.....	34
2.BÖLÜM: MODERN KONJONKTÜR TEORİLERİ.....	36
2.1. KEYNESÇİ KONJONKTÜR TEORİSİ.....	36
2.1.1. Keynesçi Konjonktür Teorisi'nin Uyarım Mekanizması.....	37
2.1.2. Keynesçi Konjonktür Teorisi'nin Yayılma Mekanizması	38
2.2. KEYNESYEN İKTİSAT'IN UZANTISI OLAN MODELLER	52
2.2.1. IS-LM Modeli (Hicks-Hansen Modeli)	52
2.2.2. Phillips Eğrisi	55
2.3. MONETARİST (PARASALCI) KONJONKTÜR TEORİSİ.....	58
2.3.1. Monetarist Konjonktür Teorisinde Uyarım Mekanizması	61
2.3.2. Monetarist Konjonktür Teorisinden Yayılma Mekanizması	61
2.4. YENİ KLASİK KONJONKTÜR TEORİSİ	62
2.4.1. Yeni Klasik Konjonktür Teorisinde Uyarım Mekanizması	66
2.4.2. Yeni Klasik Konjonktür Teorisinde Yayılma Mekanizması.....	66
2.5. YENİ KEYNESYEN KONJONKTÜR TEORİSİ	66
2.5.1. Yeni Keynesyen İktisatın Ana Görüşleri	67
2.5.2. Yapışkan Fiyata (Fiyat Katılığına) ve Ücret Katılıklarına Dayanan Modeller	68
2.5.3. Eksik (Asimetrik) Bilgi ve Riske Dayanan Modeller	73
2.5.4. Yeni Keynesyen Konjonktür Teorisinde Uyarım Mekanizması.....	74
2.5.5. Yeni Keynesyen Konjonktür Teorisinde Yayılma Mekanizması	74
2.6. REEL KONJONKTÜR TEORİSİ.....	75
2.6.1. Reel Konjonktür Teorisinde Uyarım Mekanizması	76

2.6.2. Reel Konjonktür Teorisinde Yayılma Mekanizması.....	76
2.7. POLİTİK KONJONKTÜR TEORİSİ.....	77
2.7.1. Fırsatçı Model	77
2.7.2. Partizan Model	79
2.7.3. Politik Konjonktür Teorisinde Uyarım ve Yayılma Mekanizması	80
3.BÖLÜM: İKTİSAT VE POLİTİKA İLİŞKİSİ.....	82
3.1. POLİTİK İKTİSAT.....	82
3.1.1. Politik İktisat Politikalarının Belirlenme Süreci	84
3.2. POLİTİK İSTİKRARSIZLIK	86
3.2.1. Politik İstikrarsızlığın Tanımı	87
3.2.2. Politik İstikrarsızlığa Yol Açan Etmenler	89
3.2.3. Politik İstikrarsızlık ve İktisadi Performans	91
3.3. POLİTİK YAKLAŞIMLAR VE LİTERATÜR TARAMASI.....	93
4.BÖLÜM: KONJONKTÜREL DALGALANMA VE POLİTİK İSTİKRAR İLİŞKİSİNİN STATİK VE DİNAMİK PANEL VERİ ANALİZİ.....	108
4.1. KONJONKTÜR BİLEŞENİNİN ELDE EDİLMESİ.....	108
4.1.1. Referans Seri	110
4.1.2. Bulgular	111
4.2. YÖNTEM.....	114
4.2.1. Ekonometrik Model.....	115
4.2.2. Panel Veri Analizi	119
4.2.2.1. Statik Panel Veri Analizi	119
4.2.2.2. Dinamik Panel Veri Analizi.....	120
SONUÇ.....	136
KAYNAKÇA	143
EKLER.....	160
EK 1: Tez Çalışması Etik Kurul İzin Muafiyeti Formu.....	160
EK 2: Tez Çalışması Orjinallik Raporu	161
ÖZGEÇMİŞ.....	162

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BK	Baxter-King
CF	Christiano-Fitzgerald
CO	Corbae-Ouliaris
GMM	Genelleştirilmiş Momentler Metodu
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HP	Hodrick-Prescott
ICRG	Uluslararası Ülke Risk Rehberi (International Country Risk Guide)
IMF	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
LRAS	Uzun Dönem Arz Eğrisi (Long Run Aggregate Supply)
NBER	Ulusal Ekonomi Araştırmaları Bürosu (The National Bureau of Economic Research)
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organization for Economic Co-operation and Development)
PBC	Politik Konjonktür Dalgalanmaları (Political Business Cycles)
SRAS	Kısa Dönem Arz Eğrisi (Short Run Aggregate Supply)
WB	Dünya Bankası (World Bank)
WGI	Evrensel Yönetişim Göstergeleri (The Worldwide Governance Indicators)

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Bazı Makroekonomik Değişkenlerin Konjonktürel Hareketleri.....	12
Tablo 2: Serilerin Sınıflandırılması.....	17
Tablo 3: Bileşik Endeks Bileşenleri	18
Tablo 4: Schumpeter'in Uzun Konjonktür Dalgalanmaları	35
Tablo 5: Politik Konjonktür Literatür Taraması	101
Tablo 6: Türkiye İçin Filtrelere Yönelik Tanımlayıcı İstatistiklerin Karşılaştırılması	111
Tablo 7: Ülkelere Göre Uygun Filtreleme Yöntemleri	111
Tablo 8: POIN Değişkeni İçin KMO ve Bartlett Küresellik Testleri Sonuçları	118
Tablo 9: Panel Birim Kök Testi Sonuçları	118
Tablo 10: Yüksek Gelir Grubunda Yer Alan Ülkeler İçin Statik Panel Tahmin Sonuçları	122
Tablo 11: Orta Üst ve Orta Alt Gelir Grubunda Yer Alan Ülkeler İçin Statik Panel Tahmin Sonuçları	125
Tablo 12: Yüksek Gelir Grubunda Yer Alan Ülkeler İçin Arellano-Bond Dinamik GMM Tahmincisi Sonuçları	127
Tablo 13: Orta Üst ve Orta Alt Gelir Grubunda Yer Alan Ülkeler İçin Arellano-Bond Dinamik GMM Tahmincisi Sonuçları	129

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Konjonktür Dalgası Devreleri	10
Şekil 2: Dalgalanmalarda Zaman Farkı	12
Şekil 3: Dalgalanmaların Şiddeti	15
Şekil 4: Konjonktürel Dalgalanmalarla İlgili Frisch-Slutsky Paradigması	20
Şekil 5: Konjonktürel Dalgalanma Türleri	43
Şekil 6: Kaldor Konjonktür Modelinde Yatırım-Tasarruf Fonksiyonları ve Denge	46
Şekil 7: Goodwin Konjonktür Modeli	48
Şekil 8: IS-LM Modeli	54
Şekil 9: Phillips Eğrisi'nin Özgün Hali	55
Şekil 10: Lipsey'in Phillips Eğrisine Katkısı	57
Şekil 11: Samuelson ve Solow'un Phillips Eğrisine Katkısı	58
Şekil 12: Yeni Klasik Okul'un Yapısı	63
Şekil 13: Toplam Oy Fonksiyonu Eğrisi (İsovote Eğrisi)	78

GİRİŞ

Sanayi devrimiyle ortaya çıkan ve Büyük Buhran sonrası giderek ekonomik literatürde önem kazanmaya başlayan konjonktürel dalgalanmalar, 19.yy'dan itibaren tartışılmaya başlanmış ve bu tartışmalar son yıllarda ilgi duyulan bir alan haline gelmiştir. Bu ilginin temel nedeni, konjonktürel dalgalanmaların piyasa ekonomilerinde sürekli olarak görülen bir olgu olması ve bu dalgalanmaların ortaya çıkış sebebi konusunda iktisat okullarının fikir ayrılığına düşmesidir.

Ülkeler sahip oldukları kaynakları etkin bir şekilde kullanarak toplumsal refah düzeylerini artırmak isterler. Burada önemli olan refahtaki artışın sürekli ve düzenli olmasını sağlamaktır. Ekonomik istikrarı sağlamak ve sürekliliği koruyabilmek adına toplumlar çaba gösterirler. Dolayısıyla istikrarsızlığa neden olan her türlü ekonomik dalgalanmalardan kaçınırlar. Fakat ampirik analizler, piyasa ekonomilerinin uzun yıllardan beri konjonktürel dalgalanmalar ile karşı karşıya kaldığını bize göstermektedir. Piyasa ekonomilerinde iktisadi göstergeler düzenli bir şekilde artmamakta/azalmamakta ve dalgalanmalar meydana gelmektedir. Ekonomiler inişli çıkışlı bir süreç içinde gelişmelerini sürdürmektedirler. Ekonomik faaliyetlerin ard arda yaşadığı genişleme sürecinden sonra daralmanın baş gösterdiği yılların yaşanması, iktisatçıların zihnini meşgul eden bir sorun olmuştur. İktisadi okullar, ekonomik dalgalanmalar konusunda kendi görüşlerini açıklayan teoriler geliştirmişlerdir. Konjonktür hareketlerinin tanımı ve ortaya çıkış nedenleri konusunda bu okullar birbirlerinden ayrılmışlardır.

Dünya'da halen devam eden konjonktür tartışmaları baz alınarak Türkçe literatüre katkı sağlamak adına Ortodoks İktisat Okulları'nın yanında Heterodoks İktisat Okulları'nın da düşüncelerine çalışmada yer verilmektedir.

1970'li yılların başından itibaren politika ile ekonomi arasındaki ilişki, hem siyasetçilerin hem de ekonomistlerin ilgilendiği önemli konular arasında olup son dönemlerde çalışma sayısının arttığı görülmektedir. Politikanın ekonomi üzerindeki ağırlıklı etkisinin araştırıldığı çalışmalar "*Politik Konjonktürel Dalgalanmalar*" literatürünü oluşturmaktadır.

Politik Konjonktür Dalgaları (Political Business Cycles - PBC) Teorisi'ne göre siyasetin ekonomiye müdahalesi “*partizan*” ve “*fırsatçı*” model olarak ikiye ayrılmaktadır. Partizan modele göre, politikacılar izledikleri ideolojik politikalarla kendi seçmen grubunun oylarını almaya çalışmaktadırlar. Fırsatçı modele göre ise, politikacılar partizan amaçlar gütmeksizin yalnızca seçimleri kazanabilmek adına her türlü manipülasyona başvurabilmektedirler. Bu iki modelin gelişimi sadece adaptif beklentiler görüşünün kabul gördüğü dönemde değil, rasyonel beklentiler varsayımında da geçerliliğini korumuştur. Bu teori adaptif beklentilerin geçerli olduğu dönemlerde “*geleneksel yaklaşım*” olarak incelenmiş, rasyonel beklentiler varsayımının kabul gördüğü dönemlerde ise “*modern yaklaşım*” olarak ele alınmıştır.

PBC Teorisi'nin başlangıcı Nourdhaus (1975) tarafından geliştirilen “*geleneksel fırsatçı model*” dir. Nourdhaus yapmış olduğu çalışmada genel seçimlerde politik nedenlerle ülke ekonomisinde genişleyici politikaların uygulanmasının bir konjonktür oluşturduğuna dikkat çekmiştir. Her seçim döneminde iktidarda bulunan politikacılar iktidarlarını devam ettirebilmek ve seçmenleri etkilemek amacıyla ekonomiyi manipüle ederek piyasayı istikrarsızlığa sürüklemektedirler. Politik faktörlerden dolayı yaşanan politik istikrarsızlığın, makroekonomik değişkenler üzerine etkisinin incelendiği ve genellikle büyüme üzerine yoğunlaşan çalışmalarda önemli bir ilerleme yaşanılmasına rağmen henüz teorik açıdan ortak bir kurguya ulaşılamadığının belirtilmesi gerekir.

Politik konjonktür üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında öncelikle gelişmiş ülkelerin ele alındığı görülmektedir. 1990 yılından sonra Latin Amerika ülkeleri ve yeni demokratikleşen ülkeler gibi az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler de incelenmeye başlanmıştır. Politik konjonktür literatüründe az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yönelik çalışmaların yetersiz olduğu bir gerçektir. Aynı ülkelere yapılan çalışmalar bile farklı ampirik sonuçlar gösterebilmektedir. Bunun sebebi de kullanılan verilerin, araştırma metotları ve teknikleri ile tahmin yöntemlerinin farklı olmasıdır. Kırılgan bir ekonomik yapıya sahip olan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere de değişik sonuçlar elde edilebilmektedir. Bu karışık ve farklı sonuçların ortadan kaldırılması için dalgalanmalara açıklık getirecek bir yaklaşım olan politik konjonktür dalgalanma modellerinin daha fazla ampirik çalışmalarla test edilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın ele aldığı 2002-2013 yılları arasında literatürde makroekonomik performansın bir göstergesi olarak politik istikrarın önemi sıklıkla vurgulanmasına ve politik istikrarsızlığın ekonomiyi olumsuz etkilediğine sürekli değinilmesine karşın konuyu yıllık verilerle sistematik bir şekilde inceleyen çalışma sayısı çok azdır. Ayrıca çok boyutlu bir yapıya sahip olan politik istikrarsızlığı tek bir ekonomik gösterge ile açıklamak güçtür. Bundan dolayı politik suikastler, grevler, kabine değişiklikleri, terör ve şiddet olayları gibi değişkenler ele alınarak politik istikrarsızlık yansıtılmaya çalışılmaktadır. Literatürde politik istikrarı temsilen kullanılan en yaygın endeks, Uluslararası Ülke Risk Rehberi'nin (International Country Risk Guide, ICRG) PSR grubunca politik riski ölçmek adına oluşturulan endekstir. Fakat bu çalışmada Dünya Bankası'nın (World Bank, WB) Evrensel Yönetişim Göstergeleri endekslerini (The Worldwide Governance Indicators, WGI) oluşturan *politik istikrar ve şiddetin yokluğu, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, hükümetin etkinliği, düzenleme kalitesi, hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukla mücadele* gibi göstergeler temel bileşenler analizi yöntemiyle tek bir endeks haline getirilerek ekonometrik analize dahil edilmiştir.

Dünya Bankası'nın Evrensel Yönetişim Göstergeleri yıllık hesaplandığı için yıllık verilerin kullanılmasının daha uygun olacağı değerlendirilmiştir. Öte yandan çalışma kapsamında yapılan araştırmalar sırasında Dünya Bankası'nın Evrensel Yönetişim Göstergeleri'nin tek bir endekste toplanarak politik istikrar endeksinin oluşturulduğu ve bu endeksle konjonktürel dalgalanmalar arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Bu yönüyle literatüre katkı sağlamasından dolayı çalışma önem arz etmektedir.

Çalışma ile ulaşılmak istenilen amaç genel olarak iki başlık altında toplanabilir. Birincisi, konjonktürel dalgalanmaları kavramsal olarak ele alarak, Ortodoks ve Heterodoks İktisat Okulları'nın düşüncelerini genel olarak yansıtmaktır. İkincisi ise, politik istikrar başta olmak üzere makroekonomik performansı yansıtan yatırımlar, para arzı, dışa açıklık, kamu harcamaları, işsizlik ve tüketici fiyat endeksi gibi göstergelerin ekonomide yaşanan konjonktürel dalgalanmalar üzerine etkisini incelemektir. Politik istikrarın konjonktürel dalgalanma üzerindeki etkisini incelerken Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun (International Monetary Fund, IMF) gelirlere göre yüksek gelirli (high income) ve orta üst-orta alt gelirli (upper middle-lower middle income) ülke

sınıflandırması temel alınarak iki ayrı analiz yapılmıştır. Analizler farklı bölgelerden Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'ne (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) üye 31 yüksek gelirli ülke ve 66 orta üst/orta alt gelirli ülkeyi kapsamakta olup, statik ve dinamik panel veri yöntemi uygulanmıştır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, konjonktürel dalgalanmaların teorik ve kavramsal çerçevesi ortaya konulmakta ve konjonktürel dalgalanmaların uluslararası boyutu ile geleneksel konjonktür teorilerinden bahsedilmektedir. İkinci bölümde, konjonktürel dalgalanmaları tüm yönleriyle açıklayamayan geleneksel konjonktür teorilerinin ilham verdiği modern konjonktür teorilerine yer verilmektedir. Böylelikle konjonktür teorilerinin ilk teorilerden günümüze kadar olan gelişimi özetlenmekte ve çalışma sağlam temeller üzerine oturtularak okuyucuya teorik açıdan altyapı sağlanması hedeflenmektedir. Üçüncü bölüm, iktisat ve politika ilişkisini ele almaktadır. Çalışma için yeterli olacak düzeyde politik iktisat ve politik istikrarsızlık kavramlarına ilişkin tanımlara ve yaklaşımlara yer verilmektedir. Politik istikrarsızlığın nedenleri konusu kısaca ele alınarak, politik istikrarsızlığın iktisadi performans üzerindeki etkisi açıklanmaya çalışılmaktadır. Gerek teorik gerekse de ampirik literatürde nispi olarak daha önemli görülen büyüme ve politik istikrarsızlık ilişkisine daha çok önem verilerek, politik yaklaşımlar ve bu yaklaşımlara yönelik literatür taramasına üçüncü bölümün sonunda yer verilmektedir. Dördüncü bölüm, çalışmanın uygulama kısmını oluşturmaktadır. Çalışmanın özgün ve literatüre katkı sağlayacak bölümü dördüncü bölümdür. Bu bölümün ilk kısmında konjonktür bileşeninin nasıl elde edildiği, analizde yer alan ülkelere hangi filtreleme yönteminin kullanıldığıyla ilgili açıklama sunulmaktadır. Temel bileşenler yöntemi kullanılarak, Evrensel Yönetişim Göstergeleri tek bir endekste toplanmış ve politik istikrar endeksi oluşturulmaktadır. Konuyla ilgili araştırmalar yapılırken bu şekilde bir politik istikrar endeksine konjonktür çalışmalarında yer verilmemiştir. Ekonomilerde sıklıkla yaşanan dalgalanmalar sonucu ülkeler, krizler ve durgunluklar ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunlarla mücadele edebilmek için de ekonomik dalgalanmaların dinamik yapısının iyi analiz edilmesi ve analizi yaparken de alışlagelmiş kalıpların dışına çıkılması gerekmektedir. Bunu başarabilmek amacıyla da konjonktür teorilerinin yeniden değerlendirilmesi ve konjonktürel dalgalanmalarla ekonomik değişkenler arasındaki ilişkinin gelişmiş ekonometrik yöntemlerle analiz

edilerek ortaya yeni sonuçlar çıkarılması gerekmektedir. Bu hedef doğrultusunda uygulamanın ikinci kısmında özellikle politik istikrar ve belli başlı makroekonomik performans göstergelerinin konjonktürel dalgalanmaları nasıl etkilediği, statik ve dinamik panel veri yöntemleriyle araştırılmaktadır. Dinamik panel veri analizi için, ülkeler gelir gruplarına göre ayrıştırılarak tek aşamalı ve iki aşamalı Arellano Bond Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) uygulanmaktadır. İçsellik probleminden dolayı ortaya çıkabilecek sapmaları önleyebilmek adına GMM yöntemine başvurulmuştur.

Çalışmanın kısa bir değerlendirmesi ve ulaşılan bulgular sonuç bölümünde gösterilmektedir.

1.BÖLÜM

KONJONKTÜREL DALGALANMALAR

Toplam ekonomik faaliyetler zaman içinde düzenli bir görünüm sergilemezler. Bazen artarak bazen de azalarak dalgalı bir seyir izleyen kısa dönemli ekonomik dalgalanmalar konjunktür hareketleri olarak bilinir. Konjunktür hareketleri temel bazı makroekonomik kavramları içermektedir. Bu nedenle bu bölümde konuyla ilgili kavramsal çerçeve ele alınarak konjunktürel dalgalanmaların devreleri, temel özellikleri ve göstergeleri açıklanmaktadır.

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Andre L. Vincent'in da söylediği gibi eğer ekonomik olayları kavramak ve onlara egemen olmak istiyorsak, konjunktür çalışmaları hareket noktası olarak alınmalıdır (Vincent, 1949: 1). Bu sebeple konjunktür kavramının anlaşılması önemlidir. Latince 'irtibat' ve 'ile' anlamına gelen 'junctura' kelimesinden türeyen konjunktür, Yunan felsefesinde varoluşun sırrı, Ortaçağ astrolojisinde burçların birbirlerine ve insanlar üzerine etkisi anlamına gelmekteydi. Günümüzde ise, ekonomik konjunktür ekonominin kısa dönemli, içinde bulunduğu genel durum olarak bilinir (Unay, 2001: 7).

Türkçe iktisat literatürüne yerleşen konjunktürel dalgalanmaların İngilizce literatürde karşılığı *Business Cycle*'dir. Dalga ya da çevrim (cycle) kavramı, kesin ölçümlere duyarlı olan pozitif veya negatif yönde gerçekleşen farklı hareket evrelerinin tekrarını göstermektedir (Kydland ve Prescott, 1990: 5). İktisadi dalgalanma türlerinin incelenmesi konjunktürel dalgalanmaların diğer dalgalanmalardan farklılığını ortaya koyacaktır.

1.1.1. İktisadi Faaliyetlerde Dalgalanma Türleri

Ekonomik faaliyetlerin gözlemlendiği zaman serilerinde iktisadi dalgalanmalar; trend (genel eğilim), mevsimsel dalgalanmalar, rassal (tesadüfi) dalgalanmalar ve konjunktür dalgalanmalar olarak dörde ayrılmaktadır.

1.1.1.1. Trend (Genel Eğilim)

Trend, zaman serilerinde genellikle ilgili değişkendeki uzun süreli artışları veya azalışları yansıtır. Trend, herhangi bir zaman serisinde uzun dönemli hareketleri gösterdiğinden bir trendin oluşabilmesi için 12 ile 18 yıllık bir sürece ihtiyaç vardır. İktisadi zaman serilerindeki trend ise, yıllar itibariyle ekonomideki topyekün veya belirli bir kısmında ortaya çıkan sürekli hareketi ifade eder. Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) rakamları, uzun dönemli nüfus değişimleri, çalışan sayısı, teknolojik gelişmeler ve sermaye birikimi gibi birçok ekonomik göstergelerin zaman boyunca seyri birer trend kalıbını tanımlar. İktisadi faaliyetlerde doğrusal bir trend olabileceği gibi eğri biçiminde de bir trend olabilir (Enders, 1995).

1.1.1.2. Rassal (Tesadüfi) Dalgalanmalar

Ortalamaya göre durağan bir yapıya sahip olan rassal kalıplar, genellikle verilerin sabit bir ortalama civarında dalgalandığı ve verilerin belirli bir sistematik yapıya sahip olmadığı kalıplardır. Öngörülemeyen olayların zaman serileri üzerindeki etkisiyle ortaya çıkan değişimlere rassal değişimler denir. Doğal afetler, siyasi istikrarsızlıklar, grevler, savaşlar vb. nedenler ile ekonomiler rassal dalgalanmalar yaşamaktadırlar (DeLurgio, 1998).

1.1.1.3. Mevsimsel Dalgalanmalar

Belirli dönemlerde birçok zaman serisi mevsimsel faktörlerin etkisi altında kalabilir. Mevsimsel dalgalanmalar, belirli dönemlerde ortaya çıktığı için periyodik özelliğe; her yıl aynı dönemde ve önceden tahmin edilebilen benzer dalgalanmaların ortaya çıkmasından dolayı da döngüsel özelliğe sahiptirler (Enders,1995).

Zaman serilerinde mevsimselliğin ortaya çıkmasında iklimler, alışkanlıklar, resmi veya dini bayramlar, bazı dönemlerdeki indirimli satışlar gibi faktörler etkili olur. Mevsimsellik, bir yılın belli bir mevsiminde, ayında, haftasında, gününde ve hatta günün belirli bir saatinde ortaya çıkabilir. Belirli mevsimlerde turist sayısının artması, soğuk veya sıcak içecek tüketiminin artması, bayramlarda alışveriş miktarının artması, dini bayramlarda içki tüketiminin azalması, eğitime başlama döneminde kıyafet, kitap ve kırtasiye harcamalarında yaşanan dalgalanmalar mevsimsel dalgalanmaya örnek gösterilebilir.

1.1.1.4.Konjonktürel Dalgalanmalar

Konjonktürel hareketler ekonominin refah veya durgunluk dönemlerini içeren değişimlerdir. Refah döneminde ekonomik göstergeler artış gösterirken, durgunluk döneminde bu göstergelerde düşme baş gösterir. Genel kabul görmüş tanımlar arasında gösterilen Burns ve Mitchell'in (1946) yapmış olduğu konjonktür dalgası tanımı şu şekildedir: serbest girişimci sistemine göre organize olmuş ülkelerin, toplam ekonomik faaliyetlerindeki dalgalanmalardır. Bir konjonktür dalgası canlanma, refah, duraklama ve daralma döneminden oluşmaktadır. Bu tanımlama Klein ve Moore (1985) tarafından klasik konjonktür dalgası olarak nitelendirilmektedir.

Konjonktürel dalgalanmalar ile iş çevrimleri ülkemizde aynı anlamda kullanılmaktadır. Oysa konjonktür bir süreci belirtirken, yalnızca iktisadi olaylar değil siyasi veya politik olaylar için de kullanılır. İş çevrimi ise ekonomide sürekli yinelenen olaylar için kullanılmaktadır (Parasız ve Bildirici, 2006: 7).

Mevsimsel ve konjonktürel dalgalanmalar arasında kısmen benzerlik olmasına rağmen önemli farklılıklar da mevcuttur. Mevsimsel dalgalanmalarda dönemler konjonktür dalgalanmalarına nazaran düzenli ve periyodik bir salınım gösterirken; konjonktür dalgalanmalarında dönemler, düzensiz ve periyodik olmayan bir yapıdadır (Makridakis vd., 1998: 25). Bunun yanında konjonktürel dalgalanmaların ortalama uzunlukları mevsimsel dalgalanmalardan daha uzundur.

1.2. KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN DEVRELERİ VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

Konjonktürel dalgalanmaların, Kydland ve Prescott'un da (1990) belirttiği gibi genellikle dört devreden oluştuğu kabul edilir. Bunlar:

- I. Refah (Gelişme, Boom) Devresi
- II. Ekonomik Daralma (Gerileme, Resesyon) Devresi
- III. Kriz (Çöküş, Buhran) Devresi
- IV. Ekonomik Canlanma (Genişleme, Kalkınma) Devresi'dir.

I. Refah (Gelişme, Boom) Devresi: Ekonomik canlanma devresini takiben refah devresine gelinmektedir. Bu aşamada milli gelir düzeyi artar, istihdam seviyesi de tam istihdama doğru yönelir. Ekonomideki üretim miktarı potansiyel üretim miktarına yaklaştığı için fiyatlar yüksektir. Yüksek fiyat ve üretim düzeyi karı beraberinde getirir ve yeni yatırımlar söz konusu olur. Yatırımlar kredi taleplerini de artıracığından faiz oranları artış eğilimi gösterir. Bu devrede nitelikli çalışana ihtiyaç artar. Üretimde fiziki ve beşeri sermaye konusunda bazı sıkıntılar yaşanır. Ancak genel anlamda ücretlerin ve üretimin artmasıyla toplumun refah seviyesi artar (Kydland ve Prescott, 1990).

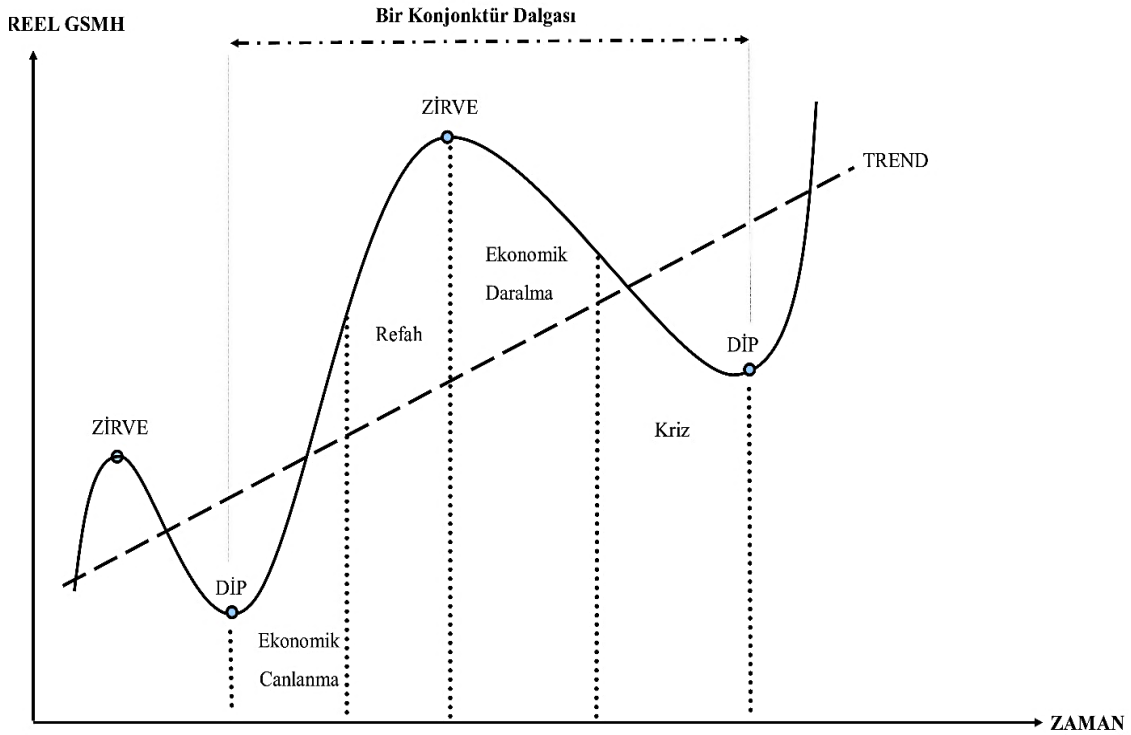
II. Ekonomik Daralma (Gerileme, Resesyon) Devresi: Refah devresinden sonra ekonomik daralma devresi başlamaktadır. Bu devrede büyüme hızı azalmakta hatta negatif büyüme gerçekleşebilmektedir. Düşük düzeyde seyreden işsizlik oranı yavaş yavaş artmaya başlamakta olup gelir seviyesi azalmaktadır. Azalan gelir seviyesi, talebi olumsuz yönde etkilemekte ve fiyatları düşürmektedir. Talep ve fiyatlardaki azalma sonucunda karları düşen firmalar finansal açıdan dar boğaza girmektedirler. Bu devrede ekonomide belirsizlik ve karamsarlık egemen olduğu için girişimcilerde ekonomik hayata girmemektedirler (Knoop, 2004).

III. Kriz (Çöküş, Buhran) Devresi: İktisat literatüründe krizin farklı tanımları yapılmasına rağmen genellikle ekonomik canlanmadan ekonomik daralmaya geçişi gösteren nokta ile kriz devresinin başladığı kabul edilmektedir. Bu devreyle birlikte milli gelir düşmeye başlar. Yatırım ve üretim düzeyi azalır, toplumun refahı olumsuz etkilenir. Bu dönemde yaşanan zorluklar iflasları beraberinde getirerek işsizlik oranını arttırır. Bütün ekonomik göstergeler bu devrede olumsuz yönde etkilenir (Parasız ve Bildirici, 2006).

IV. Ekonomik Canlanma (Genişleme, Kalkınma) Devresi: Kriz devresinden sonra ekonomik canlanma devresi başlar. Bu devrede bazı ekonomik göstergelerde gerek kamu müdahalesi gerekse de dönemin şartlarından dolayı iyileşme görülür. Ekonomik konjonktür kriz döneminden sonra yeni fırsatları doğurur ve beklentilerin olumlu olmasından ötürü yatırımlar artar (Knoop, 2004: 11-13). Üretim ve istihdam düzeyi yükselmeye başlar. Gelirlerdeki ve diğer ekonomik göstergelerdeki artış ekonomide yaşanan karamsar tabloyu tamamen ortadan kaldırır.

Aren (2005) bir konjonktür devresini, iktisadi faaliyet hacminin birbirini takip eden en düşük iki noktası arasındaki mesafe olarak tanımlamıştır. Ekonomik faaliyetlerin en yüksek olduğu noktaya doruk, zirve veya boom (peak), en düşük olduğu noktaya da dip veya kriz noktası (trough) adı verilir.

Şekil 1: Konjonktür Dalgası Devreleri

Kaynak: Parasız ve Bildirici, 2006:10.

Ekonomik hayatta önemli bir yer tutan konjonktürel dalgalanmalar, yabancı literatürde birçok araştırmacı tarafından incelenmiş ve bazı temel özelliklere sahip olduğu yapılan çalışmalarda vurgulanmıştır (Gordon, 1990: 2-17; Romer, 2006: 173-176; Knoop, 2004: 15-19). Bunlar:

- Konjonktürel dalgalanmaların zamanı ve şiddeti (büyüklüğü) farklı olduğu için, düzenli ve önceden tahmin edilebilir olmadıkları tespit edilmiştir.
- Konjonktürel dalgalanmalar simetrik değildir. Konjonktür dalgası devrelerinin uzunluğu genellikle birbirinden farklıdır (Rudebusch, 1996: 67).
- Konjonktürel dalgalanmaların oynaklığında zamanla ciddi bir değişim olmamaktadır. Yani konjonktürel dalgalanmalar süreklilik göstermektedir.

Ekonomik göstergelerin trend düzeyinden sapması uzun zaman aralığında değişmemektedir.

Konjonktürel dalgalanmaların sürekliliği ve birçok makroekonomik göstergeyle birlikte hareketi iktisatçıların çalışmalarına konu olmuştur. 1940'lı yıllardan önce çalışmalar ekonomik göstergelerin konjonktürel dalgalanmalar ile birlikte hareketi üzerinde dururken; 1940'lı yıllardan sonra çalışmalar çoğunlukla konjonktürel dalgalanmaların sürekliliği konusunda yoğunlaşmıştır.

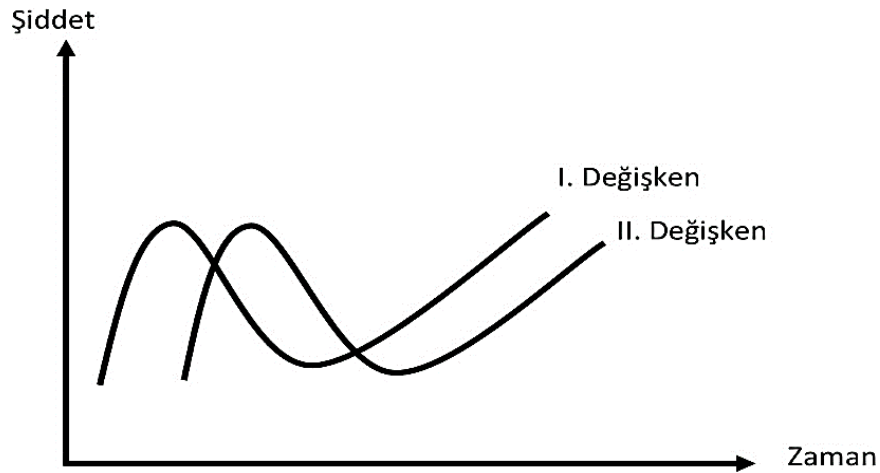
1.3. KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN YÖNÜ, ZAMANI VE ŞİDDETİ

Ekonomide yer alan makroekonomik göstergelerin konjonktürel dalgalanma ile ilişkili olup olmadığı, ilişkili ise ilgili değişkenin konjontür dalgası ile aynı yönde mi yoksa zıt yönde mi hareket ettiğinin tespiti konjontür analizinde önemli bir yere sahiptir. Konjontür hareketleri sergileyen makroekonomik değişkenler konjontür hareketine göre üçe ayrılır (Unay, 2001). Bunlar;

- *Konjontür Yönlü Değişken (Cyclical)*: Bu değişkenler ekonominin canlanma döneminde artma, ekonominin daralma döneminde ise azalma eğilimi gösteren değişkenlerdir.
- *Konjontür Karşıtı Değişken (Countercyclical)*: Bu değişkenler ekonominin canlanma döneminde azalma, ekonominin daralma döneminde ise artma eğilimi gösteren değişkenlerdir.
- *Konjontür Uyumsuz-İlişkisiz Değişken (Acyclical)*: Bu değişkenler konjontür hareketiyle, başka bir ifade ile ekonomideki canlanma ve daralma dönemleri ile hiçbir ilişkisi olmayan değişkenlerdir.

Diğer bir ifadeyle değişkenler ile konjontür hareketi arasında pozitif korelasyon var ise konjontüre uygun, negatif korelasyon var ise konjontüre karşı değişkenler olarak da ifade edebiliriz.

Şekil 2: Dalgalanmalarda Zaman Farkı

Kaynak: Unay, 2001: 14.

Konjontürel dalgalanmaların dönme noktası kıstas alınarak değişkenler dalgalanma zamanına göre sınıflandırılır. Değişkenin dalgalanmasındaki hareket, konjunktürün dönme noktasından önce gerçekleşiyorsa *Öncü Değişken (leading)* ; konjunktürün dönme noktasından sonra hareket eden değişkenlere *Gecikmeli Değişken (lagging)* ; konjunktür ile aynı anda harekete geçen değişkenler de *Uyan veya Çakışan Değişken (coincident)* olarak adlandırılır (Özata, 2007: 15). Şekil 2’de I. Değişken öncü değişkene örnektir.

Tablo 1: Bazı Makroekonomik Değişkenlerin Konjontürel Hareketleri

Konjontür Yönüne Göre	Ekonomik Değişken	Zamanlamaya Göre
<i>Konjontür Yönlü</i>	Sanayi Üretimi	Uyan Değişken
	Tüketim	Uyan Değişken
	Sermaye Yatırımı	Uyan Değişken
	Bina Yatırımı	Öncü Değişken
	Stok Yatırımı	Öncü Değişken
	Kamu Harcamaları	Belirlenmemiş
	İstihdam	Uyan Değişken
	Ortalama İşgücü Verimliliği	Öncü Değişken
	Reel Ücret	Belirlenmemiş
	Para Arzı	Öncü Değişken
	Enflasyon	Gecikmeli Değişken
	Hisse Senedi Fiyatları	Öncü Değişken
Nominal Faiz Oranı	Gecikmeli Değişken	

<i>Konjontür Karşıtı</i>	İşsizlik	Belirli bir Yapısı Yok
<i>Konjontür Uyumsuz</i>	Reel Faiz Oranı	Belirlenmemiş

Kaynak: Abel ve Bernanke, 2001: 288.

Abel ve Bernanke (2001)'den alınan Tablo 1'e göre işgücü piyasasındaki konjontürel hareketlerin izlenilmesi için kullanılan en önemli değişken işsizliktir. Toplam işsizlik konjontür karşıtı olarak hareket etmektedir. Her ne kadar zamanlama açısından belirli bir yapısı yok denilse de genellikle işsizlik gecikmeli olarak gelir hareketlerini takip eder.

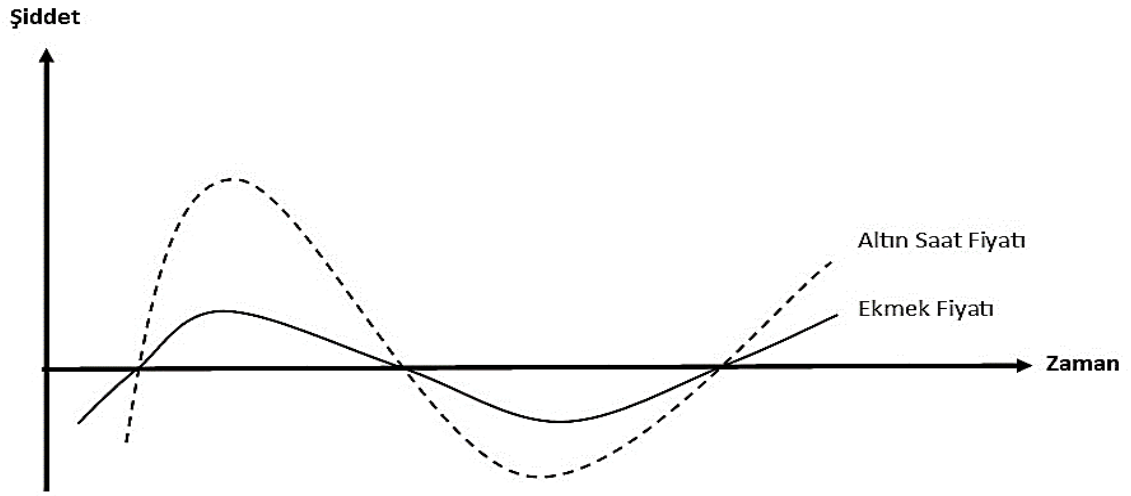
İktisatçılar arasında enflasyonun konjontürel hareketi konusunda tam bir fikir birliğinin olduğu söylenemez. Genellikle Tablo 1'den de görüldüğü üzere enflasyon, gecikmeli bir değişken olup konjontür yönlü bir harekete sahiptir. Philips (1958), Kaldor (1959), Lipsey (1960) ile Samuelson ve Solow (1960) tarafından irdelenen ve genel kabul görmüş enflasyon ve işsizlik arasındaki ters yönlü ilişki, enflasyonun konjontür yönlü hareket edeceği anlamına gelmektedir. İktisat yazınında Philips Eğrisi olarak adlandırılan enflasyon-işsizlik mübadelesinde işsizlik arttığı zaman gelir düşmekte, ekonomi daralma sürecine girerken enflasyon da azalmaktadır. Ancak Lucas (1972a, 1972b, 1973, 1976) çalışmalarında uzun dönemde enflasyon ile hasıla arasındaki ilişkinin ortadan kalkacağını rasyonel beklentiler hipotezine dayandırarak ortaya koymaktadır. Golosov ve Lucas 2003 yılında yaptıkları "*Menu Costs and Phillips Curves*" isimli çalışmada enflasyon ile hasıla arasında ters yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varmışlardır. Bu sonuçta uzun dönemde Philips eğrisinin tersine enflasyonun konjontür karşıtı hareket ettiği anlamına gelmektedir.

Tablo 1'e göre sanayi üretimi, tüketim ve yatırım konjontür yönlü değişkenler olup dönme noktaları konjontür ile aynı zamanda gerçekleşir, yani uyan değişkenlerdir.

Kamu harcamaları ve ortalama işgücü verimliliği de ekonomik faaliyetlerle aynı yönde gelişir. Para arzı ile hisse senedi de konjonktür yönlü değişkenlerdir ve bu değişkenlerde gözlemlenen değişimler konjonktür dalgasından önce ortaya çıkar.

Konjonktür teorileri için reel ücret önemli bir kavramdır. Reel ücretlerin konjonktürel yönünü inceleyen çalışmalara bakıldığında farklı bulgulara ulaşılmış ve belirgin bir konjonktürel kalıbı olmadığı sonucuna varılmıştır. Abel ve Bernanke (2001) reel ücreti konjonktür yönlü bir değişken olarak tanımlarken, Keynes reel ücreti konjonktür karşıtı bir değişken olarak tanımlamıştır (Parasız ve Bildirici, 2006: 21). Knoop (2004) ise reel ücretlerin konjonktür ile ilişkisiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yapılan çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşılmasının nedenini kullanılan veriler, yöntemler ve modellere bağlayabiliriz.

Faiz oranlarının konjonktürel hareketinin ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre değiştiğini söyleyebiliriz. Örneğin gelişmiş ülkenin dış borç yükümlülüklerini yerine getirememesi olasılığı az olduğu için bu ülkelerde risk seviyesi düşüktür. Bu nedenle sermaye arz ve talebi sorununun az olduğu bu ülkelerde faiz oranları konjonktür yönlü veya konjonktürle uyumsuz biçimde hareket etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise yabancı sermaye girişinde yaşanan bir azalma faiz oranları artırılarak telafi edilir. Kısaca reel GSYİH azaldığı vakit faiz oranları artmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere gelişmekte olan ülkelerde faiz oranları konjonktür karşıtı hareket etmektedir (Tchakarov ve Elekdag, 2006: 3). Abel ve Bernanke (2001) ise nominal ve reel faiz oranlarının konjonktürel hareketlilik açısından farklılık gösterdiğini belirtmişlerdir. Nominal faiz oranını konjonktür yönlü ve gecikmeli bir değişken olarak tanımlarken, reel faiz oranını konjonktürden uyumsuz olarak hareket eden bir değişken olarak nitelendirmişlerdir.

Şekil 3: Dalgalanmaların Şiddeti

Kaynak: Unay, 2001: 14.

Ekonomik konjunktür ile karşılıklı etkileşim içerisinde olan değişkenlere ait seriler farklı şiddette dalgalanırlar. Bu dalgalanmanın şiddeti seriyeye ait talep esnekliğine bağlı olarak değişir. Bir serinin talep esnekliği yüksek ise dalgalanma şiddetinin yüksek, düşük ise dalgalanma şiddetinin düşük olması umulur. Örneğin Şekil 3’de de görüldüğü üzere ekmek gibi zorunlu bir malın talebi, altın kaplama bir saatin talebinden daha istikrarlı bir seyir izler (Unay, 2001).

1.4. KONJONKTÜR ANALİZİNDE KULLANILAN ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Konjunktür hareketlerinin analizinde araştırmacılar farklı yöntemler kullanmışlardır. Bunları klasik konjunktür analizi, bileşik endeks analizi, yayılım endeksi analizi, dinamik genel denge ve oynaklık analizi olarak sınıflandırılabilir.

1.4.1. Klasik Konjunktür Analizi

Konjunktür hareketlerinin klasik analizi, ilk defa Burns ve Mitchell (1946) çalışmasından sonra ortaya çıkmıştır. Burns ve Mitchell analizlerinde o dönemdeki fiyat hareketlerinin istikrarlı olması sebebiyle serileri nominal olarak kullanmışlardır. Analizlerinde zamana bağlı trendi hesaba katmayıp sadece konjunktürel dalgalar arasındaki trendi göz önüne almışlardır. Burns ve Mitchell toplam ekonomik faaliyetlerde yaşanan dalgalanmalarla ilgilendiklerinden, ele aldıkları serilerde ortaya çıkan ancak ekonominin bütününe yayılmamış dalgaların etkilerini açıklayabilmek için özel dalgalar tespit edilirken

mevsimsellikten arındırılmış fakat trendden arındırılmamış serilerin kullanılması ve konjonktür dalgasının en az 15 ay, en fazla ise 10-12 yıl sürmesi gerektiği gibi bazı önerilerde bulunmuşlardır. Konjonktürün dip ve zirve tarihlerini belirleyebilmek için de “referans tarihlerinden¹” faydalanmışlardır.

Klasik konjonktür analizinin önemli aşamalarından birisi de referans serisinin seçilmesidir. Analizde tek bir referans serisi seçildiği için klasik konjonktür analizi, *tek göstergeli yöntem* olarak da adlandırılır. Tek bir gösterge ile ekonominin konjonktürel hareketini tam anlamıyla analiz etmek günümüz iktisat literatüründe pek mümkün değildir. Referans serisi ülke ekonomisinin genel durumunu yansıtan bir seridir. OECD ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki (ABD) bazı finansal kuruluşlar referans seri olarak sanayi üretim endeksini kullanmaktadır. En çok kullanılan referans serisi ise Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)’dır. Bir ekonomideki üretim faaliyetini temsil eden değişken olarak genellikle GSYİH serisi kullanılmaktadır. Ancak GSYİH’nın üç aylık bir seri olması ve gecikmeli yayımlanması ayrıca bazı ülkeler için aylık GSYİH rakamlarını tespit etmenin güç olması nedeniyle ekonominin dalgalanmaya en açık kısmı olan sanayi üretim endeksi genellikle referans seri olarak kullanılır (Parasız ve Bildirici,2006:17). Kaldor (1956) ve Terzi-Oltulular (2004) gibi çalışmalar, GSYİH ile sanayi üretimi arasında çok yakın bir ilişkinin gözlemlendiğini göstermektedir. Klasik konjonktür analizinde kullanılan referans serisindeki değişimleri anlamlı ve doğru bir şekilde yansıtılabilmek için bu verilerin aylık bazda ele alınmasına dikkat edilir.

1.4.2.Bileşik Endeks Analizi

Bir konjonktür dalgası devreleri zaman serilerinde tek bir endekste birleştirilebilir. Ekonominin farklı kollarını temsil eden, aylık yayımlanan, anlamlı olan ve yeterli gözleme sahip olan ekonomik bileşenler tek bir endekste toplanılarak analize başlanılır. Endekste yer alan bileşenlerin birimleri farklı olduğundan bileşenlere ait zaman serileri konjonktürel hareketleri gözlemlemeye engel olan uç ve düzensiz değerler, uzun dönemli eğilim ve mevsimsel bileşenler gibi etmenlerden arındırılarak standartlaştırılır. Ancak bu

¹ Burns ve Mitchell (1946) toplam ekonomik faaliyetlerin konjonktür hareketlerinin analizindeki dip ve zirve noktalarına ithafen referans tarihleri terimini kullanmışlardır.

sayede seriler birbirleri ile karşılaştırılabilir hale getirilir. Bu yöntemde önemli olan bir sorun da tek bir endeks altında toplanan bu serilerin endeksteki ağırlıklarının ne olacağıdır. Serilerin eşit ağırlığa mı yoksa farklı ağırlıklara mı sahip olacağı ilgili ülkenin ekonomik yapısına göre değişmektedir. Demirhan ve Coşar (2012) tarafından yapılan çalışmada; Türkiye ekonomisi için eş zamanlı, uyan (uyumlu) ve öncü göstergeler endekslerinin oluşturulmasında iktisadi faaliyete gösterge olabilecek ekonomik anlamlılığı olan fiyat, üretim, tüketim, para-banka, dış ticaret, ödemeler dengesi ve anket verilerinden oluşan yaklaşık 175 seri incelenmiştir. İncelenen veriler aşağıdaki tabloda sınıflandırılmıştır.

Tablo 2: Serilerin Sınıflandırılması

Gecikmeli Göstergeler	Eş Zamanlı Göstergeler	Öncü Göstergeler
(PMI)* Girdi Stoku	TÜFE	CNBC-e Tüketici Beklenti Endeksi, Eğilim Endeksi, Güven Endeksi
(PMI) Teslim Süresi	TÜFE Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru (2003=100)	(PMI) Biriken İşler
(PMI) Ürün Stoku	TÜFE Gelişmekte Olan Ülkeler Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru (2003=100)	(PMI) İhracat Siparişleri
Kredi Kartı Kullanma	TÜFE Gelişmiş Ülkeler Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru (2003=100)	(PMI) İstihdam
Toplam İhracat	(PMI) Girdi Fiyatı	(PMI) Mal Alım Miktarı
Tüketim Endeksi (reel, toplam)	(PMI) Ürün Fiyatı	(PMI) Üretim
Tüketim Endeksi (reel, gıda dışı)	Çekirdek Fiyat Endeksi – H	(PMI) Yeni Siparişler
Ticari Krediler	Çekirdek Fiyat Endeksi – I	(TCMB) İktisadi Yönelim Anketi Soruları
Tüketici Kredileri	Döviz Sepeti	(TCMB) Reel Kesim Güven Endeksi
	Elektrik Üretimi	(TCMB) Tüketici Güven Endeksi
	Ham Çelik Üretimi	PMI Endeksi
	Hizmet Fiyatları	İhracat Miktar Endeksi
	Kapanan Şirket Sayısı	İthalat Miktar Endeksi
	Kapasite Kullanım Oranı	Ara Mallar İthalatı
	Otomobil Üretimi	Ara Mallar İthalat Miktar Endeksi
	Sermaye Malları İthalatı	Sermaye Malları İthalat Miktar Endeksi
	Ticari Araç Üretimi	Tüketim Malları İthalat Miktar Endeksi
	TİM İhracat Rakamları	Dahilden alınan mal ve hizmet vergisi (Nominal ve Reel)
	Tırlara Verilen Geçiş Belgesi Sayısı	İthalden Alınan KDV (Nominal ve Reel)
	Tırlara Verilen Karne Sayısı	DİBS Faiz Oranı (Basit ve Bileşik)**
	Toplam İthalat	Dünya Sanayi Üretim Endeksi
	(CNBC-e) Tüketim Endeksi	(Borsa İstanbul) Ulusal Hizmet Endeksi
		(Borsa İstanbul) Ulusal Sınai Endeksi
		(Borsa İstanbul) Ulusal 100 Endeksi
		(Borsa İstanbul) Ulusal Mali Endeks
		(Borsa İstanbul) Ulusal Teknoloji Endeksi
		OECD Ülkeleri Bileşik Öncü Göstergeler Endeksi

		ABD Bileşik Öncü Göstergeler Endeksi
		Ödemeler Dengesi, Toplam Ticari Krediler
		Ödemeler Dengesi Bankaların Kullandığı Ticari Krediler
		Beyaz Eşya İç Piyasa Satışı, İhracat ve Üretim
		Otomobil İç Piyasa Satışı ve İhracatı
		Ticari Araç İç Piyasa Satışları ve İhracat
		Açılan Şirket Sayısı
		ÜFE
		ÜFE_ Elektrik, Gaz, Su
		ÜFE_ İmalat Sanayi
		ÜFE_ Kok Kömürü ve Petrol
		*PMI: Purchasing Managers' Index, Satın Alma Endeksi
		**DİBS: Devlet İç Borçlanma Senetleri

Kaynak: Demirhan ve Coşar, 2012: 4.

Tablo 2'de yer alan serilerden birçok eş zamanlı ve öncü gösterge endeksleri oluşturulmuş, en iyi performansı gösterenler endeks bileşen ağırlıkları ile birlikte aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 3: Bileşik Endeks Bileşenleri

Eş Zamanlı Göstergeler Endeksini Oluşturan Serilerin Ağırlıkları

Bileşenler	Ağırlık (%)
Elektrik Üretimi	23
CNBC-e Tüketim Endeksi	13
Taşıt Araçları Üretimi	20
Kapasite Kullanım Oranı	24
Ham Çelik Üretimi	20

Öncü Göstergeler Endeksini Oluşturan Serilerin Ağırlıkları

Bileşenler	Ağırlık (%)
Faiz Oranı	13
Reel Kesim Güven Endeksi	21
İYA-gelecek üç ay toplam siparişler	21
Ara Malları İthalat Miktar Endeksi	26
OECD Ülkeleri Öncü Göstergeler Endeksi	19

Kaynak: Demirhan ve Coşar, 2012.

Ulusal Ekonomi Araştırmaları Bürosu (NBER), 2001 yılında bileşik endeks oluşturmada kullanılan bazı göstergeleri ve ağırlık oranlarını şu şekilde vermiştir:

Eş Zamanlı Göstergeler Endeksini Oluşturan Serilerin Ağırlıkları

Bileşenler	Ağırlık (%)
Tarım dışı çalışanların maaşları	47.90
Kişisel gelir – transfer ödemeleri	28.30
Endüstriyel üretim endeksi	12.90
Toptan ve perakende imalat sanayi satışları	10.90

Öncü Göstergeler Endeksini Oluşturan Serilerin Ağırlıkları

Bileşenler	Ağırlık (%)
İmalat sanayinde çalışan işçilerin haftalık ortalama çalışma süresi	18.99
Haftalık ortalama işsizlik sigortası başvuruları	02.40
İmalat sanayinin yeni tüketim malları ve materyalleri siparişi	04.89
Bayilerin dağıtım hızı performansı	02.71
İmalat sanayinin yeni savunma dışı sermaye malı siparişi	01.25
Yerel otoriteler tarafından verilen yeni ev inşası izinleri	01.84
Borsa fiyat endeksi	03.04
M2 para arzı	30.34
Faiz oranları arasındaki fark	32.74
Tüketici beklentileri endeksi	01.80

Kaynak: The Conference Board, 2001.

NBER tarafından yapılan bileşik endekste 10 tane öncü değişken varken 4 tane de eş-anlı değişken vardır. Elde edilen bileşik endekslerden dip ve zirve noktaları belirlenerek ekonomik canlanma ve daralma dönemleri tespit edilir. Artan eş-anlı bileşik endeks canlanma döneminin başladığını gösterirken, azalan eş-anlı bileşik endeks ekonominin daralma dönemine girdiğini gösterir. Belirlenen konjonktür devrelerinin sürelerinin ve genişliklerinin de araştırılması gerekir. Belirli bir aralığı aşan konjonktür hareketlerine canlanma döneminde *patlama (boom) dönemi*, daralma döneminde de *resesyon (recession) dönemi* denir (NBER, 2008: 1). Burns ve Mitchell'in dip ve zirve noktasının hesaplanması konusunda oluşturdukları metot, 1971 yılında Bry ve Boschan'ın "*Cyclical Analysis of Time Series: Selected Procedures and Computer Programs*" isimli çalışmalarında bilgisayar algoritmasına dökülmüştür. 2002 yılında ise bu algoritma Harding ve Pagan tarafından kullanılarak konjonktür analizleri yapılmıştır. Bu analizler

sonucunda Harding ve Pagan resesyon dönemini, arka arkaya gelen iki çeyrek dönemin negatif büyümeye sahip olması olarak tanımlamıştır. NBER (2008) de resesyon dönemini, ekonominin bütününe kapsayacak biçimde üretimde, istihdamda, reel gelirden ve diğer önemli ekonomik göstergelerde yaşanan, birkaç aydan fazla süren düşüşler olarak tanımlamaktadır. Benzer bir ifadeyle patlama dönemi de ekonominin bütününe kapsayacak biçimde üretimde, istihdamda, reel gelirden ve diğer önemli ekonomik göstergelerde yaşanan, birkaç aydan fazla süren yükselişler olarak NBER (2008) tarafından tanımlanmaktadır.

1.4.3. Yayılım (Difüzyon) Endeksi Analizi

Norveçli iktisatçı Ragnar Frisch ve İtalyan iktisatçı Eugene Slutsky, konjonktürel dalgalanmaların üç bileşenden oluştuğunu ifade etmektedirler. İlki dalgalanmayı başlatan şoktur. Bu şok yayılma mekanizması aracılığıyla kalıcı konjonktürel dalgalanmalar meydana getirir. Ne tarz şokların konjonktürel dalgalanmada daha önemli olduğu ve ne türlü ekonomik faktörlerin bu şokları konjonktürel dalgalanmalara dönüştürdüğü konusunda iktisatçılar arasında anlaşmazlıklar mevcuttur. Ancak konjonktürel dalgalanmalara neden olan bazı şoklar üzerinde iktisatçılar fikir birliğine varmışlardır. Para ve maliye şoklarını, teknoloji şoklarını, dış ticaret şoklarını ve finansal şokları bunlara örnek olarak verebiliriz. Dolayısıyla tartışmalar Frisch-Slutsky paradigmasının ilk iki aşaması için halen sürmektedir (Miles ve Scott, 2005: 360-366).

Şekil 4: Konjonktürel Dalgalanmalarla İlgili Frisch-Slutsky Paradigması

Kaynak: Miles ve Scott, 2005: 360.

Konjonktürel dalgalanmalar toplam arz ve talep şoklarının etkisiyle veya her iki şokun bileşiminin etkisiyle ortaya çıkar.

Yayılm endeksi analizi, konjonktürel dalgalanma devrelerinin diğer bir ifadeyle ekonominin canlanma (daralma) döneminin etkilerinin bir bütün olarak ekonomiye ne kadar yayıldığını gösteren bir analizdir. Bu endeksin hesaplanmasında kapasite kullanım oranı, sanayi üretimi, taşıt araçları üretimi, ithalat, elektrik tüketimi, ham çelik üretimi ve inşaat sayısı gibi ekonominin çeşitli kollarını temsil eden göstergelere ait seriler kullanılır. İncelenen serilerde bir sonraki dönemde bir genişleme gözleniyorsa artı, daralma gözleniyorsa eksi işaret konulmakta ve bu işlem ele alınan bütün seriler için uygulanmaktadır. Sonra artı işarete sahip serilerin toplam sayısı incelenen bütün serilerin toplam sayısına bölünerek genişleme gösteren serilerin yüzdesi elde edilir. Yapılan işlemler ele alınan bütün dönemler için uygulanırsa elde edilen genişleme endeksine *Yayılm Endeksi* denir (Parasız ve Bildirici, 2006: 18). Bir diğer yöntemde incelenen seriler artanlar ve azalanlar olarak ikiye ayrılır. Artış gösteren serilerin oranı sınır değer olan %50'yi aşarsa ekonominin canlanma döneminde olduğu, %50 sınır değerinin altında kalırsa da ekonominin daralma döneminde olduğu sonucuna varılır. Genişleme gösteren seriler daralma gösteren serilerden çıkarılarak toplam seri sayısına bölündüğünde genişleme gösteren serilerin net yüzdesi elde edilir. Yüzde değerlerden oluşan bu seriye *Kümülatif Yayılm Endeksi* denilmektedir (Broida, 1955: 7).

1.4.4.Dinamik Genel Denge Analizi

Genel denge analizini diğer analizlerden ayıran en önemli özellik konjonktürel dalgalanmaların nedenlerinin araştırılmasına fırsat vermesidir. Schumpeter (1939) eserinde konjonktürel dalgalanmaları, iktisadi sistemin tamamlayıcı bir parçası olarak nitelendirmiştir. Bundan dolayı Schumpeter konjonktürel dalgalanmaların dinamik genel denge analizi çerçevesinde incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Genel denge analizinde ekonominin arz yönü veya talep yönü gibi tek bir tarafına dikkat edilmemiş her iki cepheye de eşit düzeyde önem verilmiştir.

Genel denge analizi adından da anlaşılacağı üzere denge kavramı üzerinde durmakta ve konjonktürel dalgalanmaları denge noktasından sapmalar olarak tanımlamaktadır. Gerçekleşen bu sapmalar yeni bir denge noktasının oluşmasına neden olmaktadır. Bu da ekonomik birimlerin zaman içinde zevk ve tercihlerinin değiştiği anlamına gelmektedir. İşte dinamik genel denge metodu ile yapılan konjonktür analizinde de ekonomik

birimlerin tercihlerini değiştiren sebepler araştırılmaktadır (Yıldırım, 2011: 26). Dinamik genel denge analizi sorunun belirtilmesi, ekonometrik modelin kurulması, kalibre edilmesi (kalibrasyon işlemi)² ve elde edilen bulguların raporlanması gibi dört aşamadan oluşur. Bu tür modeller daha çok dış şokların ekonomiye olan etkilerinin sonuçları üzerinde dururlar. Bu modeller, şokların ekonomi üzerindeki dinamik etkilerinin izlenilmesinde ve iktisadi politika açısından karar verme sürecinin daha etkin belirlenmesinde faydalı olmaktadır.

1.4.5.Oynaklık Analizi

A. Burns ve W. Mitchell ortaya attıkları klasik analizden sonra ortaya çıkan ekonomik resesyonlar iktisatçıların ilgisini çıktı düzeyi, enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik kavramlara çekmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra oynaklık, çıktı düzeyindeki büyümenin standart sapması alınarak ölçülmeye çalışılmış ve hükümetler aşırı oynaklığı önleyebilmek için para ve maliye politikalarını kullanmışlardır. Konjonktürel dalgalanmalar ile uzun dönem büyüme oranı arasında karşılıklı etkileşim vardır. Ekonomide yaşanılan daralmanın süresi uzadıkça ve şiddeti arttıkça ekonomide gerçekleşen yatırımlar da o denli azalır. Sonuç olarak daralma dönemi uzun dönem büyüme oranını düşürmektedir (Miles ve Scott, 2005: 360-365). Diğer taraftan Lucas (1977), kısa dönem büyüme oranının uzun dönem büyüme oranını aştığında ekonominin canlanma ve kısa dönem büyüme oranının uzun dönem büyüme oranının altında kaldığında ise ekonominin daralma sürecine gireceğini belirtmiştir. Lucas'a göre reel GSYİH'nın uzun dönemli trendinden sapması bir konjonktür dalgasıdır. Buradaki uzun dönemli trend de GSYİH'nın uzun dönem büyüme oranını yansıtır (Lucas, 1977). Lucas'ın yapmış olduğu bu tanım iktisat literatüründe zaman serilerinin trendinden ayrıştırılması konusunda tartışmalara neden olmuştur. Darvas ve Vadas (2005)'e göre literatürde yer alan Hodrick-Prescott, Baxter-King ve Beveridge-Nelson gibi filtreleme tekniklerinin zayıf noktaları olmasından dolayı trendden arındırma tartışmaları halen devam etmektedir.

² Kalibrasyon: Dinamik genel denge analizi modelinde yer alan parametrelerin gerçek ekonomik verilere göre ayarlanması işlemi olarak tanımlanabilir.

1.5. KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN ULUSLARARASI BOYUTU

Konjonktürel dalgalanmalar, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre uluslararası bir etkiye de sahip olabilen ekonomik olaylardır. Gelişmiş ülkeler genellikle canlanma ve daralma dönemlerini aynı anda yaşarlar. Başka bir ifadeyle ortak bir konjonktürel hareketi paylaşırlar. Konjonktürel hareketlerdeki bu uyumun dışında ülkeler farklı ekonomik yapıya sahip olduklarından dolayı sadece kendi ülkesinde görülen küçük konjonktürel dalgalanmalar da yaşayabilmektedirler (Abel ve Bernanke, 2001: 285-296).

Konjonktürel dalgalanmalar genellikle makroekonomik göstergeler ile açıklandığından bazen ülke geneli için yapılan genellemeler sektörel bazda yanlış sonuçlar da verebilir. Ekonomide genel olarak gözlemlenen canlanma süreci her sektörde aynı oranda canlanmaya neden olmayabilir. Hatta bazı sektörlerdeki genişleme çok önemsiz boyutlarda gerçekleşebilir. Ancak ekonomide yer alan sektörlerin birbirlerine olan karşılıklı bağımlılığından dolayı genellikle ortak bir konjonktürel hareket gözlenir. Örneğin Türkiye ekonomisindeki canlanma, kişi başına düşen gelir seviyesini artıracak ve refah seviyesi yükselecektir. Artan kişisel gelir diğer ülke mallarına olan talebi olumlu yönde etkileyecek ve diğer ülkeler de ekonomik canlanma sürecine girebileceklerdir. Tabii burada ülkenin gelişmişlik düzeyi ne kadar fazla olursa diğer ülkelere olan ekonomik etkisi de o denli fazla olmaktadır (Özata, 2007: 35).

Ülkelerin ekonomik yapılarındaki farklılıklar ve ekonomik şartlar uluslararası karşılıklı etkileşimin arttığı şu dönemde ülkelerin konjonktürel hareketlerinin uyum içerisinde seyretmesine engel teşkil eder. Zamanlama ve şiddet açısından konjonktürel dalgalanmalar, ülkeler arasında farklılık gösterebilir. Örneğin, Amerikan ekonomisi 2013 yılının son çeyreğinde kriz yaşarken, Türkiye ekonomisi genişleme göstermiştir.

1.6. GELENEKSEL KONJONKTÜR TEORİLERİ

Geleneksel Teoriler, konjonktürel dalgalanmaları bir bütün olarak açıklamada yetersiz kalmışlardır. Daha çok konjonktürel dalgalanmaların bir bölümü üzerinde

yoğunlaşmışlardır. Bu teorilerin belirli bir sınıflamaya tabi tutularak incelenmesi, modern konjonktür teorilerinin temellerinin iyi anlaşılması konusunda faydalı olacaktır.

1.6.1. İklima Dayalı Konjonktür Teorileri

İklim şartlarındaki değişmelerin iktisadi faaliyetlerde dalgalanmalara neden olacağı ana düşüncesi üzerine kurulan teorilerdir. Bu teoriler genellikle tarımsal faaliyetler üzerine yoğunlaşmaktadır.

1.6.1.1. Güneş Lekeleri Teorisi

W. S. Jevons tarafından ortaya atılan bu teoride konjontürel dalgalanmaların nedeni olarak gerçek güneş lekeleri gösterilmektedir. Jevons güneş lekelerinde gerçekleşen değişmelerin güneşin yaydığı enerjiyi değiştirdiğini ve bunun verimliliği etkileyerek tarımsal ürünlerin fiyatlarını belirlediğini savunmuştur. Tarımsal ürünlerin fiyatlarındaki bu değişmelerin de ticari krizlere neden olduğunu söylemiştir (Persons, 1926: 104). Jevons yaşanan ticari krizleri incelemiştir (1836, 1847, 1857, 1866, 1873 krizleri vb.) ve aralarındaki ortalama sürenin 10.44 yıl olduğunu, güneş lekeleri devreleri³ arasındaki sürenin de 10.45 yıl olduğunu gözlemlemiştir. Sonuç olarak da bu yakın rastlantısal durumu olasılık teorisiyle değerlendirerek bu iki devresel hareketin sebep sonuç ilişkisine dayanma olasılığının yüksek olduğunu belirtmiştir (Arnold, 2002). Kısaca Jevons, güneş enerjisi veya güneş ışınları azaldığında (arttığında) tarımsal üretimin azalacağını (artacağını) ve ekonomide konjontürel bir hareket gözleneceğini vurgulamaktadır. Güneş lekeleri, konjonktür dalgalanmalarını ampirik olarak analiz eden ilk çalışmadır.

Cass ve Shell (1980, 1982, 1989) Jevons'un ortaya attığı Güneş Lekeleri Teorisi'ni geliştirmiş ve günümüz iktisat literatüründe kullanılan anlamını kazandırmıştır. Yani güneş lekeleri, iktisadi birimlerin kararlarını organize ederken dayandıkları dışsal rastsal bir değişkeni ifade eder. Bu açıdan bakıldığında Cass ve Shell'in güneş lekeleri dengesi yaklaşımı, dışsal belirsizliğe dayanmaktadır. Abraham (2006) tarafından da ifade edildiği üzere güneş lekeleri literatürü güneş lekelerine yönelik bir açıklama sunmamaktadır.

³ Güneşteki lekelerin düzenli aralıklarla (10-11 yıl) artıp azaldığını gösteren devrelere "Bruckner Devreleri" denir.

Güneş lekelerinin iktisadi ortamı belirsizleştirdiği açıktır. Başka bir ifadeyle fiyatlardaki belirsizliğin nedeni dış belirsizliktir. İktisadi birimlerin güneş lekeleriyle ilgili inanışları fiyatlarda bir belirsizliğe yol açar. Bu açıdan güneş lekeleri dengesi rasyonel beklenti dengesidir. Gelecekteki fiyatlara yönelik subjektif beklentilerin gerçekleşmesi güneş lekeleri dengesinin var olduğu anlamına gelmektedir.

1.6.1.2. Henry Ludwell Moore'un Ekonomik Dalgalanmalar Teorisi

Amerikalı iktisatçı H. L. Moore, Güneş Lekeleri Teorisini savunan Jevons gibi tarımsal faaliyetlerde yaşanan bir dalgalanmanın ekonominin bütününe yansıtacağını ileri sürer. Jevons tarımsal ürünlerdeki dalgalanmaları güneşe bağlarken, Moore iklim koşullarına bağlamıştır (Moore, 1914). İklim koşullarını da en iyi şekilde yağmurların yansıttığını belirtmiş ve tarımsal verimliliği yağış miktarıyla ilişkilendirmiştir. Yağış miktarında zamanla gözlemlenen değişiklikler tarımsal ürün miktarını da değiştirmektedir. Moore 1914 yılında yazdığı “*Economic Cycles: Their Law and Causes*” isimli çalışmasında Venüs gezegeninin Güneş’e sekiz yılda bir yaklaşmasının da hava koşullarını etkilediğini dolayısıyla da ekonomik dalgalanmaya neden olduğunu ileri sürmüştür. Moore, yağış miktarı ile tarımsal ürün arasında yakın bir ilişki olduğunu ve yağış rejiminin bilindiği takdirde fiyatlardaki değişimlerin öngörülebileceğini savunmuştur (Huntington, 1916: 192).

1.6.1.3. Örümcek Ağı Teorisi

İlk defa Ezekiel’in 1938 yılında “*Cobweb Theorem*” isimli çalışmasında bahsedilmiştir. Fiyatlar ile üretim miktarları arasındaki gecikmeli ilişkileri esas alarak piyasadaki ekonomik dalgalanmaları dönemler halinde inceleyen bir analizdir. Teori tarım ürünleri piyasaları için geliştirilmiştir. Örneğin, çiftçiler cari fiyatlara bakarak belirli bir tarım ürününü ekmeye karar verdiklerinde ürünün yetiştirilmesi için en az bir hasat dönemi geçer. Üretim ancak gelecek dönem piyasaya arz edilebilecektir. Yani gelecek dönemde piyasaya arz edilecek ürün miktarı bugünkü cari fiyatlara bağlıdır. Piyasaya sunulan ürün miktarı o dönemki talebe uymazsa fiyatlarda bir dalgalanma gözlemlenecektir.

Teori bazı varsayımlar üzerine kurulmuştur: ürün miktarı üreticilerin fiyatlara verdikleri tepkiler tarafından belirlenir, ürünler kısa ömürlüdür ve ürün miktarının değiştirilebilmesi için en az bir dönem geçmesi gerekir. Bu varsayımlar altında teoride üç farklı durum ortaya çıkmaktadır: (1) Fiyatlarla üretim arasındaki gecikmeli ilişki dolayısıyla piyasada meydana gelen ekonomik dalgalanmalar, dönemler itibariyle giderek küçülür ve dengeye ulaşılır. (2) Arz ve talep arasındaki farklılıklar giderek artan fiyat dalgalanmalarına yol açar ve dengeye ulaşılması imkansız olur. (3) Arz ve talep arasındaki farklılığın her yıl aynı miktarda ortaya çıkması ve fiyat-miktar dalgalanmalarının aynı seviyede sürüp gitmesidir.

1.6.2. Psikolojiye Dayalı Konjunktür Teorileri

Konjunktürel dalgalanmaların nedenini, insanların psikolojik durumlarına dayandıran teorilerdir. Bu teorilerde insan heyecanı, kitle psikolojisi ve dış olayların neden olduğu etkenlerin ekonomide konjunktürel dalgalanmalara sebep olacağı düşüncesi hakimdir.

Ekonomik canlanma döneminde kapitalist girişimciler fazla iyimserlik düşüncesine kapılıp kar maksimizasyonu amacıyla aşırı düzeyde yatırım yaparak işlerini genişletirler. Konjunktürün gerileme döneminde ise kapitalist girişimciler kötümser bir ruh haliyle yatırımlarını azaltır, işlerini daraltırlar. Sadece girişimciler için değil tasarruf sahipleri ve tüketiciler için de psikolojik etmenler önem taşır. Bundan dolayıdır ki banka mevduatları ve kredi hacimleri üzerinde psikolojik etmenlerin rolü büyüktür. Kriz dönemlerinde fiyatların hızlı bir şekilde düşüşe geçmesi tüketicinin fiyatların daha da azalacağı düşüncesine kapılmasına neden olur ve piyasadaki ürün talebi azalır. Yükselme dönemlerinde de tersi durum söz konusudur (Parasız ve Bildirici, 2006: 114). Psikolojiye dayalı geleneksel konjunktür teorilerinin 2000’li yılların başında D. Kahneman’ın öncülüğünde ün kazanan *Davranışsal İktisat*’a⁴ ilham kaynağı olduğunu söyleyebiliriz.

1.6.3. Eksik Tüketime Dayalı Konjunktür Teorileri

Eksik Tüketim Teorileri denilince akla ilk gelen iktisatçılar J. A. Hobson, W. F. Foster, W. Catchings, C. H. Douglas ve Karl Marx’tır. Eksik Tüketim Teorileri’ne göre, üreticilerin piyasaya satışa sunduğu bütün malları almaya toplam bireysel gelirler

⁴ Davranışsal İktisat, psikolojik unsurlarla ekonomik davranışları inceleyen bir alandır.

yetmemektedir. Başka bir ifadeyle piyasada bir arz fazlalığı söz konusudur. Halkın satın alma gücündeki yetersizlik ekonomide krizlere, depresyonlara ve işsizliğe yol açarak konjonktürel hareketlerin oluşmasına neden olur.

Eksik tüketim ve konjonktür dalgaları arasındaki ilişki ilk kez John Atkinson Hobson tarafından geliştirilmiştir. Hobson'a göre, tasarruf düzeyinde meydana gelen bir artış üretim kayıplarına neden olmaktadır. Gelir dağılımından yüksek pay alanlar ile düşük pay alanların tüketim düzeyleri dolayısıyla da tasarruf düzeyleri farklıdır. Yüksek gelire sahip tüketicilerin tasarrufları tüketimlerinden daha fazla artar. Bu durum tasarruf düzeyi arttığı için yatırımların ve üretimin artmasına neden olur. Ancak düşük gelir seviyesine sahip kesimin tüketimleri aynı oranda artmaz. Bunların yanında harcamalardaki tutucu zihniyet, lüzumsuz tasarruflar da tüketimin yetersizliğine sebebiyet vermektedir. Sonuç olarak arz ve talep miktarlarında bir dengesizlik oluşur. Bu dengesizlik ekonomiyi olumsuz etkileyerek krizlerin ortaya çıkmasına yol açar. Hobson, ekonomideki bu yapısal sorunun giderilebilmesi için kamu harcamalarının artırılmasının ve gelir dağılımında eşitliği sağlayacak devlet müdahalelerinin olması gerektiğini belirtmektedir (Commons, 1923: 641).

W. F. Foster ile W. Catchings ise eksik tüketim koşullarını, aşırı tasarrufun meydana getirdiğini ileri sürmüşlerdir. Foster ve Catchings'e göre piyasadaki bütün gelirler harcanmamaktadır. Şirketler karlarının önemli bir kısmını hissedarlarına dağıtmayıp kendi bünyelerinde saklamaktadırlar. Hissedarlara dağıtılan kar paylarının da belirli bir kısmı tasarruf edilmektedir. Tasarruf edilen gelirin bankalara ve tahvillere yatırılmasıyla satınalma gücü hissedarlardan tekrar şirketlere dönmektedir. Bundan dolayı şirketlerin üretim kabiliyetleri ve üretim imkânları artarken, halkın tüketim için kullanacağı satınalma gücü azalarak yetersiz kalmaktadır. Bankalar, tıpkı Douglas'ın teorisinde olduğu gibi bu uyumsuzluğu düzelten değil daha da derinleştirerek bozan bir karaktere sahiptirler (Foster ve Catchings,1925).

1929 Büyük Buhranı'ndan sonra görüşleri çok tartışılan C. H. Douglas, teorisini şu şekilde ispatlamaya çalışmaktadır: firmaların ücret ve kar payı olarak bireylere yaptıkları ödemeler A; ham madde ve makine almak üzere diğer işletmelere ödenen paralar ile banka faizleri de B olsun. Fiyat, A ile B'nin toplamına karı da dahil etmek suretiyle

belirlenir. Ancak malın fiyatını ödemek için kullanılabilir satın alma gücü, A'dan ibarettir. Tüketici gelirin akışı ile piyasaya sürülen mal miktarı birbirine uyumlu halde bulunmaktan çok uzaktır. Halk, cari geliri ile cari üretimi alabilecek iktisadi güce sahip değildir. Kredi vermede monopol konumunda olan bankacılık sistemi bu ahenksizliği daha da arttırmaktadır (Douglas, 1931).

Karl Marx, eksik tüketimin nedenlerini sabit ve değişken sermaye oranları arasındaki uyumsuzluğa, artı(k) değer⁵ ve istismar sorunlarına ve Yedek Sanayi Ordusu'nun⁶ gittikçe büyümesine bağlamıştır. Karl Marx'a göre ücretlerin ödendiği fon değişken sermayedir. Teknolojik açıdan ilerlemeler makineleşme alanında, sabit sermayenin değişken sermayeye nazaran daha çok büyümesine yol açmaktadır. Değişken sermayenin giderek azalması, üretimde ücretlerin azalmasına neden olmaktadır. Üretimde insanların yerini makinelerin alması birçok kişinin işsiz kalmasına ve Yedek Sanayi Ordusunun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Artı(k) değerın mevcudiyeti, üretim değerine eşit seviyede ücret ödenmemesinden dolayı işçi sınıfını ekonomik açıdan zor duruma sokmakta ve kendi ürettikleri malları bile satın alabilecek yeterli güçten mahrum kalmaktadırlar. Bu durum piyasada tüketim yetersizliği yada eksik tüketim sorununu ortaya çıkarmaktadır. Karl Marx, konjonktürel dalgalanmaların kaynağının eksik tüketimde aranması gerektiğini ve sabit ile değişken sermaye oranlarındaki uyumsuzluğun zamanla giderek artmasının konjonktürel dalgalanmaların şiddetini artıracığını söylemektedir (Clarke, 1990 ; Özgüven, 2011: 175-193).

1.6.4. Aşırı Yatırıma Dayalı Konjonktür Teorileri

Bu teoriler konjonktürel dalgalanmaların kaynağı olarak üretim artışı, yeni üretim tekniklerinin ortaya çıkması ve dolayısıyla verimlilik artışı gibi faktörleri gösterirler. Konjonktürel dalgalanmalardan üretimin tüketime nazaran daha fazla etkilendiği görüşü aşırı yatırım teorilerinde hakimdir.

⁵ Karl Marx tarafından geliştirilen artı(k) değer, üretilen malların değeri ile bu malların üretimi için ödenen ücret arasındaki farkı anlatan kavramdır.

⁶ Karl Marx tarafından ortaya atılan yedek sanayi ordusu, emek arz ve talebi arasındaki dengesizliğin, kapitalist sistem tarafından kendi menfaatlerine yönelik şekillendirilmiş halini ifade etmektedir. Türkçe literatürde yedek işgücü ordusu ve rezerv emek kavramları da aynı anlamda kullanılmaktadır.

Hayek, Mises, Robertson, Cassel, Spiethoff ve Aftalion ekonomik dalgalanmaların sebebini üretimin aşırı artışına ve yatırımların üretimdeki bu artışa sürekli uyum sağlayamamasına dayandırmaktadırlar. Örneğin, Robertson (1915)'e göre konjonktürel dalgalanmaların nedeni teknolojik yeniliklerle sağlanan büyümedir. Ekonomi büyümeye başladığında yani canlanma dönemine girdiğinde yatırım mallarına aşırı bir talep ortaya çıkar. Teknolojik yeniliklere biran önce sahip olma güdüsüyle firmalar birbirleriyle rekabet ederler. Rakip firmaların planları hakkında bilgi sahibi olmayan firmalar olması gerekenden daha fazla bir yatırım yaparlar ve ekonomideki yatırım düzeyi aşırılık gösterir. Kapitalist düzenin özellikleri gereği yatırımlardaki artış kolayca durdurulamaz. Gereksizce yapılan fazla yatırımlar firmaların maliyetlerini arttırır. Canlanma dönemindeki bu durum yetersiz tasarruf sorununu ortaya çıkarır. Böyle bir durumda da ekonomi zamanla daralma sürecine girer. Görüldüğü üzere Robertson konjonktürel dalgalanmaları yeniliklerden doğan aşırı yatırım düzeyine bağlamıştır. Aşırı yatırım ve aşırı üretim araçlarının uyum içerisinde hareket etmesi ekonomik krizlerin de önüne geçer. Ancak şu unutulmamalıdır ki, toplumun sermaye imkânları sınırlı olduğundan toplumun refah seviyesi belirli bir noktadan sonra gerileme gösterecektir. Ayrıca yenilikçi hareketlerin ne zaman ortaya çıkacağı bilinmediğinden konjonktürel dalgalanmaların önceden tahmin edilmesi de güçtür (Robertson, 1915: 239-245).

1.6.5. Kapitaliste Dayalı Konjonktür Teorileri

Veblen, konjonktürel dalgalanmaların nedeni olarak kapitalistleri görmektedir. Veblen girişimcileri ikiye ayırır: (1) Toplumla fayda sağlamak için üretim yapan kişiler, (2) Kar amacı güderek üretim yapan kişiler. Kapitalist genel anlamda kar amacıyla hareket ettiği için ikinci sınıfta yer almaktadır. Birinci sınıf genellikle gözardı edilir. Veblen, sürekli kar güdüsüyle yapılan üretimin tekelleşmeye neden olarak toplam üretim düzeyinde bir azalmaya sebebiyet vereceğini belirtmiştir. Yine bu tekelleşme teknolojik açıdan gelişmeyi de yavaşlatacaktır. Bunun yanında kredi ve finans konularında yapılan düzenlemeler, üretimi daha da azaltarak krizlere neden olmaktadır. İş hayatında mülkiyet ile yönetimin farklı ellerde toplanması, büyük karlar elde eden kapitalistin politikada etkin olması, teknolojinin sağlayacağı faydalardan toplumun mahrum kalmasına neden olmaktadır (Parasız ve Bildirici, 2006: 122).

Mitchell (1913) konjonktürel dalgalanmaların merkezinde kar arayışları içerisinde olan kapitalistlerin olduğunu söylemiştir. Mitchell, firmaların maliyetlerini ve gelirlerini ele alarak yapmış olduğu analizde kar marjının konjonktür yönlü hareket ettiği sonucuna varmıştır. Karların gelir dağılımını etkilemesi, karlarda yaşanan değişikliklerin kar beklentilerini değiştirmesi, elde edilen karların mevcut yatırım fonlarını etkilemesi ve karın olmaması durumunda firmaların iflas edeceği anlayışı Mitchell (1913) tarafından konjonktürel dalgalanmaların nedeni olarak gösterilmiştir.

1.6.6. Parasal Dengeye Dayalı Konjonktür Teorileri

Parasal dengeye dayalı konjonktür teorilerinde ticarete yaşanan dengesizliklerin parasal dengeyi bozduğuna ve parasal dengedeki bozulmaların da konjonktürel dalgalanmaların nedeni olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu teorilerde parasal dengenin bozulmasında kredi kanallarının da önemli bir yeri olduğu vurgulanarak konjonktürel dalgalanmaların kaynağı olarak gösterilmektedir.

Parasal dengeye dayalı ilk konjonktür teorileri arasında J. M. Keynes'in yakın arkadaşı olan Ralph George Hawtrey'in teorisi önemli bir yere sahiptir. Hawtrey, konjonktürel dalgalanmaların tamamen parasal bir olgu olduğunu belirtmiştir. Hawtrey (1927)'e göre ticaret fazlası veren bir ülkede para miktarı yani para arzı artmaktadır. Para arzındaki bu artış, verilen kredi miktarını artırmaktadır. Kredilerdeki artış, yatırımların ve üretim miktarının artmasına neden olmuştur. Para arzındaki artıştan dolayı satınalma gücü artan toplumun ithal ürünlere olan talebi de artacaktır. Ülkeden para çıkışı gerçekleşecek ve ülke ticaret fazlası veren konumundan ticaret açığı olan bir ülke konumuna gelecektir. Ülkedeki para arzının azalması verilen kredi miktarını düşürecek, yatırımlar azalacak, gelir düzeyi azalacak ve dolayısıyla toplumun refah seviyesi düşecektir. Böylelikle ekonomi daralma sürecine girerek konjonktürel bir dalgalanma yaşayacaktır (Hawtrey, 1927: 472).

Bir diğer önemli parasalcı dengeye dayalı konjonktür teorisi ise Avusturyalı iktisatçı Friedrich August Hayek'e aittir. Hayek, konjonktürel dalgalanmaların nedenini parasal dengedeki bozulmalardan kaynaklanan faiz oranlarındaki değişimlere bağlamıştır. Para arzında meydana gelen bir artış piyasa faiz oranlarını düşürür. Düşük seviyedeki piyasa faiz oranı girişimcilerin ek yatırımlarda bulunmasına neden olacaktır. Yatırım arzusu

sermaye mallarına olan talebi artırırken tüketim mallarına olan talebi de düşürmemektedir. Çünkü para arzındaki artış ve kaynak sahiplerinin mallarını satmalarından dolayı elde ettikleri gelir tüketim mallarına harcanacaktır. Bu durumda ekonomi canlanma dönemine girecektir. Bunun yanında girişimciler sermaye için gerekli olan reel kaynakların yetmeyeceğini düşünecek ve sermayeye olan talepleri girdilerin fiyatlarını artıracaktır. Girdi fiyatlarındaki artış karları azaltacaktır. Karların azalması işsizliği artıracak, yeni projelerin oluşmasının önüne geçerek ekonomiyi resesyona götürecektir. Piyasa faiz oranının doğal faiz oranına eşit olması halinde ekonomide istikrarın sağlanacağı ve konjonktürel dalgalanmaların yaşanmayacağı F. A. Hayek tarafından belirtilmektedir (Hayek, 1934: 26-31).

1.6.7. Uzun Dalgalara Dayalı Konjonktür Teorileri

Tinbergen (1981)'e göre uzun dalga, iki veya daha fazla sayıda kısa konjonktür dalgalarına ayrılabilen bir konjonktür dalgasıdır (Tinbergen, 1981: 259). Uzun dönemli dalgalar büyümeyi etkilediği için önem arz etmektedir. Uzun dalgaların varlığını ilk kez J. M. Clark iddia etmesine rağmen sistematik halde inceleyen ilk çalışma C. Juglar'a aittir. Diğer önemli çalışmalar arasında ise Kuznets, Kitchin, Kondratieff ve Schumpeter'in yaptığı çalışmalar yer almaktadır. Uzun dalgalar konusunda iktisatçılar arasında bir fikir birliği olmadığını da belirtmek gerekir (Legrand ve Hagemann, 2005).

1.6.7.1. Juglar Dalgalanmaları

Juglar'a göre ekonomik krizlerin ortak bir açıklaması olması gerekir. Buradan hareketle krizi, ticaret ve sanayi sektöründe yaşanan genişleme döneminde yapılan aşırı spekülasyonlara bağlamıştır. Aşırı iyimserlikten kaynaklanan aşırı spekülasyonlar kredilerin etkin kullanılmasına engel olur. Kredilerin kötüye kullanımı iflasları arttırarak ekonominin normal seviyesine dönmesine neden olur. Aşırı spekülasyonlar olmasa da krediler kötü kullanılarak ekonomi krize sürüklenebilirdi (Legrand ve Hagemann, 2005: 16).

Juglar çalışmalarında, fiyatlar, faizler ve diğer ekonomik değişkenlerdeki dalgalanmaların 7 ile 11 yıl arasında sürdüğü sonucuna varmıştır. Juglar bir konjonktür dalgasının refah dönemi (*prosperity*, 5-7 yıl), panik dönemi (*panic*, birkaç ay ile birkaç

yıl) ve tasfiye dönemi (*liquidation*, birkaç yıl) olmak üzere üç kısımdan oluştuğunu ileri sürer (Juglar, 1916).

1.6.7.2. Kuznets Dalgalanmaları

Üretim ve fiyatlar üzerine çalışmalar yapan Rus kökenli Amerikalı iktisatçı Simon Kuznets işgücü hareketi, yatırım ve inşaat gibi üretim faktörlerinde dalgalanma benzeri uzun dönemli salınımlar (*cyclical or long swings*) tespit etmiştir (Kuznets, 1930: 413). Çalışmasında ilk defa Simon Kuznets bahsettiği için 15-25 yıllık sürede ekonomide oluşan uzun dalgalanmalara *Kuznets Dalgalanmaları* denir (Samuelson, 1980: 241).

Kuznets (1958) 1870-1955 yılları arasındaki verileri kullanarak ABD'deki nüfus, evlenme, doğum oranı, göç, işgücüne katılım ve milli gelir seviyesi üzerine analiz yapmıştır. Analizinde milli gelir artış hızındaki uzun süreli dalgalanmaların diğer ekonomik değişkenler ile eş zamanlı olarak hareket sergilediği sonucuna varmıştır. Yani ona göre nüfus ve işgücündeki artış, ekonomide uzun dönemli dalgalanmalara veya salınımlara sebebiyet vermektedir.

Ulaşım ve inşaat sektöründeki salınımların (binanın inşa edilmesi-eskimesi-yeniden yapılması yaklaşık 15-20 yıllık periyod) Kuznets dalgasının uzunluğu (15-25 yıl) ile hemen hemen aynı süreye denk gelmesinden dolayı literatürde Kuznets Dalgalarına ulaşım-inşaat dalgaları da denilmektedir (Brenfenbrenner vd., 1987: 186).

1.6.7.3. Kitchin Dalgalanmaları

İngiliz istatistikçi Joseph Kitchin, 1890-1922 yılları arasındaki fiyat ve faiz verilerini inceleyerek ABD ile Büyük Britanya'da yaşanan dalgalanmaları analiz etmiştir. Analizinde dalgalanmaların yükselme dönemi içerisinde küçük azalmalar, düşme döneminde de küçük yükselmeler gösterdiğini tespit ettiğinden konjonktürel dalgalanmaları küçük (minör) ve büyük (majör) dalgalanmalar olarak ikiye ayırmıştır. Kitchin ortalama 40 ay sürdüğünü vurguladığı küçük dalgalar üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmıştır (Kitchin, 1923: 10). Bundan dolayı da ortalama 3-4 yıllık ya da 40 aylık dalgalanmalara *Kitchin Dalgalanmaları* denilmiştir. Kitchin dalgalanmaları stoklardaki

değişmelerle de ilişkilendirilerek Stok ya da Envanter Dalgalanmaları (Inventory cycles) olarak da adlandırılmaktadır (Brenfenbrenner vd., 1987: 186).

1.6.7.4. Kondratieff Dalgalanmaları

Rus iktisatçı Nikolai D. Kondratieff 1922-1928 yılları arasında yapmış olduğu çalışmalarla “Uzun Dalga Teorisi” ni geliştirerek Kondratieff dalgalanmalarını ortaya çıkarmıştır. Kondratieff dalgalanmaları, uzun vadede fiyat ve çıktı gibi serilerde gözlemlenen dalgalanmaları açıklamaya yöneliktir.

Kondratieff, 1789-1920 yıllarını içeren ve ABD, İngiltere, Almanya ile Fransa üzerinde yapmış olduğu analizde üç uzun dalganın varlığını tespit etmiştir. İlk uzun dalga, yükselme dönemi 1789-1814 yılları arasındaki 25 senelik dönemi kapsarken, düşüş dönemi 1814 yılında başlayıp 35 senelik bir periyodu kapsayarak 1849 yılına kadar sürer. Sonuç olarak dalgalanma 60 yıl sürmüştür. İkinci uzun dalga, 1849 yılında başlar ve 24 yıl sürerek 1873 yılında sonlanır. Düşüş dönemi 1873 yılında başlar ve 23 sene sonra 1896 yılında sona erer. İkinci dalga 47 yıl sürmüştür. Üçüncü uzun dalga, 1896 yılında 24 sene yükselmiş ve 1920 yılında sona ermiştir. Düşüş dönemi ise 1920 yılında başlamıştır. Dalgaların hiçbiri aynı büyüklükte olmayıp 47 ile 60 yıl arasında değişmektedir (Kondratieff ve Stolper, 1935: 2).

Kondratieff’e göre önemli teknolojik yenilikler, savaşlar ve sosyal dönüşümler bir dalgalanmanın sona erip yenisinin başlamasına neden olmaktadır. Kondratieff dalgalanmalarının temel özellikleri şu şekildedir:

- Kondratieff Dalgalanmalar ulusal verilerden çok uluslararası verilerde gözlemlenir.
- Fiyatlara nispeten çıktılarla ilgilenir.
- Ortalama 50-60 yıllık periyotlarda ortaya çıkarlar. Ekonomilerde yapısal dönüşüme neden olurlar.
- Teknolojik yeniliklerin getirdiği ekonomilerdeki lider sektörler veya endüstrilerden kaynaklanırlar (Modelska, 2013).

Uzun dalgalara dayalı konjonktür teorilerini zaman boyutu açısından değerlendirdiğimizde bir Kondratieff dalgalanmanın, ortalama 15-20 Kitchin dalgalanması, 5-8 Juglar dalgalanması ve 2 Kuznets dalgalanması içerdiğini söyleyebiliriz.

1.6.7.5. Schumpeter Dalgalanmaları

Schumpeter (1927) ekonomide uzun dalgalanmalara neden olan faktörleri açıklamaya çalışmıştır. Schumpeter'e göre uzun dalgalanmalara neden olan faktörler içsel ve dışsal olmak üzere ikiye ayrılır. Savaşları, doğal afetleri ve dış göçü dışsal faktörler arasında göstererek bunların dönem dönem etkili olduğunu belirtmiş ve süreklilik gösteren ekonomideki uzun dalgalanmaları açıklayamayacaklarını vurgulamıştır. Schumpeter içsel faktörleri de tüketicilerin tercihlerini ve malların üretim yöntemlerini, kalitesini değiştiren faktörler olarak tanımlamıştır. Uzun dalgalanmalara neden olan içsel faktörler arasında da en çok yenilik üzerinde durmuştur (Schumpeter, 1939: 65-67).

Yenilik firmalara kısa süreli de olsa bir monopol gücü verir ve yeniliğin boyutu ne kadar büyük olursa ekonomide gerçekleşecek değişimin boyutu da o denli büyük olacaktır. Yenilik teknolojik açıdan gelişmenin bir göstergesi olmasına rağmen yerini aldığı sistemi veya ürünü ortadan kaldırdığı için yaratıcı yıkım⁷ sürecinin de ortaya çıkmasına neden olur. Yeni teknolojilere uyum sürecinde işçi sınıfının eğitilmesi gerektiği için belirli bir zaman kaybı yaşanır, bununla birlikte yaratıcı yıkımın nedeniyle ekonomik büyüme hızında bir düşme yaşanır. Bu da ekonomide durgunluk yaşanmasına neden olabilir. İlerleyen dönemlerde zaman kaybı azalmakta, yeni teknolojiye ayak uydurulduğu için verimlilik ve milli hasıla artmaktadır. Böylelikle ekonomide canlanma dönemi başlamaktadır. Büyümenin yeniden hızlanabilmesi için müteşebbisin tekrar yeni teknoloji üretmesi gerekmektedir (Schumpeter, 1939: 83-100).

⁷Yenilik sayesinde ortaya çıkan yeni iş sahalarında karların yüksek olması diğer firmaları da bu sahaya yönlendirecektir. Endüstrinin yeniden şekillenmesine neden olacak bu durum eski iş alanlarının yok olmasına ve belki de işsizliğin artmasına neden olacaktır. Bu süreç Schumpeter tarafından '*Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*' isimli kitabında yaratıcı yıkım (creative destruction) olarak tanımlanmıştır. Süreç, teknolojik yeniliklerden dolayı yeni sahalar oluşturduğu için yaratıcı, teknolojik değişimlere uyum sağlayamayan firmalar, sektörler veya eski teknolojiler açısından ise yıkım olarak nitelendirildiği için Schumpeter tarafından bu şekilde adlandırılmıştır.

Tablo 4: Schumpeter'in Uzun Konjonktür Dalgaları

Dalga	Tanım	Ekonomik Gelişmenin Ana Faktörü
Birinci Dalga (1780s—1840s)	Sanayi Devrimi: Tekstil Fabrikasyon Üretimi	Pamuk
İkinci Dalga (1840s—1890s)	Buhar Gücü ve Demiryolları Çağı	Kömür
Üçüncü Dalga (1890s—1940s)	Elektrik ve Çelik Çağı	Çelik
Dördüncü Dalga (1940s—1990s)	Otomobil ve Sentetik Materyallerin Kitle Üretimi	Enerji (Özellikle Petrol)
Beşinci Dalga (1990s—2000)	Bilgi, İletişim ve Bilgisayar Ağları	Çipler (Özellikle Mikro Elektronik)
Altıncı Dalga (2000s— ?)	Nano-Mühendislik ve İmalat Çağı	Nanoteknoloji

Kaynak: Wonglimpiyarat, 2005: 1351.

Tablo 4'de Schumpeter'in Sanayi Devrimiyle başlattığı uzun konjonktür dalgaları ve bu dalgalanmalara neden olan ana faktörler gösterilmektedir. Birinci ve ikinci dalganın başlangıç ve bitiş tarihleri Schumpeter tarafından belirlenmiş, üçüncü dalganın ise başlangıç tarihini Schumpeter belirlemiş olmasına rağmen kendisi tarafından öne sürülen bitiş tarihi (1920s) araştırmacılar tarafından kabul görmemiş ve üçüncü dalganın 15-20 yıl daha uzun sürdüğü ortaya konulmuştur. Diğer dalgalanmaların başlangıç ve bitiş tarihleri ise Grubler ve Nowotny (1990) ile Keklik (2003) gibi akademik çalışmalarla belirlenmiştir.

2. BÖLÜM

MODERN KONJONKTÜR TEORİLERİ

1929 Büyük Buhranı'ndan sonra Keynes ve Keynesyen iktisatçıların, geleneksel teorileri eleştirmeleriyle ortaya çıkan Modern Konjonktür Teorileri, genel anlamda paranın ekonomi üzerindeki etkisi ve yaşanan konjonktürel dalgalanmaların nedeninin içsel şoklar mı yoksa dışsal şoklar mı olduğu üzerinde durmuştur. Keynes ile başlayan modern konjonktürel dalgalanma tartışmaları Yeni Klasik, Yeni Keynesyen, Reel Konjonktür ve Politik Konjonktür Teorileri ile günümüze kadar devam etmektedir.

2.1.KEYNESÇİ KONJONKTÜR TEORİSİ

1929 Büyük Buhran'ın nedenlerini açıklamakta yetersiz kalan ve doğurduğu ekonomik sonuçlara tatmin edici açıklamalar getiremeyen geleneksel görüş sorgulanmaya başlanmış ve yeni tartışmalar gün yüzüne çıkmıştır. Kriz sonrası özellikle İngiltere'de görülen sürekli işsizlik dikkatleri çekmiş ve bu durumu açıklamada geleneksel sistem yetersiz kalmıştır. Benzer ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalan ABD ve Almanya'da kamu harcamalarını ve yatırımları artırma gibi ekonomik durgunluktan çıkıp canlanmayı sağlayacak tedbirler alınmıştır.

Keynes, dönemin mevcut ekonomik koşullarını iyi tahlil ederek yeni iktisadi görüşler ortaya atmış ve bunları 1936 yılında "*İstihdamın, Paranın ve Faizin Genel Teorisi (The General Theory of Employment, Interest and Money)*" ya da kısa adıyla *Genel Teori* isimli kitabında yayınlamıştır. Bu görüşler liberal kapitalizmi ve liberal ferdiyetçiliği savunanlar tarafından kuşku ile karşılanırken bazıları tarafından da konjonktürel dalgalanmalara çare olabileceği ve krizleri engelleyebileceği düşüncesiyle olumlu karşılanmıştır.

Keynes, mikro temellere dayanan geleneksel görüşü eleştirerek ekonomik sorunların makroekonomik dinamiklerle çözülebileceğini savunmuştur. Klasik Teori'nin piyasaların tam rekabet koşullarında olduğu düşüncesini benimsemeyerek, piyasaların etkin olmadığını ve piyasadaki ekonomik ajanların tam bilgiye sahip olamadıklarını vurgulamıştır.

J. M. Keynes'e göre, 1929 Büyük Burhanı'nın nedeni toplam efektif talep yetersizliğidir. Keynes, milli gelir ve istihdam seviyesi gibi ekonomik göstergeleri etkileyen en önemli faktör olarak toplam talebi görmüştür. Tüketicilerin tüketim mallarına yönelik talepleri ve firmaların yatırım mallarına yönelik talepleri toplam talebi oluşturur. Toplam talep arttığı zaman milli gelir artacak, azaldığı zaman da milli gelir düşecektir.

Keynes, Klasikler'in aksine fiyat ve ücretlerin tam esnek olduğu varsayımını reddeder. Fiyatların ve ücretlerin aşağı yönlü hareketlerinde katılıklar olduğunu ifade eder. Bu yüzden piyasadaki dengeyi sağlamak amacıyla yapılan müdahalelerin hemen değil, zaman içerisinde etkisini göstereceğini savunur. Keynes "uzun dönemde hepimiz ölüyoruz" diyerek kısa dönem analizlere daha fazla önem verdiğini belirtmiştir. Öyle ki, Klasik geleneksel görüşün aksine paranın, faiz oranları aracılığıyla toplam hasıla (çıkıtı) ve istihdam gibi reel değişkenleri belirlediğini ve ekonomideki refah düzeyini etkileyen önemli bir değişken olduğunu vurgulamıştır. Likidite Tuzağının⁸ olmadığı bir ortamda para arzındaki bir artış faiz oranlarını düşürecek, tüketim ve yatırım mallarına yönelik efektif talep artacaktır. Efektif talepte meydana gelen bir artış hasıla (çıkıtı) ve istihdam düzeyi üzerinde olumlu yönde bir etki gösterecektir.

Toplam talep ile toplam arz arasındaki uyumsuzluk ekonomide Keynes'e göre istikrarsızlığa neden olur. Bu uyumsuzluğu kaldırmak devletin görevidir. Devlet ekonomiye dolaylı (para politikası) ve dolaysız (maliye politikası) müdahalelerde bulunarak eksik istihdam ve düşük üretim kapasitesi sorununu çözmeye çalışmalıdır.

2.1.1. Keynesci Konjonktür Teorisi'nin Uyarım Mekanizması

Keynes'e göre ekonomideki konjonktürel dalgalanmaların ana uyarım kaynağı yatırım ve tüketim eğilimindeki hareketliliklerdir. Ancak Keynes, tüketim eğiliminin gelire bağlı olmasından dolayı istikrarlı olduğunu belirtir ve asıl uyarımın oynaklığı yüksek olan

⁸ Ekonomide geçerli olan faiz oranlarının düşebileceği en düşük seviyeye indiği ve bu noktadan sonra para arzındaki artışların bile faiz oranları ve dolayısıyla toplam talep üzerinde etkisinin olmadığı durumdur. Bu durumda para talebi eğrisinin esnekliği sonsuzdur. Likidite tuzağında olan bir ekonomide para arzı artırılırsa faiz oranları değişmeyeceğinden para arzı artışı spekülasyon saikiyle atıl ankeslere gidecektir (Yıldırım vd.,2013).

yatırım bileşeninden kaynaklandığını vurgular (Keynes, 1936: 285). Keynes, yatırımcıların yatırıma karar verirken beklenen satış ve karlılık düzeyini göz önünde bulundurduklarını ve gelecekteki olayları bütünüyle öngörmelerinin mümkün olmamasından dolayı da beklentilerinin oynak olduğunu savunur. Bu oynaklığı hayvani güdülere dayandırmaktadır. Hayvani güdüler, kişilerin her zaman rasyonel hareket etmemeleri demek değildir. Aksine kişilerin beklenti ve görüşlerinin dedikodu, tahmin ve içgüdülere dayanmasının rasyonel olduğunu söylemektedir. Keynes tahminlerin ampirik hesaplamalara göre değil, anlık düşüncelere göre şekillendiğini ve yeni bir bilginin, kişinin gelecek hakkındaki beklentilerini tamamen değiştirebileceğini belirtir (Keynes, 1936: 144 ; Keynes, 1937: 214-215). Yatırım kararlarındaki oynaklığın toplam talep ve toplam arzı etkileyeceği dolayısıyla da hasıla düzeyinin etkileneceği varsayılmıştır (Özer ve Taban, 2006: 20). Keynes tarafından milli gelir ve istihdam gibi ekonomik göstergeleri etkileyen en önemli faktör olarak toplam talebin görülmesinden dolayı yatırım harcamalarındaki değişimin ekonomide dalgalanmalara yol açacağı aşikardır.

Keynesçi Konjonktür Teorisi'nde sermayenin marjinal verimliliği yatırım kararlarını etkilediği için ekonomideki konjonktürel dalgalanmaların bir nedeni olarak görülür. Ayrıca durgunluk döneminde toplam talep azaldığı için enflasyon da azalma eğilimine girer. Bu durum hasıla ve üretim düzeyini etkileyerek ekonomide konjonktürel dalgalanmalara neden olur. Son olarak, stoklardaki değişimler de ekonomide konjonktürel dalgalanmaya sebebiyet verebilir. Beklenmedik ani talep artışını karşılayabilmek için firmalar belirli düzeyde ellerinde stok bulundurmaya isteyeceklerdir. Talepte beklenmeyen bir azalış üretim düzeyini düşüreceği için stoklarda beklenmeyen artışa; talepte beklenmeyen bir artış da üretim düzeyini artıracığı için stoklarda beklenmeyen azalışa neden olarak ekonomide dalgalanmalar oluşturabilir (Yıldırım vd., 2013: 322).

2.1.2. Keynesçi Konjonktür Teorisi'nin Yayılma Mekanizması

Beklentilerde gerçekleşen ani değişim sonucunda yatırımlarda gözlemlenen değişimler konjonktürel dalgalanmaların yayılma mekanizmasını harekete geçirir. Bu yayılma mekanizmasının iki önemli bileşeni vardır. Birincisi yatırım düzeyindeki değişimler

sonucunda oluşan çarpan-hızlandırıcı⁹ etkisidir. Tüketim malları üretiminde meydana gelen ufak bir değişiklik, yatırım malları üretiminde çok daha büyük değişikliklere neden olabilir (Parasız ve Özer, 2005: 462). Yatırım harcamalarındaki değişim toplam harcamaları, toplam harcamalardaki değişim de reel hasıla ve harcanabilir geliri değiştirir. Harcanabilir geliri değişen bireylerin tüketim harcamaları da değişeceğinden toplam talepte meydana gelen değişim yatırımlardaki değişimden çok daha fazla olacaktır. Genişleme dönemlerinde toplam talep eğrisi sağa kayar iken, daralma dönemlerinde sola doğru kaymaktadır (Özata, 2007: 79).

Yayımla mekanizmasının ikinci bileşeni kısa dönem toplam arz eğrisinin (SRAS) şekline göre toplam talepte meydana gelen değişim sonucu reel GSMH'da ortaya çıkan değişimlerdir. Kısa dönem toplam arz eğrisinin yatay eksene paralel ve eğiminin de az olduğu varsayımı altında toplam talepteki bir değişiklik etkisini fiyat üzerinde değil de reel hasıla düzeyi üzerinde gösterebilir. Nominal ücretlerin sabit ya da yapışkan olduğu durumlarda kısa dönem arz eğrisi yer değiştirmez. Çünkü kısa dönem arz eğrisinin şekli nominal ücrete bağlı olarak değişir (Parasız ve Bildirici, 2006: 246-247).

Toplam talepteki düşüş fiyatların düşmesine ve reel ücret seviyesinin artmasına neden olmaktadır. Nominal ücretlerde gözlenen katılık nominal ücretlerin azalmasını engelleyerek reel ücretlerde bir artışa sebebiyet vermektedir. Yüksek reel ücretler, firmaların maliyet artışından dolayı üretimlerini ve çalıştırdıkları işçi sayılarını azaltma yoluna gitmelerini zorunlu kılmaktadır. Böylece hasıla, potansiyel hasıla seviyesinin altına düşmekte ve istihdam düzeyi de tam istihdam seviyesinin altına gerilemektedir (Keynes, 1936: 285-292).

Keynes, kendiliğinden beklentilerin olumlu yönde gelişmesinin ve çalışanların nominal ücretlerinde düşüşe razı olmalarının ekonomiyi durgunluktan çıkararak tam istihdam seviyesine doğru yaklaştıracığını iddia etmektedir. Bunların gerçekleşmemesi durumunda devletin ekonomiye müdahale ederek ekonomideki durgunluğa çare olabileceğini vurgulamaktadır.

⁹ Ekonomik faaliyetlerde yaşanan dalgalanmaları tüketim ve yatırım malları talebi arasındaki uyum ile açıklamaya çalışan kuramdır.

Devletin ekonomiye müdahalesi para ve maliye politikaları aracılığıyla gerçekleşmektedir. Keynes para politikalarının ekonomi üzerindeki etkinliğinin sınırlı olduğunu düşünür. Yatırımların faizlerden çok beklentilere karşı duyarlı olması, ekonomideki kötü gidişata karşı hanehalklarının ve bankaların ihtiyati para taleplerini arttırmaları, likidite tuzağının olduğu bir ekonomide para arzındaki bir artışın yatırım ve toplam talep üzerindeki etkilerinin az olması ve Merkez Bankalarının para politikalarının uygulanma zamanlaması ve yönetimi konusundaki şüpheli davranışları, Keynes'e göre para politikalarının etkin olmamasının nedenleri arasındadır.

Keynes, ekonomiye müdahale edilecekse bu müdahalenin maliye politikaları aracılığıyla yapılmasının daha etkili olacağını savunur. Toplam talep artırılmak isteniyorsa maliye politikası araçlarından olan kamu harcamaları artırılmalıdır. Çarpan mekanizmasının etkisiyle kamu harcamalarındaki bir artış toplam talebi artırırken, fiyatların artmasına dolayısıyla reel ücretlerin azalmasına neden olur. Toplam talep arttığı için işsizlik azalır ve ekonomiye yönelik beklentiler giderek olumlu yönde gerçekleşir. Toplam talebi artırmak için düşünülebilecek bir diğer maliye politikası aracı olan vergi oranlarının düşürülmesi, kamu harcamaları kadar etkili olamayabilir. Geleceğe yönelik olumsuz beklentilere sahip bir ekonomide vergi oranlarındaki düşüş, tasarrufları artırarak toplam harcamalar üzerinde çok az etkiye sahip olacaktır. Böylelikle de toplam talepte etkili bir artış gözlemlenemeyecektir. Gelir dağılımında adaleti sağlamak için düzenlenen vergi oranları, toplam talebi artırarak ekonomide tüketim eğilimini artırıcı bir iktisat politikasıdır (Knoop, 2004 ; Demir, 1997).

2.1.2.1. Stok (Envanter) Yatırımları ve Konjonktürel Dalgalanmalar

Llyod A. Metzler (1941 ve 1946) eserlerinde envanter ya da stok yatırımlarındaki değişmelerin nasıl konjonktürel dalgalanmalara neden olduğunu açıklayarak bir başka yayılma mekanizmasından bahsetmiştir. Keynesci modelde, firmaların beklenmedik talep artışlarını karşılayabilmek için depolarında belirli bir düzeyde stok bulundurmaları istemeleri ve talep şoku dolayısıyla stoklarda meydana gelen değişiklikler, konjonktürel dalgalanmalara neden olur (Yıldırım vd., 2013: 322-323).

Üretim belirli bir zaman gerektirdiğinden firmalar beklenmedik talep artışı karşısında stoklardaki ürünleri ile talebi karşılar ve ilerleyen günlerde üretim düzeylerini artırır. Ters durum da geçerli olabilir. Talepte meydana gelen bir azalma, firmanın stoklarında bir artışa ve üretiminde de bir azalışa neden olacaktır. Firmalar üretimlerini stoklarındaki öngörülme yen değışikliklere göre ayarlarlar. Stoklardaki ve üretim seviyesindeki bu artış ve azalış durumu ekonomide konjonktürel dalgalanmalara neden olur.

2.1.2.2. Çarpan-Hızlandırıcı Mekanizması ve Konjonktürel Dalgalanmalar

Keynes, konjonktür hareketlerini, yatırımlarda meydana gelen değışimlerin çarpan mekanizmasıyla hasıla düzeyinde neden olduğu değışimlerle açıklamıştır. Yatırımlardaki değışikliği de beklentilerdeki ve sermayenin marjinal etkinliğindeki değışimlere bağlamıştır. Keynes çarpan mekanizmasına teorisinde yer verirken, yatırımların sermaye stokuna katkısını göz önünde bulundurmayarak hızlandırıcı mekanizmasını ihmal etmiştir. Hızlandırıcı, tüketim mallarına yönelik toplam talepte yaşanan bir değışikğin yatırımlar üzerinde meydana getirdiği değışikliğe denir. Tüketim harcamaları ile yatırım harcamaları arasındaki ilişki önem kazanmaktadır. Tüketim harcamaları veya taleple uyarılarak gerçekleşen yatırımlara uyarılmış yatırımlar denilmekte olup, yatırımlarda artış veya azalış yönünde uyarılmaya neden olan katsayıya *hızlandırıcı* ve genel anlamda bu mekanizmaya da *hızlandırıcı mekanizması* denilmektedir (Eker, 1997: 92).

Keynes'in konjonktür teorisindeki bu eksiklik ilk defa R. F. Harrod (1936) kitabında konjonktür teorilerine kazandırılmış, daha sonra ise Samuelson ve Hicks tarafından çarpan hızlandırıcı mekanizması matematiksel bir forma sokularak geliştirilmiştir.

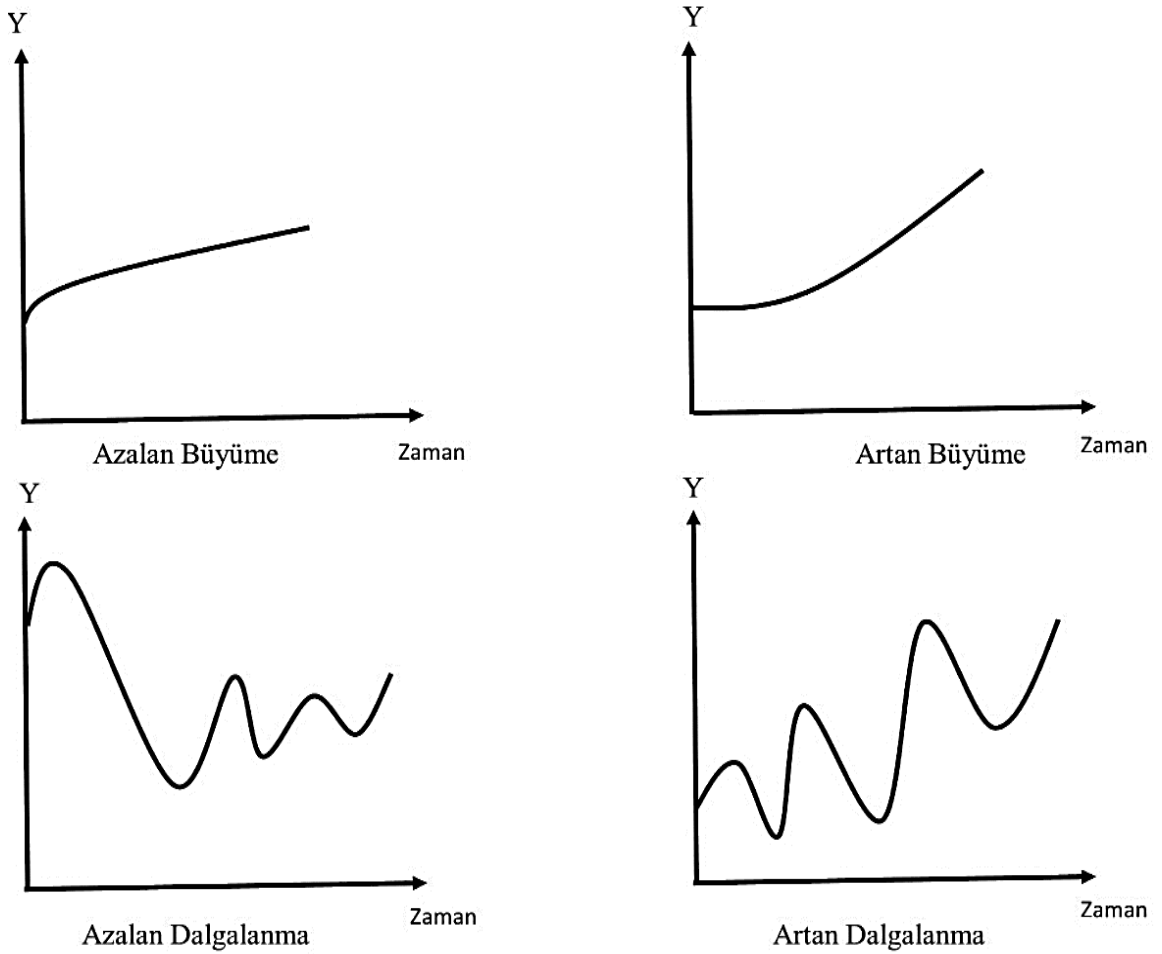
Çarpan hızlandırıcı mekanizması hasıla düzeyinde bir artış beklentisi ile başlamakta ve bu beklenti sermaye mallarına olan talebi artırarak yatırımları artırıcı bir etki göstermektedir. Yatırımlardaki artış çarpan katsayısı kadar hasıla da artışa neden olacaktır. Gelirlerde meydana gelen bu artış yatırımların daha da fazla artmasına neden olarak hızlandırıcı mekanizmasının devreye girmesini sağlayacaktır. Böylelikle hızlandırıcı mekanizması konjonktürel hareketlere yol açmaktadır.

Çarpan hızlandırıcı mekanizmasında konjonktürel dalgalanmaların süresi gecikmelere ve doğrusal olmayan ilişkilere göre şekillenmektedir. Gecikmeli çarpan hızlandırıcı mekanizması, ilk defa A. Hansen tarafından ele alınmış sonra P. Samuelson tarafından geliştirilerek milli gelirdeki konjonktürel dalgalanmalar açıklanmaya çalışılmıştır. Yatırım kararının alınması ve kararın uygulanması arasında belirli bir süre geçtiği için ikinci derece fark denklemi kullanılarak mekanizma açıklanmıştır. Yatırım seviyesi sadece bir önceki dönemin gelir artışına bağlı değil, iki dönem önceki gelir artışı ile bir dönem önceki gelir artışına bağlıdır.

Tüketim eğilimi ve hızlandırıcı katsayısı konjonktürel dalgalanmaların ne tür bir dalgalanma olduğunu bize gösterir. Şekil 5’de gösterildiği üzere dalgalanmalar artan büyüme, azalan büyüme, azalan dalgalanma ve artan dalgalanma şeklinde olabilir. Analize göre küçük hızlandırıcı katsayısı azalan dalgalanmalara, büyük hızlandırıcı katsayısı artan dalgalanmalara neden olmaktadır (Parasız ve Bildirici, 2006: 258).

Samuelson’un çarpan mekanizmasına yaptığı katkıdan sonra Hicks (1950) çalışmasıyla çarpan mekanizmasına katkıda bulunmuştur. Hicks’e göre yatırımlar, otonom ve uyarılmış olmak üzere ikiye ayrılır. Otonom yatırımlar sabit bir hızda büyüyen, gelirden bağımsız yatırımlardır. Uyarılmış yatırımlar ise gelire bağlı yatırımlardır. Hızlandırıcı katsayısı büyüme hızını etkileyebilecek kadar büyüktür. Hicks’e göre büyüme hızının alt sınırını otonom yatırımlar belirlerken, üst sınırını da üretim faktörlerinin stok durumu belirler. Büyüme hızında üst sınıra ulaşıldıktan sonra çarpan hızlandırıcı mekanizmasının işlemeyeceğini savunur. Büyüme hızı ile birlikte gelirinde üst sınırına ulaşıldığı için artık uyarılmış yatırımlar ile büyüme hızı desteklenemeyecektir. Otonom yatırımlar ile de bu seviyede büyüme sürdürülemez için gelir azalarak hızlandırıcının ters yönlü çalışması ile konjonktürel dalgalanmalar aşağı yönlü bir hareket seyredecektir. Büyüme hızı ve gelirler alt sınıra ulaştığında tekrar çarpan hızlandırıcı mekanizmasının etkisiyle uyarılmış ve otonom yatırımlar artacaktır. Hızlandırıcı katsayısının 1’den büyük olması bu istikrarsız süreci sürekli kılarak ekonomide dalgalanmalara neden olacaktır. Bunun yanında Sadun Aren (2005)’e göre hızlandırıcı prensibi simetrik olarak işlememektedir. Bunun nedeni ise yatırım veya sermaye malları talebinin bir defa arttıktan sonra tekrar yükselmiyor olmasıdır.

Şekil 5: Konjonktürel Dalgalanma Türleri

Kaynak: Parasız ve Bildirici, 2006: 258.

2.1.2.3. İçsel Şoklarla Açıklanan Keynesyen Konjonktür Teorileri

Çarpan hızlandırıcı mekanizması, konjonktürel dalgalanma hareketlerini dışsal şoklarla açıklamaktadır. Fakat Kalecki, Kaldor, Goodwin ve Minsky gibi Keynesyen iktisatçılar, Keynes'in konjonktürel dalgalanma hareketlerinin kapitalist sistemin içinde belirlendiği görüşünden yola çıkarak konjonktür hareketlerini içsel şoklar ile açıklamaya çalışmışlardır.

2.1.2.3.1. Kalecki'nin Konjonktür Modeli

Kalecki, toplam üretimi ücretler ve karlar, ekonomiyi de sermaye sahipleri ve işçiler olarak ikiye ayırır. Konjonktür modelinde işçilerin gelirini oluşturan ücretlerin tamamının tüketim harcamasına gittiğini varsaymıştır. Dolayısıyla yatırımların sermaye sahipleri

tarafından yapıldığını kabul ederek tasarrufların da yatırımların bir fonksiyonu olduğunu vurgulamıştır. Keynes ile benzer görüşleri paylaşarak yatırımların beklenen kar ve hasıla düzeyi ile doğru orantılı, faiz oranı ile ters orantılı olduğunu iddia etmiştir (Krawiec ve Szydłowski, 1999).

Kalecki, konjonktürel dalgalanmaların nedeni olarak planlanan yatırım ile gerçekleşen yatırım arasındaki zaman gecikmesini göstermiştir. Planlanan yatırım mevcut sermaye stoku ve hasılanın bir fonksiyonu olduğu için planlanan yatırım düzeyinin artması demek sahip olunan sermayenin ve hasılanın artış göstermesi demektir. Hasıladaki artış fiyat düzeyini artırarak reel ücret seviyesini azaltacaktır. Reel ücretlerdeki azalış tüketim mallarına olan talebi azaltarak üretimin azalmasına ve yatırımların düşmesine neden olacaktır. Yatırımların azalması, hasılanın azalmasına ve fiyatların düşmesine sebep olacaktır. Fiyatlardaki düşüş reel ücreti artırarak tüketim mallarına olan talebi tekrar arttıracaktır. Sonuç olarak konjonktürel dalgalanmalar planlanan yatırım ile gerçekleşen yatırım arasındaki zaman gecikmesine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kalecki, modelinde basit hızlandırıcı mekanizması yerine yatırımları, mevcut üretim kapasitesi ve yatırım kararları ile yatırımların gerçekleşmesi arasındaki süreçle ilişkilendirerek farklı bir konjonktür teorisi ortaya atmıştır (Kalecki, 1935).

2.1.2.3.2. Kaldor'un Konjonktür Modeli

Kaldor (1940) eserinde konjonktürel dalgalanmaların nedeni olarak *ex-ante*¹⁰ yatırım, tasarruf ile *ex-post*¹¹ yatırım, tasarruf arasındaki uyumsuzluğu göstermektedir. Kaldor'a göre, *ex-ante* yatırımların *ex-ante* tasarrufları aştığı bir durumda ya *ex-post* yatırımlar *ex-ante* yatırımlardan küçük olacak ya da *ex-post* tasarruflar *ex-ante* tasarruflardan büyük olacaktır. Bu durum ekonomideki faaliyet düzeyinin artmasına neden olacaktır. Kaldor'a göre tüketim harcamaları ve yatırım harcamaları toplam ekonomik aktivitelerin belirleyicileri olarak görülür. Dönem başında tasarruf düzeyi az olduğu için yatırım harcamaları tüketim

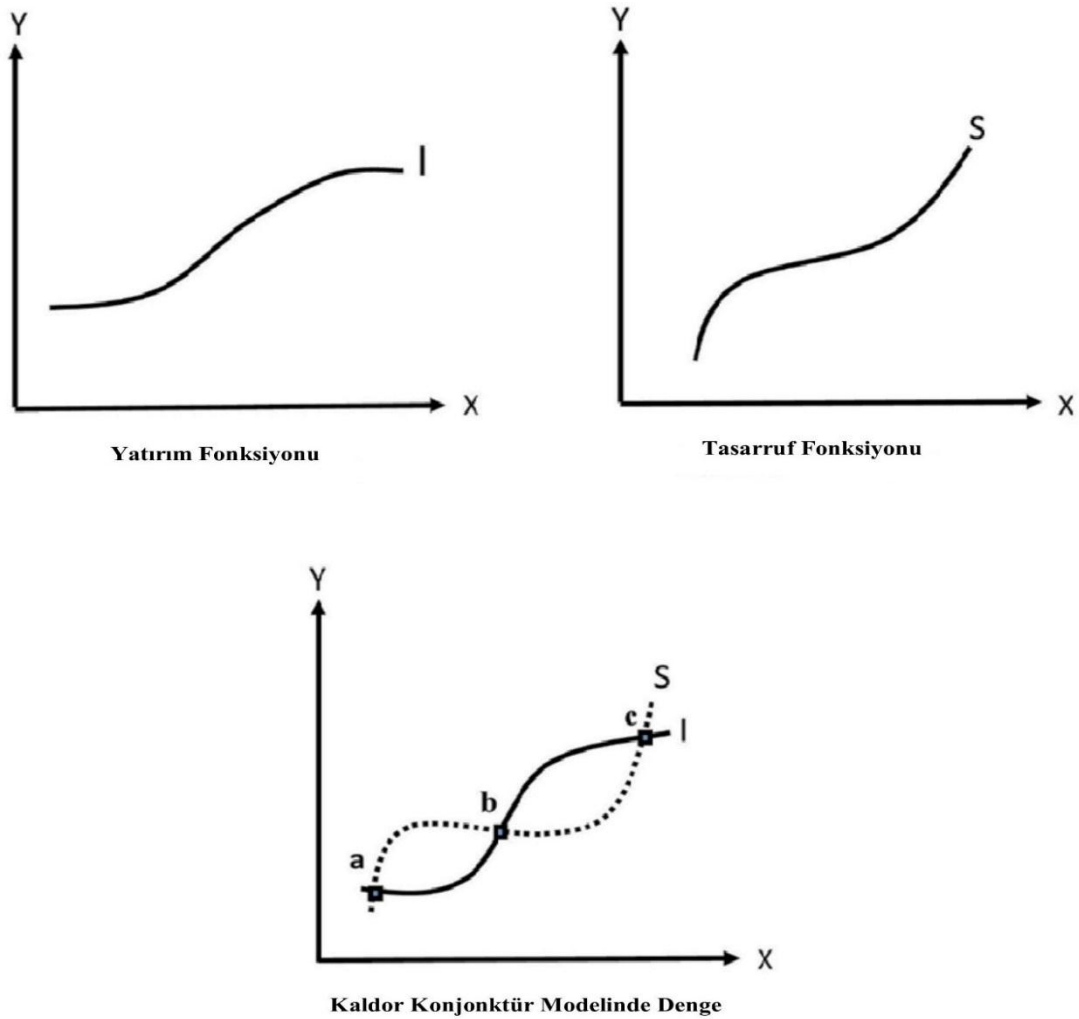
¹⁰ *Ex-ante*: İsveç Okulu temsilcilerinden K. Gunnar Myrdal tarafından iktisada kazandırılan bir terim olan *ex-ante*, bir değişkenin dönem başında planlanan, arzu edilen, değeridir. İlgili olayın gerçekleşmesinden önceki durumu ifade eder.

¹¹ *Ex-post*: Benzer şekilde K. Gunnar Myrdal tarafından ortaya atılan ve bir değişkenin dönem sonunda gerçekleşen değerini ifade etmek için kullanılan bir terimdir.

harcamalarına nazaran az olacak ve tüketimde artan talep üretimi artırarak ekonomiye olumlu etkide bulunacaktır. Exante yatırımların exante tasarruflardan küçük olduğu durumlarda ya ex post yatırımlar exante yatırımları aşacak ya da ex post tasarruflar exante tasarruflardan küçük olarak ekonomide bir durgunluğa yol açacaktır. Dönem sonunda tasarruflarda görülen bir azalma yatırım harcamalarının dönem başına göre arttığını, tüketim harcamalarının ise azaldığını göstermektedir (Kaldor, 1940: 79).

Kaldor, yatırım ve tasarruf fonksiyonlarının doğrusal olmayacağını savunmuştur. Doğrusal yatırım fonksiyonu varsayımı altında düşükten yükseğe doğru gelir gruplarının yatırımları incelendiğinde Kaldor, marjinal yatırım eğiliminin aynı düzeyde olmayacağını söylemiştir. Gelir seviyesi düşük olan grubun marjinal yatırım eğilimi yaklaşık sıfırdır yani Şekil 6'da gösterildiği üzere yatay eksene neredeyse paraleldir. Yüksek gelire sahip gruplarda ise yatırım harcamaları (marjinal yatırım eğilimi) artacak ancak maliyetlerdeki artışın ve borç almada yaşanan güçlüklerin yatırımlardan caydırıcı bir etkisi olacaktır. Şekil 6'da görülen tasarruf fonksiyonunda ekonomik daralma döneminde hanehalkı eski yaşam standartlarını sürdürebilmek için tasarruflarını azaltacak; canlanma döneminde de eski tasarruf düzeyine ulaşabilmek için gelirinin büyük bir kısmını tasarruf için saklayacaktır. Başka bir ifade ile canlanma döneminde hanehalkının marjinal tasarruf eğilimi artmaktadır. Dolayısıyla Kaldor, konjunktür devresi içerisinde doğrusal olmayan yatırım ve tasarruf fonksiyonunun ekonomi için daha uygun olacağını savunmuştur (Kaldor, 1940: 79-85).

Şekil 6: Kaldor Konjonktür Modelinde Yatırım-Tasarruf Fonksiyonları ve Denge

Kaynak: Kaldor, 1940.

Şekil 6'da yer alan grafiklerin dikey ekseninde gelir (Y), yatay ekseninde ise istihdam açısından ölçülen aktivite (X) yer almaktadır. Tasarruf ve yatırım fonksiyonları birlikte çizildiğinde bir çok denge noktasının olduğu görülmektedir. Kaldor'a göre b noktası istikrarlı olmayan bir denge noktasıdır. Çünkü a-b denge noktaları arasında $S > I$ olduğu için gelir düzeyi düşerken; b-c denge noktaları arasında $I > S$ olduğu için gelir düzeyi artacaktır. Dolayısıyla denge b noktasından c veya a denge noktalarına doğru hareket edecektir. Dolayısıyla Şekil 6'da olanaklı iki istikrarlı denge (a ve c denge noktaları) görülmektedir. Kaldor'a göre bu iki denge noktasındaki istikrar kısa sürelidir. Zamanla istikrarlı olan bu denge noktaları b denge noktası gibi istikrarsız hale gelebilir: a denge noktasından c denge noktasına veya c denge noktasından a denge noktasına doğru bir hareket gerçekleşebilir (Kaldor, 1940: 81-84).

2.1.2.3.3. Goodwin'in Konjonktür Modeli

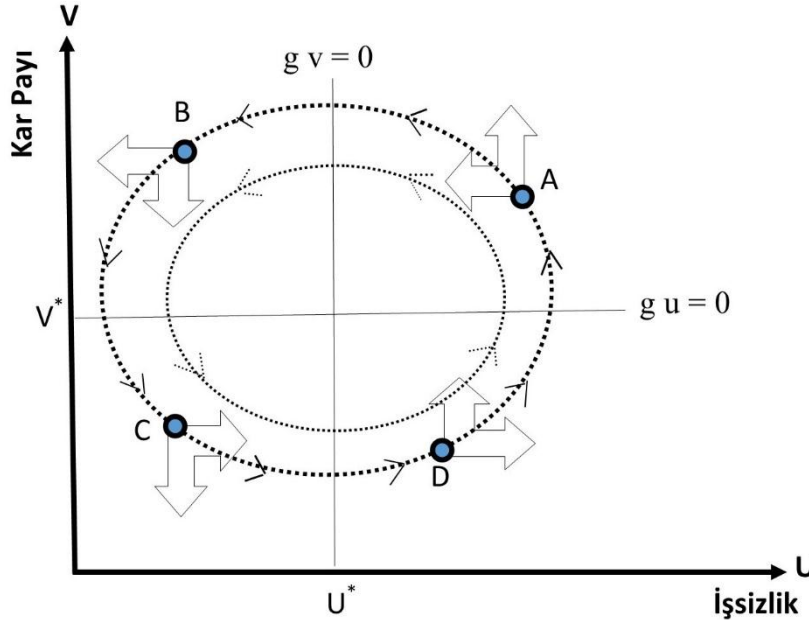
Amerikalı iktisatçı Richard M. Goodwin, konjonktürel dalgalanmaları içsel güçlere dayandırarak dinamik bir model ortaya atmaktadır. Goodwin modeli çarpan hızlandırıcı mekanizmasına dayanmamakta gelir düzeyindeki değişimlere dayanmaktadır. Goodwin'e göre mal piyasası her zaman dengede iken emek piyasası her zaman dengede değildir. İşsizliğe bağlı olarak reel ücretler değişir. Kazanılan ücretler tamamen harcanmakta, elde edilen karlar ise tasarruf edilmektedir (Goodwin, 1951).

Goodwin modelinde yatırımlar, arzu edilen sermaye stoku ile mevcut sermaye stoku arasındaki ilişkiye bağlıdır. Arzu edilen sermaye stoku, mevcut sermaye stokuna eşit ise yatırımlar, eskiden ve aşınan sermayenin yenilenmesi için yapılan yatırımlara eşit olur. Mevcut sermaye stoku, arzu edilen sermaye stokundan büyük olursa toplam yatırım sıfır olur. Arzu edilen sermaye stoku, mevcut sermaye stokundan büyük olursa yatırımlar artarak GSMH'nin pozitif yönde değişmesine neden olur. Goodwin, zamanla modeline teknolojik gelişmeyi de ekleyerek GSMH'deki değişmeye teknolojik değişmelerin de etkisi olduğunu vurgulamıştır. Goodwin, ortaya attığı modelin analizine iki zaman gecikmesi ilave etmiştir. Ona göre birinci gecikme arz ve talep arasındaki gecikmeden kaynaklanırken; ikinci gecikme talebin arz koşullarına uymasından kaynaklanmaktadır. GSMH'deki artışlar hızlandırıcı katsayısının değerini de azaltacaktır. Dolayısıyla Goodwin hızlandırıcının doğrusal olmayacağını iddia etmiştir. Ayrıca konjonktür evresinin uzunluğu canlanma dönemlerinde daha fazla iken daralma dönemlerinde daha az olduğu modelde vurgulanmıştır (Parasız ve Bildirici, 2006: 267-268).

Goodwin, gelir dağılımındaki bölüşümün bir sonucu olarak konjonktürel dalgalanmaların oluştuğunu savunmaktadır. Kişilerin kar payı yüksek olduğu zaman daha fazla yatırım yapacaklarını ve üretim düzeyinin artacağını söylemektedir. Artan üretim düzeyi istihdamı artırarak işsizliği azaltacaktır. Kar payının (V) denge kar payı seviyesinden (V^*) fazla olduğu durumlarda okların sola doğru olması bunu ifade eder. Şekil 7'deki A noktasında işsizlik, doğal işsizlik oranından büyük olduğu için reel ücret seviyesi azalacak ve kar payı artacaktır. Bu yüzden A ve D noktalarının yer aldığı bölgede oklar yukarı yönlüdür. Şekilde ($g v$) kar payındaki büyümeyi gösterirken ($g u$) da işsizlik oranındaki büyümeyi göstermektedir. Bu değerlerin sıfır olduğunu gösteren eksenler aynı

zamanda denge işsizlik ile denge kar payı düzeyini belirtmektedir (Goodwin, 1967: 54-57).

Şekil 7: Goodwin Konjonktür Modeli

Kaynak: Goodwin, 1967: 57.

Reel ücretlerin düşmesi, kar payının artması ile azalan işsizlik oranı belirli bir zaman sonra denge işsizlik oranının (U^*) altına düşecektir. İstihdamdaki artış maliyetleri artıracığı için kar payı azalacaktır. B ve C noktalarında okların aşağı yönlü olmasının nedeni budur. Bu durum büyümeyi olumsuz etkileyecektir. Kar payı denge kar payının (V^*) altında ise yani ekonomi C noktasında ise emek arzındaki artış büyüme oranından fazla olacak ve firmalar işçi çıkarmaya başlayacaktır. İstihdamda yaşanan azalış işsizlik oranını artıracaktır. Eğer ekonomide işsizlik denge işsizlik oranından (U^*) fazla olursa ücretlerdeki artış yavaşlama gösterecek ve kar payı artacaktır. Şekil 7’de D noktasında bu durum gösterilmektedir (Goodwin, 1967: 54-59 ; Parasız ve Bildirici, 2006: 268-269).

2.1.2.3.4. Hyman Minsky’nin Konjonktür Modeli

Post Keynesyen iktisatçılar kapitalizme ve kapitalist sistemde yaşanan ekonomik krizlere geniş bir açıdan bakarak kapitalizmdeki sistematik problemlere çözüm önerileri sunan çalışmalar yapmışlardır. Finansal kapitalizmi en uygun şekilde tanımlayan ve çağa uygun

politikalar üretme çabasına giren iktisatçılardan bir tanesi de Hyman Minsky'dir. Minsky kapitalist sistemin kendi iç mekanizmalarından dolayı istikrarsız bir sistem olduğunu ve sisteme dışarıdan müdahale olmasa bile sistemin istikrarsızlık göstereceğini belirtir. Ona göre Wall Street günümüz ekonomisinde önemli bir belirleyicidir. Karlar, yatırım seviyesi, yatırımların finansmanı ve borç ödemeleri arasındaki ilişkiler gibi etmenler ise kapitalist sistemin kendi içinde istikrarsızlaşmasına neden olur. Bu ilişkilerde meydana gelen aksamalar finansal olarak kırılganlığa sebebiyet verir (Minsky, 1986: 325). Bu yüzden Hyman Minsky ortaya attığı teoriye *Finansal Kırılganlık Hipotezi* adını vermiştir.

Minsky'e göre yatırım kararını belirleyen cari üretim fiyatı ve sermaye fiyatıdır. Kısa dönemde verimliliğin sabit olduğu varsayımı altında cari üretim fiyatını, üretim ve emek piyasasındaki şartlar belirler. Sermaye fiyatı ise, arz ve talebe bağlı olarak şekillenir. Sermaye fiyatı borç alacak verecek ilişkisinden, asimetrik bilgidenden ve riskten etkilenir. Cari üretim fiyatı objektif bir değerken, sermaye fiyatı subjektif bir değerdir. Yatırım cari üretim fiyatı ile sermaye fiyatı birbirine eşit oluncaya kadar devam eder (Parasız ve Bildirici, 2006: 274).

Ekonomik ajanların nasıl finansman sağladıkları önemlidir. Minsky'e göre hedge finansman, spekülative finansman ve ponzi finansman olmak üzere üç çeşit finansman türü tanımlanabilir (Minsky, 1992).

Hedge finansman ajanları, borç sözleşmelerinde yer alan anaparaya ek olarak faiz borçlarını da içeren ödemelerini kendi nakit akışları ile gerçekleştirebilen ekonomik ajanlardır. Değeri dalgalanan finansal kağıtlar ihraç eden anonim şirketler ve bankalar hedge finansman ajanlarına örnek oluşturur (Minsky, 1986, 1992).

Spekülative finansman ajanları, kendi nakit akışları ile borçlarının ancak faiz ödemelerini karşılayabilen ve anaparayı ödeyecek durumda olmayan ajanlardır. Bu ajanlar vadesi gelen anapara borçları için, yeniden borçlanmaları veya yeni borç senedi çıkarmaları gerekmektedir (Minsky, 1992).

Ponzi finansman ajanları, kendi nakit akışları ile hem anapara hem de faiz borçlarını ödeyemeyecek konumda olan ajanlardır. Borçlarını ödeyebilmenin yolu sahip oldukları varlıkları satmak veya yeniden borçlanmaktır. Sadece faiz borcunu kapatmak için sahip olunan varlıkların satılması veya yeniden borçlanması öz sermayeyi düşürürken borç yükümlülüklerini de arttırır. Ponzi finansmanı ile geri ödeyebilme riski arttığı için borçlandığı kuruma önerdiği güven marjını düşürür. Finansal piyasalarda yaşanan bir sorun veya faiz oranlarında artış ponzi finansman ajanının iflas etmesine neden olabilir (Minsky, 1986, 1992).

Minsky'e göre, uzun süredir devam eden ekonomik istikrar dönemlerinde finansal piyasalarda eğer hedge finansman yapısı hakim ise bu hakimiyet giderek spekülatif ve ponzi finansmanın hakim olduğu bir yapıya doğru yönelme eğiliminde olacaktır. Ekonomide enflasyon sorunu var ise ve enflasyonu düşürmek için sıkı maliye ve para politikası uygulanıyorsa spekülatif finansman ajanları ponzi finansman ajanlarına dönüşecektir. Ponzi finansman ajanları ise iflas ederek ortadan kalkacaktır. Sonuçta nakit akışı sıkıntısı içerisinde olan ajanlar "pozisyon satarak, pozisyon almaya" çalışacaklardır. Yaşanılan bu durum giderek varlık değerlerinin çökmesine neden olacaktır (Minsky, 1975).

Minsky (1995) güçlü ekonomi ile kırılgan ekonomi ayrımını yaparak kırılganlık üzerinde durur. Bir ekonomide borç yükümlülükleri gibi yerine getirilmesi gereken görevlerde yaşanan aksaklıklar sistemde eğer daha büyük değişimleri beraberinde getirmiyorsa ya da meydana gelen değişimleri kısa zamanda çözümleyip ekonomiyi tekrar toparlayabiliyorsa o ekonominin sağlam ve güçlü olduğu ileri sürülebilir. Buna karşılık aksaklıklar karşısında ekonomik sistem büyük tepkiler veriyorsa ve kendini toparlayamıyorsa o ekonomi kırılgan bir yapıya sahiptir denilebilir. Bir ekonomik ajanın kırılgan mı yoksa sağlam bir yapıya mı sahip olduğu elde edeceği nakit akımı ile yapması gereken yükümlülüklerine bağlı olarak değişir. Bu açıdan ekonomik ajan elde ettiği nakit akımı ile yani gelirleriyle sorumluluklarını yerine getirebiliyorsa sağlam aksi halde kırılgan olarak nitelendirilebilir (Minsky, 1995: 8-9).

Minsky'e göre, borç yapısı finansal zorlukların gerisinde yatan en önemli etmendir. Bir ekonomide hedge finansmanının oranı ne kadar yüksek ise ekonomi o kadar sağlam olurken; spekülâtif ve ponzi finansmanlarının oranı ne kadar yüksek ise ekonomi o denli kırılgan olacaktır. Finansman yapısını, elde edilen nakit akımının borçları ne ölçüde karşıladığı belirler. Borçların gelire oranının yüksek olması ekonomik ajanın ya yeniden borçlanmasına ya da varlık satışına gitmesine neden olacaktır. Bu çözüm yolları da sermaye kaybına neden olarak tüketim ve yatırımın azalmasına, dolayısıyla da borç deflasyon¹² sarmalına sebep olacaktır. Ekonominin canlanma döneminde karlar beklenenin üzerinde gerçekleşerek yatırımların artmasına neden olur. Yatırımlar dolayısıyla gelirlerde gerçekleşen artış, fiyatlar seviyesini arttırarak yeni kar fırsatlarının oluşmasına neden olur. Minsky'nin "*euphoria (coşkunluk)*" evresi olarak adlandırdığı bu dönemde artan spekülasyonlar faizleri ve fiyatları artırır. Faizlerdeki artış borçluların yükümlülüklerini artırır. Faizlerdeki artış nedeniyle reel karların borçlulardan alacaklılara doğru yeniden dağıtılması (kar realizasyonu), piyasada durgunluğa yol açar ve artık piyasaların olumlu yönde gelişmeyeceğine yönelik işaret verir. Büyük bir firmanın iflası ve olumsuz siyasi gelişmeler gibi etmenler, piyasalarda daralma sürecinin başlamasına neden olabilir. Kapitalist sistemde finansal yapıdan kaynaklanan riskler, kredi temini ve yatırım ilişkisini bozarak ekonominin kötüye gitmesine neden olabilir. Belirsizliği arttıran bir unsur olan gölge bankacılığın¹³ da giderek yaygınlaşması, finansal yapıdan kaynaklanan riski yükseltir. Devlet bu noktada devreye girerek piyasalardaki belirsizliği azaltan ve finansal istikrarsızlığa neden olan etmenleri önleyici müdahalelerde bulunmalıdır. Devlet gücünü finansal istikrarsızlıkları önlemek, halkının hayat standartlarını yükseltmek ve tam istihdam seviyesine ulaşmak için kullanmalıdır (Minsky, 1986, 1995 ; Parasız ve Bildirici, 2006: 273-277).

Minsky, ekonominin genişleme döneminde bile kapitalizmin iç dinamiklerinin finansal kırılganlığı ve borçluluğu arttırdığını vurgulamaktadır. Ayrıca finansal krizi

¹² Ekonomik ajanların fazla borçlanma nedeniyle harcamalarında meydana gelen düşme durumudur. Fiyatlar genel seviyesinde beklenmedik bir düşüş (deflasyon) olduğunda reel servetin borçlulardan alacaklılara doğru yeniden dağıtılmasıdır.

¹³ Ülkemizde bulunmayan gölge bankacılık (shadow banking), banka gibi hareket eden, algılanan, borç alıp, borç veren ve yatırım yapan fakat herhangi bir düzenlemeye tabi olmayan finansal kuruluşların yaptıkları işlemlerdir. Bu kuruluşlar kişi ve bankalardan mevduat alarak kredi vermekte ve elde ettikleri faiz farkıyla da kar sağlamaktadırlar.

önleyebilmek için Minsky'e göre iki kuruma ihtiyaç vardır: 1. Büyük devlet 2. Son kredi mercii görevini üstlenen büyük banka (merkez bankası). Ancak büyük devletlerde bütçedeki değişikliklerle özel sektör tarafından yapılan harcamalardaki dalgalanma giderilebilir. Büyük bir bankanın nihai kredi mercii görevini üstlenmesinin de üç önemli işlevi vardır. Birincisi, varlık fiyatlarında yaşanan ani bir düşüş karşısında para piyasasına fon sağlamak. İkincisi, finansman koşullarını yeniden yapılandırarak piyasadaki spekülâtif ve ponzi finansmanlarının ağırlığını azaltmak. Üçüncüsü de, finansal sistemin gelişmesinde öncülük ve rehberlik görevini üstlenmek. Minsky, büyük devlet ve büyük bankaya sahip olduğu vakit, finansal istikrarsızlığın azalacağını ve finansal krizlerin önleneceğini düşünmektedir (Minsky, 1982: 35).

H. P. Minsky, ekonomideki konjonktürel dalgalanmaların nedenini karlar, yatırım seviyesi, beklentiler, yatırımların finansmanı ve borç ödemeleri gibi kapitalizmin iç dinamiklerine ve bu dinamikler arasındaki ilişkinin bozulmasıyla ortaya çıkan finansal kırılganlığa bağlayarak açıklamaya çalışmıştır (Minsky, 1982, 1986, 1995).

2.2. KEYNESYEN İKTİSAT'IN UZANTISI OLAN MODELLER

Keynes (1936) kitabında belirsizlik kavramının iktisattaki önemi, paranın ekonomideki değişen rolü ve eksik istihdam varsayımı gibi görüşlerle Klasik İktisat Okulu'nu sarsmıştır. Keynes'in görüşleri bir devrim niteliğinde olup, birçok tartışmalara ve yorumlara yol açmıştır (Coddington, 1976: 1258-1262). Bu tartışmalar ve yorumların sonucunda Hick ve Hansen tarafından IS-LM Modeli ve A.W. Phillips tarafından da Phillips Eğrisi geliştirilerek ekonomi literatürüne önemli katkılar sağlanılmıştır. Bu iki önemli modeli kısaca açıklamak Keynesyen İktisat'ın anlaşılmasında faydalı olacaktır.

2.2.1. IS-LM Modeli (Hicks-Hansen Modeli)

Keynesyen İktisat, temelde Keynes'in iktisadi görüşlerine dayanmaktadır. Ancak zamanla Keynesyen İktisatçılar'ın, Keynes'in özgün görüşlerinden uzaklaştığı ve "*Neo-Klasik Sentez*" çatısı altında toplandıkları görülmüştür. J.R.Hicks ve A. Hansen de Neo-Klasik Sentez'in temsilcilerindendir. Keynesyen makroekonominin tanınması ve benimsenmesi, J. R. Hicks'in 1937 yılında yazdığı "*Mr. Keynes and The Classics: A Suggested Interpretation*" isimli makalesi ile olmuştur. Hicks, Keynes'in görüşlerini

Klasik Teorinin temel ilkeleriyle bağdaştırmıştır. Adeta iki teorinin bir sentezini yapmıştır (Fontana, 2006: 161-163).

Gelir-Harcama Teorisi olarak da bilinen Hicks-Hansen modeli “reel balans etkisi” adı verilen kavramla birlikte kullanılmış ve Keynes’in düşündüğünün tam tersine mal, para ve emek piyasalarının birlikte bir tam istihdam dengesine ulaşabileceklerini ortaya koymuştur. Böyle bir sonuç Keynesyen Teori’nin yeniden Neo-Klasik Teori’ye dönüştürülmesinden başka bir şey değildir (Togati, 1998). J.R.Hicks’in 1937 yılında yazmış olduğu makale ortaya yepyeni bir “Keynesyen Teori” çıkarmıştır.

Keynes, Neo-Klasik Teori’nin faiz haddini belirleyemeyeceğini savunmaktadır. Gerekçe olarak da faizi belirleyecek unsurların yani tasarruf arzı ile yatırım talebinin de faize bağlı olduğunu göstermektedir. Böylelikle faiz oranı tespit edilemeyecek, yatırımlar bilinmeyecek ve dolayısıyla da gelir düzeyini bilmek mümkün olmayacaktır. Başka bir ifade ile tasarruf arzı ile yatırım talebi birbirine bağlı olduğu için faiz oranı belirlenemeyecektir.

Hicks (1937) çalışmasında Keynes’in kendi faiz teorisi içinde de bir belirsizliğin söz konusu olduğunu belirtmiştir. Keynes’in söylediği gibi likidite tercihi şedülü ve para arzı şedülü ile faiz oranının belirlenemeyeceğini söylemiştir. Çünkü Hicks makalesinde her değişik gelir seviyesi için değişik bir likidite tercihinin söz konusu olacağını vurgulamıştır. Spekülasyon saikiyle para talebi, gelir seviyesine bağlı olmasa bile; işlem ve ihtiyat saiki ile talep edilecek para miktarını bilebilmek için gelir düzeyinin bilinmesi gerekecektir. Bundan dolayı Hicks, Keynes’in kendi teorisinde de faiz oranını belirlemenin mümkün olmayacağını vurgulamıştır (Hicks, 1937). Hicks makalesinde Keynes’in Teorisi ile Neo-Klasik Teori’nin ancak birlikte ele alındıklarında faiz oranını belirlemenin mümkün olacağını göstermiştir. Çünkü bu iki teori bir araya geldiğinde, faiz oranının belirlenmesini sağlayan bütün unsurlar tamamlanmış olur.

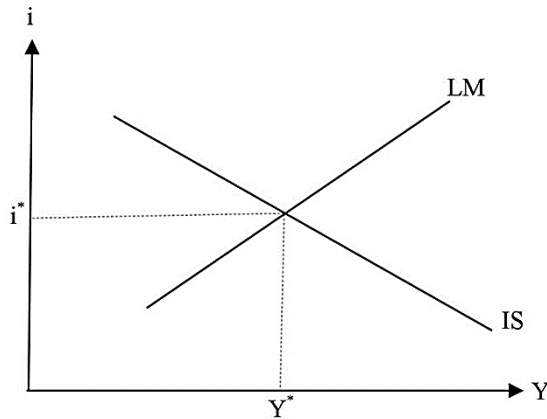
Amerikalı iktisatçı Alvin Harvey Hansen, Hicks’in makalesindeki görüşlerden etkilenmiş ve benzer bir açıklamayı “*A Guide to Keynes*” adlı kitabında yapmıştır. Hicks ve Hansen’e göre faiz haddini belirleyen dört değişken vardır. Bunlar;

1. Tasarruf Fonksiyonu
2. Yatırım Talebi Fonksiyonu
3. Likidite Tercihi Fonksiyonu
4. Para Miktarı'dır.

Hicks ve Hansen'in çalışmalarında değindikleri bu dört değişken IS ve LM adını taşıyan iki eğrinin elde edilmesinde kullanılır. Bu iki eğride faiz oranını belirler.

IS Eğrisi, yatırım eğrisi ile değişik gelir seviyelerinde ve faiz oranlarında tasarruf miktarını gösteren eğriler yardımıyla elde edilir. Böylelikle faiz oranı; gelir seviyesi, tasarruf ve yatırım tarafından belirlenmektedir. Neo-Klasik iktisatçılar bunu savunmaktadır. LM eğrisi, her değişik gelir düzeyinde para talebi eğrisi ile para arzını gösteren eğri tarafından belirlenir. Bu durumda faiz oranı; gelir seviyesi, para arzı ve para talebi tarafından belirlenmektedir. Bilindiği üzere Keynes teorisinde faizi belirleyen unsurlar olarak bunları göstermiştir.

Şekil 8: IS-LM Modeli

Sözü geçen iki eğrinin kesişme noktası hem denge milli gelir seviyesini hem de denge faiz oranını gösterir. Böylelikle faiz oranını belirleyen dört değişken tasarruf, yatırım, para talebi ve para arzı bir araya getirilmiş olur.

Başka bir ifadeyle Hicks (1937) para piyasaları, mal piyasaları ve sermaye piyasalarının etkileşimi ile toplam talebin belirlendiğini öne sürmüştür. Hansen'in katkılarıyla son halini alan IS-LM Modeli, Keynes'in temel görüşlerinden bazı konularda farklılık göstermektedir. Keynes, fiyat ve ücretleri aşağı doğru katı (rijit) olarak kabul ederken, IS-LM Modelinde fiyat ve ücretler sabittir. Bu varsayım ancak kısa dönemde geçerli olabileceğinden sabit fiyat ve ücretler toplam arz eğrisinin yatay olacağını ifade eder. Böylelikle hasıladaki değişim toplam talepteki değişime eşit olacaktır. IS-LM Modeli'de toplam talebi önemseydiği için Keynes'in görüşleriyle bu açıdan paraleldir. Ayrıca Hicks'in öne sürdüğü modelde kabul edilen sabit ücret varsayımı işgücü piyasasını

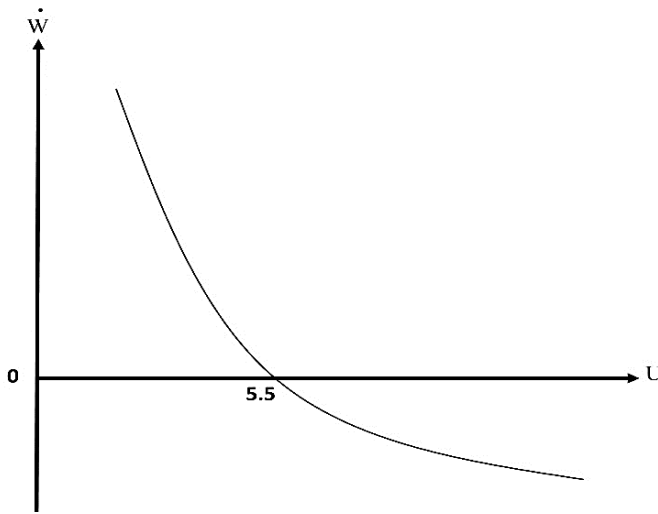
temizleyen bir ücret mi yoksa eksik istihdama neden olan bir ücret mi olduğu belirsizdir. Keynes, ekonomide eksik istihdamı savunduğu için onunla benzer sonuçlara ulaşılabilmesi için IS-LM Modeli'nde de nominal ücretin eksik istihdama yol açan ücret olması gerekir (De Vroey, 2000: 295-298).

2.2.2. Phillips Eğrisi

Phillips 1954 tarihli “*Stabilization Policy in a Closed Economy*” isimli çalışmasında ürün fiyatlarındaki değişim ile üretim düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Phillips (1956 ve 1957) çalışmalarında da fiyatlardaki değişme, işsizlik ve üretim düzeyi arasındaki ilişkiyi ele almış fakat iktisat literatüründe bu makaleleriyle ses getirememiştir (Savaş, 1998: 803-804).

Phillips'in 1958 yılında yazdığı “*The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom: 1861-1957*” isimli çalışması iktisat literatüründe büyük bir yankı uyandırmış ve günümüze kadar süren tartışmaları başlatmıştır. Phillips bu çalışmada işsizlik ile nominal ücretlerdeki değişim arasında doğrusal olmayan, ters yönlü ve istikrarlı bir ilişkinin olduğunu vurgulamıştır. Şekil 9'da bu ilişkinin grafiksel gösterimi verilmiştir. Dikey ekseninde nominal ücretlerdeki değişim oranı (\dot{W}), yatay ekseninde ise işsizlik oranı (U) yer almaktadır.

Şekil 9: Phillips Eğrisi'nin Özgün Hali

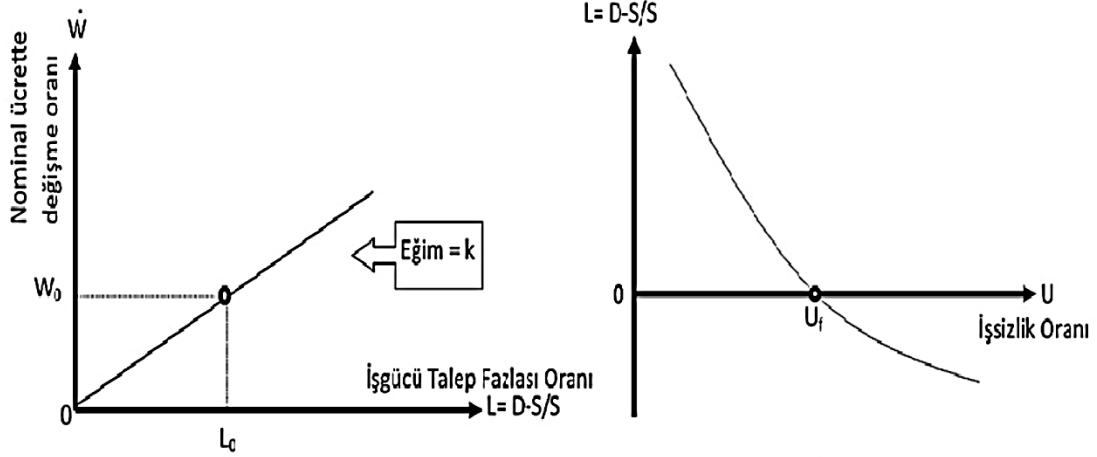

Kaynak: Phillips, 1958.

Şekil 9’da Phillips Eğrisi’nin özgün haline bakıldığında nominal ücretlerde bir değişimin olmadığı durumda ($\dot{W}=0$), işsizlik oranı % 5.5’dir. Başka bir ifadeyle nominal ücret değişmediği zaman işsizlik oranı friksiyonel düzeyindedir. Nominal ücret ve işsizlik arasındaki ilişki dış bükey bir eğri ile gösterildiğinden işsizlik oranı düşerken nominal ücretlerdeki değişme daha hızlı, işsizlik oranı artarken nominal ücretlerdeki değişme daha yavaş olacaktır (Phillips, 1958: 290).

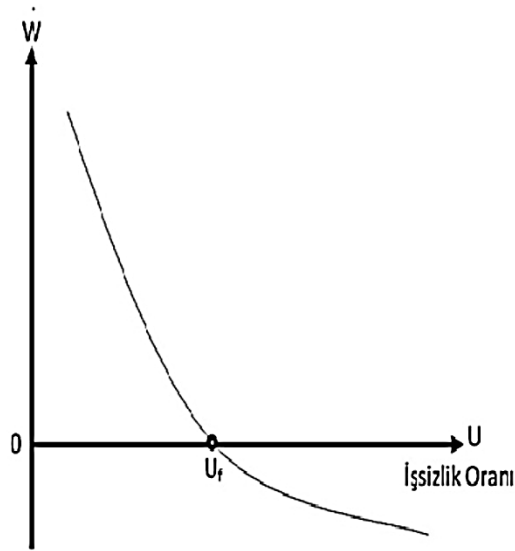
Kanadalı iktisatçı Richard George Lipsey “*The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1862-1957: A Further Analysis*” isimli çalışmasında Phillips tarafından bir teoriye dayandırılmadan ve İngiltere ekonomisinin hemen hemen bir asırlık verileri kullanılarak ortaya atılan işsizlik ve nominal ücretteki değişme oranı arasındaki ilişkiye teorik bir içerik kazandırarak eğriyi iş gücü piyasası modeli yardımıyla elde etmiştir. Lipsey, işgücü talep fazlası ile işsizlik arasında negatif bir ilişki olduğunu, işgücü talep fazlası artarken işsizliğin azalacağını tersi durumda da işsizliğin artacağını belirterek Şekil 10’da gösterilen negatif eğimli L-U ilişkisini ortaya atmıştır. U_f işsizlik oranında işgücü talep fazlası sıfır olduğundan ekonomideki işsizlik friksiyonel işsizliktir. Ayrıca Lipsey, nominal ücretlerdeki değişme oranının işgücü talep fazlasının k katı kadar olduğunu iddia ederek ücret ayarlama fonksiyonunu ortaya atmıştır. Lipsey’in Phillips eğrisi, ücret ayarlama fonksiyonu ile L-U ilişkisinin birleştirilmesiyle elde edilir (Lipsey, 1960: 14 ; Yıldırım vd., 2013: 386-387).

Şekil 10: Lipsey'in Phillips Eğrisine Katkısı

A) Ücret Ayarlama Fonksiyonu

B) L - U İlişkisi

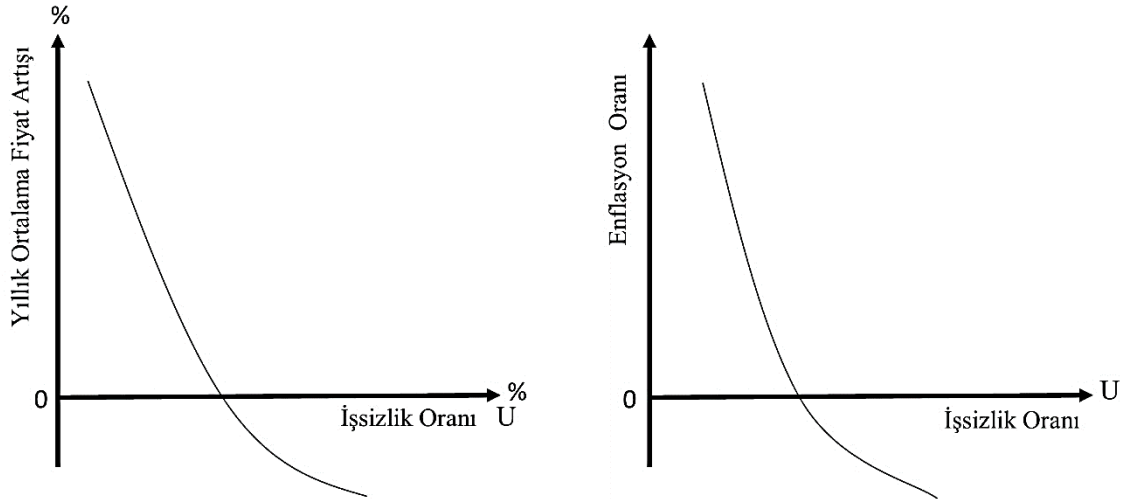
C) Lipsey'in Geliştirdiği Phillips Eğrisi

Kaynak: Lipsey,1960: 14-17.

Amerikalı iktisatçılar Samuelson ve Solow 1960 yılında yaptıkları “*Analytical Aspects of Anti-inflation Policy*” isimli çalışma ile Phillips Eğrisi’ni iktisat politikasında kullanılabilecek bir araç haline getirdiler. Bu çalışmada Phillips Eğrisi’nde yer alan nominal ücretlerdeki değişimin yerine fiyatlardaki yıllık ortalama artış konularak işsizlikle arasındaki ilişki incelenmiştir. Enflasyonda fiyatlar genel seviyesindeki sürekli artışı ifade ettiğine göre fiyatlardaki yıllık ortalama artışın yerine enflasyon yazılabileceği

düşüncesiyle Samuelson ve Solow tarafından Phillips Eğrisi, enflasyon ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi gösteren bir iktisat politikası aracına dönüştürülmüştür (Samuelson ve Solow, 1960: 192-193). Phillips Eğrisi'nin bu haliyle iktisat politikalarına karar verenler fiyat istikrarı ile işsizlik oranı arasında tercih yapmak zorunda kalmaktadırlar.

Şekil 11: Samuelson ve Solow'un Phillips Eğrisine Katkısı

Kaynak: Samuelson ve Solow, 1960: 192.

2.3. MONETARİST (PARASALCI) KONJONKTÜR TEORİSİ

1940'lı yılların ortasından 1960'lı yıllara kadar hakim olan ve Hick-Hansen Modeli ile özetlenebilir hale gelen Keynesyen görüş konjonktürel dalgalanmaların nedeni olarak reel faktörlerde yaşanan hareketliliği göstermiş, para gibi nominal faktörler üzerinde durmamıştır. Bu durumda parasal faktörlerin ekonomik dalgalanmalardaki rolünün ihmal edilmesine yol açmıştır. II. Dünya savaşından sonra faiz oranlarının yükselmeye başladığı dönemde bile iktisatçılar maliye politikaları üzerinde dururken para politikasının faydaları göz ardı edilmiştir. Ekonomide yaşanan dengesizliklerin maliye politikaları ile giderilmediğini gören makro iktisatçılar, para politikasının önemini yeniden değerlendirmişlerdir. Chicago Üniversitesi'nden Milton Friedman ve Ulusal Ekonomik Araştırmalar Bürosu'ndan Anna Schwartz'ın 1963 yılında yayınladıkları "*Amerika Birleşik Devletleri'nin Bir Parasal Tarihi: 1867-1960*" isimli kitap para politikasının önemini yeniden değerlendirilmesi sürecinde önemli katkıda bulunmuştur. Friedman ve Schwartz (1963), konjonktürel dalgalanmaların tarihsel olarak para arzındaki

dalgalanmalar ile ilişki olduğunu göstermişlerdir. 1929 Büyük Buhranı'ndan önce para arzında sert bir düşme gözlemlendiğini vurgulamışlardır. Para arzındaki sert düşüşü önleyici tedbirler alınsaydı 1929 Büyük Buhranı'nın yaşanmayacağını iddia etmişlerdir.

1950'li ve 1960'lı yıllarda Milton Friedman, miktar teorisinin varlığını yeniden canlandırmak için büyük çaba harcadı. Friedman (1956) çalışmasında parasalcı görüşün temel ilkelerini ortaya koydu. Öyle ki, Karl Brunner öncülüğünü Friedman'ın yaptığı miktar teorisine bağlı kalan iktisatçıların görüşlerine *Monetarizm* ismini verdi. Mark Blaug'a göre ekonomide hayatta kalan en eski teori olan miktar teorisi, monetarizmin temel prensibidir (Blaug vd., 1995). Miktar Teorisi John Locke'ın 1692 yılında yazdığı "*Faizin Düşürülmesi ve Paranın Değerinin Yükseltilmesinin Sonuçları Üzerine Bazı Düşünceler*" isimli eserine kadar uzanmaktadır. Blaug ve arkadaşlarına göre, Keynes miktar teorisini severek başlamış ancak ondan nefret ederek bitirmiştir (Blaug vd., 1995).

1970'li yıllarda yaşanan ekonomik durgunluk ve stagflasyon olgusu Keynesyen görüşün tartışılmasına neden olmuş ve parasalcı görüş yavaş yavaş ön plana çıkmıştır. Parasalcı görüşe göre, kısa dönemde konjonktürel dalgalanmalara neden olan toplam talepteki değişimlerdir. Fakat bu konjonktürel hareketler devamlılık arzetmez, bunlar uzun dönemli hasıladan geçici sapmalardır. Ekonomide hali hazırda olan sermaye, işgücü ve emek uzun dönemli hasıla oranını başka bir ifadeyle doğal hasıla oranını belirlemektedir (Friedman, 1956).

Parasalcı görüşte, konjonktürel dalgalanmaların kaynağı para arzındaki dalgalanmalardır. Bu düşünce miktar teorisi çerçevesinde açıklanmaktadır. Monetaristler Keynes'in ihtiyari politikalarının aksine kurala bağlı olarak bir para politikasının olması gerektiğini savunurlar. Bu yüzden Merkez Bankalarının para arzını sabit bir şekilde ve GSYİH'daki oransal artış kadar artırmaları gerektiğini düşünürler. Bu görüşün altında paranın hızı kavramı yatar. Hız bir yıl içerisinde bir banknotun ekonomide ortalama kaç kez el değiştirdiğinin bir ölçüsüdür. Bu kavram bizi miktar teorisine götürür: $M.V = P.Y$ Burada M para arzı, V dolanım hızı, P fiyat seviyesi, Y reel GSYİH'dır. Monetaristler tarihi gerekçelere dayanarak kısa dönemde paranın hızının sabit olduğuna ve uzun dönemde çok yavaş değiştiğine inanırlar. Diğer bir ifadeyle, paranın dolanım hızı istikrarlıdır.

Bunun sonucu olarak merkez bankalarının para arzını düzenli bir şekilde artırmalarının harcamada ve GSYİH’da düzenli artışa neden olacağını iddia ederler. Bu nedenle toplam talepteki değişmelere dolayısıyla da konjonktürel hareketlenmelere, merkez bankaları tarafından dışsal olarak belirlenen para arzındaki değişimler neden olmaktadır (Krugman ve Wells, 2011: 477-478).

Kısa dönemde hanehalkı ve piyasadaki firmalar merkez bankasının para politikası ile ilgili eksik bilgiye sahip oldukları için para arzındaki artışı hemen algılayamazlar. Para arzında herhangi bir artış beklenilmediği için kısa dönemde para talebi ve paranın dolanım hızı sabit kalır. Sonuçta para arzındaki beklenmedik artış, iktisadi ajanların ellerindeki para miktarını arttıracak ve bu paralar toplam harcamaları arttıracaktır. Artan toplam harcamalar, uyarlayıcı beklentiler nedeniyle firmaları emek taleplerini artırarak üretimlerini artırmaya sevk edecektir. Kısaca parasalcılara göre kısa dönemde para arzında meydana gelen beklenmedik artışlar kısa dönem arz eğrisinin (SRAS) pozitif eğimli olmasına neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle, para kısa dönemde nötr değildir. Beklentilerde yaşanan rijitlik monetaristlere göre kısa dönemde konjonktürel dalgalanmaların ana nedenidir (Friedman ve Paden, 1983).

Uzun dönemde beklentilerin gerçekleşmesinden yani beklentilerde yaşanan rijitliğin ortadan kalkmasından dolayı uzun dönem toplam arz eğrisi (LRAS) diktir.

$$Y = Y^N + \theta(P - P^e) \quad (2.1)$$

(2.1) nolu denklemdeki Y reel hasılayı, Y^N hasılanın doğal oranını, P gerçekleşen fiyat düzeyini, P^e beklenen fiyat düzeyini ve θ ise beklenti katsayısını göstermektedir. Gerçekleşen fiyat beklenen fiyattan yüksek olursa ($P > P^e$) gerçekleşen hasıla düzeyi, doğal hasıla düzeyinden fazla olur ($Y > Y^N$). Gerçekleşen fiyatın beklenen fiyattan düşük olması ($P < P^e$) durumunda ise gerçekleşen hasıla düzeyi, hasılanın doğal düzeyinden küçük olacaktır ($Y < Y^N$). Uzun dönemde iktisadi ajanlar piyasada olup bitenin farkına vardıkları ve beklentilerini de ona göre şekillendirdikleri için gerçekleşen ve beklenen fiyat düzeyleri birbirine eşit olur ($P = P^e$). Dolayısıyla böyle bir durumda gerçekleşen hasıla düzeyi, doğal hasıla düzeyine eşit olur ($Y = Y^N$). Sonuç olarak uzun dönem hasıla

düzeıı fiyat düzeyine bağlı değildir. Yani uzun dönem toplam arz eğrisi, hasılanın doğal düzeyinde olup dik bir doğru şeklinedir (Krugman ve Wells, 2011).

Monetaristlere göre, beklenmeyen para politikaları, toplam talepte ve ekonomide konjonktürel dalgalanmalara neden olur. Beklenmeyen para arzı artışı hem fiyatları hem de hasıla düzeyini artırırken; beklenen bir para arzı artışı yalnızca aynı oranda fiyat düzeyinin artmasını sağlar. Dolayısıyla para kısa dönemde nötr değilken, uzun dönemde nötrdür (Friedman ve Paden, 1983).

Monetaristlere göre, vergi ve kamu harcamalarını içeren maliye politikalarında politik tercihler söz konusudur. Ayrıca para politikalarının etkin kullanılması, ekonominin yönetimini büyük oranda politikacıların ellerinden alınabileceği anlamına gelir. Ekonomide istikrarı sağlamak için parasalcılara göre, genişletici ve daraltıcı para politikaları kullanılmalıdır. Çünkü Monetarist Konjonktür Teorisi'nde istikrarsızlığın yani ekonomideki dalgalanmaların nedeni para arzındaki değişimlerdir (Friedman, 1956; Blaug vd., 1995).

2.3.1. Monetarist Konjonktür Teorisinde Uyarım Mekanizması

Monetarist Konjonktür Teorisi'nde uyarıcı etkiyi oluşturan para arzının artışıındaki hız değişimidir. Para arzı artışıındaki hızlanma ekonomik olarak genişlemeyi, yavaşlama ise ekonomik olarak durgunluğu ifade eder. Piyasadaki para arzını kontrol etme görevi merkez bankalarına aittir. Merkez bankası para politikasında başarısız olur ise ekonomide konjonktürel dalgalanmalar görülür (Zarnowitz, 1996).

2.3.2. Monetarist Konjonktür Teorisinden Yayılma Mekanizması

Merkez bankası paranın büyüme oranını artırdığı vakit piyasadaki reel para miktarı artar. Bu durum faiz oranlarının azalmasına ve yatırımların artmasına neden olur. Piyasadaki para arzının artması döviz kurunu da artırır ve ülke ihracatı olumlu etkilenir. Para arzındaki artışın hızlanması çarpan-hızlandırıcı etkisi ile birlikte toplam talebi artırarak ekonomik anlamda genişlemeye neden olur. Genişletici para politikası öncelikle para piyasasını etkiler ve bu etki diğer piyasalara yayılır. Bu politika kısa dönemde reel ekonomi etkilerken, uzun dönemde etkisi bulunmamaktadır. Benzer şekilde Merkez

Bankası paranın büyüme oranını yavaşlattığı zaman piyasadaki reel para miktarı azalır, döviz kuru düşer ve faiz oranları yükselir. Yükselen faiz oranları yatırımları, düşen döviz kuru da ihracatı azaltır. Para arzındaki artışın yavaşlaması piyasadaki toplam talebi azaltarak ekonomide daralmaya neden olur. Görüldüğü üzere, merkez bankası aracılığıyla para arzı artışında yaşanan değişimler piyasadaki toplam talepte ve ekonomik faaliyetlerde konjonktürel dalgalanmalara yol açar. Para arzı artışındaki hızlanma oranı düşük olduğu zaman uzun dönemde ekonomi durgunluğa sürüklenirken, hızlanma oranı negatif olursa ekonomi depresyona girme eğilimindedir (Zarnowitz, 1996: 47). Sonuçta para piyasasında oluşan bir etki emek, mal ve döviz piyasalarını etkileyerek bütün reel ekonomiye yayılmaktadır.

2.4. YENİ KLASİK KONJONKTÜR TEORİSİ

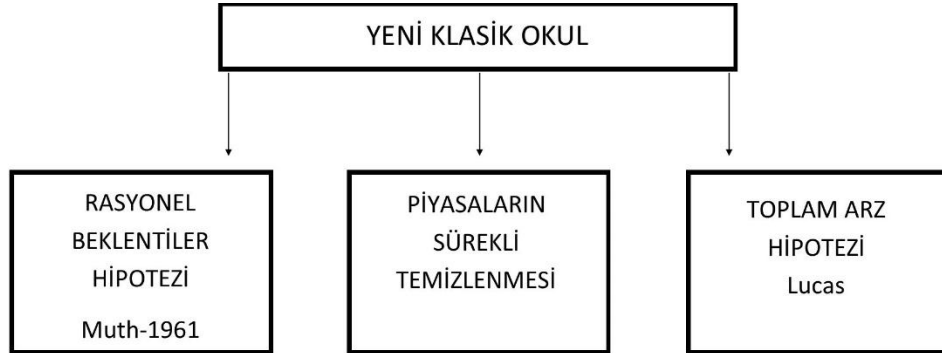
Yeni Klasik Teori, esas itibariyle parasalcı görüşten gelmekte olup 1970'li yıllarda parasalcılardan ayrılarak yeni bir iktisadi görüş olarak ortaya çıkmıştır. Yeni Klasik Teori, adaptif beklentiler hipotezine karşılık geliştirdiği rasyonel beklentiler hipotezi ve Lucas'ın ortaya attığı toplam arz fonksiyonuyla makro iktisatta devrim gerçekleştirmiştir. Öyle ki, Alan Blinder bu devrimi “*Lucasçı Devrim*” olarak ifade etmiştir (Snowdon, 2001).

Robert Lucas, Thomas Sargent, Robert Barro, Edward Prescott, Neil Wallace ve Patrick Minford'un öncülüğünü yaptığı Yeni Klasik Teori'nin genel kabul görmüş üç hipotezi vardır:

1. Rasyonel Beklentiler Hipotezi
2. Piyasaların Sürekli Temizlenmesi
3. Toplam Arz Hipotezi

Rasyonel Beklentiler Hipotezi, 1961 yılında John Muth tarafından “*Rational Expectations and the Theory of Price Movements*” isimli makalede ortaya atılmıştır. Bu hipotez, iktisadi karar birimlerine bağlıdır. Karar birimlerinin sistematik olarak hata yapamayacağını savunur. Rasyonel Beklentiler Hipotezi'ne göre, iktisadi birimlerin beklentileri, hem geçmiş dönemdeki tecrübelerine ve cari dönem bilgilerine hem de gelecek dönem ile ilgili rasyonel tahminlerine bağlıdır.

Şekil 12: Yeni Klasik Okul'un Yapısı

Rasyonel beklentiler hipotezinin güçlü ve zayıf versiyonları bulunmaktadır. Güçlü versiyonda, iktisadi karar birimleri tahminde bulunacakları değişken hakkında tam bilgiye sahiptirler. Zayıf versiyonda ise, bilgiyi elde etmenin belirli bir maliyeti olduğu için iktisadi karar birimleri tahmin edecekleri değişken hakkında kısmi (eksik) bilgiye sahiptir. Eksik bilgi dolayısıyla iktisadi birimler subjektif olan tahminlerinde yanılabilirler. Bu durumda Lucas arz fonksiyonunun asli bir unsurudur. Ancak yapılan bu hatalar sistematik değildir. Matematiksel olarak ifade etmek gerekirse rasyonel beklentilerin güçlü versiyonunu şu şekilde ifade edebiliriz:

$$\dot{P}_t^e = \dot{P}_t + \varepsilon_t \quad (2.2)$$

(2.2) nolu denklemdeki \dot{P}_t^e , t'den t+1'e kadar olan süredeki beklenen enflasyon oranını ifade ederken; \dot{P}_t t'den t+1'e kadar olan süredeki gerçekleşen enflasyon oranını simgelemektedir. ε_t ise sıfır ortalamaya sahip ve beklentilerin olduğu andaki cari bilgi ile ilişkisiz olan rassal hata terimini göstermektedir. Bu ifade bize John Muth'un ele aldığı güçlü versiyon, gelecekte alınacak kararlara yönelik subjektif beklentilerin oluşturulmasında en doğru ve en etkin yöntemin rasyonel beklentiler hipotezi olduğunu söylemektedir. İktisadi birimler menfaatleri doğrultusunda hareket ederler ve çıkarlarına ters düşen iktisadi bir durumda piyasa hakkında rasyonel bir beklentiye sahip oldukları için yapılan hatalardan ders çıkararak düzeltirler ve aynı hatayı tekrarlamazlar (Snowdon ve Vane, 2012: 200).

Piyasaların sürekli temizlenmesi demek, Yeni Klasik Teori'nin Walrasyan genel denge modelinde olduğu gibi piyasaların eşanlı olarak sürekli dengede olduğunu varsayması demektir. Esnek fiyatlı bir modeldir. Arz ve talepte yaşanan değişimler sonucu piyasada ortaya çıkan dengesizlik, esnek fiyatlar aracılığıyla giderilerek piyasa tekrar dengeye kavuşur. Fiyatların piyasaya hemen uyum sağlamasından dolayı kısa ve uzun dönemde piyasalar sürekli dengede olduğu varsayılır. Bundan dolayı da yeni klasik modellere “*denge modelleri*” de denilmektedir (Bocutoğlu, 2011: 216).

Toplam arz fonksiyonu, Lucas arz fonksiyonu olarak da bilinir. Yeni Klasik Okul'a göre mal ve hizmetlerin nispi fiyatlarındaki artış mal piyasasındaki üretimi, emek arzını ve emek talebini arttırarak toplam arz seviyesini yükseltir. Burada fiyatlardaki artışın nispi mi yoksa genel mi olduğuna dikkat etmek gerekir. Eğer piyasada fiyatlar genel olarak artmış ise üretim düzeyi değişmeyecektir. Diğer bir ifadeyle, ekonomi doğal işsizlik oranında dengede olacaktır. Ancak piyasada fiyatlar genel olarak değişmez iken bir firmanın ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatları nispi olarak artmış ise firma emek arz ve talebini yani üretimini arttıracaktır. Üretim düzeyi arttığı için piyasada işsizlik oranı doğal işsizlik oranının altına düşecektir. İktisadi birimlerin fiyat artışlarının genel yada nispi olduğunu anlayabilmeleri için belirli bir bilgi seviyesine ihtiyaçları vardır. Aksi takdirde iktisadi birimler bu ayrımı yapamayacak ve fiyatlardaki değişme karşısında arz miktarını değiştirme kararı güçleşecektir (Mankiw, 1994). Bu durum (3) nolu eşitlikte gösterilen Lucas arz fonksiyonu ile analiz edilmektedir.

$$Y - Y_N = f(P - P^e) \quad (2.3)$$

Y cari üretimi (milli gelir), Y_N doğal denge üretim seviyesini, P cari fiyat seviyesi ve P^e ise beklenen fiyat seviyesini göstermektedir. Buna göre üretim seviyesi cari ve beklenen fiyatın bir fonksiyonudur. İktisadi birimler fiyatlardaki sapmayı ($P - P^e$) doğru tahmin etmişler ise yani $P - P^e = 0$ olduğu zaman piyasadaki üretim düzeyi değişmeyecektir. Başka bir ifadeyle $Y - Y_N = 0$ olacaktır (Snowdon ve Vane, 2012).

Bilgi eksikliği nedeniyle cari fiyatın beklenen fiyattan yüksek olması durumunda ($P > P^e$) iktisadi birimler emek taleplerini ve üretimlerini artıracak, üretim doğal seviyesinden fazla olacaktır ($Y > Y_N$). İşsizlik oranı da doğal işsizlik oranının altına düşecektir ($U < U_N$). Lucas'a göre, fiyat düzeyindeki beklenmeyen artış ekonomide genişletici bir konjonktürel dalgalanma başlatacaktır. Benzer şekilde cari fiyatların beklenen fiyattan düşük olması durumunda ($P < P^e$) iktisadi birimler emek taleplerini ve üretimlerini azaltacak, üretim doğal seviyesinin altına düşecektir ($Y < Y_N$). Böylelikle beklenmeyen bir fiyat düşmesi ekonomide daraltıcı bir konjonktürel dalgalanma başlatacaktır (Snowdon ve Vane, 2012). Özetle, Lucas toplam arz fonksiyonuna göre, iktisadi birimler tam bilgiye sahip oldukları vakit üretim ve istihdam seviyelerini değiştirmeyerek konjonktürel dalgalanmalara neden olmazlar.

Merkez bankalarının uyguladığı politikaların iktisadi birimler tarafından tahmin edilememesi başka ifadeyle şok politikalar da üretim ve istihdam seviyesi üzerinde değişikliğe neden olarak ekonomide konjonktürel dalgalanmalara sebep olabilir. İktisadi birimlerin para politikasındaki beklenmeyen değişimleri iyi tahmin edemeyerek bilgi eksiliğine sahip olmalarının üç nedeni vardır: (1) uygulanan para politikası ile ilgili verilerin gecikmeyle yayınlanması, (2) Merkez Bankası'nın piyasadaki geçici şokları telafi etmek amacıyla geçici para politikası uygulaması piyasalarda politikanın geçici mi yoksa sürekli mi olduğunun ayırt edilmesini zorlaştırır, (3) Merkez Bankası'nın para politikası bilgilerini politikanın etkinliğini arttırmak için saklaması, iktisadi birimlerin tahmin hatasına yol açmaktadır (Knoop, 2004: 84).

Yeni Klasik Teori'ye göre, beklenen para politikaları hem kısa hem de uzun dönemde ekonomideki üretim ve istihdam gibi reel değişkenler üzerinde etkili olmaz iken; beklenmeyen politikalar tahmin hatası nedeniyle kısa dönemde etkili uzun dönemde ise ekonomideki reel değişkenler üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir. Dolayısıyla para politikası etkisiz olduğu için uygulanmamalıdır. Bu görüşe *Lucas- Sargent-Wallace Politika Etkinsizliği Teoremi* (Policy Irrelevance Theorem) denir (Lucas, 1972a, 1972b).

Beklentilerin hatalı olması durumunda uygulanan politikalar ekonomide istikrarsızlığa yol açacaktır. Bu nedenle Lucas para politikasının tıpkı Monetaristler gibi kurala bağlı

olması gerektiğini öne sürmektedir. Böylelikle ekonomide istikrarsızlığa neden olan hatalı politikalar ortadan kalkacaktır. Konjonktürel dalgalanmaların tek kaynağı sadece reel şoklar olacaktır (Lucas, 1972b).

2.4.1. Yeni Klasik Konjonktür Teorisinde Uyarım Mekanizması

Yeni Klasik Teori’de toplam talepteki beklenmeyen değişimler etki mekanizmasını oluşturmaktadır. Toplam talepte beklenenden fazla gerçekleşen artış başka bir ifadeyle fiyatlardaki beklenmedik artış ekonomide genişlemeye neden olurken, beklenenden az gerçekleşen bir artış ekonomik durgunluğa neden olmaktadır. Maliye politikaları, para politikaları ve dış ticareti etkileyebilecek global şoklar bu etkiyi oluşturabilecek faktörler arasında sayılabilir. Beklenmedik bir para politikası, rasyonel beklentiler altında öngörülen fiyatlarda bir hataya ve üretim, istihdam gibi reel değişkenler üzerinde değişimlere yol açar (Bocutoğlu, 2011: 225).

2.4.2. Yeni Klasik Konjonktür Teorisinde Yayılma Mekanizması

Yeni Klasik görüşte toplam talepte beklenmeyen bir azalma görüldüğü zaman, nominal ücretler sabit ise reel hasıla ve fiyat düzeyi düşer. Fiyat seviyesindeki azalma reel ücretleri arttırır. Reel ücretlerde yaşanan artış işverenin maliyetini yükselttiği için işsizlik oranında bir artışa neden olur. Fakat toplam talepteki bu azalma bekleniyor olsaydı, işveren ve işçiler fiyatların azalacağını bekledikleri için işverenin yaptığı nominal ücretlerdeki düşüş teklifini kabul edecekler ve reel ücret, istihdam gibi reel değişkenler değişmemiş olacaktı. Benzer şekilde toplam talepte gözlemlenen beklenmedik artış, reel hasıla düzeyini ve fiyatları arttıracak, işsizliği artırarak ekonomide konjonktürel dalgalanmaya neden olacaktı. Kısaca toplam talepteki değişimin bekleniyor olması reel hasıla düzeyini ve istihdamı etkilemez iken fiyat seviyesini değiştirmektedir. Reel ekonomik değişkenlerde bir değişim olmadığı için ekonominin genelinde bir yayılım gözlemlenmez ve konjonktürel bir dalgalanma oluşmaz (Yıldırım vd., 2013).

2.5. YENİ KEYNESYEN KONJONKTÜR TEORİSİ

“Yeni Keynesyen” terimi ilk defa Parkin ve Bade’in 1982 yılında yazmış oldukları “*Modern Makroekonomi*” isimli ders kitabında geçmiş olsa da temeli Yeni Klasiklerin yoğun eleştirilere maruz kaldıkları 1970’li yıllara dayanmaktadır. Yeni Keynesyen iktisat

Keynesyen iktisatın yaşadığı teorik krizlere çözüm bulmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Mankiw ve Romer, Yeni Keynesyen iktisatın teorik boyutunu incelerken iki temel soruya cevap aramışlardır: (1) Teoride para nötr değil midir? (2) Ekonomide yaşanan dalgalanmalarda reel piyasa aksaklıklarının önemi var mıdır? Mankiw ve Romer (1991), Yeni Keynesyenlerin bu iki soruya da olumlu cevap veren tek ana akım okul olduğunu iddia eder. Paranın nötr olmaması fiyat yapışkanlıklarından kaynaklanmakta iken fiyatların bu davranışı da piyasa aksaklıklarıyla açıklanmaktadır. Mankiw ve Romer'e göre nominal bozukluklar ile reel bozuklukların bir arada yaşanılması Yeni Keynesyen görüşü diğer görüşlerden ayrıştırmaktadır (Mankiw ve Romer, 1991). Yeni Klasik iktisat Keynesyen görüşün mikro temeller açısından eksik kaldığını iddia etmiştir. Bunun üzerine Yeni Keynesyen görüşün temel hedefi, Keynesyen görüşü mikro temellerle geliştirerek güçlendirmek olmuştur (Mankiw, 1990). Yeni Keynesyen Konjonktür Teorisi'nin daha iyi anlaşılabilmesi için Yeni Keynesyen iktisatın temel görüşlerinin ve bileşenlerinin incelenmesi faydalı olacaktır.

2.5.1. Yeni Keynesyen İktisatın Ana Görüşleri

Yeni Keynesyen İktisat, Klasik görüşten etkilenerek ekonominin uzun dönemde elbet tam istihdam seviyesinde dengeye gelebileceğini savunur. Ayrıca Keynes'in aksine tasarruf paradoksunu reddederler. Aşırı tasarruf oranlarının ekonomi için bir tehdit olmadığını uzun dönemde sermaye birikimini artırarak hasılanın artmasına yol açacağını düşünürler. Yeni Keynesyenler, tasarruf oranı düşük olan ekonomilerin tehdit altında olduğuna inanırlar. Uzun dönemde Phillips Eğrisi'nin geçerli olmadığını düşünürler. Yeni Keynesyenlerin maliye politikalarının istikrar sağlayıcı rolü üzerinde ortak bir görüşü bulunmamaktadır. Maliye politikalarının uygulanmasının politik güçlüklerden dolayı zaman alabileceği için konjonktürel hareketlenmelere istikrar kazandırmak için etkili olmadığını düşünmektedirler. Kısa dönemde paranın nötr olmadığını varsaydıkları için de uygulanacak doğru para politikasının ekonomi üzerinde daha etkin olacağını belirtmektedirler. Ayrıca iktisat politikalarının belirli bir kurala bağlı olması gerektiğini savunmaktadırlar. Bunlardan dolayı Mankiw ve Romer, Yeni Keynesyen iktisatın büyük bir bölümünün "*Yeni Monetarist İktisat*" olarak adlandırılabilirliğini iddia etmektedirler (Snowdon ve Vane, 2012: 320). Yeni Klasiklerin etkisi altında kalan Yeni Keynesyenler, piyasada rasyonel beklentilerin geçerli olduğunu varsaymaktadırlar. Yeni Keynesyen

görüş, gerçek makroekonomide koordinasyon eksikliği ve dışsallıkların ön planda olduğunu düşünmektedir (Mankiw, 1994). Yeni Keynesyenler arasında piyasa başarısızlıklarının nedenini ve bunların ekonomi üzerindeki etkilerini, konjonktürel hareketlerini inceleyen birçok farklı bileşen ve model vardır. Bu modelleri yapışkan fiyata ve ücrete dayanan modeller olarak inceleyebiliriz.

2.5.2. Yapışkan Fiyata (Fiyat Katılığına) ve Ücret Katılıklarına Dayanan Modeller
İktisadi birimlerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri toplumu ve ekonomiyi etkin bir dengeye ulaştırır. Yani kişisel menfaatler toplumsal menfaatler ile uzlaşır. Fakat her zaman böyle bir durum gerçekleşmeyebilir. Yeni Keynesyen görüş, aksak rekabet piyasalarında iktisadi birimlerin rasyonel davranışlarının ekonomiyi olumlu yada olumsuz yönde nasıl etkilediği üzerinde durur (Dornbusch vd., 2004: 563).

Mal piyasasında arz ve talebin karşılıklı etkileşimleri sonucunda fiyatlar, esnekliklerine göre piyasaya intibak ederler. Fiyat ayarlama maliyetinin sıfır olduğu tam rekabet piyasalarında nominal fiyatlar esnektir. Fiyatların esnek olması, fiyat mekanizmasının işlevini düzgün yerine getirerek arz ve talep miktarlarının eşitlenmesine yani piyasaların süpürülerek dengeye ulaşmasına yol açar. Ancak aksak rekabet piyasalarında monopolcü firmalar fiyat belirleyici oldukları için fiyatlardaki değişime bağlı olarak karlılık düzeyi de değişmektedir. Fiyatlardaki bir artış tam rekabet piyasasında olduğu gibi satışları sıfıra düşürmez. Bundan dolayı monopolcü firma fiyat düşürdüğü vakit satışları artacak fakat üretim başına elde ettiği kazanç azalacaktır. Yani fiyat değiştirmenin belirli bir maliyeti ortaya çıkacaktır. Bu durum da nominal ve reel yapışkanlıklara neden olacaktır. Kısaca fiyat ayarlamasının belirli bir maliyeti olduğu için aksak rekabetin geçerli olduğu piyasalarda, fiyatlar yapışkandır (Mankiw, 1990: 29-30). Fiyatların yapışkan olması, mal piyasasında dengesizliğe yol açarak ekonomide durgunluğun yaşanmasına neden olur. Bu nedenle yapışkan fiyata dayanan modeller fiyatların neden tam esnek olmadığını incelerler. Yeni Keynesyenlere göre, fiyat yapışkanlıkları (rijitliği) konjonktür hareketlerinin önemli bir sebebidir.

Fiyat yapışkanlıklarının nedenlerinden ilki, teslimat ve hizmet faktörleridir. Ekonomide canlanmanın olduğu bir dönemde firma kaynaklarının sınırlı olması nedeniyle, firma

artan talebe fiyat artışı ile karşılık vermek yerine malın teslim edilme süresini uzatarak yada sattıkları ürünlerle ilgili bedava servis ve bakım gibi diğer hizmetleri keserek karşılık verir. Böylece tüketiciler yüksek fiyat ödemek zorunda kalmaz. Ayrıca firmalar, piyasa koşullarında yaşanan değişiklikler karşısında fiyatları değiştirmek yerine stok yatırımlarını değiştirerek de fiyat yapışkanlığına neden olabilmektedir. Uzun dönemde fiyatların ayarlanacağını düşündüklerinden kısa dönemde stok yatırımlarında değişime giderek piyasadaki talep değişimlerine karşılık verebilirler. Rasyonel beklentilerin hakim olduğu firmalar fiyatlarını düşürmek yerine stok yatırımlarını artırarak piyasadaki dengenin bozulmasına ve ekonomide durgunluğun yaşanmasına neden olurlar. Bu durum genellikle oligopol piyasalarında görülür. Rakiplerinin davranışlarını eksik bilgiden dolayı iyi analiz edemeyen firma ani fiyat değişikliği yerine stoklarını ayarlamayı tercih edebilir (Blinder, 1981: 11-13).

Fiyat yapışkanlıklarının ikinci nedeni, fiyat belirleyici konumda olan firmaların liste fiyatlarını değiştirdiklerinde maruz kaldıkları menü maliyetleridir. Bu maliyetlere katlanmak istemeyen firma fiyat değiştirmek istemeyebilir. Ayrıca sık fiyat değiştirerek müşterilerini bunaltmama düşüncesi de firmalarda hakim olabilir (Mankiw, 1994).

Fiyat yapışkanlıklarının üçüncü nedeni, mark-up fiyat yada kar marjı stratejisine dayanmaktadır. Bu stratejide fiyatlar belirlenirken maliyetlere bakılır. Maliyetlerdeki bir artış fiyatlara yansıtılarak kar korunmaya çalışılır. Dolayısıyla dikkat edilirse fiyatlardaki değişim piyasadaki bir değişimden örneğin talep değişiminden kaynaklanmamaktadır. Maliyet değişimi bu stratejide talep değişimlerinden daha önemli bir yere sahiptir. Maliyetin önem kazandığı bu stratejinin fiyat yapışkanlığına yol açması ise maliyetlerdeki bir değişimin fiyatlara gecikmeli yansımaya bağlanmaktadır (Okun, 1975: 365).

Fiyat yapışkanlıklarının son nedeni ise, fiyat belirleyici bir firmanın kendi mallarının fiyatlarını belirlerken genel olarak rakip firmaların fiyatlama stratejilerine bağlı kalmasıdır. Firmalar mallarının nispi olarak rakiplerine göre daha pahalı bir konuma geleceği düşüncesi dolayısıyla rakipleri fiyatlarını değiştirmedikçe fiyatlarında oynama yapmayacaklardır. Firmaların ürettikleri malların fiyatları ile rakip malların fiyatları

arasındaki oranı korumak istemesi reel yapışkanlık olarak adlandırılmaktadır. Eksik rekabet piyasalarında ortaya çıkan firmaların fiyat değişimlerini koordine edememesi durumuna “*koordinasyon hatası*” denir. Koordinasyon hatası dolayısıyla fiyatların piyasaya intibakının yavaşlaması, piyasada yaşanan dengesizlikleri daha kalıcı hale getirdiği için ekonomide yaşanan konjonktürel dalgalanmalar açısından da koordinasyon hataları önem arz etmektedir (Phelps, 1990 ; Mankiw, 1994).

Yeni Keynesyenlere göre, ücret değişimlerinde gözlemlenen katılıklar konjonktürel hareketlerin oluşmasında önemli bir faktördür. İşgücü piyasasında yaşanan reel ve nominal ücret katılıklarını inceleyen Yeni Keynesyen iktisatçılar mikro temellere dayanan modeller oluşturarak ücret katılıklarını analiz etmişlerdir (Yıldırım vd., 2013).

Ücret katılıklarına yönelik Yeni Keynesyen açıklamalar üç ana grupta irdelenebilir: (1) Örtülü Sözleşme Modeli; (2) Etkin Ücret Modeli ve (3) İçerdekiler-Dışardakiler Modeli. Yeni Keynesyen iktisatçılar daha çok etkin ücret ve içerdekiler-dışardakiler modelleri üzerinde durmuşlardır. Phelps (1990)’a göre ise, ücret katılıklarını açıklamaya yönelik bu modeller, Yeni Keynesyen görüş içerisinde değil kendi ifadesiyle “*Yapısal Okul*” çerçevesinde farklı bir kategoride incelenmelidir.

Örtülü sözleşmeler modeli (implicit contract model), işveren ile işçiler arasında resmi olmayan yani herhangi bir sendikanın aracılık etmediği, uzun dönemli örtük sözleşmelerin olduğu düşüncesinden yola çıkılarak Baily (1974), Gordon (1974) ve Azariadis (1975) tarafından ortaya atılmıştır. Milton Friedman öncülüğünde Monetaristlerin geliştirdiği doğal işsizlik oranı, emek piyasası davranışlarına olan ilgiyi arttırmış ve iktisatçılar, işçiler ile firmaları uzun dönemde bir araya getiren emek piyasasına egemen olan gücün ne olduğu yönünde çalışmalar yapmışlardır. Çünkü adeta bir görünmez el aracılığıyla firmalar işçilerin sürekliliğini sağlayabilmek için yazılı olmayan anlaşmalar yapmanın gerekli olduğunu düşünmektedir. Baily, Gordon ve Azariadis’in modelleri de riskli sevmeyen firmalar ile işçiler arasındaki iş sözleşmelerinin sonucunu incelemektedir. İşverenler bu örtük sözleşmeler ile işçilerin firmaya karşı sorumluluklarını artırırken, emek piyasasında ortaya çıkabilecek olumsuz koşullara karşı da işçilere bazı güvenceler vermektedir. Örneğin, emek piyasasındaki bir daralma

karşısında işveren çalışanları işten çıkarma yoluna gitmeyecek ve üstelik reel ücretlerde bir kesinti yapmayacaktır. Bu bağlamda değişen emek piyasası koşulları karşısında ücretler bir sigorta özelliği içermektedir. Böylelikle, işçilerin yaşam standartlarında ve firmanın üretim seviyesinde istikrar sağlanacaktır. Firmaların bu şekilde davranmaları değişen piyasa şartlarının ücretlere yansımaları engelleyecek ve ücret katılığında neden olacaktır. Bu teoriye yöneltilen en önemli eleştiri, iktisadi koşullar kötü hale geldiğinde yeni işçi alımı ile neden daha düşük ücret ödeyerek firma maliyetini düşürmediğidir. Bu ve buna benzer eleştiriler ücretlerin katılığı ile ilgili etkin ücret ve içerdekiler-dışardakiler modellerinin gelişmesine neden olmuştur (Manning, 1995).

Etkin ücret modelleri, Gordon (1990) tarafından 1980'li yılların modası olarak nitelendirilmiştir. Bu modellere göre, firmalar ücretleri düşürme gayretinde içerisindedir. Çünkü ücretler ile işçinin verimliliği arasında anlamlı bir ilişki olduğunu düşünürler. Ekonominin daralmaya başladığı dönemlerde bile ücretlerin piyasayı süpürecek ücret seviyesine neden düşürülmediğini açıklamaya çalışmak, modelin hareket noktasıdır. Yellen, ücretlerde bir düşüşe gidildiği vakit firma işgücünü tam olarak izleyemediği için işten kaytarma olayının artacağını, dolayısıyla verimlilik kaybından ötürü maliyetlerin azaltılması düşünülürken artması sonucu ile karşılaşılacağını öne sürmüştür. Firmalar tarafından yüksek ücret verilmesinin nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz (Yellen, 1984: 200) :

- Yüksek ücret işçinin hayat standartlarını ve işteki verimliliğini artırır.
- Aynı ücret düzeyinde başka bir iş bulması zor olduğu için işi kaybetme korkusu yaşar ve daha fazla işe bağlanır.
- Yüksek ücret düzeyinde çalışmayı düşünen nitelikli işgücüne daha kolay ulaşılır.
- Yeterli ücret alamadıkları için firmaya maddi ve manevi zarar vermek isteyen çalışanların sayısı azalır.
- Yüksek ücretten dolayı işe yeni alımlar düşük oranda olur. Böylelikle zaman ve eğitim maliyeti düşer.

Bu nedenlerden dolayı ücretler piyasa koşullarına uyum sağlayamaz ve gayri iradi işsizlik doğal oranın üzerinde görülür. İşçi verimliliği ile ücretler arasındaki ilişki bazı mikro temellere dayandırılmaya çalışılmıştır. *Kaytarma modeli (shirking model)*, firmanın

toplam verimliliği ölçebileceği fakat işçilerin her birine dair verimliliği tespit etmesinin ve işçileri izlemesinin firmaya çok maliyet getireceğinden dolayı denge ücret düzeyinden yüksek bir ücret ödenmesi çalışanın işten kaytarmasını engelleyecek bir durum olacağını savunur. *İşgücü mobilitesi modeli (labour turnover model)*, yüksek ücretle birlikte işçilerin işten ayrılma istekleri azalacak ve iş yerinde işçi giriş-çıkışlarının getirdiği önemli maliyetler düşecektir. İşten ayrılma düzeyi, reel ücretin azalan bir fonksiyonu olduğundan dolayı firmalar ücretleri denge ücretten daha yüksek seviyede tutacaktır. *Ters seçim modeli (adverse selection model)*, firmalar iş başvurusu esnasında karşılarındaki adayın verimliliği hakkında eksik bilgiye sahiptir. Emek piyasasında asimetric bilgi hakimdir (Yellen, 1984 ; Gordon, 1990 ; Mankiw, 1994).

Ücret katılıklarına neden olan İçerdekiler-Dışardakiler Modeli, 1980’li yıllarda Lindbeck ve Snower (1986, 1988) çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır. Modelde içerdekiler herhangi bir işte çalışan konumunda olan işçiler iken, dışardakiler ise çalışmak isteyen fakat iş bulamayan atıl işçilerdir. Modelde ücretlerin verimlilik üzerine doğrudan bir etkisi olmadığı varsayıldığından ücretler etkin ücret modeline nazaran daha düşük bir seviyede gerçekleşir. İçerdekiler ücret ve istihdam kararını belirleyen taraftır. Lindbeck ve Snower’a göre, içerdekilerin bu gücü işgücü devir işlemlerinin belirli bir maliyet oluşturmasından kaynaklanmaktadır. İşten çıkarma tazminatı, hukuki masraflar, işgücü piyasasında uygun işçi arama, ilan ve reklamlar, iş görüşmeleri, üretim bağlantılı maliyetler ve yeni işçilerin eğitimi gibi maliyetler işe alma ve işten çıkarma maliyetleri arasında yer alır. Bunlara ek olarak dışardakiler konumundan içerdekilere katılan yeni işçilere yapılan tacizler bir maliyet unsurudur. İçerdekiler, mevcut iş pozisyonlarının dışardakiler tarafından tehdit edildiğini anladığında yeni işçileri eğitmeyi reddedebilecektir. İş verimliliğinde yaşanan bu olumsuz durum asgari ücretlerin artmasına neden olacak ve işverenler yeni işçi almak istemeyeceklerdir. İşçiler arasında görülen işbirliği ve taciz hareketleri işveren üzerinde önemli bir mali etki oluşturabilmektedir (Lindbeck ve Snower, 1988).

Bahsedilen işgücü devir maliyetlerinden dolayı içerdekilerin ücret görüşmelerinde yeterli bir pazarlık gücüne sahip oldukları İçerdekiler-Dışardakiler Modeli’nde varsayılır. İşçilerin bağlı olduğu sendikaların grev tehditleri ve anayasal haklar içerdekilerin gücünü

daha da artırmaktadır. Lindbeck ve Snower (1986)'a göre, İçerdekiler-Dışardakiler Modeli ile Etkin Ücret Modeli gayri iradi işsizliği açıklamaya çalışan ve birbirlerini tamamlayan iki modeldir.

2.5.3. Eksik (Asimetrik) Bilgi ve Riske Dayanan Modeller

Eksik bilgi, piyasalarda riskin oluşmasına neden olur. Riske dayanan Yeni Keynesyen modellere göre, eksik bilgidен dolayı finansal kuruluşların risk algısındaki artış ekonominin daralma sürecine girdiğini gösterir (Knoop, 2004: 214). Riskte yaşanan bu artış finansal aracı kuruluşları olumsuz etkiler. Ekonomide görülen daralma firmaları daha fazla borçlanmaya sevkeder. Bankalar da piyasadaki yüksek iflas ve kredi riskine karşın piyasaya sunduğu kredi miktarını sınırlandırır. Borç verme faiz oranı yükselir. Bu durum yatırımları, istihdamı, gelirleri ve harcamaları azaltır böylelikle ekonomideki daralma giderek artar. Riskteki artış hem toplam talebi hem de toplam arzı azaltır. Ekonomi resesyondayken üretilen malların satılma olasılığı düşer ve piyasada arz fazlası oluşur. Bu da üretimi olumsuz etkileyerek toplam arzı azaltır. Ayrıca risk faktöründeki artış, piyasadaki belirsizliği artırdığı için yatırım talebi azalacak ve toplam talepte bir düşme görülecektir. Yeni Keynesyenler, bilgi ekonomisi üzerinde durmuşlar ve asimetrik bilgidен kaynaklanan ahlaki risk (moral hazard) ve ters seçim olgusunun finansal piyasalar üzerindeki etkilerini incelemişlerdir (Knoop, 2004 ; Mankiw, 1994).

Greenwald ve Stiglitz (1993) modellerinde, küçük bir şok dolayısıyla ekonomik birimlerin risk algısında yaşanan değişimlerin, ekonomideki daralmanın şiddetini artırdığını vurgulamışlardır. İktisadi koşullar kötüleştiğinde bankaların kredilere ilişkin risk algılaması artar. Ayrıca asimetrik bilginin oluşturduğu ahlaki riskten dolayı kredilerin geri ödenmeme oranlarındaki artış, bankaların net değerlerini düşürür. Bu duruma bankalar portföylerini riskten kaçınarak güvenli yatırım olarak düşündükleri devlet tahviline kaydırır. Piyasadaki yüksek risk algısı faiz oranlarında bir artışa yol açarak yatırımcıların kar beklentisini belirsiz kılacaktır. Yatırım oranları azalacak ve ekonomi resesyona girecektir (Greenwald ve Stiglitz, 1993).

2.5.4. Yeni Keynesyen Konjonktür Teorisinde Uyarım Mekanizması

Yeni Keynesyen iktisatta talep şokları, arz şokları ve piyasada risk algısında gözlemlenen artış, konjonktürel dalgalanmaların kaynağı olarak gösterilir. Ancak genellikle Keynesyen Konjonktür Teorisi'nde olduğu üzere, toplam talep şokları üzerinde durulur. Para arzında yaşanan nominal değişiklikler ve kamu harcamaları gibi reel faktörler, toplam talep şoklarının nedeni olarak gösterilir (Mankiw, 1994).

2.5.5. Yeni Keynesyen Konjonktür Teorisinde Yayılma Mekanizması

Yeni Keynesyen modelde toplam talepte meydana gelen bir düşüş, fiyat ve ücret katılıkları ve risk seviyesindeki artış gibi piyasa aksaklıkları ile artarak ekonominin tümüne yayılmaktadır. Uzun dönemde Yeni Keynesyenlere göre, fiyat ve ücretler ayarlanacak ve piyasadaki risk algısı tekrardan sorgulanarak emek ve mal piyasaları denge noktalarına geri döneceklerdir. Para politikaları talebi doğrudan etkilediği için Yeni Keynesyenler piyasaya kısa dönemde para politikası ile müdahale edilmesi gerektiğini önermektedirler. Fakat piyasada para politikası değişikliklerinin belirsizliğe neden olmaması için kurala bağlı olarak uygulanması gerektiğini vurgularlar. Maliye politikalarının piyasaya etkisi zaman aldığından, kısa dönemde ekonomik resesyona müdahalede kullanılmamalıdır (Yıldırım vd., 2013).

Ekonomik durgunluğun bir diğer nedeni olarak Yeni Keynesyenler arz şoklarını göstermektedirler. Girdi fiyatlarındaki artış maliyetleri arttırdığı ve ücret katılığı piyasada hakim olduğu için gayri iradi işsizlik artacaktır. Finansal piyasalardaki risk algısı artışı yatırım talebini düşürecek ve tüketim azalacaktır. Böylelikle maliyetlerdeki artıştan kaynaklanan arz şoku toplam talebin düşmesine neden olacaktır. Fiyatlar ve ücretler tam olarak ayarlansa bile başlangıçtaki gelir seviyesine dönülemez (Mankiw, 1994).

Özetlenecek olursa, Yeni Keynesyen iktisatçılar konjonktürel hareketlenmelerde piyasa aksaklıklarına önem vermektedir. Piyasadaki aksaklıkların giderilebilmesi ve talep şokundan kaynaklanan ekonomik resesyona müdahale etmek için de kurala bağlı para politikalarının uygulanması gerektiğini söylemektedirler.

2.6. REEL KONJONKTÜR TEORİSİ

Yeni Klasik düşüncenin güncel hali olarak nitelendirilen Reel Konjonktür Teorisi, Kydland ve Prescott (1982) tarafından Lucas'ın Rasyonel Bekleyişler Hipotezi'nden yararlanılarak ortaya atılmıştır. 1980'li yıllardan sonra ün kazanmaya başlayan teorinin başlıca temsilcileri arasında J. Long, C. Plosser ve R. King gibi iktisatçılar yer almaktadır. Reel konjonktür teorisi arz şoklarına önem vererek konjonktür teorilerine farklı bir bakış açısı getirmiştir. Önceden talep şoklarının ekonomi üzerinde konjonktürel dalgalanmalara neden olduğunu vurgulayan teoriler mevcut iken artık Reel Konjonktür Teorisi ile konjonktürel dalgalanmaların nedeni arz şoklarına bağlanmıştır. Bundan dolayı da *Arz Yönlü Konjonktür Teorisi* olarak da literatürde bilinir (Mankiw, 1994).

Kydland ve Prescott (1982) ekonomide yaşanan dalgalanmaların nedeni olarak siyasi, parasal ve talep şoklarını değil geçici ve kalıcı verimlilik şoklarını göstermişlerdir. Verimlilikte yaşanan şoklar da genellikle teknolojiden kaynaklanmaktadır. Teknolojik yenilik veya reel ücretlerde yaşanan artıştan kaynaklanan verimlilik şokları istihdam ve üretim düzeyinde dalgalanmalara neden olarak ekonomiyi etkilemektedir. Bunun yanında enerji, hammadde fiyatları, savaşlar ve doğal afetler gibi arz şokları teknolojiye herhangi bir artışa neden olmaz ama üretim düzeyine yani toplam arzı etkilerken ekonomide konjonktürel dalgalanmalara yol açar.

Teknoloji şoklarından dolayı verimlilikteki değişimler konjonktürel dalgalanmalara yol açıyor ise teknolojik genişlemenin tanımlanması ve ölçülmesi Reel Konjonktür Teorisi'nde önem arz etmektedir. Prescott (1986), Solow büyüme modelinin bu amaçla kullanılabileceğini iddia etmiştir. Solow teknolojik değişmeyi, üretimde meydana gelen değişmeden emek ve sermaye girdilerinin katkılarının çıkarılması olarak tanımlamıştır. Solow Artığı olarak da bilinen bu olgu kullanılarak Kydland ve Prescott (1991) tarafından ABD için yapılan çalışmada, ekonomide yaşanan dalgalanmaların temelde teknolojik çalkantılardan yani Solow artığındaki değişmelerden kaynaklandığı düşüncesi yani Reel Konjonktür Teorisi desteklenmiştir. Reel konjonktür teorisinin dayandığı varsayımları şu şekilde sıralayabiliriz (Mankiw, 1989):

- Ekonomik birimler kar yada fayda maksimizasyonunu amaçlar.
- Rasyonel Bekleyişler Hipotezi piyasada hakimdir.
- Tam rekabet piyasası geçerlidir.
- Ücret ve fiyatlar esnek olduğundan piyasa sürekli dengededir.
- Uzun dönemde emeğin zamanlararası ikamesi söz konusudur.
- Klasikler gibi para nötr olduğu için para politikası reel değişkenler üzerinde etkin değildir.
- Ekonomideki dalgalanmalar hissedilir ölçüdeki teknolojik değişimlerden kaynaklanır.

2.6.1. Reel Konjonktür Teorisinde Uyarım Mekanizması

Reel Konjonktür Teorisi'nin uyarım mekanizmasının temelini teknolojiyen kaynaklanan verimlilik değişimleri oluşturur. Teknoloji ile verimlilik birbiriyle doğru orantılıdır. Teknolojideki değişimlere olumlu etkisi olduğundan araştırma geliştirme faaliyetleri Reel Konjonktür Teorisi'nde önemli yere sahiptir.

Teknolojik gelişim J.Schumpeter'in yaratıcı yıkım düşüncesini de beraberinde getirir. İlk etapta teknolojik yenilik birçok iş alanlarının yok olmasına, iş yerlerinin kapanmasına ve mevcut sermayenin modası geçtiği için kullanılmamasına yol açabilir. Böylelikle teknoloji ile birlikte ekonomide başlangıçta bir durgunluk ve verimlilik azalması gözlemlenebilir. Fakat ilerleyen zamanlarda teknolojik gelişme yeni iş alanları ve yerleri oluşturarak verimliliğin artmasına neden olabilir. Gelişen teknolojiye sahip olmak isteyen firmalar yatırım malları talebini arttıracak ve ekonomide olumlu yönde bir dalgalanma gözlenecektir (Mankiw, 1994: 378).

2.6.2. Reel Konjonktür Teorisinde Yayılma Mekanizması

Teknoloji kaynaklı ekonomide yaşanan verimlilik değişimleri, yatırım ve emek talebini etkileyerek üretim üzerinde değişimlere yol açar. Bu değişimlerde piyasa koşullarının etkisi ile ekonominin tamamına yayılır. Teknolojik gelişmenin yavaşlaması sonucunda verimlilikte gözlemlenen bir azalma, firmaların kar beklentilerini olumsuz yönde etkiler. Düşük kar beklentisi işverenin yeni sermaye malları alımını zorlaştırır. İşten çıkarma olayları artarak işsizlik oranı artar. Ekonominin genelinde gelirler seviyesi düşer. Sonuç

olarak, geçici bir olumsuz verimlilik şoku yatırım ve emek talebinde azalmaya yol açarak ekonomide konjonktürel bir dalgalanma oluşturur (Özer ve Taban, 2006: 72).

2.7. POLİTİK KONJONKTÜR TEORİSİ

Downs (1957)'ye göre, Politik Konjonktür Teorisi'nin temel çıkış noktası ekonomik birimler nasıl kendi menfaatlerini gözeterek hareket ediyor ise iktidara gelen politikacıların da kendi menfaatleri doğrultusunda hareket edecekleri düşüncesidir. Politikacıların iktidara gelebilmek için politika ürettiklerini; politika üretmek için iktidara gelmediklerini vurgulayan bir teoridir. Politikacıların siyasi bir amaçla izledikleri politikalar, ekonomide dengesizliğe neden olarak konjonktürel hareketlenmelerin oluşmasına neden olur. Bu tarz konjonktürel hareketlenmelere politik konjonktürel hareketlenme adı verilir. Politik Konjonktür Teorisi'nin, Rasyonel Beklentiler Teorisi'nden önceki modellemeleri literatürde *geleneksel yaklaşım* olarak bilinir. Geleneksel yaklaşım da kendi içerisinde Nordhaus tarafından ortaya atılan "*fırsatçı model*" ve bu modele karşı görüş olarak türetilen "*partizan model*" olmak üzere ikiye ayrılır.

2.7.1. Fırsatçı Model

Ekonomik göstergeler, hükümetin başarısını gösteren ve seçmen davranışlarını etkileyen en önemli faktördür. Yeniden seçilme şansını artırmayı amaçlayan hükümet, oy kazanma güdüsüyle seçimlerden önce vergileri azaltma, kamu harcamalarını, sübvansiyonları ve para arzını arttırma gibi genişletici maliye ve para politikaları uygulamaktadır. Seçim sonrası ise, seçim öncesinde uygulanan politikalardan dolayı yaşanan bütçe açıkları ve yüksek enflasyonu gidermek için daraltıcı para ve maliye politikaları uygulanmaktadır. Seçmenler genellikle bu durumun farkında olmadıkları için oylarını iktidar partisinden yana kullanmaktadırlar. Fırsatçı modele göre, iktidar partisi ideolojiden çok oy maksimizasyonu amacıyla politika uygulamaktadır. Sonuç olarak bir seçimden diğerine bu siyasi politikaların sonucunda politik konjonktürel dalgalanmalar meydana gelmektedir. Fırsatçı modellerin öngörülleri şu şekilde özetlenebilir (Alesina vd., 1999: 15-17):

- Seçimden önceki ve sonraki yıllarda enflasyonda hızlı bir yükselme görülmektedir.

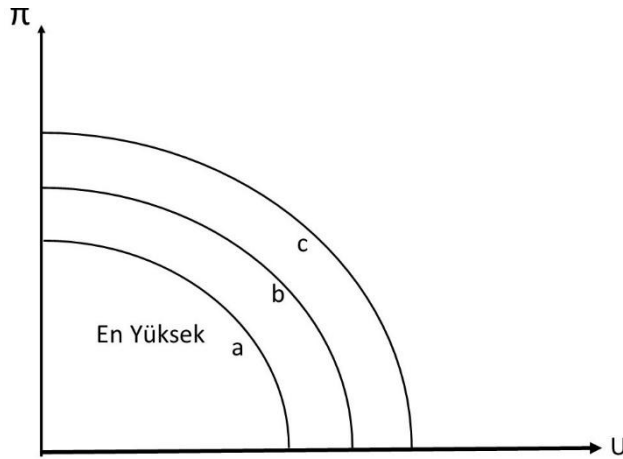
- Seçimden önceki ve sonraki ilk yılda GSMH büyümekte, işsizlik azalmakta ve ekonomi normal olmayan bir genişleme sürecine girmektedir.
- Seçimden sonra uygulanan daraltıcı politikalar ve yaşanan resesyon ile birlikte enflasyon azalmaktadır.
- Seçim öncesi uygulanan popilist politikalardan dolayı iktidar partisinin tekrar seçilme şansı yüksektir.

Fırsatçı model ilk olarak Nordhaus tarafından ortaya atılmıştır. Nordhaus, hükümetlerin işsizlik ve enflasyon arasında tercih yapmaları gerektiği üzerinde durmuştur. Nordhaus iktidar partisinin oy alma gücünü şu şekilde formülize etmiştir:

$$V = f(U, \pi)$$

Yukarıdaki denklemde V iktidar partisinin oy alma gücünün ölçüsü, U işsizlik oranı ve π de enflasyon oranını temsil etmektedir. Nordhaus'un denklemine göre iktidar partisinin oy alma gücü, işsizlik ve enflasyonun negatif bir fonksiyonudur. Yani U ve π 'nin yüksek olması oy kaybına neden olacaktır (Nordhaus, 1975: 176).

Şekil 13: Toplam Oy Fonksiyonu Eğrisi (İsovote Eğrisi)

Kaynak: Nordhaus, 1975.

Kısa dönemde işsizlik ile enflasyon arasındaki ilişkiyi gösteren bu eğriler Phillips Eğrisi analizine dayanmaktadır. Orijine en yakın eğri olan "a" oy fonksiyonu eğrisi siyasal iktidarın en fazla oy alabileceği işsizlik ve enflasyon bileşenlerini göstermektedir.

Nordhaus, modelinde seçmenlerin adaptif beklentilere sahip olduğu varsayımından hareket etmektedir. Bundan dolayı seçmenler seçim öncesinde uygulanan popülist politikalara kanarak iktidar partisine oy verebilmektedir. Rasyonel beklentilere sahip bireyler ise, seçim öncesi uygulanan politikaların seçim yatırımı olduğunu ve ileride ekonomide daraltıcı politikaların uygulanacağını bildikleri için popülist politikalara aldanmayacaklardır (Yıldırım vd., 2013: 354). Politik Konjonktürel Dalgalanmalar, iktidardaki politikacıların “a” toplam oy fonksiyonu eğrisine ulaşma gayretlerinden kaynaklanmaktadır.

2.7.2. Partizan Model

Fırsatçı politik konjonktür modeline eleştiri olarak ortaya çıkan bir modeldir. Partizan modeline göre, seçimlerden önce sol görüşlü partiler politika tercihlerini işsizlikten yana kullanırken, sağ görüşlü partiler enflasyondan yana kullanmaktadırlar. Partizan model, Nordhaus’un söylediği gibi iktidardaki partilerin oy güdüsü ile kendi menfaatlerine yönelik politikalar izledikleri düşüncesini reddeder. Partizan model, partilerin ideolojileri doğrultusunda kendi seçmen kitlelerine hitap ettiğini iddia eder. Partizan Politik Konjonktür Teorisi ilk defa Hibbs tarafından ortaya atılmıştır. Hibbs, 1977 yılında 12 Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerine yönelik yapmış olduğu çalışmada sol görüşlü demokratik yönetimlerin sağ görüşlü Cumhuriyetçilere göre daha yüksek oranda genişletici politikaları tercih ederek enflasyon riskine rağmen düşük işsizlik oranı ve yüksek büyümeyi hedeflediğini belirtmektedir. Hibbs, sol partili yönetimlerde düşük işsizlik yüksek enflasyon; sağ partili yönetimlerde ise yüksek işsizlik düşük enflasyon olgusunun hakim olduğu sonucuna ulaşmıştır (Hibbs, 1977). Hibbs’in ortaya attığı partizan modelinin varsayımlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Piyasa, beklentilerin de dahil edildiği Phillips Eğrisi tarafından şekillenir.
- Seçmenler arasında adaptif beklentiler hakimdir.
- Sol görüşlü seçmenlerin daha çok işsizliğe, sağ görüşlü seçmenlerin ise enflasyona önem verdikleri kabul edilir.
- Seçimlerden önce hangi partinin başa geçeceği konusunda bir belirsizlik vardır.

2.7.3. Politik Konjonktür Teorisinde Uyarım ve Yayılma Mekanizması

Ekonomide yaşanan önemli politik değişmeler, Politik Konjonktür Teorisi'nin uyarım mekanizmasını oluşturur. Seçim dönemlerinde mevcut iktidarın değişmesi sırasında politik konjonktürel hareketlerin görülme olasılığı çok daha yüksektir. İktidar partisi tekrar seçilebilmek adına iktidarın vermiş olduğu gücü kullanarak popülist politikalar izleyebilir. Bu politikalar da kısa dönemde refah arttırıcı bir etkiye sahipken, uzun dönemde toplumun refahını azaltacaktır. Ayrıca, seçim döneminde seçimi kimin kazanacağına yönelik bir belirsizlik vardır. Bu belirsizlik ekonomiye yansır ve beklentiler olumsuz yönde etkilenir. Beklentiler ile seçim sonrası uygulanan politikaların birbiri ile örtüşmemesi Politik Konjonktür Teorisi'nin yayılma mekanizmasını oluşturur (Alesina, 1988, 1989, 1996; Rogoff ve Sibert, 1988; Yıldırım vd., 2013).

3. BÖLÜM

İKTİSAT VE POLİTİKA İLİŞKİSİ

İktisat ve politika bilimi arasındaki ilişkiden bahsederken her iki bilimin de tanımlayıcılarının irdelenme süreçlerini, ortamlarını ve kısıtlarını birlikte değerlendirmek gerekir. İktisat politikasının, hangi şartlarda, nelerden etkilenecek belirlendiğinin anlaşılması için bu gereklidir. Uygulanan politikalarda sosyal olguların etkileri de göz ardı edilmemelidir. Sosyolojik, psikolojik, ekonomik ve politik gibi değişik isim ve gruplara ayrılarak nitelendirilen sosyal olguların her birinin birbirinden farklı yöntemlerle disipline edilmesi gerekebilir. Makroekonomik performansların yalnızca ekonomik faktörlerle açıklanması mümkün olmayabilir. North ve diğerleri (2006) devletlerin gelişmişlik düzeylerini, uygulanan iktisat politikaları ve politik yöntemler arasındaki ilişkinin bir sonucuna bağlamaktadır. Kısacası iktisat ve politika biliminin analitik olarak birbirinden ayrı oldukları söylenebilir iken birbirlerini etkilemediklerini veya karşılıklı etkileşimin olmadığını söylemek güçtür (Caporaso ve Levine, 2002: 7).

Klasik Okul'un önemli temsilcilerinden olan Smith, Ricardo ve Marx gibi iktisatçılar çalışmalarında politika-iktisat ayrımı yapmamışlardır. Politik faktörlerin ekonomik olaylarda belirleyici olduğunu göstermek adına "*politik iktisat*" kavramını kullanmışlardır. Fakat zamanla iktisat ve politika bilimi ayrışma sürecine girmiştir. Öyle ki iktisadi analiz sağlam bir temele oturtulmak istenilerek iktisadın politikadan ayrı bir bilim olduğu vurgulanmak istenmiştir. Artık iktisat, kıt kaynakların optimal kullanımı olarak görülmüş ve buna göre politika belirlenmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur (Sayer, 2000; Özel, 2001).

Terim olarak siyaset veya diğer anlamıyla politika; bir amaca varmak için izlenen yol ve yöntemler bütünüdür. Burada güç ve otorite sorunları, karşı güçlerin yönetimi ele geçirme mücadelesi ve çıkar uyumsuzluğu her zaman söz konusudur. Toplumu oluşturan unsurlar arasında menfaat sağlama ve çıkar uyumsuzluğu varsa izlenen siyasetin, güç ve otoritenin kullanımının yeniden incelenmesi gerekir. Günümüzde uygulanan ekonomi politikaları ile politik yapı arasında yakın bir ilişkinin olduğu gözardı edilemez bir gerçektir. İktidardaki politikacılar politika araçlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmektedirler. Çünkü iktidara geçmeyi ve bunu olabildiğince sürdürebilmeyi

amaç edinmişlerdir. Özellikle seçim dönemlerinde ekonominin gidişatından ziyade oy kaygısı ile popülist politikalar izlenmektedir. Baskı ve çıkar grupları da güçleri nispetinde politikacılara baskı yaparak ekonomik kaynaklardan kendileri lehine daha fazla pay alma çabasına girmektedir (Oktar, 1996: 69). Bu açıdan iktisat ve politika çıkar ilişkisi ile birbirine bağlı iki kavram haline gelmektedir. Politika ile iktisat arasındaki ilişkiyi ve etkileşimi iyi analiz edebilmek için politik iktisat kavramının açıklanması faydalı olacaktır.

3.1. POLİTİK İKTİSAT

Economie Politique kavramı ilk olarak Fransa'da 1615 yılında Antoine de Montchrétien'in "*Traité de l'economie politique*" isimli kitabında yer aldı. Buradaki politik deyimini siyasetçilerin de iktisat bilmeleri gerektiğini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır (Özgüven, 2011: 59). Bu terimle eş anlamlı olarak literatürde neoklasik politik iktisat, yeni politik ekonomi ve yeni politik iktisat gibi terimlere de yer verilmektedir. Yeni politik iktisadın birçok açıdan kamu tercihi ile ortak özelliklere sahip olduğunu ve bu yaklaşımın kamu tercihinden etkilenecek ortaya atıldığını söylemek mümkündür (Besley, 2007: 575). Politik iktisat, bir taraftan kamu tercihinin karşı çıkarken diğer taraftan da onu basamak olarak kullanan bir ardılı gibi onun sonraki adımını oluşturmaktadır. Her ne kadar 1615 yılında bu tabir kullanılmış olsa da, yeni politik iktisadın doğuşunun 1970'li yıllara dayandığını söyleyenler olduğu gibi; genel görüş olarak gerçekte 1980'li yıllarda ortaya çıktığı kabul görmektedir (Persson ve Tabellini, 2002: 2). Bu yaklaşımın önde gelen isimleri yeni politik iktisadın bu yıllarda öne çıkmasının bazı nedenlerden kaynaklandığını belirterek bu nedenleri açıklamışlardır: Bunların birincisi, rasyonel bekleme hipotezinin öne çıkmasıyla birlikte politik karar birimlerinin davranışları ve özel sektör karar birimleri arasındaki etkileşimlerin tutarlı hale getirilmesinin artık bir ihtiyaç olarak görülmesidir. İkincisi, küresel düzeyde meydana gelen makroekonomik gelişmeler yüzünden geleneksel düşünceyle yürütülen iktisat politikalarının sorgulanmaya başlanmasıdır. Üçüncü neden olarak da, politik değişkenlere ait verilerin derlenmeye başlanması ve bu verilere erişimin kolay olmasıdır. Bunların yanında; politik konjonktürel dalgalanmalar, iktisadi politikadaki uluslararası bağımlılık, itibar ve rant arayışı da yeni politik iktisadın gelişmesinde rol oynamıştır (Sayer, 2000: 514).

Persson ve Tabellini (2002)'ye göre yeni politik iktisat üç farklı geleneğe dayanmaktadır. Bunlardan ilki, 1970'li yıllarda Lucas tarafından yapılan çalışmaların temel alındığı makro iktisat politikası teorisi. Buna göre, ekonomi politikasının sonuçları sistematik politika kurallarıyla karşılaştırılarak analiz edilmelidir. Politikalar bir kurala bağlandığı takdirde rasyonel beklentiye sahip özel kesim kararlarını ona göre şekillendirebilmektedir. Bu durumda güvenilirlik önem arz etmektedir. Güven vermeyen politikalar beklentileri farklı kılabilir. Kısaca rasyonel bireylerin stratejik düşüncelerini ve beklentilerini, politika yapıcılarının fikirlerini de dikkate alarak oluşturdukları söylenebilir. Makroekonomi politikası geleneğine göre yapılan araştırmalar, politika yapıcılarının düşünce ve hipotezlerini sağlam temellere dayandırarak, ekonomik dinamiklerin ve zaman tutarlı politikaların önemini ortaya çıkarmıştır. İkinci gelenek ise, Kamu Tercih Okulu'nun uyguladığı politika geleneğidir. Daha yerleşik olan bu gelenekte çıkar gruplarının rant arayışı faaliyetleri ile grupların önemi, siyasetteki asil-vekil ilişkilerindeki sorunlar ve kamudaki kısıtların önemine vurgu yapılmıştır. Fakat rasyonellik olgusuna fazla değinmedikleri için teorik altyapısı zayıf kalmıştır. Üçüncü araştırma geleneği ise, siyaset bilimindeki rasyonel seçimlere odaklanarak yapılan araştırmaları ve detaylarını öne çıkarmaktadır. Bu üç araştırma geleneği zaman içerisinde birbirlerine yaklaşarak bütünleşmeye başlamışlardır (Persson ve Tabellini, 2002: 2-3). Persson ve Tabellini (2002) bu üç geleneğin iyi yanlarını bir araya getirerek yeni politik iktisatı, rasyonel seçim araçlarından ve makroekonomik politika teorisinin denge yaklaşımından faydalanarak kamu tercihindeki sorunların incelenmesi olarak tanımlamışlardır.

Geleneksel iktisat politikası modeliyle gelişmiş ülkelerin ekonomi politikasında açıklanamayan farklılıkların artması da yeni politik iktisadın ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Ele alınan bir zaman diliminde benzer ekonomik yapıya sahip ülkelerdeki kamu harcamalarının GSYİH içindeki payı, kamu harcamalarının bileşimi, kamu borç düzeyi, enflasyon oranları ve işsizlik göstergeleri gibi hususlardaki rakamsal farklılıklar buna örnek gösterebilir. Farklı zaman dilimlerinde bazen bu farklılıkların yok olduğu da görülmektedir (Persson ve Tabellini, 1999).

Geleneksel yaklaşımla açıklanması zor olan yukarıdaki farklılıkların sebeplerini bulmak için ülkelerin niçin farklı makroekonomik politikalar uyguladıklarını açıklayan bir teoriye

ihtiyaç duyulmuştur. Bunun için makroekonomik politikada zaman tutarsızlığı sorunu ve politik konjonktürel dalgalanma modelleri ele alınmıştır. Kamu Tercihi Okulu, bu konularda önemli katkılar sağlamasına rağmen 1970'li yılların ortalarından itibaren iktisadın metodolojisini kabul etmemesiyle birlikte Kamu Tercihi Yaklaşımı, ana akım iktisattan uzaklaşmıştır. Yeni politik iktisat ise ana akım iktisada daha çok yaklaşarak en aktif araştırma modellerinden biri haline gelmiştir. Politik iktisat araştırmaları; kurumların bireysel seçimlere tepki olarak nasıl geliştiğini, kurumların politik ve ekonomik sistemlerin performansını nasıl etkilediğini açıklayan konuları, ekonomik yaklaşımı kullanarak ele alıp politik süreç içerisinde kurumların kökeni ve devamı ile kamu politikalarının nasıl uygulanacağını açıklamaktadır. Aynı zamanda ekonomik ve politik kurumların bireysel davranışa etkisini açıklarken politik süreç içerisinde ekonomik davranışla birlikte piyasadaki politik davranışı da ele almaktadır (Alesina, 2007: 2-4).

İktisat biliminin bir anabilim dalı olan İktisat Politikası'nın siyaset veya politika ilmi ile yakın ilişkili olduğu genel kabul görmüştür. Bütün iktisat politikaları bir siyasi kararı gerektirmektedir. Bu nedenle iktisat politikasının politik yapı içerisinde ele alınması kaçınılmaz bir gerçektir. İktisadi sorunlara sadece iktisat teorileri içinde çözüm aramak eksik olacaktır. Çünkü iktisat politikalarının politik açıdan yapılabilirliği de mutlaka dikkate alınması gereken bir konudur. Bir toplumun ekonomik açıdan başarılı olabilmesi için ekonomik ve politik yapının birlikte incelenmesi gereklidir. Bunun içindir ki bireylerine ekonomik ve politik açıdan refahı sağlamayı amaç edinen ülkelerde Politik İktisat bir bilim haline gelmiştir.

3.1.1. Politik İktisat Politikalarının Belirlenme Süreci

Siyasetin, iktisadı en fazla etkilediği alanlardan birisi de politika belirleme sürecidir. Geleneksel yaklaşıma göre, politikalar oluşturulurken politikacıların amacı toplumsal refahı maksimum kılmaktır. Bu sebeple politikacılara, topluma iyilik yapmaya çalışan sosyal bir planlamacı gözüyle bakılır. Piyasada başarısızlık olduğunda ancak politika yapımcılarının müdahalesi söz konusu olur. Hükümetlerin makroekonomik performans ve istikrarın sağlanmasında etkisi oldukça fazla olmasına rağmen iktisatçılar arasında

hükümetlerin bazı zamanlarda gereğinden fazla müdahaleci olduğu tartışılmaya başlamıştır (Sayer, 2000: 514 ; Snowdon ve Vane, 2012: 464-466).

Geleneksel makroekonomik politika analizine göre ekonominin dışsal politikalara vereceği tepkinin bilinmesi halinde analistlerin alternatif politika önermesi mümkün olmaktadır. Fakat ülkelerin izledikleri farklı politikalar ve zamanla değişen politika anlayışları hakkında bu yaklaşım yeterince açıklama sağlamamaktadır. Yeni politik iktisat yaklaşımı ise politika belirleyicileri olarak kurumları öne çıkararak kurumsal reformların yapılması gerektiğine odaklanmakta ve pozitif teoriler ortaya atarak analiz yapmayı hedeflemektedir (Persson ve Tabellini, 1997: 2).

Fayda-maliyet analizine göre politika tercihlerinin yapıldığı ve politikalara inanmayanların veya katılmayanların nasıl etkilendiğinin göz ardı edildiği Neoklasik yaklaşımda, politika araçları ve rasyonel karar birimlerinin yaptıkları kurumsal bağlamlar, iktisadi analizin dışındaki kısıtlar olarak değerlendirilmektedir. Politika yapıcısı, tanımlanmış ve belirli seviyede olan sosyal refah düzeyini yükseltmeye çalışan, piyasadaki dengesizlikleri düzeltmeye uğraşan iyiliksever bir planlamacı olarak görülmektedir (Sayer, 2000: 513). Politik iktisat, çıkar çatışmaları karşısında kollektif tercihler yapma ihtiyacından kaynaklanan politik kısıtları dikkate almamaktadır. Fakat pozitif politik iktisat, politika tercihlerinde politik kısıtların etkisini de irdelemektedir. Toplumlarda çıkar çatışmaları ortaya çıkınca kullanılacak mekanizmaların farklı olacağını açıklamaktadır. Normatif politik iktisat ise, ekonomik hedeflere ulaşabilmek için mevcut politik kısıtların ortadan nasıl kaldırılacağına belirlenip buna göre politik kurumların oluşturulmasını kapsamaktadır (Drazen, 2002: 6-7).

Politika oluşum süreci, ex-ante ve ex-post çıkar uyumsuzluğu ve uyumsuzlukların çözümlerini kapsayan bir süreç olduğundan, iktisat politikası belirleme sürecinde bazı nedenlerden dolayı politik kısıtların dikkate alınması gerekliliği ileri sürülebilir. Bu sebeplerin ilki iktisat politika önerilerinin politik nitelik taşıması, ikincisi ise Neo-Klasik yaklaşımın siyasi otoriteye ilişkin varsayımlarının gerçekçi olmamasıdır. İktisat politikalarının anlaşılır olması için, kurumsal yapılarla birlikte sosyal gruplar arasındaki güç dağılımlarının da dikkate alınarak belirlenmesi gerekir. Politik iktisat yaklaşımında politika belirleyiciler, devlet merkezli güçlerle toplumsal merkezli güçlerin tesiri

altındadırlar. Bu güçler teknokratlar, bürokratlar, kamu çıkarları, siyasi partiler, seçmenler ve diğer çıkar grupları ve sınıfları şeklinde örneklendirilebilir. İktidardaki hükümetler, birbirleriyle etkileşim içerisinde olan politik ve ekonomik güçlerin merkezinde durarak kendilerince belirlenen ekonomi politikasını şekillendirip uygulamaktan sorumludurlar. Yani pozitif politik iktisat bakışında politika yapıcılarının güdeleri ve çeşitli kısıtlar karşısındaki davranışları büyük önem arz etmektedir (Snowdon ve Vane, 2012: 464-465).

İktisadi analiz yapılırken politika belirleme sürecinin incelenmesi, politika belirleyicilere yani hükümete etki eden sebeplerin araştırılması ve politik kısıtların göz önünde tutulması gibi hususlarda çalışma yapılması, politik istikrarın sağlanarak toplumsal refahın artırılması açısından önemlidir. Bu durumda politik istikrarsızlığın tanımının ve nedenlerinin kavramsal olarak açıklanması istikrarı sağlamak adına faydalı olacaktır.

3.2. POLİTİK İSTİKRARSIZLIK

Toplumunu oluşturan bireyler veya gruplar, içerisinde buldukları toplumun yönetiminde söz sahibi olabilmek ya da kendi çıkarları doğrultusunda politika oluşturabilmek amacıyla sürekli bir menfaat çatışmasına girerler. Bu çatışmaların temelinde çıkar söz konusu olduğu için taraflar kendi görüşleri doğrultusunda bir yönetim oluşturarak, ekonomik ya da sosyal politikalarda çıkarlarına göre değişiklikler yapma mücadelesi verirler. Bu mücadeleler sonucunda kazananlar ve kaybedenler olduğu gibi doğal olarak menfaat sağlayanlar veya zarar görenler de olacaktır. Bunun neticesinde de yönetim diğer bir ifadeyle hükümet değişikliklerine gidilmesi ve böylelikle istikrarın sağlanması yönünde mücadelelerin ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Netice itibarıyla politik çatışmalar sonucunda zaman zaman hükümet değişiklikleri yapılarak istikrarsızlığa çözüm arandığı görülmektedir (Miljkovic ve Rimal, 2008: 2454-2457).

Toplumsal refahı artırmak ve politik istikrarı sağlamak düşüncesi asırlardan beri insanların zihnini meşgul etmektedir. 1960'lı yıllarda başlayan politik istikrarla ilgili çalışmalarda özellikle çeşitli verilerden yola çıkılarak politik sistemleri istikrarlı yapan unsurlarla politik olayların sebepleri, siyasi rejimlerin özellikleri ile ülkeler bazındaki farklılıklar üzerinde durulmaktadır. Politik istikrarın 1980'li yılların ortalarından itibaren

ekonomik göstergelere yansımaları iktisat literatüründe bu alanda ampirik çalışmaların artmasına yol açmıştır. Ancak politik istikrar/istikrarsızlık nedenleri ve ölçümü konusunda çalışmalarda bir görüş birliğinden söz etmek pek mümkün değildir. Bu durumu Gurr (1974), politik sistemin ne olduğu hususundaki anlaşmazlıkların, istikrar konusundaki kavramsal ve uygulamalı farklılıkları ortaya çıkardığı şeklinde ifade etmektedir.

3.2.1. Politik İstikrarsızlığın Tanımı

Politik istikrar kavramı konusunda Hurwitz (1973) beş ayrı yaklaşımdan bahsederek bu yaklaşımların olmadığı durumlarda politik istikrarsızlığın ortaya çıkabileceğini vurgulamaktadır. Hurwitz yaklaşımları şu şekilde sınıflandırmaktadır:

- *Şiddetin Yokluğu:* İstikrar için iç çatışma ve şiddetin olmaması gerekir. Yasalara saygılı olan bir yönetim biçimi, iç çatışmayı ve şiddeti azaltacağından istikrarlıdır. Siyasi değişimler iç kargaşalara göre değil, kurumsallaşmış süreçlerin şartlarına göre olur. Bunun haricinde şiddet içeren çatışmalar sonucunda politik sistem ve yöneticilerinin değişmesi istikrarsızlığın belirtisidir.
- *Hükümetin ya da kabinenin iktidarda kalma süresi:* Bu yaklaşımda hükümet iktidarda ne kadar uzun süre kalırsa o kadar istikrardan söz edilmektedir. Yönetimlerin iktidar süresinin uzaması toplumlar ve ülkeler arası karşılaştırmalarda istikrarın göstergesi olarak değerlendirilir.
- *Meşru anayasal düzenin varlığı:* Politik istikrara bu gözle bakanlar “meşruiyet” kavramını öne sürerek istikrarı tanımlamaya çalışmaktadırlar. İstikrar için toplumun yönetimi meşru görüp kabul ederek destek vermesi gerekir. İstikrarsızlığa neden olan olumsuz olgu ve çatışmaların olmaması istikrarın varlığı için yeterli değildir. Olumlu bir desteğin ve genel kabul görmüştüğün olması gerekir.
- *Yapısal değişimin olmaması:* Bu yaklaşımda, temel yapısal düzenlemelerde değişikliğin olmaması ve devamlılığın sağlanmasının istikrarı sağladığı, aksi halde birtakım baskılarla yapının değiştirilmesinin yönetimin istikrarsızlığının göstergesi olduğu kabul edilmektedir.

- *Çok boyutlu yapısal bir nitelik olarak istikrar:* Bu yaklaşımda, istikrar ölçütlerinin çok ve çeşitli olması gerekliliği savunulmakta, hatta istikrar ve istikrarsızlık konusunda yapılan tüm düşünce ve yaklaşımların birleştirilmesinin doğru yaklaşım olacağı belirtilmektedir.

Claude Ake ise politik istikrarı, siyasi değişim akımlarının düzenli olması şeklinde tanımlamaktadır. Yani bu akımlar düzenli hale geldikçe istikrar artmaktadır. Siyasi aktörler bireylerin davranışlarını kontrol altında tutarak düzensizliği önlemektedirler. Toplumdaki bireyler, siyasi rollerini ve davranışlarını kendilerine tanınan sınırlar içerisinde kalarak sürdürürlerse politik istikrar düzenli olmaktadır. Aksi davranışlar düzensizliğe ve istikrarsızlığa sebep olur. Politik açıdan istikrarı bozan hareket ve davranışlar, politik sistemin yasalarına da ters düşmektedir. Yasal sistemler politik sistemin temel düzenleyicisidir. Toplumdaki düzensiz değişimler, toplumun gelenek ve görenekleri ile yasalarını da ihlal etmektedirler. Politik bir davranış veya değişimin düzenli ya da düzensiz olup olmadığına karar verebilmek için o toplumun politik yapısına bakılması gerekir. Bu sebeptendir ki toplumdaki politik istikrarsızlığı ya da istikrarı belirlerken o anki politik yapıyı anlık olarak sabit tutmak zorunludur (Ake, 1975: 271-283).

Sanders (1981) politik istikrarsızlığı üç grupta toplayarak açıklamaya çalışmaktadır. Bunlar devamlılık yaklaşımı, politik gazetecilerin istikrarsızlık yaklaşımı ve sıklık yaklaşımı olarak ele alınmaktadır. Devamlılık (Süreklilik) yaklaşımına göre, belirli süre içerisinde kesintiye uğramadan devam ederek kurumsal yapısını sürdüren hükümet sistemleri istikrarlıdır. Demokratik bir sistemin istikrarında ekonomik gelişme (modernleşme) ile meşruluk ve etkililik şartlarının önemine vurgu yapılmaktadır (Sanders, 1981: 50). Gazetecilerin istikrarsızlık yaklaşımı, istikrarsızlığın tanımlanmasında gazetecilerin de önemli katkıları olduğunu belirtmektedir. Gazeteciler istikrarsızlıktan bahsederken sadece bir veya birkaç olaya bakarak ya da kısa sürede meydana gelen politik olgulara vurgu yaparak ülkelerin belirli zamanlardaki politik durumunun istikrarlı yada istikrarsız olduğuyula ilgilenirler (Sanders, 1981: 51). Sıklık yaklaşımına göre belirli sürede meydana gelen darbeler, savaşlar, gösteriler ve benzeri politik olaylarla hükümet değişiklikleri arttıkça bunun paralelinde istikrarsızlık da artar.

İstikrarsızlık neticesinde her türlü gösteri, kargaşa, terör ve benzeri olaylar çoğalır. Sanders, faktör analizi yöntemiyle politik hareketlerin sebep ve boyutlarını ortaya koymaya çalışan sıklık yaklaşımına bazı sebeplerle eleştirilerde bulunmaktadır. Faktör analizi çalışmalarıyla sağlanan bilgiler ülkeler bazında ele alındığında çelişkili sonuçlara ulaşılarak kafa karıştırmaktadır. Analizi yapan araştırmacının önerdiği çözümler sebep sonuç ayrımını tam göstermemektedir. Eleştirisinin bir diğer sebebi de ülkeler arasındaki kültürel farklılıkların dikkate alınmamasıdır. Sonuç itibarıyla, politik istikrarsızlığa sebep olan olayın etkisi yer ve zaman bakımından ele alınmalıdır (Sanders, 1981: 56).

Sanders daha kapsamlı yaptığı çalışmalar sonucunda, bu yaklaşımların kültürel farklılıkları yeterince dikkate almadıklarını belirterek politik istikrarsızlığın tanımını gösterge ve boyutlarını ele alarak yeniden yapmıştır. Tanımlamasında istikrarsızlık göreceli bir kavram olarak ele alınmaktadır. İstikrarsızlık olarak gösterilen olaylar rejim değişikliği, hükümet değişikliği, topluluk değişikliği, şiddet içeren ve şiddet içermeyen başkaldırmalar şeklinde ayrımlar yapılarak sınıflandırılmıştır. Tanımda, istikrarsızlık normaliteden sapma olarak da ifade edilmektedir. İstikrarsızlığın, anormal durumların veya başkaldırmaların ortaya çıkışları, süreçleri ve düzenliliklerinin istatistiklerine göre tanımlanabileceği de vurgulanmaktadır. Ayrıca politik olayların istikrarsızlık etkisi o toplumun politik sistemine göre de farklılık gösterebilmektedir (Sanders, 1981: 200).

3.2.2. Politik İstikrarsızlığa Yol Açan Etmenler

Politika bilimi ve sosyolojisinin önem verdiği araştırma konularından birisi olan politik istikrarsızlığın nedenleri, literatürde çok çeşitlilik gösteren ve görüş birliği sağlanamayan bir konudur. Yine de politik göstergelerin ve kavramların anlaşılması ve yorumlanabilmesi adına bazı açıklamaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra anayasal mühendislik¹⁴ yaklaşımı, başarısızlığı nedeniyle Almanya ve bazı ülkelerde değerini yitirmiştir. 1950'li yıllarda politik faktörlerle açıklanan politik istikrar artık sosyoekonomik ve çevresel değerlerle açıklanmaya

¹⁴ Giovanni Satori'nin ortaya attığı anayasal mühendislik yaklaşımına göre, politik bir sistemde kimlerin veya hangi kurumların meşru olduğu, sistemi oluşturan aktörlerin neler olduğu, kararların kimler tarafından nasıl alınacağı, birimlerin yetki ve sınırlarının nasıl şekillendiği politik kurumların tasarımına yansımaktadır (Güneş, 2011: 26).

başlanmıştır. Politik istikrarsızlığın nedenleri çeşitli yazar ve araştırmacılar tarafından birbirinden çok farklı açılarda ele alınıp değerlendirilerek gruplandırılmıştır. Sanders (1981) istikrarsızlığı etkileyen çeşitli dışsal etkenleri iki genel gruba ayırmaktadır. Birincisinde, değişkenleri politik değişme paradigmaları adı altında toplamaktadır. Burada gelişme ve bağımlılık olarak gösterilen değişim süreçlerine vurgu yapmaktadır. İkinci gruptaki dışsal değişkenleri de devlet baskısı, etnik veya dini bölünmeler, eşitsizlikler şeklinde politik sistemin yapısal nitelikleri adı altında gruplandırmaktadır.

Politik istikrarsızlığın sebeplerinin araştırılmasında Gasiorowski (1998) iki ayrı çalışma grubunun gerekliliğinden bahsetmektedir. Bunlar popüler hoşnutsuzluğun nedenlerini araştıran çalışmalar ile muhalefetin mevcut ortamdan ne denli etkilendiğini inceleyen araştırmalardır. Hoşnutsuzlukların temelinde bazı olumsuz ekonomik koşullar yatmaktadır. Öyle ki günümüzde enflasyon ve işsizlik haddinin toplamından oluşan iktisadi hoşnutsuzluk endeksi hesaplanmaktadır. Hoşnutsuzlukların toplumda oluşturduğu hayal kırıklıkları karşısında muhalefetin bu durumu düzeltereğine yönelik vaatlerinin politik istikrarsızlığı doğurduğu belirtilmektedir. Kısacası eşitsizliklerin hoşnutsuzluğa, hoşnutsuzluğun da politik istikrarsızlığa neden olduğu vurgulanmaktadır. Yine bu yönde yapılan çalışmalarda; içerideki sosyo-ekonomik şartlar, etnik bölünmeler, dünyanın ekonomik yapısı, uluslararası savaşlar gibi faktörlerin istikrarsızlığı artırdığına da değinilmektedir (Gasiorowski, 1998: 4-6).

Demokratik sistemin yerleşmesi ve istikrar kazanmasına etki eden faktörleri Acemoğlu ve Robinson (2007) çalışmalarında gruplandırarak açıklamaktadırlar. Bu faktörlerin başında da gelir dağılımındaki eşitsizlik gelmektedir. Zenginler ve yoksullar arasındaki gelir dağılımı adaletsizliğinin artması demokrasinin istikrarsız hale gelme olasılığını da artırmaktadır. Acemoğlu ve Robinson (2007) politik istikrarsızlık olgusunu ekonomik açıdan ele alarak, Avrupa ve Latin Amerika ülkelerinde gerçekleşen somut gelişmelerle açıklamaktadırlar. Çalışmada gelir dağılımındaki eşitsizlikler ve vergi adaletsizliği gibi sebeplerin toplumdaki zengin-fakir çatışmasının çıkmasına neden olduğu hatta bazı durumlarda darbelerin yapılmasına ortam hazırlayarak seçmenlerin yeni rejim arayışlarına girmesine yol açtığı vurgulanmaktadır. Bu yeni arayışların da politik istikrarsızlığa neden olduğu belirtilmektedir. Ekonomik durgunluğun olduğu dönemlerde çıkarılan kargaşaların maliyeti de düşük olacağından rejim değişikliğine dahi sebep

olabilme ihtimalinden bahsedilmektedir. Örnek olarak Latin Amerika'nın ekonomik krizler esnasında demokrasiye geçtiği gösterilmektedir (Acemoğlu ve Robinson, 2007: 31-42). Dutt ve Mitra (2008) de çalışmalarında eşitsizliğin politik istikrarsızlığı şiddetlendirdiğini belirterek Acemoğlu ve Robinson (2007)'yi desteklemektedir. Alesina ve Perotti (1996) 1960-1985 döneminde 71 ülkeyi kapsayan çalışmaları sonucunda gelir dağılımındaki eşitsizliğin politik istikrarsızlığı artırdığını belirterek geniş bir orta sınıfın oluşturulmasının istikrarı güçlendirdiği sonucuna varmışlardır.

Huntington (1972)'ye göre ekonomik kalkınma nasıl yatırım ve tüketim kavramlarıyla ilişkilendiriliyorsa, politik düzen de politik kurumların gelişimi ve yeni sosyal güçlerin politikaya katılımı arasındaki ilişkiyle bağdaştırılmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde 1950 ve 1960'lı yıllarda görülen politik istikrarsızlıkların temel nedeni olarak, yeni grupların hızlı bir şekilde politikaya katılmalarına rağmen kurumların buna ayak uyduramayarak yavaş gelişmesi gösterilmektedir. Modernleşme ile politik gelişme birbirinden farklıdır. Politik gelişme, politik organizasyon ve yöntemlerin kurumsallaşmasıyla mümkündür. Modern olma istikrarı besler, fakat zenginleşme ve modernleşme çabaları politik bozulmaya, yasaların değişmesine ve yozlaşmaya; yozlaşma ise kamu personelinin davranışlarının bozulmasına neden olabilmektedir. Politik kurumlardaki gelişmenin sosyal ve ekonomik değişimin gerisinde kalması politik düzensizliğe ve istikrarsızlığa sebep olmaktadır (Huntington, 1972: 41). Huntington'un bu tezini, Londregan ve Poole (1990) 121 ülkeyi kapsayan ve 1950-1982 dönemlerini içeren darbelerin etkisi ile ilgili çalışmalarında kısmen desteklemektedirler.

3.2.3. Politik İstikrarsızlık ve İktisadi Performans

Politik istikrarsızlığa neden olan olaylar genel olarak iktisat politikalarında da belirsizliğe yol açmaktadır. Belirsizliklerin yatırımları ve girişimcilik faaliyetlerini olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. İstikrarsızlığın sebep olduğu belirsizlikler, politikacıların amaç ve hedeflerine de etkide bulunabilir. İktidardaki parti süresini uzatmak, seçmenlerini artırmak veya rakiplerine fırsat vermemek için kısa vadeli politik değişiklikler yapmak suretiyle vaatlerinden vazgeçebilir. Politik istikrarsızlık ekonomik performansı olumsuz yönde etkileyerek, politika yapımcıların daha sık politika değiştirmelerine sebep olur (Aisen ve Veiga, 2011: 3).

İktisadi performansın iyi olması için politik istikrarın sağlanması gerekliliği genel olarak kabul görmektedir. Seçmenler politikacıların hakkaniyetlerine şüpheyle baktıkları veya politik kurumlar arasında bir iletişim problemi veya istikrarsızlık olduğu zaman; ekonomik işler de yolunda gitmez, piyasalarda belirsizlik artar ve güvensizlik baş gösterir. Güvensizlik ise ekonomik taraflar arasında yatırım amaçlı sözleşmelerin yapılmasını güçleştirir. Çünkü taraflar arasında hakemlik rolünü üstlenecek hükümete ve onun vereceği teminata taraflar şüpheyle yaklaşırlar.

Politik istikrarsızlık belirsizliklere neden olmakta ve iktisadi açıdan verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanında yatırımların azalmasından dolayı büyüme üzerinde de negatif etkide bulunmaktadır (Drazen, 2002: 522). Buna karşılık politik istikrar ile büyüme arasında pozitif bir ilişkinin bulunmadığını ileri süren çalışmalar da mevcuttur. Uzun zamandır iktidarda kalan hükümetlerin çıkar grupları tarafından etkilenmesinden dolayı toplumun refahını maksimize eden politikalar uygulamasının daha zor olacağını Mancur Olson (1982) ileri sürmektedir. Huntington (1972) de bir anda hızlı bir gelişim sürecine giren ülkelerde sosyal açıdan karışıklığın ve politik istikrarsızlığın ortaya çıkacağına vurgu yapmaktadır (Alesina vd., 1996: 192). Enflasyon, bütçe açıkları, kamu harcamaları, kamu borçları ve döviz kuru sistemi gibi değişkenler de literatürde politik istikrarsızlıktan etkilenen değişkenler arasında gösterilmektedir.

Politik istikrarsızlık ve büyüme arasındaki ilişki, bütçe açıkları ve kamu borçlarının politik bir araç olarak kullanılması ve son olarak da seçim belirsizliği ve istikrarsızlığın para veya maliye politikaları üzerindeki etkisi konuları Carmignani (2003)'e göre istikrarsızlık ve belirsizlikle ilgili literatürde en çok ilgi gören konulardır.

Politik konjonktürel dalgalanma modelleri arasında yer alan Alesina'nın partizan modeline göre partizan etkilerin artması politika ayrışmasına neden olmakta ve belirsizliği artırmaktadır. Artan belirsizlik ortamı bekleyişleri istikrarsız hale getirerek politik kutuplaşmalar ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda da uygulanan politikaların optimal olmayan sonuçlara yol açacağı öngörülmektedir. Zayıf kırılğan hükümetlerin istikrar için uygulanması gereken optimal iktisadi politikaları ve önlemleri yeterince alamadığı vurgulanmaktadır (Alesina, 1987). Buna karşılık 1961-1998 dönemi için 17 OECD ülkesini içeren Sakamoto (2005) çalışmasında; zayıf hükümetlerin büyüme,

enflasyon ve işsizlik gibi makroekonomik göstergeler üzerindeki performanslarının kurumsal özellikler dikkate alınmadığı takdirde çok da kötü olmadığı belirtilmektedir.

Politik faktörlerin etkileri yanında kurumların rolleri de makroekonomik performans üzerinde önemlidir. Makroekonomik değişkenlerin (büyüme, enflasyon, cari denge, kamu borcu vb.) politik belirleyicileri ile kurumsal yapı arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkiyle ilgili yapılan araştırmalarda kurumsal yapıdaki iyileşmenin makroekonomik performansı olumlu yönde etkilediği, kurumsal yapının zayıflamasının ise makroekonomik istikrarsızlıkların ortaya çıkmasına sebep olduğu belirtilmektedir. Ayrıca yöneticiler üzerine konulan anayasal hükümler, yasal haklar ve sosyal bölünmeler gibi kısıtlar yüzünden oluşan zayıf bir kurumsal yapının ekonomik krizlere neden olacağı vurgulanmaktadır (Acemoğlu vd., 2003 ; Altug, Neyaptı ve Emin, 2012).

Aron (2000)'e göre, kurumsal yapı büyümeyi etkilemektedir. Kurumların olmadığı ya da düzensizliği durumunda ekonomik faaliyetler ve ilişkiler zayıf düşerek firmaların ekonomik faaliyetlerini olumsuz yönde etkiler. Kurumsal yapıdaki zayıflığın bazı durumlarda artan politik istikrarsızlık ile istatistiksel olarak anlamlı ve önemli bir ilişkisi vardır (Aron, 2000 ; Svensson, 1998). Politik istikrarsızlık kurumların etkinliği üzerindeki kısıtlamalarıyla yatırımlar ve büyüme gibi iktisadi performans göstergeleri üzerinde etkili olmaktadır. Konunun daha iyi anlaşılması açısından politik istikrarsızlık ve makroekonomik göstergeler arasındaki ilişkiyi analiz eden yaklaşımların kısaca açıklanmasına ve ilgili literatür taramasına yer verilmesi faydalı olacaktır.

3.3. POLİTİK YAKLAŞIMLAR VE LİTERATÜR TARAMASI

Politik istikrarsızlık ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaları genel olarak Fırsatçı, Partizan, Zayıf Partizan, Partizan Rasyonel Beklentiler, Fırsatçı Rasyonel Beklentiler, Miyopi-Kutuplaşma, Sosyal Düzensizlik ve Zayıf Hükümet Yaklaşımı olmak üzere 8 sınıfa ayırabiliriz.

Fırsatçı Yaklaşımında, politikacılar yeniden seçilmeyi hedefler. Bunun için de ellerine geçen bütün fırsatları değerlendirirler. Seçmenlerin miyop oldukları varsayılır ve bundan

dolayı rasyonel beklentiler geçerli değildir. Politika yakınsaması¹⁵ olur. Bölüm sonunda yer alan Tablo 5’te de gösterildiği üzere, Nordhaus (1975) politik istikrar ile enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi Phillips Eğrisi yardımıyla 9 ülke üzerinde analiz etmektedir. 1947-1972 dönemlerini içeren fırsatçı yaklaşıma örnek olan analizde, seçimlerden önce işsizlik oranının azalmakta; enflasyon oranının ise seçim öncesi veya hemen sonrası artış göstermekte olduğunu vurgulamaktadır. Nordhaus (1975), sonuç olarak politik istikrarın incelenen ülkelerdeki makroekonomik performansın önemli bir açıklayıcısı olduğunu belirtmektedir.

Partizan Yaklaşımda, siyasiler ideolojilerini uygulamak isterler. Seçmenler miyoptur. Dolayısıyla rasyonel beklentiler geçerli değildir. Sol görüşlü partiler düşük işsizlik üzerinde durur iken sağ görüşlü partiler düşük enflasyon hedefi üzerinde yoğunlaşırlar. Politika yakınsaması varsayımı reddedilir. Hibbs (1977), 12 ülkeyi içeren 1960-1969 dönemini kapsayan analizinde sol görüşlü partilerin işsizliğe, sağ görüşlü partilerin ise enflasyona karşı güçlü bir eğilimleri olduğunu Phillips Eğrisi yardımıyla tespit etmektedir.

Zayıf Partizan Yaklaşımda, politikacıların amacı yeniden seçilmektir. Seçmenler miyop olduğu için rasyonel beklentiler geçerli değildir. İktidar partisi her zaman fırsatçı davranmaz, popüleritesini kaybettiği zaman fırsatçı davranmaya başlar. Frey ve Schneider (1978) çalışmalarında iktidarın popüleritesi, enflasyon oranı, işsizlik oranı, en yakın seçim tarihi ve popüleritede yaşanan kayıp değişkenlerini kullanarak politik istikrarsızlık ile büyüme arasındaki ilişkiyi Birleşik Krallık için analiz etmektedirler. Zayıf Partizan Yaklaşımın öncüsü olan çalışmada İktidar partilerinin popüleritelerinin yüksek olduğu dönemlerde daha çok ideolojik yani partizanca davranırlarken, popüleritelerinin azaldığı dönemlerde, özellikle seçim öncesi fırsatçı davrandıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Canes-Wrone ve Park (2012), politik belirsizliğin özel kesimin yatırımlarını maliyetli hale getirdiğini ve bunun da seçim öncesi ekonomilerde reel anlamda bir daralmaya neden olacağını belirtmektedir. Seçim öncesi politik belirsizlikten dolayı meydana gelen reel ekonomik daralma, seçim rekabeti ve büyük partiler arasındaki

¹⁵ Kerr (1983) politika yakınsaması kavramını yapılar, süreçler ve performanslar konusunda benzerliklerin artması için toplumların ve yöneticilerin gösterdikleri eğilim olarak tanımlamıştır.

kutuplaşmayı azaltır. 1975-2006 dönemini içeren 10 OECD ülkesine yönelik yapılan analiz sonucunda ters seçim konjonktürünün, partizanca yapılan kutuplaşma ve seçim rekabetine bağlı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca özel sektör sabit yatırımlarının GSYİH'dan çıkarılmasının fırsatçı dalgalanmaları ortaya çıkardığı çalışmada vurgulanmaktadır. Fatas ve Mihov (2013) üretime yönelik hükümetlerin tüketim düzeyleri, GSYİH, politika volatilitesi, ülkenin kurumsal yapısı, açıklık ve yatırımların maliyeti gibi ekonomik değişkenlere 1960-2007 dönemini kapsayan ve 93 ülkeyi içeren analizlerinde yer vermektedirler. Hata terimlerinin standart sapmasını politika volatilitelerini ölçmek için kullanan Fatas ve Mihov politika volatilitelerinin, büyüme üzerinde güçlü ve negatif bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Konjonktürle alakasız olarak sık sık ve büyük oranda kamu harcamalarını değiştiren disiplinsiz hükümetlerin ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkisi olduğu vurgulanmaktadır. Bu yüzden maliye politikalarının dikkatli bir şekilde uygulanması gerektiğine dikkat çekmektedirler. Ayrıca beklenmedik politika değişikliklerinin ekonomiyi uzun dönemde de etkilediği vurgulanmaktadır.

Partizan Rasyonel Beklentiler Yaklaşımında, seçmenler seçim sonucu hakkında net bilgiye sahip değildir. İş sözleşmeleri vardır ve seçim sonucu ne olursa olsun değiştirme serbestisi yoktur. Seçmenler artık miyop değildir ve rasyonel beklentiler geçerlidir. Politika yakınsaması varsayımı reddedilir. Alesina (1987, 1988, 1989) çalışmalarında iktidar partilerinin ideolojik politikalarla gelir dağılımını etkilediğini vurgulamaktadır. Seçmenler partilerin farklı ideolojik görüşlerinden haberdardır. Seçmenler seçim sonuçlarından emin olmadıkları için uygulanan politikalar kısa dönemde etkili olmaktadır. Partiler arasındaki ideolojik farklılıklar arttıkça seçim sonrası politikalar değişmekte, çıktı ve istihdam düzeyinde dalgalanmalar yaşanmaktadır. Hükümet değişikliğinden kaynaklanan çıktı ve istihdam dalgalanmalarının geçici olduğu belirtilmektedir. Alesina, Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik çalışmalarında sağ parti (cumhuriyetçi parti) iktidarlarında enflasyon beklentilerinin düşük, sol parti (demokratik parti) iktidarlarında enflasyon beklentilerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmaktadır.

Fırsatçı Rasyonel Beklentiler Yaklaşımında, hükümetler yeniden seçilme uğruna ellerindeki fırsatları kullanırlar. Seçmenler seçim sonuçları hakkında kesin bilgiye sahip değildir. Ayrıca miyop olmadıkları için seçmenler rasyonel beklentilere sahiptir. Rogoff

ve Sibert (1988) vergiler, kamu harcamaları ve para arzından oluşan model ile politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. İktidar olan bütün partilerin benzer şekilde davrandıklarını, seçim öncesi parasal anlamda bir büyüme gerçekleştiğini ve yine seçim öncesi genişleyici maliye politikalarının uygulandığını belirtmektedir. Bundan dolayı da üretim düzeyinin ve enflasyon oranının seçim sonrası normal düzeylerinin üzerine çıkacağı çalışmada söylenmektedir.

Miyopi ve Kutuplaşma Yaklaşımı, isminden de anlaşılacağı üzere seçmenlerin miyop olduğunu varsayar. Dolayısıyla rasyonel beklentiler geçerli değildir. Anayasada yer alan seçim dönemlerine genellikle alınan erken seçim kararları nedeniyle uyulmamaktadır. Yaşanılan politik dalgalanmalar hükümet değişikliği sayısı ile bağlantılıdır. Edwards ve Tabellini (1991) iktidarın el değiştirme sayısı ve hükümet zayıflığını analizlerinde kullanmaktadır. Hükümet zayıflığı, hükümetin mecliste çoğunluk olup olmaması, koalisyon hükümetini oluşturan parti sayısı ve hükümetin koalisyon mu yoksa tek parti mi olduğuyla ölçülmektedir. 12 yılı içeren 76 ülkenin yer aldığı çalışmada politik istikrarın sağlanamadığı ülkelerde enflasyon vergisine daha çok başvurulduğu gözlemlenmektedir. Edwards (1993) çalışmasında politik dalgalanmaların ekonomik istikrarın sağlanmasını güçleştirdiğini ve politik açıdan istikrarsız olan ülkelerin fiyat istikrarını bozan enflasyon vergisine daha çok başvurduğunu belirtmektedir. Asteriou ve Price (2001) terör olayı sayısı, grev sayısı, seçim sayısı, iktidarın el değiştirme sıklığı ve savaş değişkenlerini kullanarak büyüme ve politik istikrarsızlık arasındaki ilişkiyi GARCH-M yöntemi ile incelemektedir. 1961-1997 yılları için İngiltere'ye yönelik yapılan çalışmada büyümenin politik istikrarı etkilemediği fakat politikada yaşanan istikrarsızlıkların büyümeyi doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır. Politik istikrarsızlığın belirsizliği artırmasından dolayı tasarruf ve yatırım oranlarının azaldığı bunun da büyüme üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu vurgulanmaktadır. Campos ve Karanos (2008) Arjantin'e yönelik 1896-2000 dönemini içeren çalışmalarında suikast ve grev sayısını informal politik dalgalanma, anayasal ve yasal değişiklikleri de formal politik dalgalanma olarak tanımlamaktadır. Power ARCH yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada büyüme üzerinde informal olarak tanımlanan politik istikrarsızlıkların doğrudan ve negatif bir etkisi olurken; formal olarak tanımlanan politik istikrarsızlıkların dolaylı ve negatif bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir. Grochová ve Kouba (2011)'e

göre darbeler, ayaklanmalar ve iç savaşlar elit politik istikrarsızlığa örnek iken iktidarın el değiştirmesi ve çoğunluk veya azınlık hükümet şekli de elit olmayan politik istikrarsızlığa örnektir. Letonya, Litvanya ve Estonya üzerine Panel GMM yöntemiyle yapılan, 2002-2008 dönemini içeren analizde iktidarın el değiştirmesi elit politik istikrarsızlığın proksisi olarak kullanılmakta ve Baltık ülkeleri için politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerinde önemli etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Sosyal Düzensizlik Yaklaşımında, politik dalgalanmalar sosyal düzensizlik olarak ele alınmaktadır. Bir toplumda toplumsal parçaların birbiriyle etkileşim halinde olduğu varsayılır. Toplumsal parça ve bütünler arasındaki etkileşimin zayıf olması politik açıdan dalgalanmalara yol açmaktadır. Ball ve Rausser (1995) politik haklar ve siyasi katılımı temsil eden bir endeks oluşturarak ülkenin politik yapısının iktisat politikaları üzerindeki etkisini 135 ülke üzerinde test etmektedir. 1973-1985 yıllarını içeren analizde otoriter bir siyasi yapı olmadığı takdirde istikrar programlarının uygulanamayacağı görüşü kısa dönemde geçerli iken uzun dönemde siyasi katılım ne kadar fazla olursa ülkelerin de o kadar ekonomik açıdan başarılı olduklarını söylemektedir. İstikrarsızlığın reformların sürdürülebilirliğine zarar vereceği görüşü de çalışmada belirtilerek sık sık el değiştiren hükümetlerin genellikle istikrarı engelleyici politikalar izledikleri vurgulanmaktadır. La Porta vd. (1999) kamu sektörünün performansını özel sektörle olan ilişkiler, kamu sektörünün hacmi, siyasal haklar, hükümetin etkinliği ve kamusal hizmetler ile incelemektedirler. Özel sektör ilişkilerinde en üst düzey vergi oranı, mülkiyet hakkı endeksi ve iş düzenleme endeksi kullanılırken siyasi hakları ölçmek için demokrasi ve siyasal haklar endeksinden yararlanılmaktadır. 205 ülkeyi kapsayan ve 1970-1995 yıllarını içeren analizde yasal köken, din ve etnik farklılıklar açıklayıcı değişken olarak kullanılmaktadır. Çalışmada kullanılan değişkenlerin hükümetin kalitesini etkilediği ve büyük hükümetlerin daha iyi performans sergiledikleri ifade edilmektedir. Ayrıca La Porta ve arkadaşlarına göre genel geçer bir anayasaya sahip olan ve etnik olarak birbirine benzeyen ülkelerin hükümetleri daha iyi performans göstermektedir. Acemoğlu ve Robinson (2002)'ye göre ekonomi geliştikçe gelir dağılımı eşitsizliği artacak belirli bir noktadan sonra ise azalmaya başlayacaktır. Kuznets Eğrisi ters U şeklinde bir patika izlemektedir. Kuznets Eğrisinin ters U şeklinde olmasının, yani ekonomik gelişme belirli bir düzeyi aştıktan sonra gelir dağılımındaki eşitsizliğin azalmasının sadece ekonomik

gelişmenin bir sonucu değil politik sistemdeki değişikliklerin de bir sonucu olduğunu savunmaktadır. Gordon ve Wang (2004) La Porta vd. (1999)'un kullanmış oldukları değişkenler ile 47 ülke üzerinde 1980-2000 yılları arasındaki politik istikrar ve büyüme arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Çalışmada vergi gelirlerinin ve kamu payının yüksek olduğu hükümetlerin daha iyi performans gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Jong A Pin (2009) 25 adet politik istikrar göstergesini açıklayıcı faktör analizi yardımıyla kullanmakta ve bu göstergeleri politik yönelimli şiddet, yaygın sivil protestolar, politik rejimin içerisindeki istikrarsızlık ve politik rejim istikrarsızlığı olarak dört boyutta ele almaktadır. 1974-2003 dönemini içeren ve 90 ülkeye Dinamik Panel GMM yöntemiyle yapılan analizde ele alınan dört boyuttan sadece politik rejimin istikrarsızlığının büyüme üzerinde güçlü ve anlamlı bir negatif etkiye sahip olduğu vurgulanmaktadır. Polachek ve Sevastianova (2010) panel veri yöntemiyle 90 ülke ve 1970-2000 dönemini içeren çalışmalarında, iç ve dış çatışmalar/savaşlar ekonomik açıdan büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Demokratik olmayan ve iç çatışmalar yaşayan ülkeler kısa dönemde bu olumsuz durumdan belirgin bir şekilde etkilenirken uzun dönemde bu etki giderek azalmaktadır. Potrafke (2012) OECD ülkelerinden 21 ülke üzerine seçim güdülerinin ve hükümet ideolojilerinin kısa dönemde ekonomik performansa etkisi olup olmadığını 1951-2006 dönemini ele alarak incelemektedir. GSYİH, seçim ve ideoloji endeksi analizde kullanılan değişkenlerdir. Analiz sonuçlarına göre iki partili sisteme sahip ülkelerde seçim öncesinde, sol iktidar partilerinde ve yasama döneminin ilk iki yılı içerisinde GSYİH'daki büyüme oranı artış göstermektedir. Bu bulgular politik dalgalanmaların iki partili sistemlerde daha yaygın olduğunu göstermektedir. Çünkü seçmenler iktidardaki performanslarından dolayı siyasi partileri açıkça ödüllendirmek veya cezalandırmak isterler. Çalışmada hükümet ideolojisinin ve seçim şeklinin kısa dönemde ekonomik performansı nasıl etkilediğine yönelik daha ayrıntılı teorilerin ortaya atılması gerektiği vurgulanmaktadır. Tang ve Abosedra (2014) 24 Ortadoğu ülkesine 9 yıllık dönem için uyguladıkları Panel GMM yöntemi ile turizm gelirleri, enerji tüketimi ve politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisine bakmaktadırlar. Analizde kişi başı reel GSYİH, kişi başı reel brüt sabit sermaye, kişi başı reel turizm gelirleri, kişi başı enerji tüketimi ve politika istikrarsızlık endeksi kullanılmaktadır. Çalışmaya göre Neo-Klasik Büyüme Teorisi çerçevesinde enerji tüketimi ve turizm gelirleri ekonomik büyümeyi olumlu etkilerken, politik istikrarsızlıklar büyümenin önünde engel teşkil

etmektedir. Politik istikrarsızlık turizm gelirlerini ve ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemektedir.

Zayıf Hükümet Yaklaşımı, çok partili, azınlıkçı ve kısa süreli görevde bulunan hükümetleri zayıf hükümetler olarak tanımlamaktadır. Bu türden bir iktidarın varlığını tehdit eden unsurlar politik istikrarsızlığa yol açar. Belirsizlik, politik dalgalanmaların ana nedeni olarak gösterilir. Koalisyon hükümetlerinin politik istikrarsızlığa neden olan tehditlere daha açık olduğu varsayılır. Zayıf Hükümet Yaklaşımı ile yapılan Berument ve Heckelman (2005) çalışmasında, önce 10 OECD ülkesinin 1975-1997 yılları arasındaki verileri kullanılarak sonrasında ise veri setine Avrupa Birliği (AB) dışı ülkeler de dahil edilerek 1975-2003 dönemi analiz edilmektedir. Koalisyon Hükümetlerinin vergi gelirlerini arttırmada ve kamu harcamalarını azaltmada çoğunluk hükümetlerine göre daha çok zorluk çektikleri ve harcamalarını bu nedenle senyoraj gelirleri ile finanse etmek durumunda kaldıklarını benimseyen görüşü test etmektedirler. Senyoraj parasal tabandaki büyüme, hükümet zayıflığı da koalisyondaki parti sayısı ile ilişkilendirilmektedir. Çalışmada zayıf hükümet ile senyoraj geliri arasında pozitif bir ilişki tespit edilmektedir. Sağ görüşlü bir partinin iktidarda olduğu ve merkez bankasının bağımsız olduğu durumda senyoraj gelirin nispeten daha düşük olduğu belirtilmektedir. Sakamoto (2005) zayıf hükümet diye tanımlanan hükümetlerin diğer güçlü hükümetlerin performanslarıyla kıyaslandığında kötü durumda olmadıkları sonucuna 17 OECD ülkesinin 1961 -1998 dönemi için büyüme, işsizlik ve enflasyon verilerini kullanarak ulaşmaktadır. Hatta belirli dönemlerde zayıf hükümetlerin daha iyi performans gösterdiklerini tespit etmektedir. Çalışmada zayıf hükümetlerin daha yüksek bütçe açığına sahip oldukları gözlemlenmektedir. Ayrıca merkez bankasının bağımsız olduğu durumlarda fiyat istikrarını sağlama konusunda koalisyon hükümetlerinin, tek partili hükümetlere nazaran daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Aisen ve Veiga (2011) Panel GMM yöntemiyle yaptıkları 169 ülke ve 1960-2004 dönemini içeren analizde hükümet şekli, kabine değişikliği, etnik homojenlik endeksi, ekonomik özgürlük endeksi, enflasyon, kişi başı GSYİH, yatırımlar, nüfus artışı ve ticaret hacmi gibi değişkenlere yer vermektedirler. Çalışmada kişi başına GSYİH'da yaşanan düşük seviyedeki artışlar ile politik istikrarsızlık arasında bir ilişki tespit edilmektedir. Politik dalgalanmaların istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır.

Politik istikrarsızlık toplam faktör verimliliğini, fiziki ve beşeri sermaye birikimini olumsuz etkilediği için ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahip olmaktadır.

Tablo 5: Politik Konjonktür Literatür Taraması

Yazar (lar) ve Ülkeler	Kullanılan Değişkenler	Yaklaşımlar ve Varsayımları	Dönem ve Analiz Yöntemi / Temel Argümanı	Sonuç
Nordhaus (1975) (9 Ülke)	İşsizlik ve enflasyon	<i>Fırsatçı Yaklaşım,</i> <ul style="list-style-type: none">• Beklentileri içeren Phillips Eğrisi geçerlidir.• Politikacılar yeniden seçilmeyi hedefler.• Seçmenler miyoptur. Dolayısıyla Rasyonel Beklentiler geçerli değildir.• Politika yakınsaması olur.	1947-1972 Regresyon Phillips Eğrisi	Seçimlerden önce işsizlik oranı azalmakta; enflasyon ise seçim öncesi veya hemen sonrası artış göstermektedir. Politik istikrarın incelenen ülkelerdeki makroekonomik performansın önemli bir açıklayıcısı olduğu sonucuna varılmaktadır.
Hibbs (1977) (12 Ülke)	Çıktı, işsizlik ve enflasyon	<i>Partizan (İdeolojik) Yaklaşım,</i> <ul style="list-style-type: none">• Kısa dönem Phillips Eğrisi geçerlidir.• Siyasetler ideolojilerini uygulamak isterler.• Seçmenler miyoptur. Dolayısıyla rasyonel beklentiler geçerli değildir.• Sol görüşlü partiler düşük işsizlik üzerinde durur iken sağ görüşlü partiler düşük enflasyon hedefi üzerinde yoğunlaşırlar.• Politika yakınsaması varsayımı red edilir.	1960-1969 Regresyon Phillips Eğrisi	Sol görüşlü partilerin işsizliğe, sağ görüşlü partilerin ise enflasyona karşı güçlü bir eğilimleri vardır.
Frey ve Schneider (1978) Birleşik Krallık	İktidarın popülaritesindeki kayıp, yatırımlar, işsizlik, harcanabilir reel gelir ve enflasyon	<i>Zayıf Partizan Yaklaşım,</i> <ul style="list-style-type: none">• Politikacılar yeniden seçilmeyi hedefler.• Seçmenler miyoptur. Dolayısıyla Rasyonel Beklentiler geçerli değildir.• İktidar partisi popülaritesini kaybettiği zaman fırsatçı davranmaya başlar.	1962-1974 Regresyon	İktidar partileri popülaritelerinin yüksek olduğu dönemlerde daha çok ideolojik yani partizanca davranırlarken, popülaritelerinin azaldığı dönemlerde özellikle seçim öncesi fırsatçı davranırlar.
Alesina (1987,1988, 1989, 1996, 1999) ABD	Enflasyon, beklenen enflasyon, ücret, çıktı düzeyi, hükümetin el değiştirme ihtimali, etnik ve dini farklılıklar	<i>Partizan Rasyonel Beklentiler Yaklaşımı,</i> <ul style="list-style-type: none">• Seçmenler seçim sonucu hakkında net bilgiye sahip değildir.• İş sözleşmeleri vardır ve seçim sonucu ne olursa olsun değiştirme serbestisi yoktur.• Politika yakınsaması varsayımı red edilir.• Rasyonel beklentiler geçerlidir.	1976-1984 Yatay Kesit	İktidar partileri ideolojik politikalarla gelir dağılımı etkilerler. Seçmenler, partilerin farklı ideolojik görüşlerinden haberdardırlar. Seçim sonuçlarından seçmenler emin olmadıkları için uygulanan politikalar kısa dönemde etkindir. Partiler arasındaki ideolojik farklılıklar arttıkça seçim sonrası politikalar değişmekte çıktı ve istihdam düzeyinde dalgalanmalar yaşanmaktadır. Hükümet değişikliğinden kaynaklanan çıktı ve istihdam dalgalanmaları geçicidir. Sağ parti iktidarlarında enflasyon beklentileri düşük iken sol parti iktidarlarında enflasyon beklentileri yüksektir.

<p>Rogoff ve Sibert (1988)</p> <p>Genel</p>	<p>Vergiler, para arzı, kamu harcamaları</p>	<p><i>Fırsatçı Rasyonel Beklentiler Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Seçmenlerin beklentileri rasyonel iken seçim sonuçları belirsizdir. Hükümetler yeniden seçilmeyi hedefler. 	<p>Zaman dilimi yok</p> <p>Hareketli Ortalama (MA)</p> <p>Phillips Eğrisi</p>	<p>İktidar olan bütün partiler benzer şekilde davranırlar. Seçim öncesi parasal anlamda bir büyüme gerçekleşir. Yine seçim öncesi genişleyici mali politikalar uygulanır. Üretim düzeyi ve enflasyon seçim sonrası normal düzeylerinin üzerine çıkar.</p>
<p>Edwards ve Tabellini (1991)</p> <p>(76 Ülke)</p>	<p>İktidarın el değiştirme sayısı, hükümetin zayıflığı (koalisyon, tek parti), enflasyon vergisi, dış ticaret, senyoraaj, devlet transfer harcamaları</p>	<p><i>Miyopi ve Kutuplaşma Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Seçmenler miyoptur. Dolayısıyla Rasyonel Beklentiler geçerli değildir. Politik dalgalanmalar hükümet değişikliği sayısı ile bağlantılıdır. Anayasada belirlenen seçim dönemlerine genellikle erken seçim kararlarından dolayı uyulmamaktadır. 	<p>1971-1982</p> <p>Panel Veri</p>	<p>Politik istikrarın sağlanmadığı ülkelerde enflasyon vergisine daha çok başvurulmaktadır.</p>
<p>Edwards (1993)</p> <p>(76 Ülke)</p>	<p>Enflasyon vergisi, Tarım sektörünün GSYİH içerisindeki payı, kişi başı GSYİH</p>	<p><i>Miyopi ve Kutuplaşma Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Seçmenler miyoptur. Dolayısıyla Rasyonel Beklentiler geçerli değildir. Politik dalgalanmalar hükümet değişikliği sayısı ile bağlantılıdır. Anayasada belirlenen seçim dönemlerine genellikle erken seçim kararlarından dolayı uyulmamaktadır. 	<p>1970-1982</p> <p>Panel Veri</p>	<p>Politik dalgalanmalar ekonomik istikrarın sağlanmasını güçleştirmektedir. Politik açıdan istikrarsız olan ülkeler fiyat istikrarını bozan enflasyon vergisine daha çok başvurmaktadır.</p>
<p>Ball ve Rausser (1995)</p> <p>(135 Ülke)</p>	<p>Politik haklar ve siyasi katılımı temsil eden bir endeks, büyüme oranı, krizler, petrol fiyatları</p>	<p><i>Sosyal Düzensizlik Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Politik dalgalanmalar sosyal düzensizlik olarak ele alınmıştır. Bir toplumda toplumsal parçaların birbiriyle etkileşim halinde olduğu varsayılır. Toplumsal parça ve bütünler arasındaki etkileşimin zayıf olması politik açıdan dalgalanmalara yol açmaktadır. 	<p>1973-1985</p> <p>Panel Veri</p>	<p>Otoriter bir siyasi yapı olmadığı takdirde istikrar programlarının uygulanamayacağı görüşü kısa dönemde geçerli iken uzun dönemde siyasi katılım ne kadar fazla olursa ülkeler de o kadar ekonomik açıdan başarılı olmaktadır. İstikrarsızlığın reformların sürdürülebilirliğine zarar vereceği görüşü de çalışmada teyit edilmekte ve sık sık el değiştiren hükümetlerin genellikle istikrarı engelleyici politikalar izledikleri belirtilmektedir.</p>
<p>La Porta vd. (1998)</p> <p>(205 Ülke)</p>	<p>Kamu harcamalarının GSMH oranı, KİT'lerin ekonomideki hacmi, kamu sektörünün nüfusun yüzde kaçını istihdam ettiği, altyapı kalitesi, okuryazarlık, Yasal köken, din ve etnik farklılıklar</p>	<p><i>Sosyal Düzensizlik Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Politik dalgalanmalar sosyal düzensizlik olarak ele alınmıştır. Bir toplumda toplumsal parçaların birbiriyle etkileşim halinde olduğu varsayılır. Toplumsal parça ve bütünler arasındaki etkileşimin zayıf olması politik açıdan dalgalanmalara yol açmaktadır. 	<p>1970-1995</p> <p>Panel Veri</p>	<p>Genel geçer bir anayasaya sahip olan ve etnik olarak birbirine benzeyen ülkelerin hükümetleri daha iyi performans göstermektedir. Çalışmada kullanılan dışsal değişkenlerin hükümetin kalitesini etkilediği ve büyük hükümetlerin daha iyi performans sergiledikleri ifade edilmektedir.</p>

<p>Asteriou ve Price (2001)</p> <p>İngiltere</p>	<p>Terör olayı sayısı, grev sayısı, seçim sayısı, iktidarın el değiştirme sıklığı ve savaşlar</p>	<p><i>Miyopi ve Kutuplaşma Yaklaşımı ile Sosyal Düzensizlik Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Seçmenler miyoptur. Dolayısıyla Rasyonel Beklentiler geçerli değildir. • Politik dalgalanmalar hükümet değişikliği sayısı ve sosyal düzensizlik ile bağlantılıdır. • Anayasada belirlenen seçim dönemlerine genellikle erken seçim kararlarından dolayı uyulmamaktadır. • Bir toplumda toplumsal parçaların birbiriyle etkileşim halinde olduğu varsayılır. • Toplumsal parça ve bütünler arasındaki etkileşimin zayıf olması politik açıdan dalgalanmalara yol açmaktadır. 	<p>1961-1997</p> <p>GARCH-M</p>	<p>Büyümenin politik istikrarı etkilemediği fakat politikada yaşanan istikrarsızlıkların büyümeyi doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır. Politik istikrarsızlığın belirsizliği arttırmasından dolayı tasarruf ve yatırım oranlarını azalttığı bunun da büyüme üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu belirtilmektedir.</p>
<p>Acemoğlu ve Robinson (2002)</p> <p>Genel</p>	<p>Beşeri sermaye birikimi, tasarruflar, gini katsayısı, ekonomik büyüme ve gelirler</p>	<p><i>Sosyal Düzensizlik-Hoşnutsuzluk Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Politik dalgalanmalar sosyal düzensizlik olarak ele alınmıştır. • Bir toplumda toplumsal parçaların birbiriyle etkileşim halinde olduğu varsayılır. • Toplumsal parça ve bütünler arasındaki etkileşimin zayıf olması politik açıdan dalgalanmalara yol açmaktadır. 	<p>Zaman Dilimi Yok</p> <p>Kuznets Eğrisi</p>	<p>Kuznets Eğrisinin ters U şeklinde olması yani ekonomik gelişme belirli bir düzeyi aştıktan sonra gelir dağılımındaki eşitsizliğin azalması sadece ekonomik gelişmenin bir sonucu değil politik sistemdeki değişikliklerin de bir sonucu olduğu.</p>
<p>Gordon ve Wang (2004)</p> <p>(47 Ülke)</p>	<p>Bebek ölüm oranları, kişi başı GSMH, kentleşme oranı, ithalat ve ihracat</p>	<p><i>Sosyal Düzensizlik Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Politik dalgalanmalar sosyal düzensizlik olarak ele alınmıştır. • Bir toplumda toplumsal parçaların birbiriyle etkileşim halinde olduğu varsayılır. • Toplumsal parça ve bütünler arasındaki etkileşimin zayıf olması politik açıdan dalgalanmalara yol açmaktadır. 	<p>1980-2000</p> <p>Yatay Kesit</p>	<p>Vergi gelirlerinin ve kamu payının yüksek olduğu hükümetler daha iyi performans göstermektedirler. La Porta ve diğerlerinin sonuçlarına benzer sonuçlar elde etmişlerdir.</p>
<p>Berument ve Heckelman (2005)</p> <p>(10 OECD ülkesi sonra ek olarak AB dışı ülkeler)</p>	<p>Senyoraj ve hükümet zayıflığı (Koalisyonadaki parti sayısı)</p>	<p><i>Zayıf Hükümet Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • İktidarın varlığını tehdit eden unsurlar politik istikrarsızlığa yol açar. • Belirsizlik politik dalgalanmaların ana nedenidir. • Koalisyon hükümetlerinin politik istikrarsızlığa neden olan tehditlere daha açık olduğu varsayılır. 	<p>1975-1997</p> <p>1975-2003</p> <p>Panel Veri</p>	<p>Zayıf hükümet ile senyoraj geliri arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Merkez bankasının bağımsız olduğu ve sağ görüşlü bir partinin iktidar olduğu durumda senyoraj geliri nispeten daha düşüktür.</p>

<p>Sakamoto (2005) (17 OECD ülkesi)</p>	<p>Büyüme, işsizlik, enflasyon, merkez bankası yasal bağımsızlık endeksi (merkez bankası başkanlarının görevlendirilme ve görevden alınma biçimleri, görev süreleri, anayasa ve ilgili yasa maddeleri ve bütçe açığı finansmanında merkez bankasının rolü)</p>	<p><i>Zayıf Hükümet Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Çok partili, azınlık ve kısa süreli görevde bulunan hükümetler zayıf hükümetlerdir. • İktidarın varlığını tehdit eden unsurlar politik istikrarsızlığa yol açar. • Belirsizlik politik dalgalanmaların ana nedenidir. • Koalisyon hükümetlerinin politik istikrarsızlığa neden olan tehditlere daha açık olduğu varsayılır. 	<p>1961-1998 Panel Veri</p>	<p>Zayıf hükümet diye tanımlanan hükümetlerin diğer güçlü hükümetlerin performanslarıyla kıyaslandığında kötü durumda olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Belirli dönemlerde hatta daha iyi performans gösterdikleri tespit edilmiştir. Zayıf hükümetlerin daha yüksek bütçe açığına sahip oldukları gözlemlenmiştir. Merkez Bankası eğer bağımsız ise fiyat istikrarını sağlamada koalisyon hükümetleri tek partili hükümete nazaran daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.</p>
<p>Campos ve Karanos (2008) Arjantin</p>	<p>Suikast ve Grev sayısını informal politik dalgalanma, Anayasal ve Yasal Değişikliği de Formal politik dalgalanma olarak tanımlanmaktadır.</p>	<p><i>Miyopi ve Kutuplaşma Yaklaşımı ile Sosyal Düzensizlik Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Seçmenler miyoptur. Dolayısıyla Rasyonel Beklentiler geçerli değildir. • Politik dalgalanmalar hükümet değişikliği sayısı ve sosyal düzensizlik ile bağlantılıdır. • Anayasada belirlenen seçim dönemlerine genellikle erken seçim kararlarından dolayı uyulmamaktadır. • Bir toplumda toplumsal parçaların birbiriyle etkileşim halinde olduğu varsayılır. • Toplumsal parça ve bütünler arasındaki etkileşimin zayıf olması politik açıdan dalgalanmalara yol açmaktadır. 	<p>1896-2000 Power ARCH Yöntemi</p>	<p>Büyüme üzerinde informal olarak tanımlanan politik istikrarsızlıkların doğrudan ve negatif bir etkisi olurken formal olarak tanımlanan politik istikrarsızlıkların dolaylı ve negatif bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.</p>
<p>Jong A Pin (2009) (90 Ülke)</p>	<p>Politik göstergeler, politik yönelimli şiddet, yaygın sivil protestolar, politik rejimin içerisindeki istikrarsızlık ve politik rejim istikrarsızlığı olarak dört boyutta ele alınmaktadır.</p>	<p><i>Sosyal Düzensizlik Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Politik dalgalanmalar sosyal düzensizlik olarak ele alınmıştır. • Bir toplumda toplumsal parçaların birbiriyle etkileşim halinde olduğu varsayılır. • Toplumsal parça ve bütünler arasındaki etkileşimin zayıf olması politik açıdan dalgalanmalara yol açmaktadır. 	<p>1974-2003 Dinamik Panel GMM</p>	<p>Ele alınan dört boyuttan sadece politik rejimin istikrarsızlığının büyüme üzerinde güçlü ve anlamlı bir negatif etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır.</p>
<p>Polachek ve Sevastianova (2010) (90 Ülke)</p>	<p>İç ve dış çatışmalar, savaşlar, ekonomik büyüme</p>	<p><i>Sosyal Düzensizlik Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Politik dalgalanmalar sosyal düzensizlik olarak ele alınmıştır. • Bir toplumda toplumsal parçaların birbiriyle etkileşim halinde olduğu varsayılır. • Toplumsal parça ve bütünler arasındaki etkileşimin zayıf olması politik açıdan dalgalanmalara yol açmaktadır. 	<p>1970-2000 Panel Veri</p>	<p>İç ve dış çatışmalar/savaşlar ekonomik açıdan büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Demokratik olmayan ve iç çatışmalar yaşayan ülkeler bu durumdan negatif yönde etkilenirler. Yaşanan çatışmaların kısa dönem etkileri belirgin iken uzun dönemde bu etki giderek azalmaktadır.</p>

<p>Grochová ve Kouba (2011)</p> <p>(3 Ülke)</p>	<p>Elit ve elit olmayan politik istikrar değişkenleri tanımlanmaktadır. Darbeler, ayaklanmalar ve iç savaşlar elit politik istikrarsızlığa örnek iken, İktidar el değiştirmesi ve çoğunluk veya azınlık hükümet şekli de elit olmayan politik istikrarsızlığa örnektir.</p>	<p><i>Miyopi ve Kutuplaşma Yaklaşımı ile Sosyal Düzensizlik Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Seçmenler miyoptur. Dolayısıyla Rasyonel Beklentiler geçerli değildir. • Politik dalgalanmalar hükümet değişikliği sayısı ve sosyal düzensizlik ile bağlantılıdır. • Anayasada belirlenen seçim dönemlerine genellikle erken seçim kararlarından dolayı uyulmamaktadır. 	<p>2002-2008 Üç Aylık</p> <p>Panel GMM ve GLS Yöntemi</p>	<p>Çalışmada Baltık ülkeleri için politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerinde önemli etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.</p>
<p>Aisen ve Veiga (2011)</p> <p>(169 Ülke)</p>	<p>Hükümet şekli, kabine değişikliği, etnik homojenlik endeksi, Ekonomik Özgürlük Endeksi, Enflasyon, Kişi başı GSYİH, Yatırımlar, Nüfus Artışı, Ticaret</p>	<p><i>Zayıf Hükümet Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • İktidarın varlığını tehdit eden unsurlar politik istikrarsızlığa yol açar. • Belirsizlik politik dalgalanmaların ana nedenidir. • Sık yaşanan kabine değişikliği ekonomik istikrarı olumsuz etkiler. • Çok partili, azınlıkçı ve kısa süreli görevde bulunan hükümetler zayıf hükümetlerdir. 	<p>1960-2004</p> <p>Panel GMM</p>	<p>Kişi başına GSYİH'da yaşanan düşük seviyedeki artışlar ile politik istikrarsızlık arasında bir ilişki tespit edilmiştir. Politik dalgalanmaların anlamlı bir şekilde ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği vurgulanmıştır. Politik istikrarsızlık toplam faktör verimliliğini, fiziki ve beşeri sermaye birikimini olumsuz etkilediği için ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.</p>
<p>Potrafke (2012)</p> <p>(21 OECD Ülkesi)</p>	<p>GSYİH, seçim ve ideoloji endeksi</p>	<p><i>Sosyal Düzensizlik ve Zayıf Hükümet Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Politik dalgalanmalar sosyal düzensizlik olarak ele alınmıştır. • Bir toplumda toplumsal parçaların birbiriyle etkileşim halinde olduğu varsayılır. • Toplumsal parça ve bütünler arasındaki etkileşimin zayıf olması politik açıdan dalgalanmalara yol açmaktadır. • İktidarın varlığını tehdit eden unsurlar politik istikrarsızlığa yol açar. • Sık yaşanan kabine değişikliği ekonomik istikrarı olumsuz etkiler. 	<p>1951-2006</p> <p>Panel Veri</p>	<p>İki partili sisteme sahip ülkelerde seçim öncesinde, sol iktidar partilerinde ve yasama döneminin ilk iki yılı içerisinde GSYİH'daki büyüme oranı artış göstermektedir. Bu bulgular politik dalgalanmaların iki partili sistemlerde daha yaygın olduğunu göstermektedir. Çünkü seçmenler iktidardaki performanslarından dolayı siyasi partileri açıkça ödüllendirmek veya cezalandırmak isterler. Çalışmada hükümet ideolojisinin ve seçim şeklinin kısa dönemde ekonomik performansı nasıl etkilediğine yönelik daha ayrıntılı teorilerin ortaya atılması gerektiği vurgulanmıştır.</p>
<p>Canes-Wrone ve Park (2012)</p> <p>(10 OECD Ülkesi)</p>	<p>GSYİH ve özel kesim sabit yatırımları</p>	<p><i>Zayıf Partizan (İdeolojik) Yaklaşım,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Politikacılar yeniden seçilmeyi hedefler. • Seçmenler miyoptur. Dolayısıyla Rasyonel Beklentiler geçerli değildir. • İktidar partisi popülaritesini kaybettiği zaman fırsatçı davranmaya başlar. 	<p>1975-2006</p> <p>Panel Veri</p>	<p>Seçim öncesi politik belirsizlikten dolayı meydana gelen reel ekonomik daralma, büyük partiler ve seçim rekabeti arasındaki kutuplaşmayı azaltır. Analiz sonucunda ters seçim konjonktürünün partizanca yapılan kutuplaşma ve seçim rekabetine bağlı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca özel sektör sabit yatırımlarının GSYİH'dan çıkarılması fırsatçı dalgalanmaları ortaya çıkarmaktadır.</p>

<p>Fatas ve Mihov (2013) (93 Ülke)</p>	<p>GSYİH, ülkenin kurumsal yapısı, üretime yönelik hükümet harcamaları, açıklık ve yatırımlar</p>	<p><i>Zayıf Partizan (İdeolojik) Yaklaşım,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Politikacılar yeniden seçilmeyi hedefler. • Seçmenler miyoptur. Dolayısıyla Rasyonel Beklentiler geçerli değildir. • İktidar partisi popülaritesini kaybettiği zaman fırsatçı davranmaya başlar. 	<p>1960-2007 Panel Veri</p>	<p>Politika volatilitesi, büyüme üzerinde güçlü ve negatif bir etkiye sahiptir. Konjonktürle alakasız olarak sık sık ve büyük oranda kamu harcamalarını değiştiren disiplinsiz hükümetlerin ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkisi vardır. Bu yüzden maliye politikaları dikkatli bir şekilde uygulanmalıdır. Ayrıca beklenmedik politika değişiklikleri ekonomiyi uzun dönemde de etkilemektedir.</p>
<p>Tang ve Abosedra (2014) (24 Ortadoğu Ülkesi)</p>	<p>Kişi başı reel GSYİH, kişi başı reel brüt sabit sermaye, kişi başı reel turizm gelirleri, Kişi başı enerji tüketimi ve politika istikrarsızlık endeksi</p>	<p><i>Sosyal Düzensizlik Yaklaşımı,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Politik dalgalanmalar sosyal düzensizlik olarak ele alınmıştır. • Bir toplumda toplumsal parçaların birbiriyle etkileşim halinde olduğu varsayılır. 	<p>2001-2009 Panel GMM</p>	<p>Neoklasik büyüme teorisi çerçevesinde enerji tüketimi ve turizm gelirleri ekonomik büyümeyi olumlu etkilerken, politik istikrarsızlıklar büyümenin önünde engel teşkil etmektedir. Politik istikrarsızlık turizm gelirlerini ve ekonomik büyümeyi (GSYİH) negatif yönde etkilemektedir.</p>

4. BÖLÜM

KONJONKTÜREL DALGALANMA VE POLİTİK İSTİKRAR İLİŞKİSİNİN STATİK VE DİNAMİK PANEL VERİ ANALİZİ

Bir önceki bölümde anlatıldığı üzere, politik istikrar uygulaması açısından büyüme konusu önemli bir alandır. Politika, ülkeler arasında büyüme oranlarında görülen farklılıkların anlaşılması açısından önemli bir olgudur. Çünkü politik kurumlar arasında bir iletişim problemi ve istikrarsızlık olduğu zaman, piyasada belirsizlik artar, güvensizlik baş gösterir ve iktisadi açıdan verimlilik ve yatırımlar azaldığından büyüme olumsuz yönde etkilenir (Drazen, 2002: 522). Konjonktürel dalgalanmalar ile uzun dönem büyüme oranı arasında karşılıklı etkileşim vardır. Lucas (1977)'e göre reel GSYİH'nın uzun dönem büyüme oranının trendinden sapması bir konjonktür dalgasıdır.

Bu bölümde politik istikrar ile konjonktürel dalgalanmalar arasındaki ilişki ampirik olarak analiz edilecektir. İktisat literatüründe konjonktürel dalgalanmayı etkileyen politik istikrar dışında başka önemli faktörler de bulunmaktadır. Bundan dolayı kullanılacak olan modele farklı bağımsız değişkenler de eklenmiştir. Çalışmada politik istikrarın, makroekonomik performans göstergelerinden biri olan konjonktürel dalgalanma üzerindeki etkisini incelerken Dünya Bankası ve IMF'in gelirlere göre yüksek gelir grubu (high income) ve orta üst-orta alt gelir grubu (upper middle-lower middle income) ülke sınıflandırması temel alınarak iki ayrı analiz yapılmıştır¹⁶. Analizler farklı bölgelerden OECD'ye üye 31 yüksek gelirli ülke ve 66 orta üst/orta alt gelirli ülkeyi kapsamakta olup 2002-2013 dönemi için yıllık verilerle yapılmıştır. Ekonometrik analizdeki amaç politik istikrarın ekonomideki konjonktürel dalgalanmalar üzerindeki olası etkisini, gelir grubuna göre ayrılan ülkeler için incelemektir. Bu amaç doğrultusunda statik ve dinamik panel veri analizi kullanılmıştır. Bu bölümde modelin uyumluluğu, anlamlılığı ve ekonometrik açıdan sorunları incelenerek uygun model elde edilmeye çalışılacaktır.

¹⁶ Dünya Bankası'nın ülke sınıflandırılmasında yüksek gelirli ülke olarak geçen ülkeler IMF'in 2014 World Economic Outlook raporunda gelişmiş ülke olarak gösterilmektedir. Benzer şekilde Dünya Bankası'nın orta üst ve orta alt gelir grubunda gösterdiği ve tezdeki analizde yer alan ülkeler de yine IMF'in 2014 World Economic Outlook raporunda gelişmekte olan ve gelişen ülkeler olarak gösterilmektedir. Bu çalışmada gelişmiş ve gelişmekte olan/gelişen ülkeler ifadesi yerine yüksek gelir grubu ve orta üst - orta alt gelir grubu tanımlamaları kullanılmıştır.

4.1.KONJONKTÜR BİLEŞENİNİN ELDE EDİLMESİ

Ekonomideki konjonktürel dalgalanmaların elde edilmesinde literatürde farklı yöntemler kullanılmaktadır. Bu başlık altında da ülkelere yönelik en uygun yöntemin hangisi olduğu tespit edilecektir. Konjonktürel dalgalanmayı elde edebilmek amacıyla analizde yer alan her ülke için uygun yöntem belirlendikten sonra statik ve dinamik panel veri analizi yapılacaktır.

Literatürde konjonktür analizlerini gerçekleştirmek için kullanılan metotlar genel anlamda üçe ayrılabilir (Bovi, 2003). Bunlar:

1. NBER dönüm noktaları analizi
2. Parametrik metotlar
3. Parametrik olmayan metotlardır.

NBER dönüm noktası analizi, konjonktür hareketlerinin dip ve zirve noktalarının tespitini zaman serilerini trendlerinden ayırtmadan yapmayı içerir.

Parametrik yöntemler ise, verinin ağırlıklandırılmış ortalamasını trend olarak tanımlamaktadır. Beveridge-Nelson ayrıştırması, gözlemlenemeyen bileşen, hareketli ortalama ve doğrusal trendden ayrıştırma metotları literatürde sık kullanılan parametrik yöntemlerdir (Massmann ve Mitchell, 2003: 5). Perron ve Wada (2009), trendin eğimindeki değişimi hesaba katmamasından dolayı parametrik metotları eleştirmişlerdir. Çalışmalarında trendin eğimindeki değişimin de hesaba katıldığında elde edilen sonuçların parametrik olmayan metotlarla elde edilen konjonktür bileşenine yakın olduğu belirtilmektedir. Trenddeki kırılmadan dolayı parametrik metotlar konjonktür bileşenini doğru şekilde ayırtmadığı için parametrik olmayan metotlar literatürde daha sıklıkla tercih edilir.

Parametrik olmayan metotlarda, trend yine parametrik metotlar ile elde edilir iken trendin düzleştirilmesi parametrik olmayan metot olarak tanımlanan filtreleme yöntemleriyle gerçekleştirilir (Massmann ve Mitchell, 2003: 7). Sık kullanılan parametrik olmayan metotlar Hodrick-Prescott, Baxter-King, Christiano-Fitzgerald ve Corbae-Ouliaris filtreleridir. Bir zaman serisi regresyon analiziyle büyüme bileşeni (trend) ve konjonktür bileşeni biçiminde ayrılabilir.

Hodrick ve Prescott Filtrelemesi (HP Filtreleme): Regresyon analizi ile yapılan klasik ayrıştırılmaya Hodrick ve Prescott (1997) iki temel varsayım eklemektedir:

- Trend ve konjonktür bileşenin ilişkisiz olduğu,
- Trendin zamana bağlı olarak değişmesine rağmen düzgün bir patika izlediğidir.

Konjonktür bileşeni de trend ile orijinal seri arasındaki farktır. HP Filtreleme yönteminin iki temel özelliği mevcuttur:

- İki yönlü bir hareketli ortalama filtresidir. İki yönlü olması trendin gecikme ve öncü değerlerinin hesaba katıldığı anlamına gelmektedir.
- Trendin hesaplanan gecikmeli ve öncü değerlerinin sayısı birbirine eşittir. Yani filtreleme yöntemi simetriktir (Hodrick ve Prescott, 1997).

HP Filtreleme yönteminin bu özellikleri zamana bağlı olduğunu göstermektedir. HP Filtreleme yönteminin dezavantajları:

- Durağan olmayan serilerde ve aylık verilerde çok kısa dönemli konjonktür hareketlerini düzeltirmede başarısız olmaktadır (Canova, 2004: 81).
- Çok ülkeli çalışmalarda HP filtreleme yönteminin modelinde yer alan ceza katsayısının aynı alınması gerçek durumla bağdaşmayabilir. Canova (2004) konjonktür hareketinin süresi 6-7 yıldan daha fazla olduğunda Hodrick-Prescott filtresinin iyi bir tercih olmayacağını belirtmektedir.

Baxter – King Filtrelemesi: HP filtrelemede yaşanan durağan olmayan ve aylık verilerin ayrıştırılması problemini Baxter-King Filtrelemesi gidermiştir. Ancak bu filtreleme yöntemi de veri kayıplarına yol açmaktadır. Filtrenin zamana değil frekansa bağlı olması gerektiğini öne sürmektedir (Baxter-King,1999). Frekansa bağlı filtrelemelerde zaman değiştikçe elde edilen konjonktür hareketi de değiştiği için bu tarz filtrelemelerin kullanılması zordur.

Christiano-Fitzgerald Filtrelemesi: Serilerin durağanlık problemini farklı trend tahminleri kullanarak çözen Christiano-Fitzgerald (2003) simetrik olmayan bir filtre kullanarak da serinin trend ve konjonktür bileşenini elde etmiştir. Bu filtreleme

yönteminde veri kaybı yaşanmaz. Fakat gözlem sayısındaki değişme konjonktür hareketlerine de yansımaktadır. Ayrıca bu yöntemde serinin durağanlık durumunun bilinmesi gerekir.

Corbae-Ouliaris Filtrelemesi: Corbae ve Ouliaris (2006) frekansa bağlı filtreleme tekniğinde zaman boyutu arttıkça konjonktür hareketinin değişmesinin, tahmin edilen konjonktür hareketinin gerçek durumuna yaklaşması anlamına geldiğini ortaya koymaktadır. Zamana bağlı filtrelerde ise zaman boyutu arttıkça konjonktür hareketleri değişmediğinden, tahmin edilen konjonktür hareketleri gerçek konjonktür hareketlerine yaklaşmamaktadır. Ayrıca bu filtreleme yönteminde serinin durağan olup olmadığının bilinmesine gerek de yoktur.

Frekansa bağlı filtreleme yöntemlerinde düşük ve yüksek bantlar belirlenir. Trendin yüksek frekanslar göstermeyeceği varsayımı altında, düşük frekanslı hareketler trende atfedilmektedir. Yüksek frekanslı hareketler ise zaman serisinin tesadüfî ya da düzensiz bileşenidir. Bantlar arasında kalan hareketler ise konjonktür hareketi olarak tanımlanır.

4.1.1.Referans Seri

Fiorita-Kollintzas (1994) ve Serlestis-Krause (1996)'a göre herhangi bir değişkenin büyüme süreci, sahip olduğu düzleştirilmiş veya doğrusallaştırılmış bir trendin varlığı iken; konjonktür bileşeni ise değişkenin orijinal değerlerinin doğrusallaştırılmış bir trend bileşeninden sapması olarak tanımlanmaktadır. Bu bilgiler ışığında konjonktürel dalgalanmaları elde etme metotlarını sınamak ve karşılaştırmak için analizde yer alan ülkelerin 2002-2013 dönemini içeren yıllık kişi başı reel GSYİH büyüme oranı serileri kullanılmıştır. Referans seri olarak literatürde en çok kullanılan reel GSYİH'nın yerine kişi başı reel GSYİH büyüme oranlarının kullanılmasının nedeni ekonometrik modelde yer alan açıklayıcı değişkenlerin oransal olmasındandır. Seriler Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiş olup baz yıla göre hesaplanmış ve mevsimsellikten arındırılmış haldedir. Analizler verinin doğal logaritması üzerine uygulanmıştır.

4.1.2.Bulgular

Literatürde yaygın olarak kullanılan dört filtre vardır. Bunlar Hodrick-Prescott, Baxter King, Christiano-Fitzgerald ve Corbae-Ouliaris filtreleridir. Çalışmada filtreleme tekniğinin ülkelere göre seçimini somut kriterlere dayandırmak için filtre sonuçlarına yönelik tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmıştır. İlk olarak yaygın kullanılan dört filtreden biri olan Baxter King filtresi, hesaplama yönteminden dolayı veri kaybına neden olduğu için elenmektedir. İkinci olarak konjonktür literatüründeki bulgular, frekansa dayalı filtreleme teknikleri kullanmanın diğer metotlara göre daha güncel ve daha başarılı olduğu sonucunu ortaya koymaktadır (Canova, 1998, 2004; Cogley ve Nason, 1995; Cashin ve Ouliaris, 2001; Corbae ve Ouliaris, 2006; Boshoff, 2010; Wang ve Jones, 2010). Bundan dolayı Hodrick-Prescott filtresinin zamana bağlı bir filtre olması ve Canova (2004) konjonktürel dalgalanmanın süresi 6-7 yıldan fazla olduğunda HP filtresinin iyi bir tercih olmayacağı yönündeki görüşü, HP filtresinin analiz için uygun olmayacağını göstermektedir. Böylelikle her bir ülke için geriye kalan Christiano-Fitzgerald ve Corbae-Ouliaris filtreleri arasında karşılaştırma yapılması analiz açısından uygun görülmektedir. Bütünlüğün sağlanması adına analizde yer alan 97 ülkenin tanımlayıcı istatistiklerine ayrı ayrı bu başlık altında yer verilmemiştir. Örnek olması açısından Türkiye'nin kişi başı reel GSYİH büyüme oranı referans serisinden filtreleme yöntemlerinin ürettiği konjonktürel dalgalanmalar serisinin bazı tanımlayıcı istatistikleri Tablo 6'de sunulmaktadır.

Tablo 6: Türkiye İçin Filtrelere Yönelik Tanımlayıcı İstatistiklerin Karşılaştırılması

	Corbae-Ouliaris (CO)	Christiano-Fitzgerald (CF)
Standart Sapma	0.052791	0.053262
Çarpıklık	- 0.498389	- 0.513926
Basıklık	0.229794	0.346782
Gözlem Sayısı	12	12

Standart sapma seride gözlenen ortalama değişkenliği verdiği için düzleştirme düzeyi ile ilgili bilgi vermektedir (Cashin ve Ouliaris, 2001; Canova, 1998). Filtrelerin ürettiği konjonktürel dalgalanmaların standart sapmalarına bakıldığında CF filtresinin, CO filtresinden daha yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Klasik konjonktür

frekansları¹⁷ üzerinden konjontürel dalgalanmayı tahmin edebilmek adına standart sapmalar incelendiğinde, Corbae-Ouliaris filtresi Türkiye için daha uygundur. Çünkü Burns ve Mitchell (1946)'nın minimum genişlik kuralına göre, CF filtresinin standart sapması nispeten yüksek olduğu için serinin genişliği, CO filtresinin ürettiği serinin genişliğine göre daha fazla olmakta ve bu yüzden de tercih edilmemektedir. Çarpıklık ve basıklık ise, konjontürel dalgalanmaların şekli hakkında bilgi vermektedir. Çarpıklık katsayısı serinin sola veya sağa doğru yatıklığını gösterirken, basıklık katsayısı da serinin dikliği, sivriliği hakkında yorum yapmamıza olanak sağlar. Çarpıklık katsayıları iki filtreleme yöntemi için negatif değerdedir. Bu da serinin sola doğru çarpık olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, kişi başı reel GSYİH büyüme oranındaki aşağı doğru ani azalışların (inişlerin), yukarı doğru ani artışlara (yükselişlere) göre daha güçlü olduğunu belirtmektedir (Cashin ve Ouliaris, 2001). Resesyonun şiddetinin ölçüsü olarak da kullanılabilen çarpıklık katsayısına bakıldığında CO filtresinin, CF filtresine göre nispeten daha yumuşak hareketlilik önerdiği görülmektedir. Bu durum düzleştirme kriterine göre CO filtresinin daha iyi sonuç verdiğini göstermektedir. Serinin basıklığına bakıldığında ise katsayı arttıkça seri giderek sivrileşir. Tablo 6'ya bakıldığında basıklık katsayısında CO filtresi, CF filtresinden daha düşük değer vermektedir. Yani CF filtresinin üretmiş olduğu konjontürel dalgalanma serisi, CO filtresinin ürettiği konjontürel dalgalanma serisine göre nispeten daha yüksek frekanslı hareketlere sahiptir. Yüksek frekans, momentlerin uyumu iyiliğinin ölçülmesinde yani konjontürel dalgalanmaların ölçülmesinde tahminleri zorlaştırmaktadır (Cashin ve Ouliaris, 2001 ; Cashin, 2004; Corbae ve Ouliaris, 2006). Son olarak gözlem sayısına bakıldığında her iki filtrenin de veri kaybına neden olmadığı görülmektedir. Sonuç olarak standart sapma, çarpıklık ve basıklık gibi kriterlere göre Türkiye için konjontür bileşenini elde etmede Corbae-Ouliaris filtresi, Christiano-Fitzgerald filtresinden daha başarılı olmaktadır. Benzer tanımlayıcı istatistikler analize dahil edilen diğer ülkeler için de çıkarılmış olup uygun filtreleme yöntemi belirlenmiştir. Konjontürel dalgalanmaları elde etmek için en uygun filtreleme yöntemi ülkelere göre Tablo 7'de gösterilmektedir.

¹⁷ Burns ve Mitchell (1946) çalışmalarında konjontürel dalgalanmaları tespit ederken mevsimsellikten arındırılmış fakat trendden arındırılmamış seriler kullanılmasını önermiş ve süre kuralı ile minimum genişlik kuralı olmak üzere iki kural geliştirmişlerdir. Süre kuralına göre, bir konjontür dalgasının en az 15 ay sürmesi ve 12 yıldan fazla sürmemesi gerekir. Minimum genişlik kuralı ise serinin genişliğinin minimum ölçüye sahip olması anlayışına dayanmaktadır.

Tablo 7: Ülkelere Göre Uygun Filtreleme Yöntemleri

Gelişmiş Ülkeler			Gelişmekte Olan ve Az Gelişmiş Ülkeler					
Yüksek Gelir Grubu			Orta Alt ve Orta Üst Gelir Grubu					
Ülkeler (Na) *	Filtreleme Yöntemi		Ülkeler (Ne)**	Filtreleme Yöntemi		Ülkeler (Ne)	Filtreleme Yöntemi	
1	Almanya	Corbae-Ouliaris	1	Angola	Christiano-Fitzgerald	34	Laos	Corbae-Ouliaris
2	ABD	Corbae-Ouliaris	2	Arnavutluk	Christiano-Fitzgerald	35	Lesoto	Christiano-Fitzgerald
3	Avustralya	Christiano-Fitzgerald	3	Azerbaycan	Christiano-Fitzgerald	36	Libya	Christiano-Fitzgerald
4	Avusturya	Christiano-Fitzgerald	4	Belize	Christiano-Fitzgerald	37	Macaristan	Christiano-Fitzgerald
5	Belçika	Christiano-Fitzgerald	5	Beyaz Rusya	Corbae-Ouliaris	38	Makedonya	Corbae-Ouliaris
6	Birleşik Krallık	Corbae-Ouliaris	6	Botsvana	Christiano-Fitzgerald	39	Malezya	Christiano-Fitzgerald
7	Çek Cumhuriyeti	Christiano-Fitzgerald	7	Brezilya	Corbae-Ouliaris	40	Mauritius	Christiano-Fitzgerald
8	Danimarka	Christiano-Fitzgerald	8	Bulgaristan	Christiano-Fitzgerald	41	Meksika	Corbae-Ouliaris
9	Estonya	Christiano-Fitzgerald	9	Butan	Christiano-Fitzgerald	42	Mısır	Christiano-Fitzgerald
10	Finlandiya	Christiano-Fitzgerald	10	Cezayir	Corbae-Ouliaris	43	Moğolistan	Christiano-Fitzgerald
11	Fransa	Corbae-Ouliaris	11	Çin	Corbae-Ouliaris	44	Moldova	Christiano-Fitzgerald
12	Hollanda	Corbae-Ouliaris	12	Dominik Cumhuriyeti	Christiano-Fitzgerald	45	Moritanya	Christiano-Fitzgerald
13	İrlanda	Christiano-Fitzgerald	13	Ekvador	Christiano-Fitzgerald	46	Nijerya	Christiano-Fitzgerald
14	İspanya	Christiano-Fitzgerald	14	Endonezya	Christiano-Fitzgerald	47	Nikaragua	Christiano-Fitzgerald
15	İsrail	Christiano-Fitzgerald	15	Ermenistan	Christiano-Fitzgerald	48	Pakistan	Corbae-Ouliaris
16	İsveç	Christiano-Fitzgerald	16	Fas	Christiano-Fitzgerald	49	Panama	Christiano-Fitzgerald
17	İsviçre	Christiano-Fitzgerald	17	Fiji	Christiano-Fitzgerald	50	Papau Yeni Gine	Christiano-Fitzgerald
18	İtalya	Corbae-Ouliaris	18	Filipinler	Corbae-Ouliaris	51	Paraguay	Corbae-Ouliaris
19	İzlanda	Christiano-Fitzgerald	19	Gabon	Christiano-Fitzgerald	52	Peru	Christiano-Fitzgerald
20	Japonya	Corbae-Ouliaris	20	Gana	Christiano-Fitzgerald	53	Romanya	Christiano-Fitzgerald
21	Kanada	Corbae-Ouliaris	21	Guatemala	Christiano-Fitzgerald	54	Senegal	Christiano-Fitzgerald
22	Kore Cumhuriyeti	Christiano-Fitzgerald	22	Güney Afrika	Corbae-Ouliaris	55	Sırbistan	Corbae-Ouliaris
23	Lüksemburg	Christiano-Fitzgerald	23	Gürcistan	Christiano-Fitzgerald	56	Solomon Adaları	Christiano-Fitzgerald
24	Norveç	Corbae-Ouliaris	24	Hindistan	Corbae-Ouliaris	57	Sudan	Christiano-Fitzgerald

25	Polonya	Christiano-Fitzgerald	25	Honduras	Christiano-Fitzgerald	58	Svaziland	Christiano-Fitzgerald
26	Portekiz	Christiano-Fitzgerald	26	Irak	Christiano-Fitzgerald	59	Tayland	Christiano-Fitzgerald
27	Slovak Cumhuriyeti	Christiano-Fitzgerald	27	İran	Christiano-Fitzgerald	60	Tunus	Christiano-Fitzgerald
28	Slovenya	Christiano-Fitzgerald	28	Kamerun	Corbae-Ouliaris	61	Türkiye	Corbae-Ouliaris
29	Şili	Corbae-Ouliaris	29	Kazakistan	Christiano-Fitzgerald	62	Ukrayna	Christiano-Fitzgerald
30	Yeni Zelanda	Christiano-Fitzgerald	30	Kırgızistan Cumhuriyeti	Christiano-Fitzgerald	63	Ürdün	Christiano-Fitzgerald
31	Yunanistan	Christiano-Fitzgerald	31	Kolombiya	Corbae-Ouliaris	64	Vietnam	Christiano-Fitzgerald
			32	Kongo Cumhuriyeti	Christiano-Fitzgerald	65	Yemen	Christiano-Fitzgerald
			33	Kosta Rika	Christiano-Fitzgerald	66	Zambiya	Christiano-Fitzgerald

* N_a , yüksek gelir grubunda yer alan ülkeleri temsil etmektedir.

** N_e , orta alt ve orta üst gelir grubunda yer alan ülkeleri temsil etmektedir.

4.2.YÖNTEM

İktisat teorilerinin ekonometrik analizinde ilk olarak ilgili değişkenlere ait verilerin toplanması gelir. Bu verilerin doğru olmasının yanında kullanılacak olan modele de uygun olması gerekmektedir. Ancak bu sayede ekonometrik tahminler büyük ölçüde güven arzedecektir (Baltagi, 2005). Bu amaç doğrultusunda bazen tek bir yatay kesit biriminin farklı zaman dönemlerindeki değerini kullanan zaman serileri analizi kullanılırken bazen de farklı yatay kesit birimlerinin tek bir zaman dilimindeki değerlerini içeren yatay kesit analizi yapılır. Yatay kesit ve zaman serisi analizinin yanında son zamanlarda panel veri analizi de yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Zaman serisi ve yatay kesit analizlerini birleştiren panel veri analizi bahsi geçen yöntemlerde olmayan ek üstünlükler de sağlamaktadır. Panel veri analizi birimlere ait değişkenliği yani heterojenliği modele ilave edebilme, çoklu doğrusal bağlantı problemini (multicollinearity) azaltma, daha karmaşık ve kapsamlı modeller kurabilme, eksik veriler olmasına rağmen analiz yapabilme, gözlem sayısının artmasına bağlı olarak serbestlik derecesinin artması böylelikle de tahminlerde yaşanan sapmaların azalması ve kısa zaman serisi veya yetersiz kesit gözleminin olduğu durumlarda da ekonometrik analiz yapılmasına imkan vermesi gibi avantajlara sahip iken hata payının sapmalı tahmini ve veri toplamadaki güçlükler gibi de dezavantajlara sahiptir (Balestra ve Nerlove, 1992; Baltagi, 2005; Gujarati, 1999).

Bu çalışmada 2002-2013 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak analiz yapılmıştır. Zaman boyutu için gözlem sayısı on ikidir ($T=12$). Yatay kesit birimine bakıldığında ise veri temini konusunda sıkıntı yaşanılmayan toplamda 97 ülke analize dahil edilmiştir ($N_a=31$, $N_e=66$, $N_T=97$). Bu ülkeler bir önceki başlıkta yer alan Tablo 7’de gösterilmektedir. Konuyla ilgili önceki çalışmalar daha çok gelişmiş/yüksek gelirli ülkeler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmada ise gelişmiş/yüksek gelirli ve gelişmekte olan/orta üst-alt gelir grubunda yer alan ülkeler ayrı ayrı incelenerek özellikle politik istikrarın, ekonomideki konjonktürel dalgalanmalar üzerindeki etkisi analiz edilmektedir. Ayrıca Dünya’nın farklı bölgelerinde yer alan ülkelerin analize dahil edilmesi, gözlemlenemeyen ve bölgesel farklılıklardan kaynaklanan sapmaların da önüne geçmektedir.

4.2.1. Ekonometrik Model

Ekonometrik model panel regresyon modeline dayanmakta olup Tang ve Abosedra (2014), Kose vd. (2003) ve Da Silva (2002) çalışmaları temel alınarak oluşturulmuştur. Modelde yer alan değişkenlere ait veriler Dünya Bankası’nın Dünya Kalkınma Göstergeleri veri tabanı, IMF’in Uluslararası Finansal İstatistikler veri tabanı ve Thomson Reuters – Datastream veri tabanından derlenmiştir. Biri bağımlı yedisi bağımsız olmak üzere sekiz değişken kullanılmıştır.

$$CYCLES_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 POIN_{i,t} + \beta_2 CPI_{i,t} + \beta_3 UNEMP_{i,t} + \beta_4 OPENNES_{i,t} + \beta_5 MONEY_{i,t} + \beta_6 INVEST_{i,t} + \beta_7 GEXP_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (4.1)$$

CYCLES değişkeni, kişi başı reel GSYİH büyüme oranındaki filtreleme yöntemiyle elde edilmiş trendden sapmaları başka bir ifadeyle konjonktürel dalgalanmaları ifade eder. CPI değişkeni, tüketici fiyat endeksindeki yıllık değişim oranıdır ve enflasyon oranını temsil etmektedir. UNEMP değişkeni, işsizlik oranındaki değişimi göstermektedir. OPENNES değişkeni, finansal dışa açıklığı temsil etmektedir. Globalleşmenin ülkenin makroekonomik performansına etkisini ölçmek için modele dahil edilmiştir. Ülkenin ithalat ve ihracat rakamları toplamının GSYİH’ya oranı şeklinde hesaplanmıştır. MONEY değişkeni, M2 olarak bilinen para arzının GSYİH içerisindeki payı olarak tanımlanmıştır. INVEST değişkeni, toplam yatırımların GSYİH içerisindeki payını

göstermektedir. GEXP değişkeni ise genel olarak toplam kamu harcamalarının GSYİH içerisindeki payını ifade etmektedir.

Modele dahil edilen POIN değişkeni ise politik istikrar endeksini göstermektedir. Literatürde politik istikrarı temsilen kullanılan en yaygın endeks, Uluslararası Ülke Risk Rehberi'nin (International Country Risk Guide, ICRG) PSR grubunca politik riski ölçmek adına oluşturulan endekstir. Fakat bu çalışmada Dünya Bankası'nın Evrensel Yönetişim Göstergeleri endeksleri (The Worldwide Governance Indicators, WGI) temel bileşenler analizi yöntemiyle tek bir endeks haline getirilerek modele eklenmiştir.

Çalışmada yer verilen Evrensel Yönetişim Göstergeleri altı adet çok boyutlu endeksten oluşmaktadır. Bu endekslerin temeli hükümetlerin kalitesi konusundaki algıları tespit etmeye yönelik anketlere dayanmaktadır. Veriler, aralarında kamuoyu araştırma şirketleri, düşünce kuruluşları (think-tanks), sivil toplum kuruluşları, kamusal veri tabanları, uluslararası organizasyonlar ve özel sektör firmalarının bulunduğu 31 farklı kaynaktan alınmıştır. Gözlenmeyen Bileşenler Modeli ile oluşturulan endeksler -2,5 (en zayıf performans) ve 2,5 (en güçlü performans) arasında değerler almaktadır (Kaufmann, Kraay ve Mastruzzi, 2010).

Evrensel Yönetişim Göstergeleri endekslerini oluşturan altı endeksin kısa açıklamaları şu şekildedir:

Politik İstikrar ve Şiddetin Yokluğu (Political Stability and Absence of Violence - PSV): Hükümetin istikrarının bozulması veya anayasa aykırı bir biçimde siyasi otoritenin el değiştirmesi, politik açıdan teşvik edilmiş, desteklenmiş ya da terör kaynaklı şiddetin ortaya çıkma olasılıklarını yansıtır.

İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik (Voice and Accountability - VA): Ülke vatandaşlarının politik açıdan temsil oranını göstermesinin yanında, örgütlenme ve basın özgürlüğünün ölçüsünü yansıtır.

Hükümetin Etkinliği (Government Effectiveness - GE): Resmi ve kamusal hizmetlerin kalitesi, siyasi baskılara karşı bağımsızlığının derecesi ve hükümet politikalarının niteliği konusunda topluma ait algıları yansıtır.

Düzenleme Kalitesi (Regulatory Quality - RQ): Hükümetlerin özel sektörün gelişimi için teşvik amaçlı uyguladıkları politikaları ve düzenlemeleri yapabilme hünerini yansıtır.

Hukukun Üstünlüğü (Rule of Law - RL): Vatandaşların ne ölçüde güvende olduğu, mevcut kurallara ve düzenlemelere toplumun ne ölçüde uyduğu, sözleşme ve kural ihlali durumunda yaptırımların kalitesi ve etkinliği, mülkiyet hakları, güvenlik güçleri ve yargı hakkındaki görüşleri, suç ve şiddet ihtimalleri konusunda toplumda oluşan algıları yansıtır.

Yolsuzlukla Mücadele (Control of Corruption - CC): Kamusal gücün ve kamuya ait kaynakların ne ölçüde kişisel menfaatler uğruna kullanıldığı konusunda vatandaşların algılarını yansıtır.

Daha önce de söylenildiği üzere yukarıda yer alan altı endeks temel bileşenler analizi ile tek bir endeks haline getirilerek modele POIN kısaltmasıyla dahil edilmiştir. Temel bileşenler analizinde değişkenler arasındaki korelasyonun yüksek olması aranır. Veri setinin temel bileşenler analizi için uygun olup olmadığını anlamak için de literatürde kullanılan iki test vardır: Bartlett Küresellik Testi ve KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) Testi. Bartlett Küresellik Testi, ana kütle içindeki değişkenler arasında ilişki olup olmadığını, “*ilişki yoktur*” sıfır hipotezi ile test eder (Barlett, 1950, 1951). Test sonucunda elde edilen istatistik yüksek çıkarsa sıfır hipotezi reddedilir. KMO testinde gözlenen korelasyon katsayıları ile kısmi korelasyon katsayılarının büyüklüğü karşılaştırılır. Test değerinin küçük çıkması, çift olarak değişkenler arasındaki korelasyonun diğer değişkenlerce açıklanamayacağını gösterir ki bu durum verilerin temel bileşenler analizi için uygun olmadığını gösterir (Kaiser, 1958, 1960, 1970 ; Meyer, 1975 ; Olkin, 1961) . KMO oranının %60’ın üzerinde olması arzu edilir (Nakip, 2003: 408-409). Kaiser ve Rice (1974) ise, KMO istatistiği ile ilgili olarak 0,50+ kötü, 0,60+ orta, 0,70+ iyi, 0,80+ çok iyi, 0,90+ olağan üstü şeklinde uygunluk kriterleri belirtmişlerdir (Albayrak, 2005: 107).

Verilerin temel bileşenler analizine uygunluğunu test eden Bartlett Küresellik Testi ve KMO Testi sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur. Bartlett Küresellik Testi sonuçlarına göre, “*değişkenler arasında ilişki yoktur*” şeklindeki sıfır hipotezi her dönem ve örneklem için 0,00 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. KMO oranları ise, Kaiser ve Rice (1974)’ın

kriterlerine göre, veri setinin temel bileşenler analizine uyumunun “çok iyi” olduğunu göstermektedir.

Tablo 8: POIN Değişkeni İçin KMO ve Bartlett Küresellik Testleri Sonuçları

Yıllar	Yüksek Gelirli Ülkeler		Orta Üst ve Orta Alt Gelirli Ülkeler	
	KMO Test	Barlett Test	KMO Test	Barlett Test
2002	0.811	234.897 (0.000)	0.839	360.837 (0.000)
2003	0.858	233.756 (0.000)	0.822	362.533 (0.000)
2004	0.861	246.321 (0.000)	0.831	370.994 (0.000)
2005	0.889	246.735 (0.000)	0.858	375.397 (0.000)
2006	0.851	223.241 (0.000)	0.807	354.225 (0.000)
2007	0.854	233.630 (0.000)	0.800	338.319 (0.000)
2008	0.859	218.513 (0.000)	0.805	312.799 (0.000)
2009	0.862	228.100 (0.000)	0.802	310.624 (0.000)
2010	0.858	224.466 (0.000)	0.803	326.413 (0.000)
2011	0.842	241.995 (0.000)	0.834	337.240 (0.000)
2012	0.842	250.337 (0.000)	0.849	338.882 (0.000)
2013	0.837	259.883 (0.000)	0.853	347.496 (0.000)

Parantez içerisindeki rakamlar Barlett Testine ait p değerleridir.

Ayrıca ekonometrik modelde bağımsız değişken olarak kullanılacak olan seriler Levin-Lin-Chu ve Im Pesaran Shin gibi panel birim kök testlerine tabi tutularak bireysel, sabitli ve trendli olmak üzere durağanlıkları test edilmiştir. Sonuçlardan serilerin doğal seviyelerinde durağan oldukları tespit edilmiştir. Tablo 9’da bireysel etkileri içeren modellere ait değişkenlerin birim kök testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 9: Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Yüksek Gelirli Ülkeler		Orta Üst ve Orta Alt Gelirli Ülkeler	
	Levin Lin & Chu	Im, Pesaran ve Shin	Levin Lin & Chu	Im, Pesaran ve Shin
CYCLES	-5.13489** [0.0000]	-3.35452** [0.0004]	-7.42605** [0.0000]	-5.46940** [0.0000]
CPI	-10.0932** [0.0000]	-6.15910** [0.0000]	-32.0116** [0.0000]	-8.88511** [0.0000]
GEXP	-6.79498** [0.0000]	-1.42471** [0.0071]	-5.60754** [0.0000]	-2.04272* [0.0205]
INVEST	-2.75013** [0.0030]	-0.83937** [0.0006]	-4.69153** [0.0000]	-0.66596* [0.0427]
MONEY	-4.25702** [0.0000]	0.57587* [0.0176]	-2.69222** [0.0035]	2.70752** [0.0066]
OPENNES	-3.62845** [0.0001]	0.11564* [0.0460]	-8.70169** [0.0000]	-2.21172* [0.0135]

POİN	-5.12900** [0.0000]	-1.70124* [0.0444]	-7.69620** [0.0000]	-0.96688** [0.0468]
UNEMP	-3.40338** [0.0003]	-1.62064* [0.0425]	-9.20664** [0.0000]	-2.53631** [0.0056]

Not: Akaike kriterleri göz önünde bulundurularak gecikme uzunlukları otomatik olarak belirlenmiştir. [] içerisindeki değerler testlerin p değerini göstermektedir.

* işareti %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı olan değişkenleri gösterir.

** işareti %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olan değişkenleri gösterir.

4.2.2. Panel Veri Analizi

Çalışmada yüksek gelir grubunda ve orta üst/orta alt gelir grubunda yer alan ülkeler için bağımsız değişkenlerin konjonktürel dalgalanmalar üzerindeki etkisi statik ve dinamik panel veri analizi ile tahmin edilecektir. Havuzlanmış En Küçük Kareler (cross-section pooled Ordinary Least Squares, OLS), Sabit Etkiler (Fixed Effects, FE) ve Rassal Etkiler (Random Effects, RE) modelleri, statik panel veri analizi olarak kullanılacaktır. Dinamik panel veri analizi için ise tek aşamalı ve iki aşamalı Arellano Bond Genelleştirilmiş Momentler Metodu (Panel GMM) uygulanacaktır.

İçsellik problemini ortadan kaldıran ve bu çalışmada olduğu gibi yatay kesit sayısının zaman boyutundan büyük olduğu ($N > T$) örneklerde uygulanabilen GMM yöntemi bir araç değişken metodudur. İçsel olduğu düşünülen değişkenler yerine, benzer moment özelliğini taşıyan araç değişkenlerin üretilip ekonometrik modelde kullanılması üzerine kurulan bir yöntemdir (Holtz-Eakin vd.1988; Arellano ve Bond, 1991; Arellano ve Bover,1995; Blundell ve Bond, 1998).

4.2.2.1. Statik Panel Veri Analizi

Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken olan konjonktürel dalgalanmalar üzerindeki statik analizinde aşağıda yer alan eşitlik kullanılacak ve en iyi sonucu veren uygun model seçilecektir.

$$CYCLES_{i,t} = \alpha_i + \mu_t + \beta_0 + \beta_1 POIN_{i,t} + \beta_2 CPI_{i,t} + \beta_3 UNEMP_{i,t} + \beta_4 OPENNES_{i,t} + \beta_5 MONEY_{i,t} + \beta_6 INVEST_{i,t} + \beta_7 GEXP_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (4.2)$$

Eşitlikte yer alan α_i parametresi ülkelere özgü etkiyi gösterirken, μ_t parametresi zamana özgü etkiyi ifade etmektedir. Panel veri analizinde uygun modelin seçimi de bu iki parametreye yakından ilgilidir. Ünelere özgü ve zamana özgü etkilerin olmadığı

durumlarda yani analizde yer alan ülkelerin hepsinin aynı özelliklere sahip olduğunun kabul edildiği durumlarda Havuzlanmış En Küçük Kareler Yöntemi (OLS) en uygun yöntemdir. Zamana özgü etkilerin olmadığı ülkelere özgü etkilerin (birim etkilerin) olduğu durumlarda Sabit Etkiler Modeli (Fixed Effects) seçilir. Başka bir ifadeyle her ülke farklı sabit terime sahip olarak birbirinden farklılaşır. Fakat bu sabit terimler zaman içerisinde değişmez. Zamana özgü etkilerin olmadığı fakat ülkeye özgü etkilerin hata terimi içerisinde karakterize edilerek özetlendiği ve kalıntının varyans kovaryans matrisinde yer aldığı durumlarda Rassal Etkiler Modeli (Random Effects) tercih edilir. Rassal Etkiler Modelinin tahmini için sıklıkla kullanılan ve hesaplama kolaylığına sahip olan genelleştirilmiş en küçük kareler tahmincisi literatürde rassal etkiler tahmincisi olarak da bilinmektedir. Kısaca Rassal Etkiler Modelinde ülkeler genel ortalama bir değere sahiptirler (Baltagi, 2005).

Uygun modelin seçiminde literatürde birçok ekonometrik test mevcuttur. Havuzlanmış en küçük kareler modelinin uygun olup olmadığını rassal etkiler modeline karşı test etmek için Breusch-Pagan Lagrange Çarpanı (LM) testi kullanılır. Bu testte sıfır hipotez olarak “*rassal birim etkilerin varyansının sıfır olduğu*” ($H_0: \sigma_u^2 = 0$) farklı ifadeyle söylenecek olursa “*rassal etkilerin olmadığı*” sınanmaktadır. Sıfır hipotezi reddedilir ise birim etkilerin varlığı kabul edilmekte ve havuzlanmış en küçük kareler modelinin uygun olmadığı söylenebilmektedir. Sabit ve rassal etkiler modeli arasında tercih yapmak için literatürde en çok kullanılan test Hausman testidir. Sabit ve rassal etkiler modelleri arasındaki en önemli farklardan birisi de birim etkilerin bağımsız değişkenlerle korelasyonlu olup olmaması durumudur. Hausman testi “*açıklayıcı değişkenler ile birim etki arasında korelasyon yoktur*” şeklindeki sıfır hipotezini sınamaktadır. Eğer sıfır hipotezi reddedilir ise rassal etkiler modeli etkin değildir ve sabit etkiler modeli seçilmelidir (Baltagi, 2005).

4.2.2.2.Dinamik Panel Veri Analizi

Solow (2001) çalışmasında belirttiği üzere iktisadi davranışlar doğası gereği dinamiktir yani zamana bağlı olarak değişmektedir. Bu nedenle statik analizlerin yerine dinamik yapıya sahip analizlerin yapılması gerekmektedir (Solow, 2001). Bu amaç doğrultusunda çalışmada Arellano ve Bond (1991)’un geliştirdiği ve içsellik probleminin üstesinden gelen panel GMM tahmincisi kullanılacaktır. Ekonometrik modele dinamik bir yapı

kazandırmak için bağımlı değişkenin bir dönem gecikmesi modele bağımsız değişken olarak dahil edilmiştir.

$$CYCLES_{i,t} = \alpha_i + \delta_1 CYCLES_{i,t-1} + \delta_2 POIN_{i,t} + \delta_3 CPI_{i,t} + \delta_4 UNEMP_{i,t} + \delta_5 OPENNES_{i,t} + \delta_6 MONEY_{i,t} + \delta_7 INVEST_{i,t} + \delta_8 GEXP_{i,t} + \xi_{i,t} \quad (4.3)$$

Modelde yer alan $\xi_{i,t}$ bütün zaman periyotlarında bağımsız dağıldığı varsayılan hata terimini gösterir. α_i ise bütün ülkeler için sabit olan bağımsız dağılan ülkeye özgü etkiyi yani birim etkiyi gösterir.

4.3. Ampirik Sonuçlar

İlk olarak statik panel tahmin teknikleri kullanılarak OECD'ye üye 31 yüksek gelir grubunda yer alan ülke için yapılan ve Tablo 10'da gösterilen analiz sonuçları incelenecektir. Panel veri analizinde uygun modeli seçmek için oluşturulan modeller tahmin edilecek daha sonra da karşılaştırmaları yapılarak nihai model elde edilmeye çalışılacaktır. Bu amaç doğrultusunda ilk başta Havuzlanmış En Küçük Kareler yöntemi ile eşitlik (4.2)'de gösterilen statik model tahmin edilmiştir. Konjonktürel dalgalanmalar (CYCLES) ile dışa açıklık (OPENNES) ve işsizlik (UNEMP) değişkeni arasında negatif, diğer değişkenler (POIN, CPI, MONEY, INVEST ve GEXP) ile de pozitif bir ilişki tespit edilmiş olup bütün değişkenler yüzde 10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkmaktadır. Aynı model Rassal Etkiler yöntemi ile tahmin edildiğinde de benzer sonuçlara ulaşılmakta ve bütün değişkenler yüzde 10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkmaktadır. Rassal Etkiler için Breusch Pagan LM Testi'ne bakıldığında rassal etkilerin olmadığına yönelik sıfır hipotezinin reddedildiği görülmektedir. Yani Rassal Etkiler yöntemi ile elde edilen tahmin sonuçları havuzlanmış EKK yöntemine göre elde edilmiş tahmin sonuçlarına nazaran daha güçlü olduğu için Rassal Etkiler yöntemi tercih edilir.

Rassal Etkiler ve Sabit Etkiler yöntemi ile elde edilen tahmin sonuçlarını karşılaştırmak için Hausman Spesifikasyon testine başvurulduğunda Rassal Etkiler modelinin tutarlı ve etkin olduğuna yönelik sıfır hipotezi Tablo 10'dan da görüldüğü üzere reddedilir. Bu sebeple Sabit Etkiler modeli, Rassal Etkiler modeline göre daha uygundur. Fakat Sabit Etkiler modelinin diagnostik testlerine bakıldığında hata terimlerinin varyanslarının sabit olmadığı ve seri korelasyon problemi olduğu yapılan Wooldridge ve White testleri sonucunda görülmektedir. Bu problemlerin üstesinden gelmek için standart hataları

düzeltilmiş panel tahmincisi kullanılarak Sabit Etkiler modeli yeniden tahmin edilir (Beck ve Katz, 1995). Sonuçlar Tablo 10'un son sütununda yer almaktadır. UNEMP ve INVEST değişkenlerinin yüzde 1, diğer değişkenlerin de yüzde 5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu bu modelde işsizlik ve dışa açıklık haricindeki tüm değişkenler ile konjonktürel dalgalanmalar arasında pozitif bir ilişkinin varlığı tespit edilmektedir.

Tablo 10: Yüksek Gelir Grubunda Yer Alan Ülkeler İçin Statik Panel Tahmin Sonuçları

Modeller Değişkenler	Havuzlanmış EKK (Pooled OLS)	Rassal Etkiler (RE)	Sabit Etkiler (FE)	Standart Hataları Düzeltilmiş Panel (PCSEs)
POIN _{i,t}	0.1145 ** (0.0581)	0.1250 ** (0.0622)	0.0827 *** (0.0239)	0.0610 ** (0.0287)
CPI _{i,t}	0.1726 *** (0.0403)	0.1526 *** (0.0563)	0.1258 *** (0.0418)	0.1406 ** (0.0648)
UNEMP _{i,t}	-0.1055 *** (0.0229)	-0.1125 *** (0.0366)	-0.1651 *** (0.0352)	-0.1390 *** (0.0413)
OPENNES _{i,t}	-0.0028 * (0.0016)	-0.0031 ** (0.0018)	0.0336 *** (0.0052)	-0.0018 ** (0.0009)
MONEY _{i,t}	0.0025 ** (0.0009)	0.0027 * (0.0013)	0.0174 *** (0.0028)	0.0027 ** (0.0013)
INVEST _{i,t}	0.1173 *** (0.0198)	0.1373 *** (0.0232)	0.2658 *** (0.0306)	0.1854 *** (0.0465)
GEXP _{i,t}	0.0297 *** (0.0095)	0.0285 ** (0.0135)	-0.0005 * (0.0003)	0.0108 ** (0.0054)
Constant	3.5878 *** (0.7593)	3.2618 *** (0.8445)	9.3642 *** (1.6639)	4.2777 *** (1.2306)
Diagnostik Testler				
Gözlem Sayısı	372	372	372	372
R ²	0.6915	0.7103	0.6985	0.7658
Rassal Etkiler için Breusch Pagan LM Testi	128.60 [0.0000]			
Hausman Spesifikasyon Testi		19.75 [0.0061]		
White Testi			118.01 [0.0000]	
AR(1) süreci için Wooldridge Testi			76.206 [0.0000]	

Not: () içerisindeki standart hataları gösterirken, [] içerisindeki p değerlerini göstermektedir.

* % 10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

** %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

*** %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Statik panel analizinde nihai model olarak elde edilen standart hataları düzeltilmiş panel (PCSEs) modelindeki açıklayıcı değişkenler arasında konjonktürel dalgalanmalar üzerinde en büyük etkiyi gösteren değişken INVEST değişkenidir. Onu sırasıyla CPI, UNEMP, POIN, GEXP, MONEY ve OPENNES değişkenleri izlemektedir. Yatırımların GSYİH içerisindeki payında (INVEST), tüketici fiyat endeksindeki yıllık değişim oranında (CPI), politik istikrar endeksinde (POIN), kamu harcamalarının GSYİH içerisindeki payında (GEXP) ve M2 para arzının GSYİH içerisindeki payında (MONEY) gözlemlenen bir artış, konjonktürel dalgalanmaları olumlu yönde etkilerken; finansal dışa açıklıkta (OPENNES) ve işsizlik oranındaki değişimde (UNEMP) meydana gelen bir artış analize dahil edilen yüksek gelirli ülkelerde yaşanan konjonktürel dalgalanmaları olumsuz yönde etkilemektedir.

Benzer şekilde statik panel tahmin teknikleri kullanılarak orta üst ve orta alt gelir grubunda yer alan ve veri temin etme sıkıntısı yaşanmayan ülkeler için yapılan analiz sonuçları da Tablo 11’de gösterilmektedir. Panel veri analizinde oluşturulan modeller arasında karşılaştırma yapılarak uygun nihai model elde edilmeye çalışılmıştır. Bu hedefle ilk olarak Havuzlanmış En Küçük Kareler (EKK) yöntemi ile eşitlik (4.2)’de gösterilen statik modelimiz tahmin edilmiştir. Konjonktürel dalgalanmalar ile dışa açıklık (OPENNES) ve kamu harcamalarının GSYİH içerisindeki payı (GEXP) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bunun yanında konjonktürel dalgalanmalar politik istikrar endeksi (POIN) ve yatırımların GSYİH içerisindeki payı (INVEST) ile pozitif bir ilişkiye sahip iken diğer değişkenler (CPI, UNEMP, MONEY) ile negatif bir ilişkiye sahip olup bu değişkenler yüzde 5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkmaktadır. Statik modelimiz Rassal Etkiler yöntemi ile tahmin edildiğinde OPENNES ve GEXP değişkenleri artık istatistiksel olarak anlamlı çıkmakta ve bütün değişkenler yüzde 10 anlamlılık düzeyinde anlamlı olmaktadır. Değişkenlerin katsayı işaretlerine bakıldığında havuzlanmış EKK yöntemiyle benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. CPI, UNEMP, MONEY, GEXP konjonktürel dalgalanmalar ile negatif ilişkili iken POIN, OPENNES, INVEST pozitif ilişkilidir. Rassal Etkiler için Breusch Pagan LM Testi’ne başvurulduğunda rassal etkilerin olmadığına yönelik sıfır hipotezinin reddedildiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle, Rassal Etkiler yöntemi ile elde edilen tahmin sonuçları havuzlanmış EKK yöntemine göre elde edilmiş tahmin sonuçlarına göre

daha güçlüdür ve Rassal Etkiler yöntemi tercih edilmelidir. Statik modeli Sabit Etkiler yöntemiyle de tahmin ettikten sonra Rassal Etkiler ve Sabit Etkiler yöntemi ile elde edilen tahmin sonuçlarını karşılaştırmak için Hausman spesifikasyon testine başvurulmuştur. Hausman testi sonucunda Tablo 11'den de görüldüğü üzere Rassal Etkiler modelinin tutarlı ve etkin olduğuna yönelik sıfır hipotezi reddedilmiş ve Sabit Etkiler yönteminin Rassal Etkiler yöntemine göre daha uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Sabit Etkiler modelinin diagnostik testlerine bakıldığında hata terimlerinin varyanslarının sabit olmadığı (heteroskedastisite) ve seri korelasyon problemi olduğu yapılan Wooldridge ve White testleri sonucunda görülmektedir. Bu problemlerin üstesinden gelmek için standart hataları düzeltilmiş panel tahmincisi kullanılarak Sabit Etkiler modeli yeniden tahmin edilir. Sonuçlar Tablo 11'in son sütununun da yer almaktadır. Sabit Etkiler yönteminde istatistiksel olarak anlamlı çıkmayan GEXP değişkeni, artık yüzde 10 anlamlılık düzeyinde anlamlı çıkarken MONEY ve INVEST değişkenleri yüzde 1, diğer açıklayıcı değişkenler de yüzde 5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkmaktadır. Konjonktürel dalgalanmalar ile CPI, UNEMP, MONEY ve GEXP açıklayıcı değişkenleri arasında negatif bir ilişki tespit edilirken; POIN, OPENNES ve INVEST değişkenleri arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Statik panel analizinde nihai model olarak elde edilen standart hataları düzeltilmiş panel (PCSEs) modelinde açıklayıcı değişkenler arasında konjonktürel dalgalanmalar üzerinde en büyük etkiyi gösteren değişken POIN değişkenidir. POIN değişkenini sırasıyla INVEST, UNEMP, MONEY, CPI, GEXP ve OPENNES değişkenleri izlemektedir. POIN, INVEST ve OPENNES değişkenlerinde gözlemlenen bir artış konjonktürel dalgalanmaları olumlu yönde etkilerken; UNEMP, MONEY, CPI ve GEXP değişkenlerinde meydana gelen bir artış analizde yer alan orta üst ve orta alt gelir grubundaki ülkelerin konjonktürel dalgalanmalarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Tablo 11: Orta Üst ve Orta Alt Gelir Grubunda Yer Alan Ülkeler İçin Statik Panel Tahmin Sonuçları

Değişkenler \ Modeller	Havuzlanmış EKK (Pooled OLS)	Rassal Etkiler (RE)	Sabit Etkiler (FE)	Standart Hataları Düzeltilmiş Panel (PCSEs)
POIN _{i,t}	0.0303 ** (0.0153)	0.0939 * (0.0546)	0.0961*** (0.0333)	0.1077** (0.0547)
CPI _{i,t}	-0.0060 ** (0.0030)	-0.0053 ** (0.0025)	-0.0098** (0.0004)	-0.0122** (0.0061)
UNEMP _{i,t}	-0.0147 ** (0.0073)	-0.0131* (0.0071)	-0.0623*** (0.0172)	-0.0407** (0.0205)
OPENNES _{i,t}	0.0016 (0.0023)	0.0021 ** (0.0010)	0.0142** (0.0071)	0.0052** (0.0024)
MONEY _{i,t}	-0.0078 *** (0.0030)	-0.0081*** (0.0031)	-0.0581*** (0.0104)	-0.0255*** (0.0094)
INVEST _{i,t}	0.0306 *** (0.0093)	0.0328 *** (0.0010)	0.0693*** (0.0179)	0.0635*** (0.0246)
GEXP _{i,t}	-0.0020 (0.0084)	-0.0026 ** (0.0012)	0.0008 (0.0191)	-0.0094* (0.0056)
Constant	0.2651 ** (0.1199)	0.2711 ** (0.1419)	1.607* (0.9743)	0.1153** (0.0517)
Diagnostik Testler				
Gözlem Sayısı	792	792	792	792
R ²	0.7052	0.7152	0.7435	0.7018
Rassal Etkiler için Breusch Pagan LM Testi	1053.75 [0.0000]			
Hausman Spesifikasyon Testi		62.74 [0.0000]		
White Testi			386.40 [0.0000]	
AR(1) süreci için Wooldridge Testi			103.099 [0.0000]	

Not: () içerisindekiler standart hataları gösterirken, [] içerisindekiler p değerlerini göstermektedir.

* % 10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

** %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

*** %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

İktisadi davranışlar, karmaşık bir yapı gösterdiğinden olayların zamanla seyrini incelemek ve açıklamak için oluşturulan ekonometrik modelin dinamik yapıda olması gerekir. Bu nedenle statik panel analizi ile yapılan tahminler gerçeği dinamik analize göre

daha az oranda açıklayabilir. Daha güvenilir sonuçlara ulaşmak için Arellano-Bond dinamik GMM tahmincisi yöntemine başvurulacaktır.

Araç değişkenlerin doğru seçilmesi GMM tahmincisinin etkinliği açısından çok önemlidir. Literatürde araç değişkenlerin seçimine yönelik üç test mevcuttur. Birincisi Arellano ve Bond tarafından ortaya atılan AR(1) ve AR(2) testleridir. “*Birinci dereceden otokorelasyon yoktur*” sıfır hipotezini sınavan AR (1) testi istatistiksel olarak reddedilmelidir, çünkü araç değişken elde edilirken kullanılan yöntem sebebiyle modelin hata teriminde birinci dereceden otokorelasyon otomatik olarak gözlemlenmektedir. Aksi halde araç değişkenlerin doğru tespit edilmediği sonucuna ulaşılır. Benzer şekilde AR (2) testi de “*ikinci dereceden otokorelasyon yoktur*” sıfır hipotezini sınavarak araç değişkenlerin doğru seçilip seçilmediğini tespit etmektedir. Modelde ikinci dereceden otokorelasyonun yokluğu reddedilmemelidir. Aksi takdirde araç değişkenlerin doğru tespit edilmediği sonucuna ulaşılır. Literatürde kullanılan ikinci test Sargan Testidir. “*Araç değişkenler geçerlidir*” şeklindeki sıfır hipotezi sınanır. Sıfır hipotezinden de anlaşılacağı üzere reddedilmemelidir. Kullanılan son test ise Hansen’in geliştirdiği J testidir. J testi de “*araç değişkenler geçerlidir*” şeklindeki sıfır hipotezini sınar ve istatistiksel olarak bu hipotez reddedilmemelidir (Rodman, 2006: 14). Rodman (2006)’a göre bu üç test güvenilirlik derecesine göre sıralandığında ilk sırayı AR (1) ve AR (2) testi, ikinci sırayı Sargan testi ve son sırayı da Hansen J testi almaktadır. Araç değişken sayısı arttıkça Hansen J testi’nin başarı düzeyi de azalmaktadır.

Eşitlik (4.3)’de gösterilen ve bağımlı değişken olan CYCLES’in bir dönem gecikmesini içeren dinamik model, ilk başta tek aşamalı dinamik GMM yöntemi ile tahmin edilmiştir. OECD’ye üye yüksek gelir grubunda yer alan ülkeler için Arellano-Bond tek aşamalı dinamik GMM sonuçları Tablo 12’de gösterilmektedir. Bulgulara göre Wald Chi Kare testi modelin genel anlamda %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ifade etmektedir. Araç değişkenlerin doğruluk ve geçerliliğine yönelik yapılan Sargan ve Hansen J istatistikleri de sıfır hipotezini reddederek araç değişkenlerin geçerli olmadığını göstermektedir.

Tablo 12: Yüksek Gelir Grubunda Yer Alan Ülkeler İçin Arellano-Bond Dinamik GMM Tahmincisi Sonuçları

Değişkenler \ Modeller	Tek Aşamalı Dinamik GMM	İki Aşamalı Dinamik GMM
CYCLES _{i,t-1}	0.4240 *** (0.0296)	0.4136 *** (0.0106)
POIN _{i,t}	0.2814 *** (0.1034)	0.0243 *** (0.0088)
CPI _{i,t}	0.0356 (0.0285)	0.0365 *** (0.0061)
UNEMP _{i,t}	-0.1250 *** (0.0309)	-0.1085 *** (0.0198)
OPENNES _{i,t}	0.0260 *** (0.0039)	0.0261 *** (0.0020)
MONEY _{i,t}	0.0065 * (0.0034)	0.0062 *** (0.0009)
INVEST _{i,t}	0.2958 *** (0.0241)	0.3064 *** (0.0131)
GEXP _{i,t}	0.0506 *** (0.0195)	-0.0468 *** (0.0072)
Constant	6.8134 *** (1.3836)	0.1970 *** (0.0598)
Gözlem Sayısı	310	310
Ülke Sayısı	31	31
Wald Chi Kare	1690.20 *** [0.0000]	16577.96 *** [0.0000]
Sargan Test	267.3363 *** [0.0000]	25.98599 [0.9996]
Hansen J Test	112.8702 *** [0.0000]	24.01715 [0.4028]
AR (1) Süreci İçin Arellano-Bond Testi		-1.5853 [0.0307]
AR (2) Süreci İçin Arellano-Bond Testi		0.0576 [0.3322]

Not: () içerisindekiler standart hataları gösterirken, [] içerisindekiler p değerlerini göstermektedir.

* % 10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

** % 5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

*** % 1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

CPI değişkeninin literatürle örtüşmeyecek şekilde istatistiksel olarak anlamlı çıkmaması ve aşırı tanımlama kısıtlamalarını test eden Sargan ve Hansen J testlerinin, araç değişkenlerin geçerli olması yönündeki sıfır hipotezini reddetmesi nedeniyle tek aşamalı dinamik GMM yöntemi uygun olmamaktadır. Bu sebeple iki aşamalı dinamik GMM

yöntemine başvurulması dinamik model için daha uygun olacaktır. İki aşamalı dinamik GMM sonuçlarına Tablo 12'nin son sütununda yer verilmektedir.

Bulgulara göre Wald Testi modelin bütün olarak %1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. AR (1) istatistiği modelin hata terimlerinde birinci dereceden otokorelasyon olduğunu, sıfır hipotezini red ederek göstermektedir. AR (1) istatistiğinin negatif işaretli olması ve sıfır hipotezinin kabul edilmemesi hesaplama yönteminden dolayı beklenen bir durumdur. Önemli olan AR (2) istatistiğidir. AR (2) istatistiğine bakıldığında ikinci dereceden otokorelasyonun mevcut olmadığı görülmektedir. Bu bulgular seçilen araç değişkenlerin doğru olduğu anlamına gelmektedir. Araç değişkenlerin geçerliliğine yönelik Sargan ve Hansen J testleri sıfır hipotezini kabul ederek kullanılan araç değişkenlerin geçerli olduğunu göstermektedir. Modelde kullanılan bütün değişkenler istatistiksel olarak %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı çıkmaktadır. İki aşamalı dinamik GMM modelinde bağımlı değişken olan konjonktürel dalgalanmalar üzerinde en fazla etkiyi gösteren değişken, bağımlı değişkenin bir dönem gecikmesi olan, $CYCLES_{t-1}$ değişkenidir. Bu değişkeni sırasıyla INVEST, UNEMP, GEXP, CPI, OPENNES, POIN ve MONEY değişkenleri izlemektedir. $CYCLES_{t-1}$, INVEST, CPI, OPENNES, POIN ve MONEY değişkenlerinde gözlemlenen bir artış konjonktürel dalgalanmaları olumlu yönde etkilerken; UNEMP ve GEXP değişkenlerinde meydana gelen bir artış analizde yer alan gelişmiş/yüksek gelirli ülkelerin konjonktürel dalgalanmalarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Benzer analizleri orta üst ve orta alt gelir grubunda yer alan ülkelere de uygulayarak yüksek ve orta gelir grubundaki ülkeleri karşılaştırma imkanına sahip olunabilir. Eşitlik (4.3)'de gösterilen ve bağımlı değişken olan $CYCLES$ 'ın bir dönem gecikmesini içeren dinamik modelin orta üst ve orta alt gelir grubunda yer alan ülkeler için yapılan Arellano-Bond dinamik GMM sonuçlarına Tablo 13'de yer verilmektedir.

Tablo 13: Orta Üst ve Orta Alt Gelir Grubunda Yer Alan Ülkeler İçin Arellano-Bond Dinamik GMM Tahmincisi Sonuçları

Değişkenler \ Modeller	Tek Aşamalı Dinamik GMM	İki Aşamalı Dinamik GMM
CYCLES _{i,t-1}	0.3518 *** (0.0323)	0.3502 *** (0.0036)
POIN _{i,t}	0.2912 (0.2071)	0.2620 *** (0.0588)
CPI _{i,t}	-0.0436 *** (0.0162)	-0.0436 *** (0.0014)
UNEMP _{i,t}	-0.1982 *** (0.0731)	-0.1867 *** (0.0093)
OPENNES _{i,t}	0.0442 *** (0.0107)	0.0442 *** (0.0024)
MONEY _{i,t}	-0.2086 *** (0.0145)	-0.2109 *** (0.0030)
INVEST _{i,t}	0.1178 *** (0.0233)	0.1145 *** (0.0061)
GEXP _{i,t}	0.0741 *** (0.0257)	0.0705 *** (0.0025)
Constant	3.7197 *** (1.3922)	3.7350 *** (0.3038)
Gözlem Sayısı	660	660
Ülke Sayısı	66	66
Wald Chi Kare	444.76 *** [0.0000]	93149.69 *** [0.0000]
Sargan Test	465.1859 *** [0.0000]	59.93247 [0.2693]
Hansen J Test	199.6151 *** [0.0000]	49.43454 [0.3762]
AR (1) Süreci İçin Arellano-Bond Testi		-1.2232 [0.0213]
AR (2) Süreci İçin Arellano-Bond Testi		0.82757 [0.4079]

Not: () içerisindekiler standart hataları gösterirken, [] içerisindekiler p değerlerini göstermektedir.

* % 10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

** %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

*** %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tek aşamalı dinamik GMM sonuçlarına bakıldığında Wald Chi Kare testi modelin genel anlamda %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Sargan ve Hansen J testleri “*araç değişkenler geçerlidir*” sıfır hipotezini reddederek %1 anlamlılık düzeyinde araç değişkenlerin geçerli olmadığını belirtmektedir. Çalışmanın

ana konusunu oluşturan politik istikrar endeksinin (POIN) istatistiksel olarak anlamlı çıkmaması ve diagnostik testlerden Sargan ve Hansen J testlerinin araç değişkenlerin geçerli olmadığını göstermesi sebebiyle tek aşamalı dinamik GMM yöntemi uygun olmamaktadır. Bu nedenle orta üst ve orta alt gelir grubundaki ülkelere iki aşamalı dinamik GMM yönteminin uygulanması dinamik model açısından daha uygun olacaktır. İki aşamalı dinamik GMM sonuçlarına Tablo 13'ün son sütununda yer verilmektedir.

İki aşamalı GMM bulgularına göre Wald Testi modelin bütün olarak %1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. AR (1) testi sıfır hipotezini red ederek beklendiği üzere modelin hata terimlerinde birinci dereceden otokorelasyon olduğunu ortaya koymaktadır. Asıl bakılması gereken AR (2) testinin sonucu incelendiğinde hata terimlerinde ikinci dereceden otokorelasyonun olmadığı görülmektedir. Sargan ve Hansen J testleri de sıfır hipotezini reddetmemektedir. Bu bulgular seçilen araç değişkenlerin geçerli olduğu anlamına gelmektedir. Modelde kullanılan bütün değişkenler istatistiksel olarak %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı çıkmaktadır. İki aşamalı dinamik GMM modelinde bağımlı değişken olan konjonktürel dalgalanmalar (CYCLES) üzerinde en fazla etkiyi gösteren değişken, bağımlı değişkenin bir dönem gecikmesi olan $CYCLES_{t-1}$ değişkenidir. Bu değişkeni sırasıyla POIN, MONEY, UNEMP, INVEST, GEXP, OPENNES ve CPI değişkenleri izlemektedir. $CYCLES_{t-1}$, POIN, INVEST, GEXP ve OPENNES değişkenlerinde gözlemlenen bir artış konjonktürel dalgalanmaları olumlu yönde etkilerken; MONEY, UNEMP ve CPI değişkenlerinde meydana gelen bir artış analizde yer alan orta gelir grubundaki ülkelerin konjonktürel dalgalanmalarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Genel Değerlendirme:

Statik panel tahmin sonuçlarına göre tüketici fiyat endeksi (CPI), yüksek gelirli ülkelerde konjonktürel dalgalanmaları pozitif yönde etkilerken orta üst ve orta alt gelir grubunda yer alan ülkelerde negatif ve mutlak olarak daha az etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum orta üst ve orta alt gelir grubunda yer alan ülkelerdeki kötü hükümet yönetiminden dolayı oluşan enflasyonun, ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesine bağlanabilir. Aynı zamanda kişi başına düşen milli gelir rakamlarının fazla olduğu yüksek gelirli ülkelerde fiyatlar genel seviyesindeki artış işsizliği azaltarak ekonomik büyümeyi sağlamaktadır.

Romer (1996) ABD’de enflasyonda yaşanan yüzde 0,10 oranında bir artışın ekonomik büyümeyi yüzde 1 oranında artıracağını belirterek, enflasyon ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu vurgulamıştır. Düşük gelirli ülkelerde ise enflasyon, toplumda refah kaybına neden olmasının yanında yatırımları negatif yönde etkileyerek ekonomik büyümeyi azaltmakta ve konjonktürel dalgalanmaları olumsuz etkilemektedir. Orta gelirli ülkelerde ulaştığımız negatif CPI katsayısını destekleyen Friedman’ın 1977 yılında yazdığı “*Nobel lecture: inflation and unemployment*” başlıklı çalışması da yüksek ve dalgalı bir seyir izleyen enflasyonun ülkede belirsizliği artırarak piyasaya bilgi aktarma özelliği taşıyan nispi fiyat hareketliliğini olumsuz etkileyeceğinden ve böylelikle de ekonomide etkinliğin ve büyümenin azalacağından bahsetmektedir.

Büyümeyi ve dolayısıyla konjonktürel dalgalanmayı etkileyeceği düşüncesiyle modele dahil edilen işsizlik (UNEMP) beklenildiği üzere yüksek gelirli ve orta üst/orta alt gelirli ülkelerde negatif işaretli bulunmuştur. İstihdam oranının azalması yani işsizliğin artması bireylerin gelirini düşürmekte ve talep ettikleri mal ve hizmetler azalmaktadır. Talepte yaşanan bu daralma arza da yansiyacak, yatırımlar düşecek ve ekonomide daralma baş gösterecektir. Elde edilen bu sonuç iktisat yazınında Okun Kanunu¹⁸ olarak bilinen kavram tarafından da desteklenmektedir.

Modelde yer alan bir diğer değişken dışa açıklık (OPENNES) beklenildiği üzere orta üst/orta alt gelirli ülkelerde olumlu etkiye sahiptir. Bir ülke ticarete ne kadar dışa açıksa diğer ülkelere ait yeni teknolojilere adapte olma ve bunları üretimde kullanma kabiliyeti de o kadar fazla olacaktır. Ayrıca dışa açıklık sayesinde ortaya çıkan geniş uluslararası pazar gelirlerin artmasına, kaynakların etkin kullanılmasına, maliyetlerin azalmasına ve yatırımların canlanmasına neden olarak konjonktürel açıdan ekonomide olumlu dalgalanmalara yol açar. Bu bulguyu Romer (1986) ve Lucas (1988), Dollar (1992), Sachs ve Warner (1995), Sinha ve Sinha (1996), Edwards (1992, 1998) çalışmalarında desteklemektedirler. Beklenenin aksine statik tahmin sonuçlarında dışa açıklık, yüksek gelirli ülkelerde negatif işarete sahiptir. Gelişmiş yüksek gelirli ülkeler teknoloji üretirlerken, gelişmekte olan orta gelirli ülkeler bu teknolojileri taklit etme yoluna

¹⁸ İşsizlik oranındaki değişim ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi gösteren Okun Kanunu reel GSYİH’da gözlemlenen artışların işsizlik oranında azalmaya neden olacağını öngörmektedir.

gitmektedirler. Gelişmiş ülkelerin üretim maliyetlerinde araştırma geliştirme maliyetleri bulunuyor iken gelişmekte olan ülkelerin üretim maliyetlerinde taklit etme maliyeti bulunmaktadır. Araştırma geliştirme maliyeti de genellikle taklit etme maliyetinden yüksek olacağı için gelişmiş ülkeler dışa açıklıktan dolayı zarar görebilirler. Levine ve Renelt (1992), Harrison (1996), Rodriguez ve Rodrik (1999) çalışmalarında dışa açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisini göstermektedirler.

M2 para arzının GSYİH içerisindeki payını gösteren MONEY değişkeni yüksek gelirli ülkelerde konjonktürel dalgalanmaların üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. M2 para arzındaki artış ekonomik birimlerin gelirini arttırmakta ve parasal aktarım kanalı aracılığıyla da faiz oranlarını düşürerek yatırımları canlandırmaktadır. Yatırımların canlanması ve gelirdeki artışa bağlı olarak mal ve hizmet taleplerindeki artış piyasadaki çıktı düzeyini artırarak ekonomide genişlemeye yol açmaktadır. Bu sonucu Jung (1986), Murinde ve Eng (1994), Arestis ve Demetriades (1997), Al-Yousif (2002), Hsing (2005) çalışmaları da desteklemektedir. MONEY değişkeninin orta üst/orta alt gelir grubunda yer alan ülkelerin konjonktürel dalgalanmaları üzerindeki etkisi negatif bulunmuştur. Para arzının GSYİH içerisindeki payının artması, piyasa başarısızlıkları yüzünden zamanla enflasyona neden olmakta ve ekonomik birimlerin satın alma gücünü azaltmaktadır. Satınalma gücündeki azalma toplam talebin azalmasına ve ekonomik faaliyetlerde olumsuz yönde konjonktürel dalgalanmalara yol açmaktadır. Literatürde yer alan Lucas (1973), Smyth (1992), Maghyereh (2003), Dewan ve Hussein (2001) ve Ahmad ve Mortaza (2010) çalışmaları da elde edilen bulguyu doğrulamaktadır.

Toplam yatırımların GSYİH içerisindeki payını gösteren INVEST değişkeni, yüksek gelirli ve orta üst/orta alt gelirli ülkelerde konjonktürel dalgalanmaların üzerinde pozitif yönde bir etkiye sahiptir. INVEST değişkeni yüksek gelirli ülkelerde konjonktürel dalgalanmaları en fazla etkileyen değişken olurken, orta üst/orta alt gelirli ülkelerde etkisinin düştüğü görülmektedir. Yüksek gelirli ülkelerde yapılan yatırımlar yeni teknolojilerin gelişmesine ve verimliliğin artmasına neden olarak konjonktürel dalgalanmalar üzerinde olumlu etkiye sahip olur. Bu yeni teknolojilerin orta üst/orta alt gelirli ülkelere gelmesi mevcut altyapı ve talep yetersizliği, piyasa hacminin fazla olmaması gibi nedenlerden dolayı zaman aldığı için INVEST değişkeninin etkisi orta üst/orta alt gelirli ülkelerde daha düşüktür. Bunlara ek olarak kötü yönetim şekli de orta

gelirli ülkelerde yatırımların etkinliğini azaltmaktadır. Ulaşılan bu sonuç Comin ve Gertler (2006), Loayza ve Serven (2006) ve Comin, Loayza, Pasha ve Serven (2009) çalışmaları tarafından da desteklenmektedir.

Hükümetlerin konjonktürel dalgalanmalar üzerindeki etkisini dikkate almak için modele dahil edilen genel kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı olan GEXP değişkeni yüksek gelirli ülkelerde konjonktürel dalgalanmaları pozitif yönde etkilemektedir. Kamu harcamalarının etkin bir şekilde kullanılması yatırımların artmasına neden olmakta ve istihdam düzeyi yükselmektedir. Gelir düzeyinde yaşanan artış mal ve hizmetlere olan talebi arttırmakta ve ekonomi genişleme sürecine girmektedir. Barro (1990), Gacener (2005) ve Gadinabokao ve Daw (2013) gibi çalışmalar ekonomideki dalgalanmalar ile kamu harcamaları arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bunun yanında kamu harcamalarının orta gelirli ülkelerde konjonktürel dalgalanmaları negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Rasyonel beklentiler teorisi ve monetarist düşünce açısından bu durum şu şekilde açıklanabilir: devletin ekonomiye sürekli müdahalede bulunması kaynak dağılımındaki etkinliği azaltmakta ve özel kesimin yatırımlarının dışlanmasına neden olmaktadır. Böylelikle ortalama verimliliğin azalmasıyla birlikte ekonomide daralma gözlemlenmektedir. Ulusoy ve Zengin (1998), Alesina vd. (1999) ve Wu (2010) çalışmalarıyla elde edilen bu bulguyu desteklemektedirler.

Statik panel tahminlerinde son olarak da asıl ilgilenilen politik istikrar endeksi (POIN) değişkeninin yüksek gelirli ve orta üst/orta alt gelirli ülkelerde konjonktürel dalgalanmalar üzerinde pozitif yönde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. POIN değişkeninin etkisinin orta üst/orta alt gelirli ülkelerde yüksek gelirli ülkelere nazaran daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Öyle ki analize dahil edilen orta üst/orta alt gelirli ülkelerde konjonktürel dalgalanmayı en çok etkileyen değişken POIN değişkeni olmuştur. Tavares ve Wacziarg (2001) bu durumu demokrasi ile bağdaştırmaktadırlar. Orta üst/orta alt gelirli ülkelerin genellikle yüksek gelirli ülkelere göre daha az demokratik bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir. Demokrasinin en önemli özelliklerinden bir tanesi iktidarda yer alan politik gücün değişiminin şeffaf kurallarla gerçekleştirilmesidir. Ayrıca demokrasi, politik tercihler ve politika karar vericilerinin açık bir şekilde tartışılmasına olanak sağlayarak politik aşırılığın önüne geçmektedir. Demokratik sistemlerde politik güç, barışçıl ve öngörülebilir şekilde kendisini

gösterirken; otokratik sistemlerde şiddet ve düzensizlik yüzünden politik güç belirsiz bir biçimde kendisini göstermektedir. Demokratikleşme yolunda yüksek gelirli ülkelerden genellikle daha geride olan orta üst/orta alt gelirli ülkelerde politik istikrarsızlığın azalmasından dolayı belirsizlik geçmişe nazaran azalmakta ve ekonomi genişlemektedir (Tavares ve Wacziarg, 2001: 1344-1345).

Arellano-Bond Dinamik Panel GMM tahmincisi sonuçları değerlendirildiğinde, gerek yüksek gelirli ülkelerde gerekse de orta üst/orta alt gelirli ülkelerde konjonktürel dalgalanmalar (CYCLES) üzerine en büyük etkiyi beklenildiği üzere bağımlı değişkenin bir dönem gecikmesi olan $CYCLES_{t-1}$ değişkeni göstermektedir. Diğer değişkenlerin dinamik GMM tahmincisi sonuçlarına göre etkilerini açıklarken, gerekçelerine statik panel tahmin sonuçları yukarıda değerlendirilirken yer verildiğinden tekrar değinilmeyecektir. POIN değişkeni her iki gelir grubuna ait ülkelerde de pozitif bir işarete sahip olurken orta gelirli ülkelerde daha fazla etki gösterdiği görülmektedir. CPI değişkeni yüksek gelirli ülke gruplarında pozitif bir etki gösterirken, orta üst/orta alt gelirli ülke gruplarında negatif bir etki göstermektedir. UNEMP değişkeni beklenildiği üzere her iki ülke grubunda da negatif işarete sahiptir. OPENNES değişkeni, statik panel tahmin sonuçlarının aksine yüksek gelirli ülkelerde konjonktürel dalgalanmayı pozitif etkilemektedir. Benzer şekilde dışa açıklıktan orta üst/orta alt gelirli ülkelerde olumlu etkilenmektedir. Dışa açıklık geniş uluslararası pazar oluşturduğu, kaynakların etkin kullanılmasını sağladığı, maliyetleri azalttığı ve yatırımları canlandırdığı için ülkeler üzerinde olumlu etkiye sahiptir (Romer, 1986; Lucas, 1988; Dollar, 1992). MONEY değişkeni yüksek gelirli ülkelerde konjonktürel dalgalanmaları olumlu etkilerken orta üst/orta alt gelirli ülkelerde olumsuz etkilemektedir. Yüksek gelirli ülkelerde INVEST değişkeni orta üst/orta alt gelirli ülkelere nazaran konjonktürel dalgalanmalara daha fazla olumlu etkide bulunmaktadır. GEXP değişkeni ise statik panel tahmin sonuçlarının aksine yüksek gelirli ülkelerde negatif, orta üst/orta alt gelirli ülkelerde ise pozitif işarete sahiptir. Gwartney vd. (1998)'e göre kamu sektörünün ekonomi içerisindeki payının giderek artması harcamaların zamanla daha az verimli alanlara yönelmesine neden olmaktadır. Bundan dolayı da ekonomide daralma gözlemlenmektedir. Ayrıca kamu harcamalarının ekonomik konjunktur üzerindeki etkisi gelişmişlik düzeyine göre de farklılık gösterebilmektedir. Az gelişmiş bir ülkede kamu büyüklüğünde yaşanan bir artış

Üretim düzeyini yükseltirken, gelişmiş bir ülkede üretim düzeyini düşürmektedir (Yavaş, 1998; Alesina, 1999). Literatürde yer alan bu durum GEXP hakkında elde edilen dinamik GMM sonuçlarını desteklemektedir.

SONUÇ

Konjonktürel dalgalanmalar ve ülkelerin refah seviyeleri birbiriyle yakın ilişki göstermektedir. Öyle ki konjonktürel dalgalanma devrelerinden birisini refah aşaması oluşturmaktadır. Ekonomilerde sıklıkla yaşanan dalgalanmalar sonucu ülkeler krizler ve durgunluklar ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunlarla mücadele edebilmek ve refah seviyelerini maksimuma ulaştırabilmek için de ekonomik dalgalanmaların yapısının iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bu durum iktisat literatüründe, konjonktürel dalgalanmaların sebepleri, sonuçları ve kontrol altında tutabilmek adına hangi politikaların izlenmesi gerektiği gibi konular üzerine odaklanılmasına neden olmuştur. Ülke içinde veya ülke dışında gerçekleşen olaylardan dolayı bir ülkede konjonktürel dalgalanmalar yaşanabilir. Bir ülkenin kültürel ve kurumsal yapısı, politik ortamı ve uyguladığı iktisat politikaları ekonomideki konjonktürel dalgalanmaları etkilemektedir. Ülke dışında yaşanan ekonomik, politik ve sosyal olaylar da ekonomide konjonktürel anlamda bir hareketlenmeye neden olabilmektedir.

İktisatçılar ve politikacılar ekonomik performansı artırmaya çalışarak toplumun refah düzeyini yükseltmeyi amaçlamaktadırlar. Ekonomik performansın bir göstergesi olarak kabul edilen konjonktürel dalgalanmaları etkileyen değişkenlerden bir tanesi de politikadır. Hatta politik faktörlerin ekonomik olaylarda belirleyici olduğunu göstermek adına A. Smith, D. Ricardo ve K. Marx gibi Klasik iktisatçılar “politik iktisat” kavramını kullanmışlardır. Bütün iktisat politikaları bir siyasi kararı gerektirdiğinden, iktisat politikasının politik yapı içerisinde ele alınması kaçınılmaz bir gerçektir. İktisadi sorunlara sadece iktisat teorileri içinde çözüm aramak eksik olacaktır. Çünkü iktisat politikalarının politik açıdan yapılabirliği de mutlaka dikkate alınması gereken bir konudur. Bir toplumun ekonomik açıdan başarılı olabilmesi için ekonomik ve politik yapının birlikte incelenmesi gereklidir. Politika ve ekonomi arasındaki ilişki son dönemlerde “politik makroekonomi” adı altında incelenmektedir. Politik makroekonomiye yönelik yaklaşımlar da genel olarak *Fırsatçı*, *Partizan*, *Zayıf Partizan*, *Partizan Rasyonel Beklentiler*, *Fırsatçı Rasyonel Beklentiler*, *Miyopi-Kutuplaşma*, *Sosyal Düzensizlik* ve *Zayıf Hükümet Yaklaşımı* olmak üzere sekiz sınıfa ayrılabilir.

Çalışmanın amacı geleneksel ve modern konjonktür teorileri hakkında genel bilgi vermek ve başta politik istikrar olmak üzere belli başlı makroekonomik göstergelerin konjonktürel dalgalanmaları nasıl değiştirdiğini, yüksek gelirli ve orta üst/orta alt gelirli ülkeler bazında analiz ederek, literatüre ve politika yapımına yönelik katkılar sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, politikanın konjonktürel dalgalanmalar üzerindeki etkisini ölçmek için politik istikrar endeksi geliştirilmiştir. Literatürde politik istikrarı temsilen kullanılan en yaygın endeks, Uluslararası Ülke Risk Rehberi'nin PSR grubunca politik riski ölçmek adına oluşturulan endekstir. Bunun yanında iktidar değişikliği, grev sayısı, suikast sayısı, toplumsal şiddet ve huzursuzluk gibi olgular da politik istikrarın ölçümünde kullanılan göstergelerdir. Fakat bu çalışmada Dünya Bankası'nın Evrensel Yönetişim Göstergeleri endeksleri temel bileşenler analizi yöntemiyle tek bir endeks haline getirilerek politik istikrarı temsilen kullanılmıştır. Ayrıca çalışma yüksek gelirli ve orta üst/orta alt gelirli ülkeleri ele alan, statik ve dinamik panel veri yöntemiyle konjonktürel dalgalanmaları analiz eden, az sayıda çalışmadan birisidir. Özellikle konjonktürel dalgalanmalar konusunda tek aşamalı ve iki aşamalı Arellano Bond Dinamik GMM yönteminin kullanılması, bölgeler arası farklılığı dikkate almak amacıyla farklı coğrafi bölgelerden seçilen ve 97 ülkeyi kapsayan bir analiz olması çalışmanın önemini artırmaktadır. Evrensel Yönetişim Göstergeleri endekslerinde yaşanan veri kısıtı nedeniyle ekonometrik analiz, 97 ülke ve 2002-2013 dönemiyle sınırlı kalmıştır. Evrensel Yönetişim Göstergeleri endekslerinin yıllık yayınlanması ve politik faktörlerin ekonomi üzerindeki etkisini zamanla göstereceği düşüncesinden dolayı çalışma yıllık verileri esas almıştır. Çalışmada, 97 ülke için konjonktür bileşeni elde etme yöntemleri karşılaştırılmıştır. Karşılaştırılan yöntemler Hodrick-Prescott, Baxter-King, Christiano-Fitzgerald ve Corbae-Ouliaris filtreleridir. Hodrick-Prescott filtresinin konjonktür hareketinin süresi 6-7 yıldan fazla olduğunda iyi sonuç vermemesi ve zamana bağlı bir filtre olması ve Baxter King filtresinin de veri kaybına neden olmasından dolayı Christiano-Fitzgerald ve Corbae-Ouliaris filtrelerinin analize dahil edilen ülkeler için daha başarılı sonuç verdiği tespit edilmiştir. Son olarak da politika belirleyicilerine yön gösterecek bulgulara ulaşması münasebetiyle çalışma önem arz etmektedir. Ulaşılan bulgular, ele alınan değişkenlerin konjonktürel dalgalanmalar üzerindeki etkilerinin gelir gruplarına göre değiştiğini göstermektedir. Örneğin, özellikle incelenen politik istikrar endeksine bakıldığında, orta üst/orta alt gelir grubunda yer alan ülkeler üzerindeki etkisi

yüksek gelir grubunda yer alan ülkelere göre daha fazladır. Ayrıca ekonometrik analizler sonucunda konjonktürel dalgalanmaların kaynakları hakkında da bilgi verilmektedir. Bu bilgiler ışığında belirlenecek politikaların daha etkin sonuçlar vereceği öngörülmektedir.

Çalışmanın uygulama bölümünde birbiriyle bağlantılı analizler gerçekleştirilmiştir. İlk başta konjonktür bileşeninin elde edilmesi üzerine yoğunlaşmış ve kullanılan filtrelerin, ülkelerin kişi başı reel GSYİH büyüme oranları serisinden konjonktür bileşenini elde etme başarıları standart sapma, çarpıklık, basıklık ve veri kaybına yol açma gibi kriterlere göre karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular frekansa bağlı filtreleme yöntemlerinin daha başarılı olduğunu göstermiştir.

Çalışmada yer verilen Evrensel Yönetişim Göstergeleri *Politik İstikrar ve Şiddetin Yokluğu, İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik, Hükümetin Etkinliği, Düzenleme Kalitesi, Hukukun Üstünlüğü ve Yolsuzlukla Mücadele* gibi altı adet çok boyutlu endeksten oluşmaktadır. Analizin ikinci kısmında bu altı endeks, temel bileşenler analizi ile tek bir endeks haline getirilerek ekonometrik modele politik istikrar endeksi olarak dahil edilmiştir. Verilerin temel bileşenler analizine uygun olup olmadığını test etmek için Bartlett Küresellik Testi ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Testi uygulanmış ve veri setinin temel bileşenler analizi için uygun olduğu görülmüştür.

Uygulamanın son bölümünde yüksek gelir grubunda ve orta üst/orta alt gelir grubunda yer alan ülkeler için bağımsız değişkenlerin konjonktürel dalgalanmalar üzerine etkisi statik ve dinamik panel veri analizi ile tahmin edilmiştir. Havuzlanmış En Küçük Kareler (OLS), Sabit Etkiler (FE) ve Rassal Etkiler (RE) modelleri, statik panel veri analizi olarak kullanılırken; dinamik panel veri analizi için ise tek aşamalı ve iki aşamalı Arellano Bond Genelleştirilmiş Momentler Metodu (Panel GMM) kullanılmıştır. İçsellik problemini ortadan kaldırdığı ve çalışmada olduğu gibi yatay kesit sayısının zaman boyutundan büyük olduğu örneklerde uygulanabildiği için, araç değişken metodu olan GMM yöntemi tercih edilmiştir.

İlk olarak statik panel tahmin teknikleri kullanılarak OECD'ye üye 31 yüksek gelir grubunda yer alan ülke için yapılan panel tahminleri ele alındığında, Breusch Pagan LM, Hausman Spesifikasyon, White ve Wooldridge testleri sonuçlarına göre nihai model

olarak standart hataları düzeltilmiş panel tahmincisi (PCSEs) belirlenmiştir. Modelde işsizlik ve dışa açıklık dışında, diğer değişkenler ile konjonktürel dalgalanmalar arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. İkinci olarak, benzer şekilde statik panel tahmin teknikleri kullanılarak orta üst ve orta alt gelir grubunda yer alan ve veri temin etme sıkıntısı yaşanmayan ülkeler için yapılan analiz sonuçları değerlendirildiğinde en uygun modelin standart hataları düzeltilmiş panel tahmincisi olduğu tespit edilmiştir. Modelde konjonktürel dalgalanmalar ile tüketici fiyat endeksi, işsizlik, M2 para arzının GSYİH içerisindeki payı ve toplam kamu harcamalarının GSYİH içerisindeki payı arasında negatif bir ilişki tespit edilirken; politik istikrar endeksi, dışa açıklık ve toplam yatırımların GSYİH içerisindeki payı arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Statik panel analizinde nihai model olarak elde edilen standart hataları düzeltilmiş panel (PCSEs) modellerinde açıklayıcı değişkenler arasında konjonktürel dalgalanmalar üzerinde en büyük etkiyi yüksek gelirli ülkelerde toplam yatırımların GSYİH içerisindeki payı gösterirken, orta üst/orta alt gelirli ülkelerde politik istikrar endeksi göstermektedir. Ulaşılan bu bulgudan politik istikrarın orta üst/orta alt gelirli ülkelerde yüksek gelirli ülkelere nazaran daha fazla önem arzettiği söylenebilir.

İktisadi davranışlar doğası gereği kompleks ve dinamik bir yapıya sahiptir. Bundan dolayı iktisadi olayların zamanla seyrini incelemek ve açıklamak için oluşturulan ekonometrik modelin dinamik yapıda olması gerekir. Statik panel analizi ile yapılan tahminler gerçeği dinamik analizle yapılan tahminlere göre daha az oranda açıklayabilir. Daha güvenilir sonuçlar elde edebilmek için Arellano-Bond dinamik GMM tahmincisi yöntemine başvurulmuştur.

Bağımlı değişken olarak ekonometrik modelde yer alan konjonktürel dalgalanmaların bir dönem gecikmesini içeren dinamik model, ilk başta tek aşamalı dinamik GMM yöntemi ile tahmin edilmektedir. OECD'ye üye yüksek gelir grubunda yer alan ülkeler için Arellano-Bond tek aşamalı dinamik GMM sonuçlarına göre, tüketici fiyat endeksinin literatürle örtüşmeyecek şekilde istatistiksel olarak anlamlı çıkmaması ve aşırı tanımlama kısıtlamalarını test eden Sargan ve Hansen J testlerinin, araç değişkenlerin geçerli olmadığını belirtmesi nedeniyle tek aşamalı dinamik GMM yöntemi uygun olmamaktadır. Bu sebeple iki aşamalı dinamik GMM yöntemine başvurulmuştur. İki

aşamalı dinamik GMM sonuçlarına göre araç değişkenlerin geçerliliğine yönelik testlerden AR(1) testi dışında, AR(2), Sargan ve Hansen J testleri araç değişkenlerin geçerli olduğunu göstermektedir. Bağımlı değişken olan konjonktürel dalgalanmalar üzerinde en fazla etkiyi gösteren değişken bağımlı değişkenin bir dönem gecikmesi olan değişkendir. Bu değişkeni sırasıyla toplam yatırımların GSYİH içerisindeki payı, işsizlik, toplam kamu harcamalarının GSYİH içerisindeki payı, tüketici fiyat endeksi, dışa açıklık, politik istikrar endeksi ve M2 para arzının GSYİH içerisindeki payı izlemektedir.

Çalışmada bağımlı değişken olan konjonktürel dalgalanmaların bir dönem gecikmesini içeren dinamik modelin, orta üst/orta alt gelirli ülkeler için yapılan Arellano-Bond tek aşamalı dinamik GMM sonuçlarına bakıldığında, uygulamanın ana konusunu oluşturan politik istikrar endeksinin istatistiksel olarak anlamlı çıkmaması ve diagnostik testlerden Sargan ve Hansen J testlerinin araç değişkenlerin geçerli olmadığını göstermesi sebebiyle tek aşamalı dinamik GMM yöntemi uygun olmamaktadır. Bu nedenle iki aşamalı dinamik GMM yöntemine başvurulması dinamik model açısından daha uygun olmaktadır. AR (1), AR(2), Sargan ve Hansen J testleri sonucu seçilen araç değişkenlerin geçerli olduğunu göstermektedir. İki aşamalı dinamik GMM modelinde bağımlı değişken olan konjonktürel dalgalanmalar üzerinde en fazla etkiyi gösteren değişken, bağımlı değişkenin bir dönem gecikmesidir. Bu değişkeni sırasıyla politik istikrar endeksi, M2 para arzının GSYİH içerisindeki payı, işsizlik, toplam yatırımların GSYİH içerisindeki payı, toplam kamu harcamalarının GSYİH içerisindeki payı, dışa açıklık ve tüketici fiyat endeksi izlemektedir.

Gerek statik gerekse de dinamik panel veri analizinde çalışmanın asıl ilgi alanını oluşturan politik istikrar endeksi değişkeninin yüksek gelirli ve orta üst/orta alt gelirli ülkelerde konjonktürel dalgalanmalar üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Politik istikrar endeksinin orta üst/orta alt gelirli ülkelerde, yüksek gelirli ülkelere nazaran daha fazla etkili olduğu bulgulara tespit edilmiştir. Öyle ki analize dahil edilen orta üst/orta alt gelirli ülkelerde konjonktürel dalgalanmayı en çok etkileyen değişken politik istikrar endeksi olmuştur. Bu durumu Tavares ve Wacziarg (2001) demokrasi ile bağdaştırmaktadır. Kısaca, Evrensel Yönetişim Göstergeleri endekslerinin temel bileşenler analizi yöntemiyle tek bir endeks haline getirilmesiyle oluşturulan politik istikrar endeksi, OECD'ye üye yüksek gelir grubunda yer alan ülkelere nazaran orta

üst/orta alt gelir grubunda yer alan ülkeleri daha çok etkilemektedir. Bu sonuç orta üst/orta alt gelir grubundaki ülkelerin demokratikleşme sürecinde daha fazla adım atması, anayasal, sosyal, idari, ekonomik ve politik alanlarda önemli reformlar gerçekleştirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Çünkü bu ülkelerdeki konjonktürel dalgalanmalarda bu alanlardaki kırılgan yapının etkisi görülmektedir. Ayrıca orta üst/orta alt gelirli ülke gruplarında *Fırsatçı*, *Miyopi-Kutuplaşma*, *Sosyal Düzensizlik* ve *Zayıf Hükümet Yaklaşımlarının* görüşlerinin sıklıkla görülmesi bu ülkelerde yaşanan konjonktürel dalgalanmaları da artırmaktadır. Ulaşılan bulgular, ülkelerin makroekonomik performans göstergeleri ve politik istikrar konusuna dikkat ederek politikalar hazırlamalarının daha etkin sonuçlar vereceğini ve toplumun refah seviyesini arttıracacağını göstermektedir.

Bu çalışma yüksek gelir grubunda ve orta üst/orta alt gelir grubunda yer alan 97 ülkenin konjonktürel dalgalanmaları üzerine yıllık verilerle yapılan bir araştırmadır. Konjonktür bileşeninin elde edilmesinde referans seri olarak kişi başına düşen reel GSYİH verilerinden yararlanılmıştır. Benzer yöntemle konjonktürel dalgalanmalar üzerine yapılacak çalışmalarda referans seri olarak ülkelerin sanayi üretim endeksi de kullanılabilir. Bunun yanında farklı filtreleme teknikleriyle de konjonktür bileşeni elde edilerek analizler yapılabilir. Ayrıca literatürde politik istikrarsızlığın makroekonomik performans göstergeleri üzerindeki etkisi incelenirken daha çok büyüme konusunun üzerinde yoğunlaşmaktadır. Büyümenin de istikrarsızlıktan olumsuz yönde etkilendiği, uygulamalı literatürde gösterilmektedir. Politik istikrarsızlık bir taraftan, politik açıdan belirsizliği artırmakta ve karar birimlerinin geleceğe yönelik algılarını olumsuz etkilemektedir. Bundan dolayı da yatırım düzeyi ve girişimcilik faaliyetleri azalmaktadır. Diğer taraftan, politik istikrarsızlık, ekonomideki piyasa işleyişini ve ekonomik ilişkileri kötü yönde etkileyerek verimliliği ve piyasa etkinliğini azaltmaktadır. Bu durum da yatırım ve büyüme üzerinde negatif yönde bir etki oluşturmaktadır. Ekonomik göstergelerin olumsuz etkilenmesi, ülkelerdeki konjonktürel dalgalanmaları da değiştirmektedir. Bakıldığında iki farklı açıdan politik istikrarsızlık konjonktürel dalgalanmaları etkilemektedir. Politik istikrarsızlığın makroekonomik performans göstergelerini hangi aktarım mekanizmalarıyla etkilediğinin ayrıntılı olarak incelenmesi önemli bir araştırma alanı olabilir. Son olarak da kırılgan bir yapıya sahip olan az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde kullanılan farklı yöntem ve verilerden dolayı çalışmalar

farklı sonuçlar gösterebilmektedir. Bu karışık ve farklı sonuçların ortadan kaldırılması için dalgalanmalara açıklık getirecek bir yaklaşım olan politik konjunktür dalgalanma modellerinin daha fazla sayıda ve doğrusal olmayan yöntemler gibi daha farklı teknikler içeren ampirik çalışmalarla test edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abel, A. B. ve Bernanke, B. S. (2001). *Macroeconomics*. The Addison Wesley Longman, 4th. Edition.
- Abraham, H. (2006). *An Alternative Approach to The Existence of Sunspot Equilibria*. no:34. School of Economics, University of Cape Town.
- Acemoglu, D. ve Robinson, J. A. (2002). The Political Economy of The Kuznets Curve. *Review of Development Economics*, 6(2), 183-203.
- Acemoglu, D. ve Robinson, J. A. (2007). *Economic Origins of Dictatorship and Democracy*. New York: Cambridge University Press.
- Acemoglu, D., Johnson, S., Robinson, J. ve Yunyong, T. (2003). Institutional Causes, Macroeconomic Symptoms: Volatility, Crises and Growth. *Journal of Monetary Economics*, 50, 49-123.
- Ahmed, S. ve Mortaza, M. G. (2010). *Inflation and Economic Growth in Bangladesh: 1981-2005*. Working Paper Series: WP 0604 Policy Analysis Unit (PAU) Research Department, Bangladesh Bank.
- Aisen, A. ve Veiga, F. J. (2011). *How Does Political Instability Effect Economic Growth*. IMF Working Paper No:12.
- Ake, C. (1975). A Definition of Political Stability. *Comparative Politics*, Vol. 7 (2), 271-283.
- Albayrak, A. S. (2005). *Türkiye’de İllerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeylerinin Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemlerle İncelenmesi*. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı.
- Alesina, A. (1987). Macroeconomic Policy in a Two-Party System as a Repeated Game. *Quarterly Journal of Economics*, 102, 651-678.
- Alesina, A. F. ve Sachs, J. D. (1988). Political Parties and The Business Cycle in The United States: 1948-1984. *Journal of Money, Credit and Banking* 20(1):63-82.
- Alesina, A., Mirrlees, J. ve Neumann, M. J. (1989). Politics and Business Cycles in Industrial Democracies. *Economic Policy*, 57-98.
- Alesina, A., Ozler, S., Roubini, N. ve Swagel, P. (1996). Political Instability and Economic Growth. *Journal of Economic Growth*, 1, 189-211.

- Alesina, A. ve Perotti, R. (1996). Income Distribution, Political Instability and Investment. *European Economic Review*, 40, 1203-1228.
- Alesina A., Roubini, N. ve Cohen, G.D. (1999). *Political Cycles and Macroeconomy*. London: MIT Press.
- Alesina, A., Ardagna, S., Perotti, R. ve Schiantarelli, F. (1999). *Fiscal Policy, Profits, and Investment*. (No. w7207). National Bureau of Economic Research.
- Alesina, A. (2007). Program Report: Political Economy. *NBER Reporter*, No. 3.
- Altug, S., Neyapti, B. ve Emin, M. (2012). Institutions and Business Cycles. *International Finance*, 15(3), 347-366.
- Al-Yousif, Y. K. (2002). Financial Development and Economic Growth: Another Look At The Evidence From Developing Countries. *Review of Financial Economics*, c.11:131-150.
- Arellano M. ve Bond, S. (1991). Some Tests of Specification for Panel Data: Monte Carlo Evidence and an Application to Employment. *The Review of Economic Studies*, Vol. 58, No. 2:277-297.
- Arellano, M. ve Bover, O. (1995). Another Look at The Instrumental Variable Estimation of Error-components Models. *Journal of Econometrics*, Vol. 68:29-51.
- Aren, S. (2005). *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*. Savaş Yayınları, Ankara.
- Arestis, P. ve Demetriades, P. (1997). Financial Development and Economic Growth: Assesing The Evidence. *Economic Journal*, c.107. s.442: 783-799.
- Arnold, L. G. (2002). *Business Cycle Theory*. Oxford University Press.
- Aron, J. (2000). Growth and Institutions: A Review of The Evidence. *The World Bank Research Observer*. 15(1). 99-135.
- Asteriou, D. ve Price, S. (2001). Political Instability and Economic Growth: UK Time Series Evidence. *Scottish Journal of Political Economy*, 48(4). 383-399.
- Azariadis, C. (1975). Implicit Contracts and Underemployment Equilibria. *The Journal of Political Economy*, 1183-1202.
- Azgün, S. (2006). *Dinamik Stokastik Genel Denge Modellerinin Test Edilmesi: Ekonometrik Tahmin ve Kalibrasyon*. Mevzuat Dergisi, 104: <http://www.mevzuatdergisi.com/2006/08a/02.htm> adresinden alındı.
- Baily, M. N. (1974). Wages and Employment under Uncertain Demand. *Review of Economic Studies*, 41(1).

- Balestra, P. ve Nerlove M. (1992). Formulation and Estimation of Econometric Models For Panel Data. *In The Econometrics of Panel Data*. Springer Netherlands, 3-18.
- Ball, R. ve Rausser, G. (1995). Governance Structures and The Durability of Economic Reforms: Evidence From Inflation Stabilizations. *World Development*, 23(6), 897-912.
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. Third Edition, John Wiley&Sons Inc., England.
- Barlett, M. S. (1950). Tests of Significance in Factor Analysis. *British Journal of Psychology, Statistical Section*, 3, 77-85.
- Barlett, M. S. (1951). A Further Note on Tests of Significance in Factor Analysis. *British Journal of Psychology*, 4, 1-2.
- Barro, R. J. (1990). Government Spending in a Simple Model of Endogeneous Growth. *The Journal of Political Economy*, 98(5):103-125.
- Baxter, M. ve King, R. G. (1999). Measuring Business Cycles: Approximate Band- Pass Filters for Economic Time Series. *Review of Economic and Statistics*, 81, 575-593.
- Beck, N. ve Katz, J. N. (1995). What to Do (and not to do) with Time-Series Cross-Section Data. *American political science review*, 89(03), 634-647.
- Bernanke, A. B. (2001). *Macroeconomics*. Pennsylvania: Addison Wesley Longman, 4 Ed.
- Berument, H. ve Heckelman, J. C. (2005). Fractionalization Effect and Government Financing. *International Journal of Applied Economics*, 2(1). 37-49.
- Besley, T. (2007). The New Political Economy. *The Economic Journal*, 117. 570-587.
- Blinder, A. S. (1981). Inventories and The Structure of Macro Models. *The American Economic Review*, 71(2). 11-16.
- Blundell, R. W. ve Bond S. (1998). Initial Conditions and Moment Restrictions in Dynamic Panel Data Models. *Journal of Econometrics*, Vol. 87.115-143.
- Bocutoğlu, E. (2011). *Karşılaştırmalı Makro İktisat Teoriler ve Politikalar*. Murathan Yayınevi, Trabzon.
- Boshoff, W. H. (2010). Band-pass Filters and Business Cycle Analysis: High Frequency and Medium-Term Deviation Cycles in South Africa and What They Measure. *Universiteit Stellenbosch University, Working Paper*, 200.
- Bovi, M. (2003). *A Non-Parametric Analysis of International Business Cycles*. (No. 37). ISTAT-Italian National Institute of Statistics. Rome, Italy.

- Brenfenbrenner M., Sichel, W. ve Gardner, W. D. (1987). *Macroeconomics*. Massachusetts: Houghton Mifflin Company.
- Broida, A. L. (1955). Diffusion Indexes. *The American Statistician*, 9(3), 7-16.
- Bry, G. ve Boschan, C. (1971). Cyclical Analysis of Time Series: Selected Procedures And Computer Programs. *National Bureau of Economic Research*. ISBN: 0-87014-223-2.
- Burns, A. F. ve Mitchell, W. C. (1946). *Measuring Business Cycle*. NBER Books, New York.
- Business Cycle Dating Committee. (2008). Determination of the December 2007 peak in Economic Activity. 13/10/2014 tarihinde <http://www.nber.org/dec2008.pdf> adresinden alındı.
- Campos, N. F. ve Karanasos, M. G. (2008). Growth, Volatility and Political Instability: Non-Linear Time-Series Evidence for Argentina, 1896–2000. *Economics Letters*, 100(1), 135-137.
- Canova, F. (1998). Detrending and Business Cycle Facts. *Journal of Monetary Economics*, 41(3), 475-512.
- Canova, F. (2004). *Methods for Applied Macroeconomic Research*. New Jersey: Princeton University Press.
- Canes-Wrone, B. ve Park, J. K. (2012). Electoral Business Cycles in OECD Countries. *American Political Science Review*, 106(01), 103-122.
- Caporaso, J. A. ve Levine, D. P. (2002). *Theories of Political Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carmignani, F. (2003). Political Instability, Uncertainty and Economics. *Journal of Economic Surveys*, Vol. 17(1), 1-54.
- Cashin, P. ve Ouliaris, S. (2001). *Key features of Australian Business Cycles*. International Monetary Fund.
- Cashin, P. (2004). *Caribbean Business Cycles*. International Monetary Fund.
- Cass, D. ve Shell, K. (1989). Sunspot Equilibrium In An Overlapping-Generations Economy with An Idealized Contingent-Commodities Market. Editör: J. G. W. Barnett içinde, *Economic Complexity: Chaos, Sunspots, Bubbles and Nonlinearity* (3-20). Cambridge University Press.
- Cass, D. ve Shell, K. (1980). In Defence of a Basic Approach. Editör: N. W. J. Kareken içinde, *Models of Monetary Economies*, 251-260. Minneapolis: Federal Reserve Bank of Minneapolis.

- Cass, D. ve Shell K. (1982). Do Sunspots Matter?. *Journal of Political Economy*, 91/2. 193-227.
- Christiano, L. J. ve Fitzgerald, T. J. (2003). The Band Pass Filter. *International Economic Review*, 44(2). 435-465.
- Clarke, S. (1990). The Marxist Theory of Overaccumulation and Crisis?. *Science and Society*, 54/4. 442-467.
- Coddington, A. (1976). Keynesian Economics: The Search for First Principles. *Journal of Economic Literature*, 1258-1273.
- Cogley, T. ve Nason, J. (1995). Effects of the Hodrick-Prescott Filter on Trend and Difference Stationary Time Series Implications for Business Cycle Research. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 19(1-2), 253-278.
- Comin, D. ve Gertler, M. (2006). Medium-Term Business Cycles. *American Economic Review*, Vol. 96. No. 3: 523-551.
- Comin, D. A., Loayza, N., Pasha, F. ve Serven, L. (2009). *Medium Term Business Cycles In Developing Countries*. (No. w15428). National Bureau of Economic Research.
- Commons, J. R. (1923). Hobson's Economics of Unemployment. *The American Economic Review*, 13(4), 638-647.
- Corbae, D. ve Ouliaris, S. (2006). Extracting Cycles for Nonstationary Data. D. Corbae, S. N. Durlauf ve B. E. Hansen (Ed.). *Econometric Theory and Practice: Frontiers of Analysis and Applied Research* içinde (ss. 167-177), New York: Cambridge University Press.
- Da Silva, G. F. (2002). The Impact of Financial System Development on Business Cycles Volatility: Cross-Country Evidence. *Journal of Macroeconomics*, 24(2). 233-253.
- Darvas, Z. ve Vadas, G. (2005). A New Method For Combining Detrending Techniques With Application to Business Cycle Sychchronization of The New EU Members. (No. 2005/5). *Magyar Nemzeti Bank Working Papers*.
- DeLurgio, S. A. (1998). *Forecasting Principles and Applications*. New York: Irwing McGraw-Hill Comp.
- Demir, O. (1997). *Ekonomide Devlet*. Ankara: SPK Yayın No: 71.
- Demirhan, A. A. ve Coşar, E. E. (2012). *İktisadi Faaliyet Analizi: Öncü Göstergeler ve Ekonomi Saati Yaklaşımı*. TCMB Ekonomi Notları: 20/11/2014 tarihinde www.tcmb.gov.tr/research/ekonominotlari/2012/tr/EN1202.php adresinden alındı.
- DeVroey, M. (2000). IS-LM a la Hicks versus IS-LM a la Modigliani. *History of Political Economy*, 32(2). 293-316.
- Dewan, E. ve Hussein, S. (2001). Determinants of Economic Growth (Panel Data Approach). *Economics Department, Reserve Bank of Fiji*.

- Dollar, D. (1992). Outward-Oriented Developing Economies Really Do Grow More Rapidly: Evidence From 95 LDCs, 1976-1985. *Economic Development and Cultural Change*, 40: 523-544.
- Dornbusch, R., Fischer, S. ve Startz R. (2004). *Macroeconomics*. 5. Edition: Mc Grow Hill Publication.
- Douglas, C. H. (1931). *The Monopoly of Credit*. Chapman & Hall Limited.
- Downs, A. (1957). An Economic Theory of Political Action in A Democracy. *Journal of Political Economy*, 65(2). 135-150.
- Drazen, A. (2002). *Political Economy in Macroeconomics*. Princeton: Princeton University Press.
- Dutt, P. ve Mitra, D. (2008). Inequality and the Instability of Polity and Policy. *The Economic Journal*, 118. 1285-1314.
- Edwards, S. (1992). Trade Orientation, Distortions and Growth In Developing Countries. *Journal of Development Economics*, 39:31-57.
- Edwards, S. (1993). *The Political Economy of Inflation and Stabilization in Developing Countries*. (No. w4319). National Bureau of Economic Research.
- Edwards, S. (1998). Openness, Productivity and Growth: What Do We Really Know?. *The Economic Journal*, 108:383-398.
- Edwards, S. ve Tabellini, G. (1991). *Political Instability, Political Weakness and Inflation: An Empirical Analysis*. (No. w3721). National Bureau of Economic Research.
- Eker, A. (1997). *Kamu Maliyesi*. İzmir: Anadolu Matbaası.
- Eltis, W., O'Brien, D., Patinkin, D., Skidelsky, R. ve Wood, G. E. (1995). *The Quantity Theory of Money: From Locke to Keynes and Friedman*. E. Elgar. Aldershot, Hants, England; Brookfield, USA.
- Enders, W. (1995). *Applied Econometric Time Series*. New York:John Wiley and Sons.
- Ezekial, M. (1938). The Cobweb Theorem. *The Quarterly Journal of Economics*, 52(2). 255-280.
- Fatás, A. ve Mihov, I. (2013). Policy Volatility, Institutions and Economic Growth. *The Review of Economics and Statistics*, 95(2):362-376.
- Fiorita, R. ve Kollintzas, T. (1994). Stylized Facts of Business Cycles in the G-7 from a Real Business Cycles Perspective. *European Economic Review*, 38:235-269.

- Fontana, G. (2006). Mr. Keynes and The Classics Again: A Methodological Enquiry. *Atlantic Economic Journal*, 161-174.
- Foster, W. T. ve Catchings, W. (1925). *Profits*. (No: 8). Boston: Houghton Mifflin.
- Frey, B. S. ve Schneider, F. (1978). A Politico-Economic Model of The United Kingdom. *The Economic Journal*, 243-253.
- Friedman, M. (1977). Nobel Lecture: Inflation and Unemployment. *The Journal of Political Economy*, 451-472.
- Friedman, M. ve Paden, D. W. (1983). A Monetarist View. *The Journal of Economic Education*, 14(4), 44-55.
- Gacaner, A. (2005). Türkiye Açısından Wagner Kanunu'nun Geçerliliğinin Analizi. *DEÜ İİBF Dergisi*, 20 (1). 103-122.
- Gadinabokao, L. ve Daw, D. (2013). An Empirical Examination of The Relationship Between Government Spending and Economic Growth in South Africa, From 1980 to 2011. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4(3). 235.
- Gasiorowski, M. J. (1998). Macroeconomic Conditions and Political Instability: An Empirical Analysis. *Studies in Comparative International Development*, Vol. 33(3). 3-17.
- Golosov, M. ve Lucas, R. E. (2003). *Menu Costs and Phillips Curves*. (No. w10187). National Bureau of Economic Research.
- Goodwin, R. M. (1951). The Nonlinear Accelerator and The Persistence of Business Cycles. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1-17.
- Goodwin, R. M. (1967). A Growth Cycle. C. Feinstein içinde, *Socialism, Capitalism and Economic Growth* (s. 54-59). Cambridge: Cambridge University Press.
- Gordon, D. F. (1974). A Neo-Classical Theory of Keynesian Unemployment. *Economic Inquiry*, 12(4). 431-459.
- Gordon, R. J. (1990). Introduction: Continuity And Change In Theory, Behavior, And Methodology. İçinde: *The American Business Cycle: Continuity and Change*. (1-34). University of Chicago Press.
- Gordon, P. ve Wang, L. (2004). Does Economic Performance Correlate with Big Government. *Econ Journal Watch*, 1(2). 192-221.
- Greenwald, B. C. ve Stiglitz, J. E. (1993). Financial Market Imperfections and Business Cycles. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(1). 77-114.

- Grochová, L. ve Kouba, L. (2011). Political Instability and Economic Growth: An Empirical Evidence From The Baltic States. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 59(2). 81-88.
- Grubler, A. ve Novotny, H. (1990). Toward the Fifth Kondratiev Upswing: Elements of an Emerging New Growth Phase and Possible Development Trajectories. *International Journal of Technological Management*, 5(4). 431-471.
- Gujarati, D. N. (1999). *Temel Ekonometri*. Çeviren: Ümit Şenesen ve Gülay Günlük Şenesen, Literatür Yayınları: 33 İstanbul.
- Gurr, T. R. (1974). Persistence and Change in Political Systems 1880-1971. *The American Political Science Review*, Vol. 68 (4), 1482-1504.
- Güneş, H. (2011). Başkanlık, Parlamentarizm ve Yerel Ağlar: Özbek ve Kırgız Siyasal Sistemlerinin Yeniden Düzenlenmesi. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (45). 23-43.
- Gwartney, J., Holcombe, R. ve Lawson, R. (1998). Scope of Government and the Wealth of Nations. *The Cato J.*, 18, 163.
- Hansen, A. (1953). *A Guide to Keynes*. New York: McGraw-Hill.
- Harding, D. ve Pagan, A. (2002). Dissecting The Cycle: A Methodological Investigation. *Journal of Monetary Economics*, 49(2). 365-381.
- Harrison, A. (1996). Openness and Growth: A Time Series, Cross-Country Analysis For Developing Countries. *Journal of Development Economics*, 48:419-447.
- Harrod, R. F. (1936). *Trade Cycle an Essay*. Oxford: Clarendon Press.
- Hawtrey, R. G. (1927). The Monetary Theory of the Trade Cycle and Its Statistical Test Cycle and Its Statistical Test. *The Quarterly Journal of Economics*, 41(3):471-486.
- Hayek, F. A. (1934). *Monetary Theory and the Trade Cycle*. New York: Augustus M. Kelley Publishers.
- Hibbs, D. A. (1977). Political Parties and Macroeconomic Policy. *The American Political Science Review*, 71(4):1467-1487.
- Hicks, J. R. (1950). *A Contribution to The Theory of the Trade Cycle*. Clarendon Press, Oxford.
- Hodrick, R. J. ve Prescott, E. C. (1997). Postwar U.S. Business Cycle: An Empirical Investigation. *Journal of Money, Credit and Banking*, 29(1). 1-16.

- Holtz-Eakin, D., Newey, W. ve Rosen, H. (1988). Estimating Vector Autoregressions with Panel Data. *Econometrica*, Vol. 56:1371-1395.
- Hsing, Y. (2005). Impacts of Macroeconomic Policies on The Latvian Output and Policy Implications. *Applied Economics Letters*, 12(8):467-471.
- Huntington, E. (1916). Climatic Variations and Economic Cycles. *Geographical Review*, 1(3), 192-202.
- Huntington, S. (1972). *Political Order in Changing Societies*. New Haven and London: Yale University Press.
- Hurwitz, L. (1973). Contemporary Approaches to Political Stability. *Comparative Politics*, Vol. 5 (3):449-463.
- Jong-A-Pin, R. (2009). On The Measurement of Political Instability and Its Impact On Economic Growth. *European Journal of Political Economy*, 25(1):15-29.
- Juglar, C. (1916). *A Brief History of Panics and Their Periodical Occurrence in the United States*. Çev. De Courcy W. Thom. New York: The Knickerbocker Press.
- Jung, W. S. (1986). Financial Development and Economic Growth: International Evidence. *Economic Development and Cultural Change*, (34):333-346.
- Kaiser, H. F. (1958). The Varimax Criterion for Analytic Rotation in Factor Analysis. *Psychometrika*, 23:187-200
- Kaiser, H. F. (1960). The Application of Electronic Computers to Factor Analysis. *Educational and Psychological Measurement*.
- Kaiser H. F. (1970). A Second-Generation Little Jiffy. *Psychometrika*, 35(4): 401-15.
- Kaiser, H. F. ve Rice, J. (1974). Little Jiffy, Mark IV. *Educational and Psychological Measurement*. Vol 34(1): 111-117.
- Kaldor, N. (1940). A Model of The Trade Cycle. *The Economic Journal*, 78-92.
- Kaldor, N. (1956). A Model of Economic Growth. *The Economic Journal*, 67(268): 591-624.
- Kaldor, N. (1959). Economic Growth and Problem of Inflation. *Economica*, 26(103): 212-226.
- Kalecki, M. (1935). A Macrodynamic Theory Of Business Cycles. *Econometrica, Journal of the Econometric Society*, 327-344.

- Kaufmann, D., Kraay, A. ve Mastruzzi, M. (2010). *The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues*. 01/03/2011 tarihinde <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/WGI.pdf> internet adresinden alındı.
- Keklik, M. (2003). *Schumpeter, Innovation and Growth: Long-cycle Dynamics in the Post-WWII American Manufacturing Industries*. Burlington: Ashgate Publishing, Ltd.
- Kerr, C. (1983). *The Future of Industrial Societies: Convergence or Continuing Diversity?* . Harvard University Press, Cambridge, 3.
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. (2006 Edition), Delhi: Atlantic Publisher.
- Keynes, J. M. (1937). The General Theory of Employment. *The Quarterly Journal of Economics*, 51(2):209-223.
- Keynes, J. M. (2008). *Genel Teori: İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi*. Çev.: Uğur Selçuk Akalın, İstanbul: Kalkedon.
- Kitchin, J. (1923). Cycles and Trends in Economic Factors. *The Review of Economics and Statistics*, 5(1):10-16.
- Klein, P. A., ve Moore, G. H. (1985). *Monitoring Growth Cycles in Market Oriented Countries: Developing and Using International Economic Indicators*. NBER Books.
- Knoop, T. A. (2004). *Recessions and Depressions: Understanding Business Cycles, USA*. Greenwood Publishing Group.
- Kondratieff, N. D. (1935). The Long Waves in Economic Life. *The Review of Economics and Statistics*. Vol. 17. No.6:105-115.
- Kose, M.A., Prasad, E.S. ve Terrones, M. (2003). Financial Integration and Macroeconomic Volatility. *IMF Staff Papers* (50):119–142.
- Krawiec, A. ve Szydlowski, M. (1999). The Kaldor-Kalecki Business Cycle Model. *Annals of Operations Research*, (89):89-100.
- Krugman, P. ve Wells R. (2011). *Makro İktisat*. 2 Ed. Çev: F. Oğuz, M. Arslan, K. A. Akkemik ve K. Göksal, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Kuznets, S. (1930). Equilibrium Economics and Business-Cycle Theory. *The Quarterly Journal of Economics*, 44(3):381-415.
- Kuznets, S. (1958). Long Swings in The Growth of Population and in Related Economic Variables. *Proceedings of the American Philosophical Society, CII (1)*: 25-52.

- Kydland, F. E. ve Prescott, E. C. (1982). Time to Build and Aggregate Fluctuations. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1345-1370.
- Kydland, F. E. ve Prescott, E. C. (1990). Business Cycles: Real Facts and a Monetary Myth. *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, 3-18.
- Kydland, F. E. ve Prescott, E. C. (1991). Hours and Employment Variation In Business Cycle Theory. *Economic Theory*, 1(1):63-81.
- La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A. ve Vishny, R. (1999). The Quality of Government. *Journal of Law, Economics, and Organization*, 15(1):222-279.
- Legrand, M. D. ve H. Hagemann. (2005). Business Cycles in Juglar and Schumpeter. *Ninth Annual Conference of the European Society for the History of Economic Thought*, (6). University of Stirling.
- Levine, R. ve Renelt, D. (1992). A Sensitivity Analysis of Cross-Country Growth Regressions. *American Economic Review*, (82):942-963.
- Lindbeck, A. ve Snower, D. J. (1986). Wage Setting, Unemployment and Insider-Outsider Relations. *The American Economic Review*:235-239.
- Lindbeck, A. ve Snower, D. J. (1988). Cooperation, Harassment, and Involuntary Unemployment: An Insider-Outsider Approach. *The American Economic Review*, 167-188.
- Lipsey, R. G. (1960). The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1862-1957: A Further Analysis. *Economica, New Series*, 27(105):1-31.
- Loayza, N. ve Serven, L. (2006). *Capital flows to Developing Countries: The Old and The New*. Mimeo, The World Bank.
- Londregan, J. B. ve Poole, K. T. (1990). Poverty, The Coup Trap and the Seizure of Executive Power. *World Politics*, Vol. 42 (2):151-183.
- Lucas, R. E. (1972a). Econometric Testing of the Natural Rate Hypothesis. O. E. (Ed.) içinde, *Econometrics of Price Determination* :50-59. Washington DC: Board of Governors of the Federal Reserve System.
- Lucas, R. E. (1972b). Expectations and The Neutrality of Money. *Journal of Economic Theory*, 4, 103-124.
- Lucas, R. E. (1973). Some International Evidence on Output-Inflation Tradeoffs. *American Economic Review*, (63):326-334.
- Lucas, R. E. (1976). Econometric Policy Evaluation: A Critique. *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, (1):19-46.

- Lucas, R. E. (1977). Understanding Business Cycles. *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, 5(1):7-29.
- Lucas, R. E. (1988). On The Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, 22(1): 3-42.
- Maghyereh, A. I. (2003). External Debt and Economic Growth in Jordan: The Threshold Effect. *Available at SSRN 317541*.
- Makridakis, S., Wheelwright, S. ve Hyndman, R. J. (1998). *Forecasting Methods and Applications*. New York: John Wiley and Sons Inc.
- Mankiw, N. G. (1989). Reel Business Cycles: A New Keynesian Perspective. *Journal of Economic Perspectives*, 79-90.
- Mankiw, N. G. (1990). *A Quick Refresher Course In Macroeconomics*. ABD: NBER Working Paper Series, Working Paper No:3256.
- Mankiw N. G. ve Romer, D. (1991). *New Keynesian Economics*. Cambridge: MA:MIT Press.
- Mankiw, N. G. (1994). *Macroeconomics*. ABD: Worth Publishers Inc.
- Manning, A. (1995). Developments in Labour Market Theory and Their Implications for Macroeconomic Policy. *Scottish Journal of Political Economy*, 42(3):250-266.
- Massmann, M., ve Mitchell, J. (2003). *Reconsidering The Evidence: Are Eurozone Business Cycles Converging*. (No. B 05-2003). ZEI Working Paper.
- Metzler, L. A. (1941). The Nature and Stability of Inventory Cycles. *The Review of Economics and Statistics*, 23(3):113-129.
- Metzler, L. A. (1946). Business Cycles and The Modern Theory of Employment. *The American Economic Review*, 36(3):278-291.
- Meyer, E. P. (1975). A Measure of The Average Intercorrelation. *Educational and Psychological Measurement*, 35(1):67-72.
- Miles, D. ve Scott A. (2005). *Macroeconomics Understanding the Wealth of Nations*. 2 Ed. ISBN: 978-0-470-01243-7: John Wiley and Sons Inc.
- Miljkovic, D. ve Rimal, A. (2008). The Impact of Socio-Economic Factors on Political Instability: A Cross-Country Analysis. *The Journal of Socio-Economics*, 37(6): 2454-2463.
- Minsky, H. P. (1975). *John Maynard Keynes*. New York: Columbia University Press.
- Minsky, H. P. (1982). The Financial-Instability Hypothesis: Capitalist Processes and The Behaviour of The Economy. C. P. P. Laffargue içinde, *Financial Crises, Theory History, and Policy* :13-47. Cambridge: Cambridge University Press.

- Minsky, H. P. (1986). *Stabilizing An Unstable Economy*. Yale University Press.
- Minsky, H. P. (1992). The Financial Instability Hypothesis. *The Jerome Levy Economics Institute Working Paper*, (74).
- Minsky, H. P. (1995). Sources of Financial Fragility: Financial Factors in the Economics of Capitalism. *Hyman P. Minsky Archive. Paper 69*. 12/12/2013 tarihinde http://digitalcommons.bard.edu/hm_archive/69 adresinden alındı.
- Mitchell, W. C. (1913). *Business Cycles*. Berkeley: University of California Press.
- Modelski, G. (2013). *Kondratieff (or K-) Waves*. Washington University. 15/11/2013 tarihinde <http://faculty.washington.edu/modelski/IPEKWAVE.html> adresinden alındı.
- Moore, H. L. (1914). *Economic Cycles: Their Law and Cause*. New York: MacMillan Coop.
- Murinde, V. ve Fern, S. H. Eng. (1994). Financial Development and Economic Growth in Singapore: Demand-Following or Supply-Leading?. *Applied Financial Economics*, c.4: 391-404.
- Nakip, M. (2003). *Pazarlama Araştırmaları: Teknikler ve (SPSS Destekli) Uygulamalar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Nordhaus, W. D. (1975). The Political Business Cycle. *The Review of Economic Studies*, 42(2):169-190.
- North, D. C., Wallis, J. J. ve Weingast, B. R. (2006). A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History. *NBER Working Paper*, 12795.
- Oktar, S. (1996). *Merkez Bankalarının Bağımsızlığı*. Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- Okun, A. M. (1975). Inflation: Its Mechanics and Welfare Costs. *Brookings Papers on Economic Activity*,(2): 351-401.
- Olkin, I. ve Tate, R. F. (1961). Multivariate Correlation Models with Mixed Discrete and Continuous Variables. *The Annals of Mathematical Statistics*, 448-465.
- Olson, M. (1982). *The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation, and Social Rigidities*. Yale University Press.
- Oltulular, H. T. (2004). Türkiye'de Sanayileşme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensel İlişki. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 5 (2), 219-226.
- Özata, E. (2007). *Türkiye'de Konjonktürel Dalgaların Zaman Serisi Analizi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Özel, H. (2001). İktisadi Analiz Tarihine Nasıl Yaklaşmak Gerekir? . *HÜ İİBF Dergisi*, No.19/2, 19-38.
- Özer, M. ve Taban S. (2006). *Modern Konjonktür Teorileri*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Özgüven, A. (2011). *İktisadi Düşünceler-Doktrinler ve Teoriler*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Parasız, İ. ve Özer, M. (2005). *Bugünkü İktisadın Temelleri*. İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Parasız, İ. ve Bildirici, M. (2006). *Modern Konjonktür Teorileri*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Pedroni, P. (1999). Critical Values For Cointegration Tests In Heterogeneous Panels With Multiple Regressors. *Oxford Bulletin of Economics and statistics*, 61(S1): 653-670.
- Perron, P. ve Wada, T. (2009). Let's Take a Break: Trends and Cycles in US Real GDP. *Journal of Monetary Economics*, 56: 749-765.
- Persons, W. M. (1926). Theories of Business Fluctuations. *The Quarterly Journal of Economics*, 41(1): 94-128.
- Persson, T. ve Tabellini, G. (1997). Political Economics and Macroeconomic Policy. *NBER Working Paper*, No:6329.
- Persson, T. ve Tabellini, G. (1999). Political Economics and Public Finance. *NBER Working Paper*, No. 7097.
- Persson, T. ve Tabellini, G. (2002). *Political Economics: Explaining Economic Policy*. The MIT Press.
- Phelps, E. S. (1990). *Seven Schools of Macroeconomic Thought*. Oxford: Oxford University Press.
- Phillips, A. W. (1958). The Relation Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861–1957. *Economica*, 25(100): 283-299.
- Polachek, S. W. ve Sevastianova, D. (2010). Does Conflict Disrupt Growth? Evidence of The Relationship Between Political Instability and National Economic Performance. *The Journal of International Trade & Economic Development*, 21(3):361-388.
- Potrafke, N. (2012). Political Cycles and Economic Performance in OECD Countries: Empirical Evidence From 1951–2006. *Public Choice*, 150 (1-2):155-179.

- Prescott, E.C. (1986). Theory Ahead of Business Cycle Measurement. *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, 9-23.
- Robertson, D. H. (1915). *A Study of Industrial Fluctuation*. London: P. S. King & Son Ltd.
- Rodriguez, F. ve Rodrik, D. (1999). Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic's Guide to Cross-National Evidence. *NBER Working Paper*, 7081.
- Rogoff, K. ve Sibert, A. (1988). Elections and Macroeconomic Policy Cycles. *The Review of Economic Studies*, 55(1):1-16.
- Romer, P. M. (1986). Increasing Returns and Long Run Growth. *Journal of Political Economy*, 94(5):1002-1037.
- Romer, D. (1996). Inflation and The Growth Rate of Output. *NBER Working Papers, National Bureau of Economic Research*, No: 5575.
- Romer, D. (2006). *Advanced Macroeconomics*. Third Edition. New York: The McGraw-Hill Companies.
- Roodman, D. (2006). How to Do xtabond2: An Introduction to "Difference" and "System" GMM in Stata. *The Center for Global Development Working Paper Series*, No. 103.
- Rudebusch, F. D. (1996). Measuring Business Cycles: A Modern Perspective. *The Review of Economics and Statistics, Vol:78, No:1*, 67.
- Sachs, J. D. ve Warner, A. (1995). Economic Reform and The Process of Global Integration. *Brooking Papers of Economic Activity*, (1):195.
- Sakamoto, T. (2005). Economic Performance of 'Weak' governments and Their Interaction with Central Banks and Labour: Deficits, Economic Growth, Unemployment and Inflation, 1961–1998. *European Journal of Political Research*, 44(6):801-836.
- Samuelson, P. A. (1960). Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy. *The American Economic Review*, 50(2):177-194.
- Samuelson, P. A. (1980). *Economics*. New York: McGraw-Hill International Book Company.
- Sanders, D. (1981). *Patterns of Political Instability*. The Macmillan Press Ltd.
- Savaş, V. (1998). *İktisatın Tarihi*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- Sayer, S. (2000). Issues in New Political Economy. *Journal of Economic Surveys*, Vol. 14(5):513-526.

- Schumpeter, J. A. (1927). The Explanation of the Business Cycle. *Economica*, 21, 286-311.
- Schumpeter, J. A. (1939). *Business Cycles: A Theoretical, Historical and Statistical*. New York: The McGraw-Hill Companies.
- Serlestis, A. ve Krause, D. (1996). Nominal Stylized Facts of U.S. Business Cycles. *FRB of St. Louis Review*, July/August, 49-54.
- Sinha, D. ve Sinha, T. (1996). Openness and Economic Growth: Time Series Evidence from India. *Applied Economics*, 21-28.
- Smyth, D. J. (1992). Inflation & The Growth Rate in The United State's Natural Output. *Applied Economics*, 567-570.
- Snowdon, B. (2001). Keeping the Keynesian Faith: Alan Blinder on the Evolution of Macroeconomics. *World Economics*.
- Snowdon B. ve Vane, H. (2012). *Modern Makroekonomi Temelleri, Gelişimi ve Bugünü*. Çeviri Editörü: Barış Kablamacı, Ankara: Efil Yayınevi.
- Solow, R. (2001). Applying Growth Theory Across Countries. *World Bank Econ. Rev.* 15 (2):283- 288.
- Svensson, J. (1998). Investment, Property Rights and Political Instability: Theory and Evidence. *European Economic Review*, 42, 1317-1341.
- Tang, C. F. ve Abosedra, S. (2014). The Impacts of Tourism, Energy Consumption and Political Instability on Economic Growth in The MENA Countries. *Energy Policy*, 68: 458-464.
- Tavares, J. ve Wacziarg, R. (2001). How Democracy Affects Growth. *European Economic Review*, 45(8):1341-1378.
- Tchakarov, I. ve Elekdağ S. (2006). *The Role of Interest Rates in Business Cycle Fluctuations in Emerging Market Countries: The Case of Thailand*. IMF No. WP/06/110.
- The Conference Board. (2001). *Business Cycle Indicator Handbook*. 27/09/2013 tarihinde http://www.conferenceboard.org/pdf_free/economics/bci/BCIHandbook.pdf adresinden alındı.
- Tinbergen, J. (1981). Kondratiev Cycles and So-called Long Waves. *Futures*, August:258-263.
- Togati, D. (1998). *Keynes and The Neoclassical Synthesis*. London: Routledge.
- Ulusoy, A. ve Zengin, A. (1998). Türkiye'de Kamu Ekonomisi ve Mali Kriz. XII. Türkiye Maliye Sempozyumu Bildiri Kitabı, İ.Ü. Maliye Bölümü Yayınları No:83, İstanbul.

- Unay, C. (2001). *Ekonomik Konjonktür*. Bursa: Ekin Kitapevi Yayınları.
- Vincent, A. L. (1949). Le Conjoncture. *Carrefour des disciples Economiques Rev-D'EC. Pol.*:1.
- Wang, P. ve Jones, T. (2010). A Spectral Analysis of Business Cycle Patterns in UK Sectoral Output. *arXiv preprint arXiv:1001.4762*.
- Wonglimpiyarat, J. (2005). The Nano-revolution of Schumpeter's Kondratieff Cycle. *Technovation*, 25(11):1349-1354.
- Wu, S. Y., Tang, J. H. ve Lin, E. S. (2010). The Impact of Government Expenditure on Economic Growth: How Sensitive to The Level of Development? . *Journal of Policy Modeling*, 32(6): 804-817.
- Yavas, A. (1998). Does too Much Government Investment Retard Economic Development of a Coun try. *Journal of Economic Studies*. Vol.25, No.4:296-308.
- Yellen, J. L. (1984). Efficiency Wage Models of Unemployment. *The American Economic Review*, 200-205.
- Yıldırım, E. (2011). *Konjonktür Dalgalarının Uluslararası Bağlantısı: Türkiye ve Ticaret Ortakları Arasında Konjonktür Dalgalarının Uyumu*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İktisat Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Yıldırım, K., Karaman, D. ve Taşdemir, M. (2013). *Makro Ekonomi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Zarnowitz, V. (1996). *Business Cycles*. USA: University of Chicago Press.

EK 1: TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İKTİSAT ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 15/06/2015</p> <p>Tez Başlığı / Konusu: Modern Konjonktür Teorileri Çerçevesinde Ekonomik Dalgalanmalar: Politik İstikrarın Etkileri Üzerine Panel Veri Analizi</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. <p>Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulları ve Komisyonlarının Yünergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;"> 15/06/2015 </p> <p>Adı Soyadı: <u>TÜRKER ŞİMŞEK</u></p> <p>Öğrenci No: <u>N10145492</u></p> <p>Anabilim Dalı: <u>İKTİSAT</u></p> <p>Programı: <u>DOKTORA</u></p> <p>Statüsü: ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p>DANISMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</p> <p>Tez çalışması Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından istenilen etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.</p> <p style="text-align: center;"> (Doç. Dr. Nasip BOLATOĞLU) </p> <p>Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr</p>

EK 2: TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İKTİSAT ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA</p>
Tarih: 15/06/2015
<p>Tez Başlığı : MODERN KONJONKTÜR TEORİLERİ ÇERÇEVESİNDE EKONOMİK DALGALANMALAR: POLİTİK İSTİKRARIN ETKİLERİ ÜZERİNE PANEL VERİ ANALİZİ</p>
<p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 149 sayfalık kısmına ilişkin, 15/06/2015 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %3'tür.</p>
<p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/dâhil 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
<p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>
<p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>
 Tarih ve İmza 15/06/2015
<p>Adı Soyadı: Türker Şimşek</p> <p>Öğrenci No: N10145492</p> <p>Anabilim Dalı: İktisat</p> <p>Programı: İktisat Doktora</p> <p>Statüsü: ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <p>UYGUNDUR.</p> <p>Doç.Dr. Nasip Bolatoğlu</p> (Unvan, Ad Soyad, İmza)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Türker ŞİMŞEK
Doğum Yeri ve Tarihi : Tokat – 01/06/1984

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat (İngilizce)
Yüksek Lisans Öğrenimi : Gaziosmanpaşa Üniversitesi S.B.E. İktisat
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetler :

- Ulusal Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makaleler

Şimşek T. ve B. Çetin. (2012). Karl Gunnar Myrdal Hayatı ve İktisadi Görüşleri. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. Cilt:7, Sayı:2, Tokat.

- Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makaleler

Şentürk, İ., C. Erdem, T. Şimşek ve Kılınc, N. (2011) Determinants of Vehicle Fuel-type Preference in Developing Countries: A Case of Turkey. *International Journal of Global Warming*. 3(4): 329-338 (SCI).

Erdem, C., İ. Şentürk, O. Karkacıer ve Şimşek, T. (2011). An Examination of Price Behavior in Turkish Broiler Markets. *The Empirical Economics Letters*. 10(6): 575-582 (EconLit).

Erdem, C., İ. Şentürk ve Şimşek, T. (2010). Identifying the Factors Affecting the Willingness to Pay for Fuel-Efficient Vehicles in Turkey: A Case of Hybrids. *Energy Policy*. 38(6):3038-3043 (SSCI).

- Uluslararası Bildiriler

Şimşek T., E. Aslan, A.Karkacıer ve Güven, A. (2014). Türkiye ve Makedonya Ekonomilerinin Konjonktürel Uyumunu Belirleyen Faktörler. *International Conference on Eurasian Economies 2014*. 1-3 July, Skopje, Macedonia.

Barışık S., S.Budak ve Şimşek, T. (2014). Employment and Labor Productivity: The Experiences of New EU Countries. *International Conference in Economics-EconWorld*. 3-5 September, Prague, Czech Republic.

İş Deneyimi

Stajlar : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2007

Hazine Müsteşarlığı, 2007

Devlet Planlama Teşkilatı, 2006

Projeler : S. Barışık, R. Yayar, T. Şimşek ve Kılınç, N. (2014). Tokat İlinde İç Göç Gerçeği ve İç Göç Nedenlerinin Analizi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri*, Proje No: 2013/32, Tokat.

Çalıştığı Kurumlar : Gaziosmanpaşa Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü (2008 -)
Türkiye Halkbankası A.Ş. (2007 - 2008)

İletişim

E-Posta Adresi : turker.simsek@gop.edu.tr

Tarih : 15/06/2015

